

చెన్నపట్టణము ౧౯౨౭

సంపుటము ౪ ప్రభవ సంవత్సరము శ్రావణమాసము సంఖ్య ౮

హృదయావేదనము

జనమంచి సీతారామస్వామి గారు

మతము లనేకముల్ గలిగె మానవలోకమునందుఁగాని, యే
మతమును నిన్నుఁ బూర్ణముగ మాకెఱిఁగింపఁగఁజాలదయ్యె నే
గతినిఁక నీమహామహిమఁ గన్గొని ధన్యుఁడనౌదుఁ దెల్పవే
మతిఁగల సందియంబులనుమాన్పవె సర్వజగద్గురూత్తమా.

మ. జనకాదుల్ మునువన్నె కెక్కిరఁట సంసారంబునందుండియున్
ఘనసుజ్ఞానులుగాఁగ నక్కథలు నిక్కంబో యబద్ధంబులో
యనుసందేహము దీరకున్నయది దేవా, ఘోరమాసంసృతిన్
మనువాఁ డెట్టులు తద్విచారశతముల్ మాన్పించుకోఁజాలెడిన్.

చ. ఘనతర శంభుకార్ముకము గ్రక్కున రాముఁడు ద్రక్కలించి సీ
తను మును పెండ్లిచేసికొనుదాఁక విచారము నొందకుండెనే
జనకుఁడు కూఁతుఁగూర్చి; యిఁకసంసరణంబున నన్యులెవ్విధిన్
మనఁగలరయ్య శాంతియుతమానసులై సతతంబు నీశ్వరా.

ఉ. కుమ్మరపుర్వు పంకమునఁ గ్రుమ్మరుచుండియు నెప్డుఁ దక్కళం
కమ్మును బొందకుండెడిని గావున జ్ఞానియు నట్లె నిర్వికా
రమ్మున సంసృతి స్థిరము రాజిలవచ్చునటండ్రు గాని, సా
ధ్యమ్మగునోకొ, యుక్తుల మహాబ్ధివిలంఘనకార్య మీశ్వరా.

చ. సిరిగలయప్డు నీపయిని జిత్తము నిల్వదటండ్రుగాని, పే
దఱికము మాత్ర మేపగిది దానిని నీపయి నిల్పు! మత్తతన్
సిరిగలవాఁడు మైమఱపుఁ జెందిన, బీదగృహస్థు దీనతన్
బరజనయాచనాద్యమిత బాధలఁ జెందకయున్నె, రక్షకా.

ఉ. కోరిక లుజ్జగించిన నకుంఠిత మానసశాంతిఁ బొందఁగా
నేరుచు మానవుం డదియె నిక్కపుసాధన మింక నేదియున్
ధారుణి లేదు లేదనుచుఁ దద్జ్ఞులు పల్కఁగ వింటిఁగాని యే
కోరిక లేని యున్కి సమకూరు విధం బది యేది యీశ్వరా.

చ. అడుగుటకంటె ఘోరతరమైన విపత్తిలఁ గల్గనేర దె
న్నఁడుఁ జెయిసాఁపకుండఁగ దినంబుల బుచ్చుటె కష్టమంచుఁ దోఁ
చెడిని గుటుంబపోషణము చేయుట తప్పదుగాన! నాకు నీ
యడుగులు గొల్వ శాంతి యెటు లబ్బును నీకృపలేక రక్షకా.

చ. సిరులను రోసి సంతతముఁ జిత్తము నీపయి నెట్లు నిల్పెనో
పరమకవిత్వ హృద్యముగ భాగవతం బెటు తెల్గు చేసెనో
వెలుఁగు జనించుఁ బోతన కవీంద్రుచరిత్ర దలంచుకొన్న; నీ
కరుణయె కాక యందులకుఁ గారణ మింకెది యున్నదీశ్వరా.

ఉ. అందఱుఁ బోతరాజకవు లౌదురె యెంతగ దేవులాడినన్?
మందులు మాదృశు ల్గలరు తన్మతలమందు ననేకు లెంత యుం
గుందుచు దారపుత్త్రులనుగూర్చి; భవత్పదసేవ మాకు నే
చందమునన్ లభించు నెటు సార్థకజన్ములమౌదు మీశ్వరా.

చ. ఎపుడును నంతరాత్మకు ననిష్టములౌ పనులే యొనర్చుచున్
గపటపుమాటలాడుచును గాలముఁ బుచ్చుచునుంటి నే యటం
చపరిమితార్తిఁ గుందుదు యథార్థముగా మదిలోనఁ గాని మా
నుపుకొనఁజాల నాసల ననూన బలాఢ్యములౌట నక్కటా!

మ. మనసారన్ నిను నొక్కసారి స్మరియింపన్నాకుఁ జేకూరెడున్
ఘనమోదంబు; సతమ్ము నీభజన నేఁగావింపఁగా నేర్చినన్
గను నానంద మదెట్టిదో నుడువశక్యంబే ప్రభూ, కాని నె
మ్మనమున్ నిశ్చలమైనదాని నొనరింపంజాలు టెట్లీశ్వరా.

ఉ. ఎంతగఁ గొట్టుకొన్న మన సెన్నఁడు నీపయి నిల్వలే దయ్యో
చింతల మున్గుచుండుఁ బలుచిక్కులఁ ద్రోయుచునుండు నెప్డు దు
ర్భ్రాంతులఁ బట్టియుండును విరామము లేక యథేచ్ఛఁ దిర్గఁ గా
సంత సుఖంబు లేదు నిజమయ్య కృపామతిఁ గావు మీశ్వరా.

ఉ. నీకృప లేనిచో సలుపనేరఁడు మానవుఁ డెట్టి కార్యమున్
వాకొకటైన నెన్నఁడును బల్కఁగఁజాలఁడు; కాల్కదల్పలేఁ
డే కరణిన్ జగజ్జనక; యెంతయు భక్తిని నిన్నుఁ గొల్చినన్
జేకుఱు భద్రముల్ గనుకఁ జేతులు మోడ్తును నీకు రక్షకా.

మ. సదయాత్ముండవు గాన నెప్పుడును మా సంరక్షణార్థంబె చే
యుదువే కార్యము నేనియున్ ధరణి మే మున్నంత కాలంబు; నా
కదియీ వేయిది యీవె యంచు మనుజుం డజ్ఞానియై నిన్నుఁ దా
మదిఁ బ్రార్థింపఁగ నేల నీ వెఱుఁగవే మాకేది మేలో ప్రభూ.

ఉ. జీవమె యస్థిరంబనినఁ జెప్పఁగ నేల ధనాదు లెట్టివో
కావున వానిఁ గూర్చి తనకాలము వ్యర్థముఁ జేయఁబోక స
ద్భావముతోడ నిన్గొలువ ధర్మము మర్త్యున కండ్రు గాని, యీ
జీవము పాయునందనుకఁ జిక్కులు తప్పవె మాకు రక్షకా.

శా. స్వామీ! నీ వెటు మమ్ముఁ ద్రిప్పిన నటుల్ వర్తింతుమయ్యా సదా;
కామాదుల్ విడిపించుకోఁ గలమె నీకారుణ్యమే లేనిచో?
భామాభాగ్యవిమోహవాగురను జేఁపల్ వోలెఁ బొర్లాడుచున్
మేమేరీతి నినున్ భజింపఁగలమో నీవే యెఱింగింపుమా.

మ. ధనమో, లేకధికారమో గలిగినన్ దర్పాంధులై మున్నమి
న్నను గానర్గద మానవుల్; తమకు మేనుల్ శాశ్వతంబానొకో
ఘనతల్ కాటికిఁ గూడఁ దోడ్కొని చనంగా నేర్చినారో కటా!
మను మూన్నాళ్లను దాము ధర్మపథముం బాటింపలే రీశ్వరా!

చ. దినమున కొక్కపూఁటయినఁ దిండికి లేని దరిద్రులెందఱో
కనఁబడుచుండ, వారలకు గంజియుఁబోయక, రెండుపూఁటలున్
దినిన సతృప్తులై కడుపె దేవుఁడుగా మనుచుండుదు ర్ధనుల్
ఘనులఁట! యెట్టిదుర్దశనుగాంచెనొ లోకము చెప్పశక్యమే?

శా. పైవేషంబును బట్టిచూచినయెడన్ బ్రహ్మణ్యులే యందఱున్;
నీవాడాబుకుఁ బొంగిపోదువనుచున్ నేనమ్మలేనైన, స
ద్భావంబు ల్గలవారి కేల యిడుమల్ ప్రాపించునో, యెప్డు నీ
సేవల్చేయనివారి కేల కలుముల్ చేకూరునో చెప్పవా?

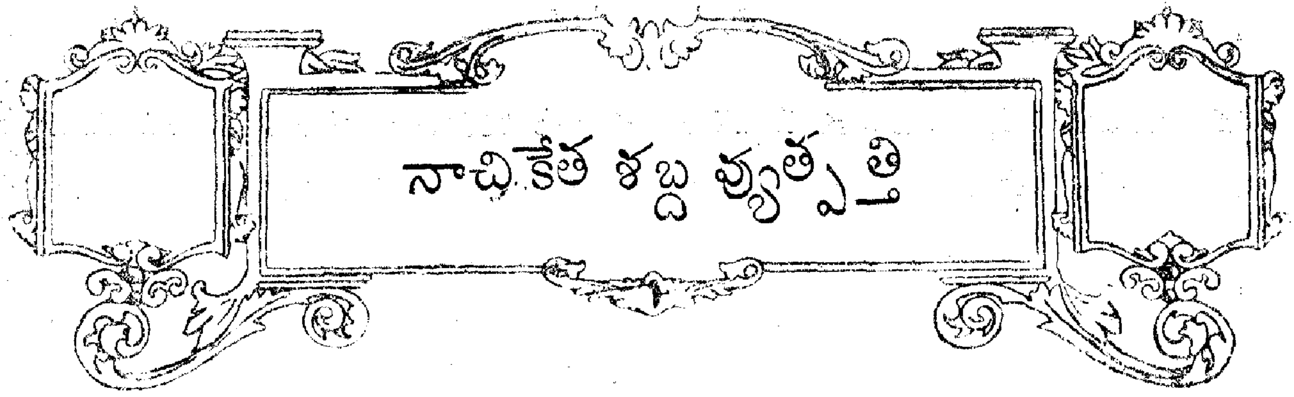
మ. పగలున్ రాత్రియు నిర్ధనుండు పడుతాపం బెట్లుచల్లారెడున్?
భగవద్గీత పఠించినన్ దనకుటుంబం బొంగునే యన్నమున్?
జగమెల్లం ఘనమిథ్య బ్రహ్మమొకఁడే సత్యం బయ స్తత్త్వమున్
దగబోధింపఁగవచ్చుఁగాని చలచిత్తం బోర్వఁగా శక్యమే?

చ. ఒకరిని దేహియం చడుగ కొక్కరి నేతఱినైన నిందసే
యక, యొకరిన్ స్వలాభమునకై నుతిసేయక ధాత్రి సర్వదా
యకలుషమానసుండనయి యన్నివిధంబుల నీకుఁ బ్రీతిగ
ల్గుకరణి నేను వర్తిలఁగఁగోరితిఁ దోడ్పడవయ్య రక్షకా.

మ. ధనమిమ్మంచు నొకప్పుడున్, యశము నొందంజేయుమం చింకొక
ప్డును, నారోగ్యమొసంగుమం చొకతఱిన్, బుణ్యాత్ముఁ గావింపవే
యని వేఱొక్కనిమేషమందును, నినుం బ్రార్థించు చున్నందుకున్
ననుఁదండ్రీ! క్షమియింపవే విసుగుఁ జెందంబోక సర్వేశ్వరా.

శా. నిన్నే తల్లిగఁ దండ్రిగా సఖునిఁగా, నిన్నే గురూత్తంసుఁ గా,
నిన్నే రాజవరేణ్యుఁగాఁ దలఁచుచున్ నీప్రాపె యర్థించుచున్
నిన్నే సర్వవిధంబులం బొగడుచున్ నీయిష్టమే సల్పుచున్
నిన్నే నమ్మకయున్నఁగాని సుఖమున్నే మాకు సర్వేశ్వరా.

ఉ. ఎందఱులేరు నాటకము లెన్నొ రచించినవారు భూమిపై;
నందెవఁ డేనియున్ భవదనంతరసాంచిత విశ్వనాటకం
బందలి పాత్రపోషణమహాద్భుతకౌశలరామణీయకం
బందు శతాంశమైనఁగలదా కవియన్నను నీవెకా ప్రభూ!

నాచికేత శబ్ద వ్యుత్పత్తి

హ. గుండేరావు గారు

ఇదివరకు అక్షయ సం. పుష్యమాస భారతీ సంచికయందు కవివరేణ్యు దగ్గుబల్లి దుగ్గనగారి నాసికేతోపాఖ్యానమును గురించి శ్రీయుత టేకుమళ్ల అచ్యుతరావు యం.ఏ., యల్. టి. గారు సూక్ష్మనిరీక్షణపూర్వకముగా విమర్శించియున్నారు. అందు కఠోపనిషత్తు మహాభారతములందు వర్ణింపఁబడిన నాచికేతోపాఖ్యానముయొక్క సారాంశములను తులనాత్మకదృష్టిచే ననువాదమును చేసి దగ్గనకవీశ్వరుని నాసికేతోపాఖ్యానముయొక్క మూలకథనుగూడ సంగ్రహించివ్రాసియున్నారు. మఱియుఁ గథాసందర్భమునుబట్టి నాచికేతశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తిని విమర్శించి నాచికేతోపాఖ్యానము కాదనియు నాసికేతోపాఖ్యానమే శుద్ధమనియుఁ బ్రతిపాదించియున్నారు. ఇట్టిసమర్థనము క్రిందనుదాహరించిన కారణములనుబట్టి విచారణీయమే కాక నాచికేతమనుశబ్దమె సమంజసమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

శ్రీయుత వ్యాసకర్తలు నాచికేత-నాచికేతు-నాసిక్లేత యని మూడుప్రకారములుగా నీ శబ్దము వ్యవహరింపఁబడుచున్నదని చూపి, కథాంశమునుబట్టి నాసిక + ఇతః = ముక్కు-(ద్వారా)ప్రవేశించిన (వాఁడు)అని విగ్రహము చూపి నాసికేతశబ్దసాధుత్వమును దృఢీకరించియున్నారు. ఇంతియకాక ప్రొఫెసర్ క్లేయస్ గారు "నాసికేతరిచరిత్ర" అని వ్రాసియున్నారనియు, మఱియు డాక్టర్ భాండార్కర్ గారి గ్రంథభాండాగారముననుండు రెండు సంస్కృత లిఖితగ్రంథములలో "నాసికేతః" అను శబ్దమే యున్నదనియుఁ బ్రమాణములఁ జూపియున్నారు. మఱియు నీశ్లోకమునుగూడ నుదాహరించి యున్నారు:

శ్లో. నాసికాంత స్సముద్భూతః సర్వలక్షణసంయుతః,
నాసికేతు రితి ఖ్యాతః మునిభిః కృతమంగలః.

సంస్కృతవాఙ్మయమునందు నాసికాశబ్దము ఆకారాంతముగనె పఠితమైయున్నదిగాని అదన్తమునగా హ్రస్వాకారాన్తముగా నెచ్చటను కానుపించదు. అమరకోశకారుఁడు కూడ—

శ్లో. క్లీబే ఘ్రాణం గంధవహా ఘోణా నాసా చ నాసికా

అని స్పష్టముగా వ్రాసియున్నాడు. "ఇతః" అనుశబ్దము "పుట్టియున్నది" అను నర్థముగల "తదస్య సంజాతం తారకాదిభ్య ఇతచ్." పాణిని సూ. 5-2-36-ప్రకారముగా తద్ధిత ప్రత్యయమా, లేక "పో" అను నర్థముగల "ఇణ్" ధాతువువలన "కర్త్రర్థక క్త ప్రత్యయము" చేర్చగా నిష్పన్నమైన రూపమా? మొదటి పక్ష

ము నవలంబించిన యెడ, మొదట ముక్కు లేనివాఁడు, తర్వాత ముక్కు గల్గినవాఁ డని యర్థము కాఁగలదు. ఇంతియు కాక "నాసికితః" అని యె శబ్దరూపము నిష్పన్నమగును గాని నాసికేతః అనురూపము కలుగఁజాలదు. మఱియు "ఇతచ్" ప్రత్యయమె యయినయెడల తారకాద్యాకృతిగణమునందు పఠింపఁబడినశబ్దములకే యీ ప్రత్యయము కలుగును గాని తదితర శబ్దములమీఁద నీప్రత్యయమును పెట్టుటకు వీలులేదు. తారకాద్యాకృతిగణమునందు నాచికేత-నాసికేతశబ్దము పఠింపంబడలేదు.

రెండవపక్షము నవలంబించిన యెడల "ఇతః" అనఁగాఁ బోయినవాఁ డని యర్థము కాఁగలదు గాని ప్రవేశించినవాఁ డని యర్థము గాఁజాలదు. ఇదె యర్థము నిజమయిన యెడల "నాసికేతః" అను శబ్దమునకు క్రిందఁ జూపిన ప్రకారముగా వ్యుత్పత్తి కలుగవలయును: నాసికాయాః + ఇతః = ముక్కు వలన బయలు దేరినవాఁడు; ఈయర్థము పై నుదాహరించిన శ్లోకతాత్పర్యమునకు నత్యంతానుకూలముగా నున్నదిగాని ఆశ్లోకమందు "నాసికేతుః" అను శబ్దము ప్రయోగింపంబడియున్నది. క్త ప్రత్యయమునకు "ఉ" కారము పుట్టినట్లు ఇదివరకు నెక్కడను వినుట లేదు. నాసికా + ఇతుః అనియు నొకవిగ్రహ మూహింపవచ్చును గాని "ఇతుః" అనునది ప్రత్యయమా? కృదంతమా? సుబంతమా? అవ్యయమా? ఈకారణము వలననే తారానాథ్ తర్క వాచస్పతిగారు నాచికేతుః అనుశబ్దమునకుఁగూడ లిపికరప్రమాదజనితమని నిశ్చయించియుండవచ్చును. నాసికాశబ్దమునకు నీరీతిగా నర్థసందర్భము, అదియు దుగ్గన కవీశ్వరుల నాసికేతోపాఖ్యానకథా సందర్భమెంతమాత్రము అనుకూలముగానున్న ను శబ్దసాధుత్వము బొత్తిగా కుదరనట్లున్నది. కనుక నాసికవలన పోయినవాఁడని యర్థము చేసినను, "నాసికేత ఇతి ఖ్యాతః మునిభిఃకృతమంగలః" అనియె శుద్ధపాఠము సమంజసము. వర్ణోచ్చారవిషయమందు భారతేతర శర్మిణ్యాది దేశీయవిద్వాంసుల వచనములు ప్రమాణార్హములు కావని వేరుగాఁ జెప్ప నవసరము లేదు. మనభారతవర్షమునందే దేశభేదము వలన వర్ణోచ్చారభేదము ప్రత్యక్షముగా ననుభూత మయియున్నది. విశేషతః తెనుఁగు భాషయందు సకారము ఇతర భాషలయందున్న చకారమునకు తప్పక వినిమయమని చెప్పవచ్చును.

ప్రాచీన లిపిగ్రంథములయందు నాసికేతః అనుశబ్ద మున్నదని అదియే సాధువు అని చెప్పుటకు సాధ్యముకాదు. అటులయినచో "పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వం" అనుప్రాచీన న్యాయము వ్యర్థము కాఁగలదు.

శ్రీయుత వ్యాసకర్తలు నాసిక + ఇతః అను వ్యుత్పత్తినిచూపి నాసికశబ్దమునకు ముక్కు ద్వారా అనుఅర్థము విశదీకరించియున్నారు. కాని యీయర్థము నాసికశబ్దమునకు వాచ్యార్థము కాదు. లక్ష్యార్థ మనుటకు నేవిధమయిన అనుపపత్తి కానుపించదు. వ్యంగ్యార్థము అనినయెడల అట్టిసందర్భము బొత్తిగాఁ గనుపింపదు. ఇదే రీతిగా "ఇతః" అనుశబ్దమునకు

ప్రవేశించినవాఁ డనుఅర్థము చెప్పుటయందు అసందర్భములు గలుగును.

కఠోపనిషత్తునందు తైత్తిరీయబ్రాహ్మణ తృతీయాష్టక ఏకాదశప్రపాఠకమునందు "నచికేతస్" అనుశబ్దమే పఠింపఁబడియున్నది. మఱియు "చి"కారము స్వరితస్వరములో నున్నది. శంకరాచార్యప్రభృతి భాష్యకారులు కూడ "నచికేతసా ప్రోక్తం = నాచికేతం" అనియే వ్రాసియున్నారు. మహాభారతమునం దనుశాసనికపర్వము 106 అధ్యాయములో నాచికేతః అను అకారాంతశబ్దము ప్రయోగింపఁబడియున్నది. ఎటులయినను అజన్తహలన్తములకే వ్యత్యాసము కనుపించుచున్నది కాని చకారమునకు సకారము మార్చినట్లు కనుపింపదు. నాసికేతశబ్దమే శుద్ధశబ్ద మని గ్రహించి, నాసికాశబ్దమునకే "పద్దన్నో మాస్" అనుపాణిని 6-1-63 సూత్రప్రకారము ణస్ ఆదేశమయి, నసికేతః అనుశబ్దము పుట్టి, తదనంతరము నచికేతస్శబ్దము పుట్టిన దని కల్పించుటకు కూడ అవకాశము లేదు. ఎందుకనగా నిట్టిపరిస్థితిలో నీసూత్రమునకు ప్రసక్తియే కలుగదు. మఱియు ముక్కుద్వారా పుట్టినవాఁ డని యౌగికార్థమే నిజమయినయెడల నీ యర్థము మూలశబ్దము, అనగా "నచికేతాః" అనుశబ్దమందే సమావేశము కావలయును. అది సంభవింపదు. దీనికిఁగూడ మీఁద చెప్పిన సూత్రమే ప్రమాణము. ఇట్టి యసందర్భస్థితియందు కేవల మర్వాచీనకవికల్పనామూలక యౌగికార్థసమర్థనార్థమే శబ్దశాస్త్రప్రసిద్ధమగు "నచికేతాః" అనుశబ్దప్రక్రియను తిరస్కరించుట చాల శోచనీయముగా నున్నది. కఠోపనిషత్తునందలి నాచికేతుఁడు తనజనకునితో "సర్వస్వయాగముఁ జేసితివి; నన్ను ఎవనికి దానము చేయఁగలవు" అని స్వయముగ ప్రశ్న చేసియున్నట్లు చెప్పఁబడియున్నది. మఱియు నాచికేతుఁడు యమపురికి వెళ్లినప్పుడు యముఁడు తన మందిరమునందు లేనట్లు, యమునిరాకకొఱకు మూఁడుదినము లుపవాసముండి ప్రతీక్షించుచుండఁగా యముఁడు వచ్చి తనయతిథియైన నాచికేతుఁడు ఆతిథ్యరహితుఁ డయియున్నాఁడని పరితపించి మూఁడువరముల నొసంగినట్టు వర్ణింపఁబడియున్నది. దీనికి విరుద్ధముగ భారతమునందు ఔద్దాలకి తనకుమారునికి "కలశమును, దర్భలను, పుష్పములను నదీతీరమునందు మరచి వచ్చి నాను; త్వరితముగ వెళ్లి తీసికొని రమ్ము" అని చెప్పఁగ నాచికేతుఁడు నదీతీరమునకుఁ బోయి చూడ నవి యన్నియు నదీవేగముచేఁ గొట్టుకపోయి యుండుటచే తిరిగివచ్చి లేవని చెప్పఁగ, ఆఁకలిగొనియున్న ఔద్దాలకి క్రోధావేశముచేఁ దన కుమారునికి మరణశాప మొసంగె ననియు, తదనంతరము నాచికేతుండు యమసభఁ బ్రవేశింపఁగా యముఁడు వానిని ఆసనార్ఘ్యపాద్యములచే సత్కరించె ననియు వ్రాయఁబడియున్నది. కఠోపనిషత్తునందు యముఁ డొసంగిన మూఁడవ వరమనఁగా జీవ-బ్రహ్మ-జ్ఞానోపదేశమే ముఖ్యవిషయము. భారతమునందు ఈ కథ గోదానప్రశంసావసరమున నుదాహారణముగఁ జెప్పఁబడియున్నది. యముండు నాచికేతునిఁ దనసువర్ణశకటమునందుఁ గూర్చుండఁ

బెట్టుకొని దివ్యతేజోమయమయిన ప్రాసాదాదులను జూపి, ఇట్టిమహాభోగములు గోదానములు చేయువారికి లభించు నని చెప్పెను.

ప్రతిపాద్యవిషయమహాత్త్వమునుబట్టి కథాముఖ్యాంశములయందు భేదము అయియుండవచ్చును. కాని కథానాయకునినామము మార్చుటకు అవకాశము లేకపోయెను. దుగ్గనకవీశ్వరులవారి మూలకథను జూడఁగ మహర్షియాశ్రమమున చంద్రావతీప్రసూతి, మఱియు నాసారంధ్రమువలన శిశూత్పత్తి- ఈ రెండువిషయములు రామాయణ, మహాభారత కథాచ్ఛాయను నిస్పష్టముగా తెలుపుచున్నవి. కనుక దుగ్గనగారి నాసికేతోపాఖ్యానముయొక్క మూలసంస్కృతమాతృక యెంతప్రాచీనమైనను మహాభారతమునకు పూర్వముగాదనిసంస్కృతవాఙ్మయేతిహాసక్రమము ననుసరించి కూడ చెప్పవచ్చును. ప్రస్తుత కథాభాగము ననుసరించి కథానాయకుని నామమునందు స్వరవర్ణ విపర్యాసము కూడ సహృదయహృదయామోదకరమె కాని శబ్దసాధుత్వము కలుగనపుడు ఈ చారుతాతిశయము క్షమ్యముగాదనితోఁచుచున్నది. ఈకారణమువలన నీకథామాతృక కూడ అర్వాచీనమని యే నిశ్చయించుటకును సందేహము లేదు. అర్థాదుపనిషద్వ్యాఖ్యానములయందు, తదనుసారి భారతమునందు ప్రయోగింపఁబడిన నచికేతస్ నాచికేత శబ్దములే సాధువులు గాని, నాసికేత నాసికేతు నాచికేతు అను శబ్దములు శాస్త్రప్రసిద్ధములు కావు.

గుసగుసలు (బధిరగీతి)

ఈశ్వరగారు

ఏవియో నాలోని గుసగుస లివి—తమోని
లీనగంభీర నీరవ మానిశీధి
పొరపొరలు విచ్చుకొను తొలిపూత పొడుపు
టూరుపుఁగన్నె ధాకకే తేరుకొనెడు-

ఏవియో నాలోని గుసగుసలివి—విలోల
తారకాలోకమందస్మితంపు జిలుఁగుఁ
గదలికలలోని యమృతంపు గళికలూది
యూది విశ్వాంచలమ్ముల కొత్తిగిలెడు.

ఏవియో నాలోని గుసగుస లివి—ఎఱుంగ
రానినడి లోననే నడిలేనిపలుకు
లందుకొని యందుకొని యీయనంతబధిర
జీవికాశాంతిగీతి రచించుకొనెడు.

సర్వలక్షణసారసంగ్రహము

(గసడదవాదేశ స్థానశబ్ద విచారము)

నడకుదుటి వీరరాజు పంతులు గారు

పూర్వము లక్షణగ్రంథకర్తలు పొందుచు వచ్చిన చిక్కులు పెక్కులు. గ్రంథసంపాదన సౌకర్యము లక్కాలమున మిక్కిలి తక్కువ. ఒక్కొక్క గ్రంథమున కొక్కొక్క ప్రతిని గడించుటకే యప్పుడు త్రిప్పలు గలుగుచుండెడివి. మఱియు నిప్పటి వలె వాదోపవాదములు గల వ్యాసరాజములచే నొప్పుపత్త్రికల ప్రచారములుగాని, తెల్లని కాగితములపై నల్లనగు నక్షరములతో, యతి ప్రాసములు విశదములగునట్లు పాదవిభజనము చేయఁబడిన పద్యములు గల ముద్రిత పుస్తకములుగాని యానాఁడు లేవు. గంటముతో వ్రాయఁబడిన దీర్ఘములగు తాళపత్త్రి గ్రంథములే వారికి శరణ్యములు. అయిననేమి? ఆ తాటియాకుఁ బొత్తములనే మనయార్యమహాశయులు తమముందు పడవైచుకొని మిక్కిలి యోపికతో వానియందుగల మహాకవిప్రయోగములను వెదకికొనుచు దొరకినవాని నెల్ల సమన్వయించుకొనుచు, నీరీతిని రాత్రులయందు (గాలికిఁ గదలియాడెడి యాముదపు దీపముల వెలుతురున) సైతము విసువులేకుండఁ బరిశోధించుకొనుచుఁ బ్రమాణసహితములగు లక్షణముల నేర్పఱచుకొని మిక్కిలిమేలైన లక్షణగ్రంథములను వ్రాసిపెట్టి కవిపండిత విద్యార్థిలోకమునకుఁ బరమోపకారమును గూర్చియున్నారు.

అభినవవాగనుశాసనబిరుదాభిరాముఁడగు కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముని సర్వలక్షణసారసంగ్రహము పైరీతిని వ్రాయఁబడిన యుత్తమాంధ్రలక్షణగ్రంథములలో నొక్కటి. ఆవిద్వత్కవి విశేష పరిశ్రమముమై ననేక పూర్వకోశములను బరిశీలించి చక్కని విభాగములతో బహులక్ష్యసమన్విత మగు లక్షణగ్రంథమును రచియించి యాంధ్రమహాజనుల కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రుఁ డయ్యెను.

ఏతద్గ్రంథమునుగూర్చి రాజమహేంద్రవరమునుండి వెలువడు వజ్రాయుధపత్త్రిక 2 వ సంపుటము 3 వ సంచికయందు "సర్వలక్షణసారసంగ్రహము-సందేహములు" అను శీర్షికతో నొకవ్యాసము ప్రకటింపఁబడియెను. ఆంధ్రవిద్యార్థుల యుపయోగము పొంటె నందుగల సందేహములలో ముఖ్యములైనవానికి రెండిటికిమాత్ర మిందు సమాధానము లీయఁబడుచున్నవి.

గసడదవాదేశ విచారము

1 "న వికృతిశబ్దాత్పరతః సాంస్కృతికానాం భవన్తి గసడదవాః"

(తెలుఁగుశబ్దములకుఁ బరమైన సంస్కృతపదముల కచటతపలకు గసడదవలు రావు.)

అను నాంధ్రశబ్దచింతామణి సూత్రము నకువిరుద్ధముగ గసడదవాదేశము గలిగిన యీ క్రింది మహాకవి ప్రయోగములను మూఁటిని మన లక్షణగ్రంథకర్త తన గ్రంథమున నుదాహరించెను:—

"(1) అవిముక్తం బవిముక్తం
బవిముక్తం బనుచుఁ బ్రాతరారంభములం
దవధానపరత నెవ్వం
డు వఠించును వాఁడు ధన్యుఁడు మునిప్రవరా!"
—శ్రీనాథుని కాశీఖండము.

"(2) అది మొదలుగాఁగ విష్ణుని
మది నిల్పి యతండు నాకు మగఁ డగు నని యి
ట్లు దపంబు సేయుచుండెద
నిది నా తెఱఁగనిన దానవేశ్వరుఁ డనియెన్."
—నిర్వచనోత్తరరామాయణము.

"(3) వివిధోర్వీపతులన్ జగన్నుతుల మున్వీక్షింపమో
వారి పెంపు వరీక్షింపమొ,........."
—వసుచరిత్రము.

పై పద్యములయందు,

(1) ఎవ్వండు + పఠించు = ఎవ్వండు వఠించు అనియు,

(2) ఇట్లు + తపంబు = ఇట్లు దపంబు అనియు,

(3) పెంపు + పరీక్షింపమొ = పెంపు వరీక్షింపమొ అనియు,

తెలుఁగులపై వచ్చిన సాంస్కృతికంబుల పతప లకు వదవ లాదేశంబు లయ్యెను.

(ఈయాదేశము నిత్యమనుటకుఁ దగినప్రాసస్థాన ప్రయోగములనే మన తిమ్మకవి యిచ్చెను.)

ఈప్రయోగములను సమ్మతింపక వజ్రాయుధపత్త్రికావ్యాసవిలేఖకు లీ క్రిందిరీతిని సవరణలను జూపి, తిమ్మకవివ్రాఁత సముచితముగాదనిరి.

(1) ఎవ్వండు వఠించు—దీనిని 'ఎవ్వండు వచించు' అని సవరించిరి.

పై (మొదటి)పద్యమున 'అవిముక్త'మను నది మంత్రమని శ్రీనాథమహాకవి యాశయమైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. మంత్రము వఠించు, మంత్రము వచించు—వీనిలోని పదస్వారస్యమును బరికించునది.

(2) రెండవ పద్యమున, 'ఇట్లు దపంబు' అనుటకన్న 'భక్తిఁదపంబు' అని కాని, 'ఇచ్చఁదపంబు' అనికాని సవరించిన సరిపడదా?— అని ప్రశ్నించిరి.

ఈసవరణలు సరిపడినను సరిపడకున్నను కవిబ్రహ్మయందు సబిందుక నిర్బిందుక ప్రాససాంకర్యదోషము మాత్రము సరిగా పడును.

(3) 'పెంపు వరీక్షింపమొ' అను మూఁడవ యుదాహరణమును 'పెంపువిమర్శింపమొ' అని వీరు సవరించిరి. ఇంతకు మున్నే దీనిని 'విచారింపమొ' అని యొకరును, 'వితర్కింపమొ' అని మఱియొకరును, 'విలోకింపమొ' అని వేఱొకరును దోఁచినరీతిని సవరణలను బ్రతిపాదించియే యున్నారు!

తొల్లి మనవారు, ఏదేనొకప్రయోగమునకు లక్షణము నేర్పఱుపవలసివచ్చినప్పుడు, అద్దాని కాధారముగా మఱికొన్ని ప్రయోగములను జూచికొని, పిమ్మట దానిని స్థిరపఱుచుకొనెడివారు. అంతియ కాని, తమజ్ఞానమునకు సరిపడునట్టుగా, కనఁబడినవాని నన్నిటిని దోఁచి

నట్లెల్ల దిద్దునట్టి సాహసము వారికి లేకపోయె డిది. ప్రకృతకాలమున మనకు లభించెడు భారతాది ముద్రితగ్రంథములెల్ల నిట్టి పాటు లకు లోనైనవియే.

వికృతిపదములపై వచ్చు సంస్కృతశబ్దం బుల పరుషంబులకునయితము గసడదవాదేశము నిత్యమే యనుటకు, సవరింప ననువుపడక యున్న 'శిలాక్షర' ప్రయోగములను గొన్నిటిని, గ్రంథస్థములై యున్న మహాకవిప్రయోగములను మఱికొన్నిటిని నిచ్చటఁ జూపుచున్నాను.

(1) యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనము:-

"అనఘుండు సేకొని యిందు వ్రత్యక్షమై"

—౨౫, ౨౬ పంక్తులు.

ఇందు—ఇందు ప్రత్యక్షమై-అని 'ఇందు' అను తెలుఁగుశబ్దముపై వచ్చిన 'ప్రత్యక్షము' అను సంస్కృతపదము మొదట నున్న పకారమునకు వకార మాదేశ మైనరూపము శిలపై స్పష్టముగాఁ జెక్కఁబడియున్నది.*

(2) ఓపిలిసిద్ధిరాజు కొణిదెన శిలాశాసనము:-

(a) క. ఇనుఁ డుదయమైనయట్టులు
మను వుదయంబైనయట్లు మఱి రఘురాముల్
జనియించినట్లు గలవం
శ నుఁ డోపిలిసిద్ధివిభుఁడు దా నుదయించెన్.

—౧౧౦ పంక్తి, ౧౯ పద్యము.

ఇందును- 'అట్లు + కులవర్ధనుఁడు=అట్లు గులవర్ధనుఁడు' అనియు,

(b) చ. ...పిన్నసిద్ధనకు ననుంగుఁదమ్ముఁడు వ్రతాపము నన్..." ౧౩౦, ౧౩౧ పంక్తులు, ౨౩ ప.

"తమ్ముఁడు + ప్రతాపమునన్ = తమ్ముఁడు వ్రతాపమునన్" అనియుఁ దెలుఁగులపై సాంస్కృతికంబులకు గవాదేశము క్రమముగ నయినట్లు చెక్కఁబడియున్నది.

(చూ. ఆంధ్రసా. పరిషత్పత్త్రిక, సంపు.౮, సం.౫,౬.)

పైమూఁడు నిచ్చకు వచ్చినట్లు దిద్ద ననువుపడని శిలాశాసనాక్షరములు.

మఱియు, ప్రౌఢవ్యాకరణకర్తలగు సీతారామాచార్యులవారును నీగసడదవాదేశమునకు సూత్రము నేర్పఱిచి యీక్రింది ప్రయోగముల నొసఁగియేయున్నారు:—

(3) (a) సర్వజ్ఞసోమనాథుని యుత్తరహరివంశము, చతుర్థాశ్వాసము—

"శా. నాల్గుం జెల్లెడి......... ...వీ
ర ల్గోపించిన.................."

వీరల్ + కోపించిన=వీరల్గోపించిన అని గాదేశము గావింపఁబడినది.†

(b) అభినవదండి విజ్ఞానేశ్వరము, ప్రాయశ్చిత్తకాండము, 49 పద్యము—

* యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనమును బ్రకటించిన జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, 'ఇందు' శబ్దము ముద్రప్రకృతిక మను భ్రాంతిచేఁగాఁబోలు, ఆపొత్తము 32 వ పొరటయందు— "వ్రత్యక్షము—వకారము తప్పు. ఓందుపూర్వకబకార మండవలయును." అని వ్రాసినారు 'ఇందు' కళ. కాన నది యొప్పే.

† తరువాతి వజ్రాయుధపత్త్రికలలో దీనికి 'వీరల్గాసిగ్లిన' అనుసవరణ చూపఁబడినది. పూర్వము, అముద్రితగ్రంథచింతామణిపత్త్రికయందు బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు, 'వీరల్గని జూచి,' అని సవరించియున్నారు. పైసవరణకంటె నిది కొంతవఱకుసొమ్మునికవనమును బోలియున్నది గాని ఘనపండితు లీవిధముగాఁ దమ కవిత్వమును బూర్వకవనమునందు దూర్పయత్నించుటమాత్రము శోచనీయముగా నున్నది.

"క. భూవల్లభు, వేదవిదుని,
దైవతమును దిట్టినతఁడు దండువు పేరన్
వేవణముల నెనిమిదిటిని........."

వే + పణములు = వేవణములు (ఇది వేసే తులవంటిది): ఇచ్చట వాదేశ మయ్యెను.

ఇట్టి పూర్వకవిప్రయోగము లనేకము లుండుటచేతనే విన్నకోట పెద్దనకవీంద్రుఁడు తన కావ్యాలంకారచూడామణి నవమోల్లాసము సంధిపరిచ్ఛేదమున,

"క. రుచిరముగఁ బలుకుచోటను
బ్రచురంబుగఁ బ్రథమపొంతఁ బడియుండెడు న
క్కచటతపంబులపట్టుం
బ్రచురించుం గసడదవలు పరిపాటి మెయిన్."

అనులక్షణము చెప్పి,

"గీ. విశ్వవిభుఁడు గడిఁదిధీరుండు ప్రతురుండు
డక్కుఁడెక్కు లేని చొక్కులాఁడు
దత్త్వవిదుఁడు వరవిదారణశీలుండు
ననఁగఁ దెనుఁగుసంధి నలరు నిట్లు.

అను తనలక్ష్యముతో 'చొక్కులాఁడు' అనువికృతి పదముపై వచ్చిన 'తత్త్వవిదుఁడు' అను సాంస్కృతికంబునకు సరళా (దా) దేశమును జూపియున్నాఁడు.

ఇవి గాక,

(1) "క. మార్గ కుమార్గము...దు,
ర్మార్గపదవర్తు లగు నా
మార్గవులన్............."
—కవిరాజశిఖామణికుమారసంభవము, 1 ఆ. 28 ప.

(మాఱు + కవులు = మార్గవులు.)

(2) "చ. జగముల నెల్లెడన్.... ఎం
తగుమతులైన......"
—కవిబ్రహ్మ యుద్యోగపర్వము, ప్రథ. 286 ప.

(ఎంత + కుమతులు = ఎంతగుమతులు.)

ఇత్యాది సమాసములలోని సరళాదేశమున కాధారముసైతము పైనిత్యసంధివిధియే యని యెఱుంగనగును.

పై యనివార్యలక్ష్యలక్షణములను బట్టి యెల్లప్రథమలమీఁదను వచ్చు నెల్లశబ్దంబుల పరుషంబులకును నెల్లచోటులను * గసడదవాదేశము నిత్యమే యనియు, కావుననే తిమ్మకవిచంద్రుని లక్షణము ప్రమాణయుక్తమనియు, దానంజేసి "నవికృతిశబ్దాత్ పరతః సాంస్కృతికానాం భవన్తి గసడదవాః" అను సూత్ర మాధారరహిత మనియు సిద్ధాంత మగుచున్నది.

స్నానశబ్దవిచారము

II. సంయుక్తాక్షరయతికి లక్షణమును జెప్పుసందర్భమునఁ దిమ్మకవి, 'స్నాన' శబ్దము స, త, న కారములలో దేనికైనను యతి చెల్లునని వ్రాసి,

"స్నానముఁ జేసి ధౌతపరి + ధానముఁ గట్టి"
—హారవిలాసము.

"స్నానమును సంధ్యయును బిత్రు + తర్పణంబు"
—విష్ణుభజనానందము.

---

* గసడదవాదేశము ప్రాసములయెడమాత్ర మగుననియు, వళులయందు గా దనియుఁ గొందఱు వ్రాసియున్నారు. కాని, పైశిలాశాసనాదులంబట్టియు, 'సీ.పా...వేణి సరస్వతి + వెన్న'— పెన్న అనుటకు వెన్న అని యతిస్థానమున వాదేశముం గావించిన భట్టారకమహాశయుని (సభాపర్వ. 1 ఆ. 71 ప.) సుప్రయోగమును బట్టియు నీగసడదవాదేశ మెల్లచోటులను నిత్యమే యని నిర్ధారిత మగుచున్నది.

"స్నానంబు దీర్చి ధౌ
+తములైన వస్త్రముల్."
—మత్స్యపురాణము.

అను మూఁడులక్ష్యముల నిచ్చెను. దీనిని విమర్శించుపట్టున వజ్రాయుధపత్త్రికా వ్యాస విలేఖకులు "స్నానశబ్దమునకు స్తానశబ్దమును (తిమ్మకవి) కల్పించినాఁ"డని వ్రాసినారు.

మహాకవిప్రయుక్తము లగు మూఁడు భిన్నలక్ష్యములను జూచికొని యాతఁడు లక్షణము నిచ్చియుండఁగా స్తానశబ్దము నాతఁడు గల్పించెననుటయం దర్థ మేమియును గాన రాదు. కలిగినశబ్దమును దెలిసికొనుటకే కాని లేనిశబ్ద(పదమును) గల్పించుటకు మనుష్య మాత్రుఁ డెవ్వఁడును సమర్థుఁడు గాఁజాలఁడు. శబ్దసిద్ధికి లోకమే యాధారము.

పిమ్మట నీవిమర్శకులు "స్తానశబ్ద మని యతిని సమర్థించుకొనుటకంటె 'తాన' మని తెలుఁగుపదము చేర్చుకొనరాదా? యతిపోవునా? ప్రాసము పోవునా? ఇది సమాస గర్భితమా?" అని ప్రశ్నించుకొనిరి.

పై ప్రయోగములలోని కడపటి రెంటియందును 'తాన'మును చేర్చినను నేదియుఁ బోదు గాని మొదలు స్తానశబ్దమునందు తకారమే లేదనినచో 'తాన' మను (అష్టవార్థిక) వికృతపదమునకుఁ గల యుత్పత్తి మూలమే నశించిపోవును. ఇఁక 'సమాస గర్భితమా?' అను తమ ప్రశ్నమునకు,

ఉ. ధీనిధి నెట్టి నంబి తన
+దేహమునిండ విభూతి మంగళ
స్తానముఁజేసి ధౌతపరి
+ధానముఁ గట్టి........"

అని స్తానమనునది సమాసగర్భితమై యుండుటంజేసి 'తాన' మనుదాని నచ్చటఁ జొప్పింప ననువుపడక కాఁబోలు, "మంగళస్తాన మనునది సమాసగర్భితమే యని చెప్పవత్తురేమో! శాస్త్రనిషిద్ధపదమ్మును శ్రీనాథుఁ డేల ప్రయోగించును?" అని తామే సమాధానము చెప్పికొని,

"స్నానముఁజేసి ధౌతవస
+నంబు ధరించి'

అని శ్రీనాథుఁడు వ్రాసియుండు నని లోకమునకుఁ దెలిపిరి. దీనినిబట్టి లేఖకులు స్నానశబ్దమున లేని తకారమును బెట్టి వీరుచెప్పిన శ్రీనాథుని ప్రయోగమునుమార్చివేసి యతిని సమర్థించుటకై 'పరిధానము'ను జేర్చినట్లు మన కర్థమగుచున్నది గదా!

"స్తానశబ్దమున 'తకారము' గలదనుట విచార్యము"అని పెద్దపెద్దపండితులే సంశయించుచుండఁగా, సామాన్య లేఖకుఁ డొకఁడు (దానియందు తకార మున్నదో లేదో యెఱుఁగని వ్రాయనకాఁడు) స్నానశబ్దమున 'తకారము'ను దూర్చి దాని యతిని సరిపుచ్చుటకై 'ధౌతపరిధానము' అని సవరించి యాప్రయోగదోషమును శ్రీనాథ మహాకవిపైఁ బారలించియుండు ననుకొనుట యెంతయు నసంగతమని వేఱుగ వ్రాయనక్కఱ లేదు. ఇంకను లేఖకులు స్తానశబ్దమున తకార ముండుట నెఱుంగక దానిని వదలివేసి రనుట యుక్తియుక్తముగా నుండును గాని లేనిదాన్ని బెట్టి

రనుట యుక్తముగాదు. స్త్నానశబ్దమున తకారము గలదనుటకు మఱి రెండు మహాకవి ప్రయోగముల నిచ్చట నిచ్చుచున్నాను.

"స్త్నానమొనర్చి ధాతపరి
+ధానములన్ ధరియించి ...... "
ప్రౌఢకవిమల్లన రుక్మాంగదచరిత్రము, 1 ఆశ్వా. 95 ప.

"స్త్నానమహింబు భక్తితో
+త్పర్యగరిమ......"
—శ్రీనాథుని కాశీఖండము, సప్త. 114 ప.

ఈరీతిని మహాకవులు స్త్నాన శబ్దమును తకారమునకు యతి సెల్లునట్లు ప్రయోగించియుండ, లేఖకమహాశయులు తమయజ్ఞానముచే నందున్న తకారమును విడిచిపెట్టి 'స్నాన'మనియే వ్రాతప్రతులయందు లిఖించినారు. కావుననే పై పొత్తములను ముద్రింపించిన పండితులు స్త్నానశబ్దమును తకార రహితముగనే (స్నాన—అని యతిని బరికింపకయే) యుచ్చొత్తించినారు. (చూ. వావిళ్లవారి రుక్మాంగద, కాశీఖండములు; సరస్వతీపత్త్రికనుండి వెలువడిన హారవిలాసము. 1901.) మఱియు, "స్త్నానంబు దీర్చి..." అను మత్స్యపురాణ ప్రయోగమును లేఖకులు తకారశూన్యముగ వ్రాసియుండుటచేతనే, కవితాపత్త్రికయందు మత్స్యపురాణమును బ్రకటించిన శ్రీవేంకటరామకృష్ణకవులో, వారికి లభించిన తాటియాకుఁబ్రతిని వ్రాసిన లేఖకుఁడో దానియతి కుదరకపోవుటచేఁగాఁబోలు, (సీసపాదమగుటంజేసి) 'తానంబుదీర్చి' అని సవరించి యతిని సరిపుచ్చినారు!

ఇంతమందికవులు*స్త్నానశబ్దమునుతకారయుక్తముగఁ బ్రయోగించియుండఁగా, అంతమంది లేఖకులు దానిలోని తకారమును వదలివేసియుండఁగా స్త్నానశబ్దమున తకారము నెవ్వరో చేర్చినారని తలంచుట యసమంజసము గాదా?

కావున తిమ్మకవి యిచ్చిన మూఁడుప్రయోగములనుబట్టియు, పై కాశీఖండ, రుక్మాంగదచరిత్రముల ప్రయోగములను బట్టియు స్త్నానశబ్దమున తకారము గలదనుట సిద్ధాంతమగుచున్నది.

ఇఁక "శాస్త్రనిషిద్ధపదమును శ్రీనాథుఁడేల ప్రయోగించును?" అను పరిసందేహమునుగూర్చి విచారింతము.

స్త్నానశబ్దము వ్యాకరణశాస్త్రనిషిద్ధపదమని వీరియాశయము. దీనినిగూర్చిన విశేషవాదమున కిందు చోటు లేదు. ఇది వేదవిధిసమ్మత మగుపదము. ఈవిషయము సీవిమర్శ

* శ్రీ పీఠికాపురసంస్థానాధీశ్వరులు నన్నిచోడనికుమారసంభవము వ్రాఁతప్రతినొకదానిని గొంతకాలముక్రింద వ్రాయించి తెప్పించియున్నారు. ఆప్రతియందు దశమాశ్వాసము 77-వ పద్యమున, "క. ఆహారి విడిచి నిసర్గ, స్త్నేహంబునఁ బాలుతెంచె జెచ్చెర........" అని స్త్నేహశబ్దము తకారయుక్తముగ వ్రాయఁబడియున్నది. (ముద్రిత పుస్తకమున తకారము తొలఁగింపఁబడినది. చూ. 10 ఆ., 442 పద్యము.) దీని యతిస్థానము తకారమును దెలుపకున్నను, ఆశాస్త్రము పూర్వమునుండియుఁ బరంపరగా వ్రాయుచువచ్చిన లేఖకులు మాతృకాపాఠ స్త్నేహమును మాత్రము విడువక యందున్న తకారము నట్లే యుంచుచువచ్చిన దాని కెంతయుసంతసింపవలసి యున్నది.

కలుపయితము "స్త్నాన మని వేదములో నున్న దని కొందఱందురు. అది నిరాకృత మే." అని సూచించినారు. ఇట్లు వేదోక్తపద మును వీరు నిరాకరించినను వ్యాకరణశాస్త్ర ము మాత్రము నిరాకరింపఁజాలదు. ఏలయన, వ్యాకరణము వేదమున కొకయంగము. అది దీనికి నమస్కరించును. శ్రీనాథాదులు సకల శాస్త్రపారంగతులును, వేదవిధిపరిజ్ఞాతలును నైన మహాకవిసత్తములు. కావుననే స్త్నాన శబ్దమును దమగ్రంథములయందు తకారము నకు యతి సెల్లునట్లు ప్రయోగించినారు.

స్త్నానశబ్దమున తకారము గల దనుట కాధారమైన ప్రాతిశాఖ్యసూత్రము నిచ్చట సంగ్రహముగ వివరించుచున్నాను:—

"అఘోషా దూష్మణః పరః ప్రథమో ఽభినిధానః
ఉత్తమపరాత్ తస్య స స్థానః."
—(ఇది ప్లాక్షాయణుని సిద్ధాంతసూత్రము.)

[ఘోష=హకారము; శషసహ=ఊష్మములు.]

"హకారభిన్నమైన యూష్మమునకంటె, అనఁగా శషసలలో (దేనికైన) నొకదానికి, ఉత్తమవర్ణము (వర్గపంచమాక్షరము = అను నాసికము) పరమైనప్పుడు, ఆయూష్మము జని యించినస్థానమునందు పుట్టినవర్ణములలో అభి నిధాన మనుపేరు గలమొదటివర్ణము ఆగమ ముగా వచ్చును." అని పైసూత్రమునకుఁ దాత్పర్యము.

దీని వివరణ మెట్లన,

(1) చ ఛ జ ఝ ఞ య శ — తాలుజములు.
(2) ట ఠ డ ఢ ణ ర ష — మూర్ధజములు.
(3) త థ ద ధ న ల స — దంతజములు.

ఇందు, (1) తాలుజమైన శవర్ణమునకు దాని యుత్తమవర్ణ (అనునాసిక)మైన 'ఞ'అను నది పరమైనప్పుడు తత్థ్సానవర్ణప్రథమాక్షర మగు చకార మాగమముగా వచ్చును.

ఉదా:—పద్భ్యాముదరేణ శిశ్ఞ్చా, అగ్నింహో అశ్ఞ్చాత్యన్నిత్తో న దూరాత్.

ఇట్లే (2) మూర్ధజమైన షకారమునకు ణవర్ణము పరము కాఁగా దానిప్రథమాక్షర మగు టకారము వచ్చును. ఉదా:—తద్విష్ట్ణోః పరమంపదమ్, కృష్ట్ణవర్త్మా మొదలగునవి.*

(3) కడపటిదైన దంత్యములలోని యూ ష్మమగు సకారమునకు దానియనునాసికమైన నకారము పరమైనప్పుడు తత్ స్థానప్రథమవర్ణ మగు తకార మాగమముగా వచ్చియే స్త్నా నాదిశబ్దంబు లేర్పడియెను.

ఇట్టి యుత్కృష్టమగు వేదవిధిని నిరా కరింప నెవ్వరితరము? దీని నెఱింగియే శ్రీ నాథాదిమహాకవులు స్త్నానశబ్దము నంత స్వే చ్ఛగా నుపయోగించియున్నారు. ఏతాదృశ సుప్రయోగములను గావని మనయిచ్చకు వచ్చినట్లు దిద్దఁ బ్రయత్నించుట న్యాయమా? ప్రాతిశాఖ్య యనునది వేదములోని ప్రయోగ ములకు లక్షణము సెప్పునేకాని వ్యాకరణ శాస్త్రము దాని నంగీకరింప దని వీ రందు రేమో! అతివిస్తరమేల? వేదస్వరోచ్చరితపద ములను, వేదోదితశబ్దములను, వేదపరిభాషా యుక్తవాక్యములను మహాయాంధ్రమహాకవులు

* "విష్ట్ణు కృష్ట్ణశబ్దములలో టకారము గలియనుచ్చరింతు"రని తరువాతివజ్రాయుధపత్త్రిక వ్రాసియేయున్నది.

నిరంకుశముగా వాడిన ప్రయోగములలోఁ గొన్నిటినిమాత్ర మిందు వివరించుచు నీ విషయ మింతటితో విరమించుచున్నాను.

(1) తే. తపిసిముత్రంబు సేపాడి + కౌనమాడి
దిగ్గియలచేరువలను బూ + దియయలంచు
కాలమునఁ బల్కెను త్రియంబ + కం యజామ
హే యటంచును జలపక్షు + లెల్లయెడల"
—తెనాలి రామకృష్ణకవి యుద్భటారాధ్యచరిత్రము.

ఇందు మనయాంధ్రకవి సంస్కృతకవి యగుకాళిదాసువలెనే వేదస్వరము ననుసరించి 'త్రియంబకమ్' అని ప్రయోగించెను.

(2) ఉ. గోపబృహద్వయాహితున
కుణ్ సఖుఁడైన పిశంగిలాంబుజా
క్షీపతి నంతరంగమునఁ
జెల్వుగఁ గాంచిన యాపిలిప్పిలా
చాపలలోచనేను నని
శంబు ఖగంబుగఁ జేయు దేవరణ్
ప్రాపుగఁ దెంబ్లియాడుసతి
పార్వతిముద్దులపట్టిఁ గొల్చెదన్.

ఈపద్యమున బృహద్వయము (వాహనము), పిశంగిల (రాత్రి), పిలిప్పిల (లక్ష్మి) అను వేదోక్తపదములు ప్రయోగింపఁబడినవి.

(౧) గోపబృహద్వయాహితుఁడు = వృషభవాహనుడగు శివునకు వైరి=మరుఁడు.

(౨) పిశంగిలాంబుజాక్షీపతి= రాత్రియ నెడుపడఁతికి భర్త=చంద్రుఁడు.

(3) పిలిప్పిలాచాపలలోచనేనున్ = లక్ష్మి దేవికిఁ బ్రభువు=విష్ణుఁడు.

పైపదములు, 'అశ్వోవైబృహద్వయః, రాత్రిర్వై పిశంగిలా, శ్రీర్వై పిలిప్పిలా' అను యాజుషబ్రాహ్మణప్రయోగములను బట్టి కైకొనఁబడినవి.

(3) "సీ. అంశుమత్ఫలకు మ + ధ్యంబు తథ్యముగ నై
తత్సామగాయ మో + తరుణ యజ్వ
సాతంగివదనంబు + సారంగలాంఛను
యద్దేవ సేయునో + యాయజూక
సంద్రమఃకళ నాభి + వండ మింద్రోవల
స్య సమాన మోహావి + ర్యాజివక్ష
అష్టాపదగృహంబు + నంద కదా యాత్రి
యామ సుఖంచమే + యాహితాగ్ని
యనుచు మందాకినీతీర + మునను దాన
మున కుమఃకాలమునఁ గూడి + కొనిన క్రొత్త
సోమయాజులు స్థాలికల్ + దోమికొనుచు
నాత్మపరిభాష భాషింతు + రనట నెపుడు.
—మహేంద్రవిజయము, తృతీయా. ౧౪ ప.

ఇందు కేవలము వేదపరిభాష వాడఁబడినది. ఎట్లన—

(౧) 'ఏతత్సామగాయన్నాస్తే' అను నుపనిషద్వాక్యములోని 'నాస్తే' (లేదు!) అనునది స్ఫురించునట్లు 'ఏతత్సామగాయ' మనునది ప్రయోగింపఁబడినది. [ఆస్త్రీకి నడుము (నాస్తే) లేదని భావము.]

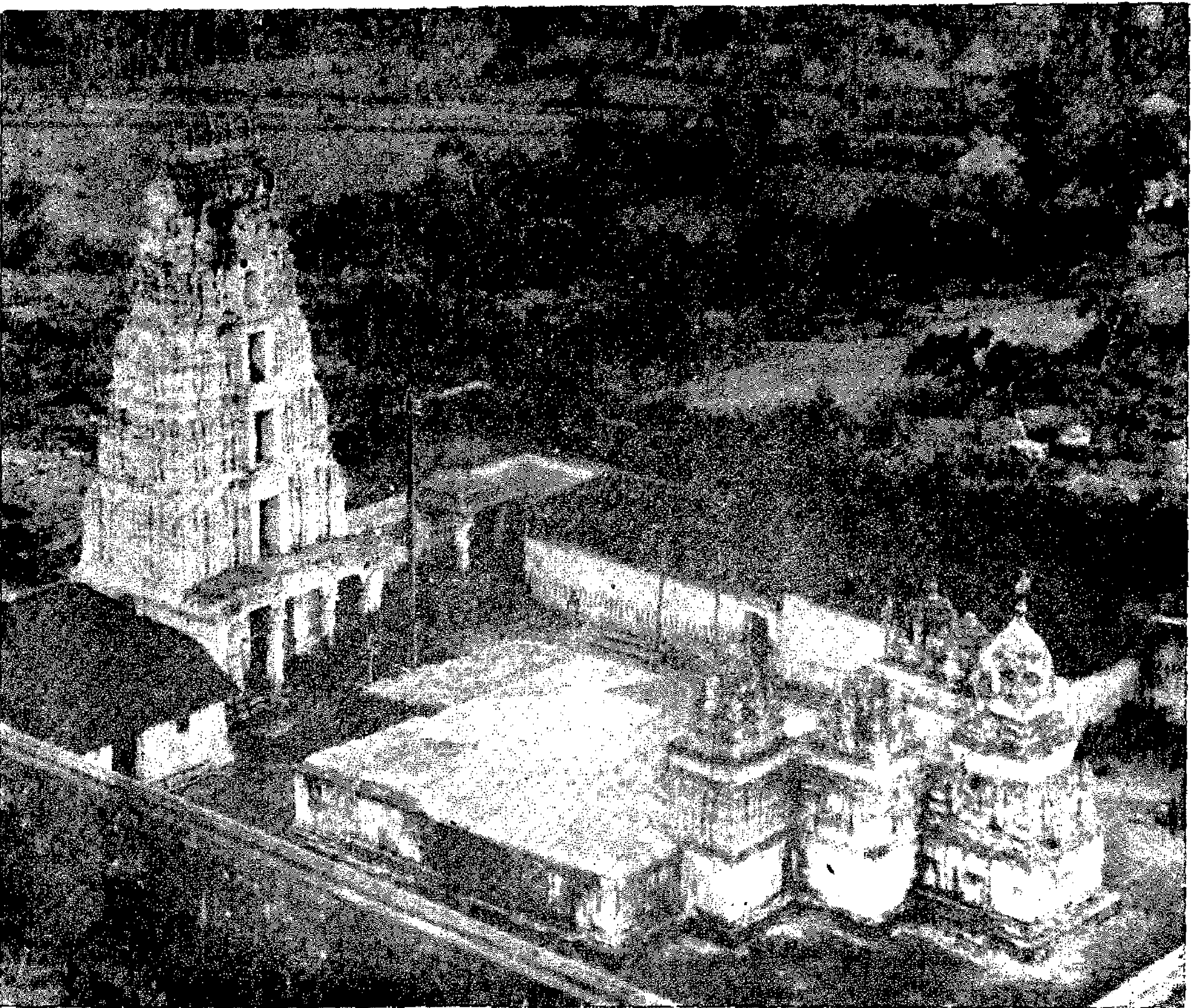
(౨) యద్దేవసేయుణ్=హేళనముసేయును "యద్దేవా దేవహేళనమ్." —యజురారణ్యకద్వితీ.

(3) ఇంద్రోవలస్య సమానము = బిలసమానము, "ఇన్ద్రో వలస్య బిలమ్." —యజుస్సంహిత, ద్వి. కాం.

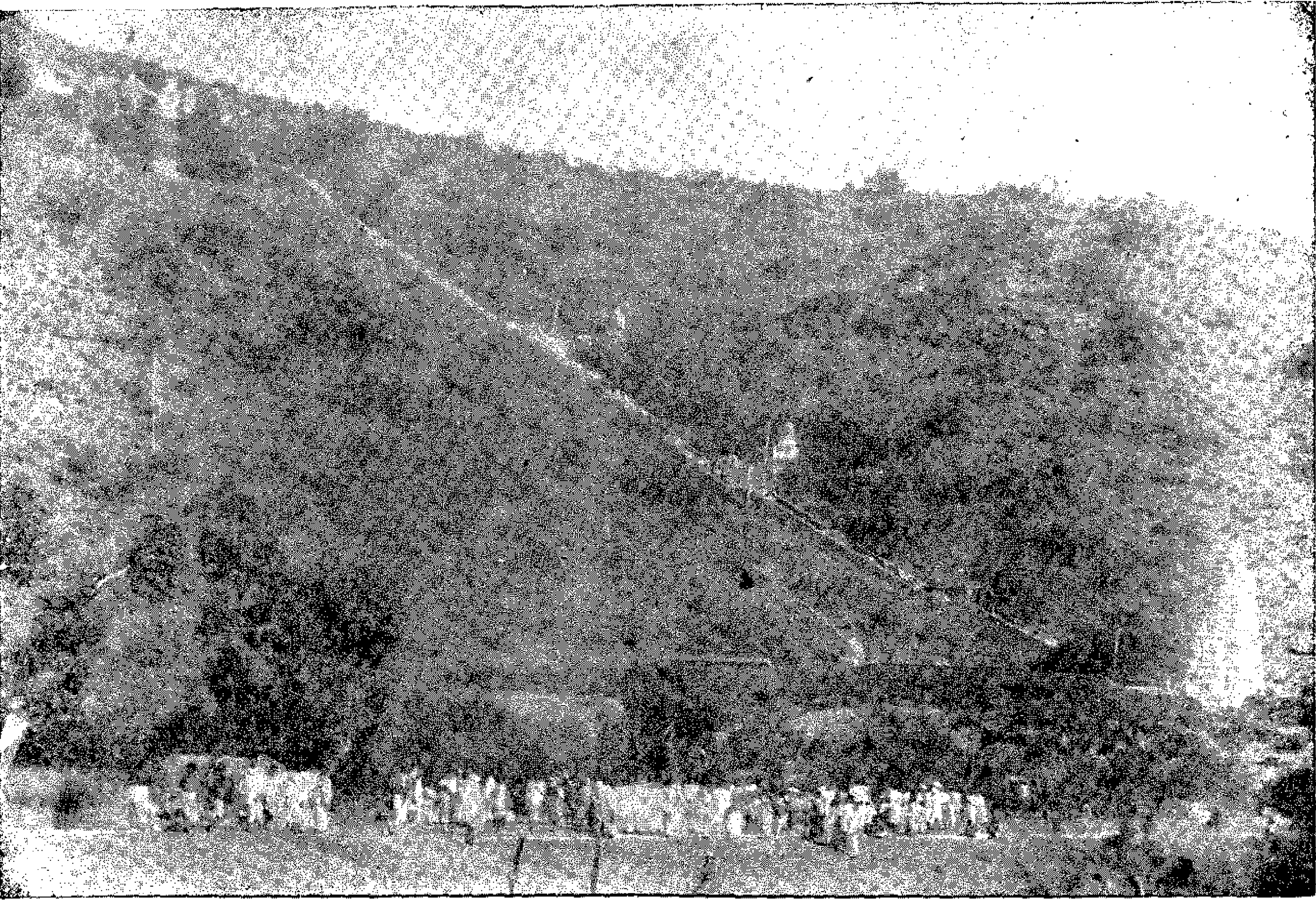
(౪) సుఖంచమే=శయనము, "సుఖఞ్చమే శయనఞ్చమే." —యజుస్సంహిత, చతుర్థకాం.

ఈరీతి మహాకవులు నిరంకుశులై యొనర్చిన వేదశబ్దప్రయోగముల నేశబ్దశాస్త్రము నిరాకరింపఁగలదు? సాధింపఁగలదు? ఇట్టివానిం గాంచి కవులప్రజ్ఞలనుగని యెంతయు సంతసిం

ఆకిరిపల్లి దేవాలయములు

ఆకిరిపల్లి శోభనాద్రిస్వామివారి కోవెల.

ఆకిరిపల్లి శోభనాచలము (పర్వతము).

పవలసియుండును గాని శాస్త్రనిషిద్ధము లని యాక్షేపింపఁజెల్లదు.

వజ్రాయుధపత్త్రికలోని తక్కినసందేహము లంత ముఖ్యము లైనవి గావు. కాని, "నదీశబ్దము ఇకారాంతము, ఈకారాంతము నని సంస్కృతజ్ఞానము గల యెల్లరకును దెలియు" నని వ్రాయుటయు, నది, పురంధ్రి - ఇవి ఇకార ఈకారాంతము లని నామలింగానుశాసనమేని చదివినఁ దెలియదో?" అని వ్రాయుటయు మాత్రము వింతను గలుగఁజేయుచున్నవి.

ఆతిథ్యము

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు (యువకవిమండలి)

౧

ఆనిశాకాల శాంతిశయ్యలఁ బరుండి
సుఖమధుస్వప్నములు గనుచున్న నేను
నిశ్చలసరస్తరంగ నిర్నిద్ర రవము
నాలకించి ద్వారముపొంత కరిగినాను!
సూక్ష్మగతివచ్చి వడివడి సుళ్లురేగి
జగముగ్రమ్మిన ప్రబల ఝుంఝూమరుత్తు
నాకుటీరకవాట బంధన మెడల్చి
కన్నుఁగవలోఁ బరాగ మేఘములు గప్పె.
ఆసమయమందు సకల దిశాంతరాళ
విపులతామస గహ్వరవీథులందు
నొకటి రెండుచుక్కలు మహావ్యోమవీథి
నుండియును లేకపోయిన నొక్కటయ్యె!

* * * *

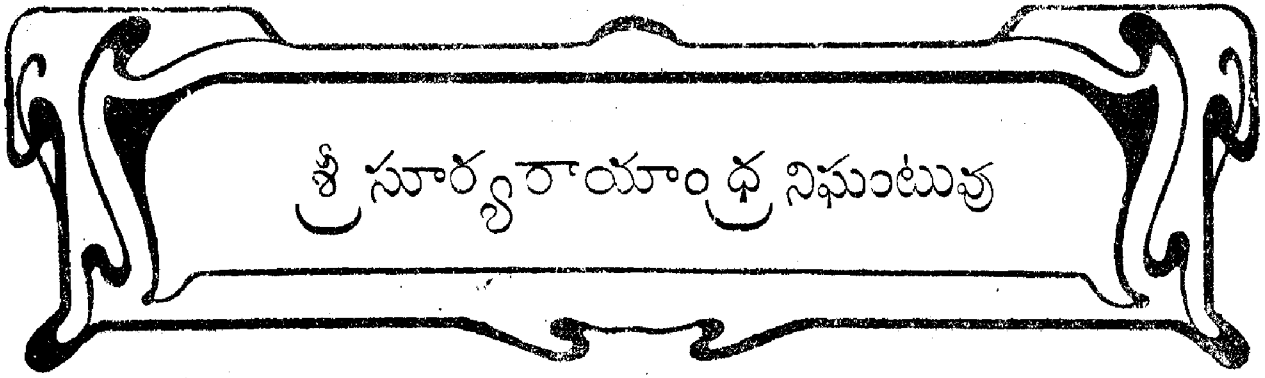
వికృతహాసకరాళ దంష్ట్రికలు మెఱయ
నీలకైశికకాళిమ మ్రోలగింప
ఒక్కయెడ విస్ఫులింగము లుమిసికొనుచు
తొంగిచూచుచునున్నది! దుఃఖదేవి.
మొదటఁజూచినయంతలో మోద మెడలి
'ఓసి దౌర్భాగ్యురాల! ఈవేసమేల!
ఏమియు'ను లేని నన్నువరింపవచ్చి
ఏమనుభవింప వచ్చినావేమొ!—యనఁగ.

౨

'ఓయిమోహన! దిశలెల్ల నొక్కపెట్టు
తిరిగివచ్చితి నీవంటి వరుఁడు లేఁడు!
నీహృదయవీథికా నవనీత మింత
కరఁగిపోయిన నేనును కరఁగిపోదు!
'నీవు ప్రేమప్రపూర్ణమందిరమహోయి;
భగభగని మండు నాస్వరూపమ్ముకొఱకు
ఎంతమాధుర్యపీఠి నీయీమనస్సు!
దాఁగుకొనియెద నంతరాంతరములందు!
'అబ్ధిగర్భంబులో బడబాగ్ని కలదు:
నేను నీగర్భమందున నిలిచిపోదు!
మారుమాటాడఁబోకురా, మండిపోవు
హృదయతృష్ణ శమింపఁజేసెదవు నీవు!

* * * *

బాష్పబిందూత్కరమ్ముల పాద్య మిచ్చి,
వేఁడినిట్టూర్పుగాడ్పులు వీవనలుగ,
కౌఁగిటఁ గదించుకొంటి! నాకాళరాత్రి
అంజనాచల వర్షము లధికమయ్యె.

శ్రీమాన్ యీయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు గారు

పైశీర్షికతో రుధిరోద్గారి సంవత్సరాదిసంచికయం దొకవ్యాసమును బ్రచురించియుంటిని. పిమ్మట నిఘంటువిషయమున శబ్దార్థాదుల వ్రాయు పండితులు గమనింపవలసిన నియమములను, తత్సంపాదకులు తత్సముపదార్థములతోఁ బ్రకటించిన మచ్చుకాగితములను (Specimen Copy) జూచితిని. తరువాత నాకుఁ గొన్ని యభిప్రాయములు గలిగినవి. నాకు సాహిత్యము గాని, పాండిత్యము గాని చాలినంత లేకున్నను భాషాసేవావిషయమున సాహసమునకు లోటులేదు. అందుచే నిం దుపయుక్తాంశము లేమైన నున్నయెడల వానిం గైకొని పండితులు నన్నుఁ జరితార్థునిఁ జేయుదురుగాక.

I. ఉద్ధృతగ్రంథము లేసంవత్సరమున, నేపట్టణమున, నెవరిచేఁ బ్రకటింపఁబడినవో గ్రంథసంకేతవివేచనాపట్టికలో వ్రాయవలెను. ఒకప్పు డట్టిగ్రంథ మముద్రితమగునెడల నాసంగతి "అము" అని వివరించునది. లేనియెడల, నిఘంటుకార్యాలయపండితులు 19-వ శతాబ్దిలో ముద్రితమగు నాంధ్రభారతములోని ప్రయోగము నిచ్చినయెడల, నాప్రయోగము నేఁడు విశేషప్రచారముగల 'వావిళ్లవారి' ప్రతిలోఁ గాని, 'ఆనందాశ్రమము' వారి ప్రతిలోఁ గాని భిన్నముగా నుండవచ్చును. అందుచే నాప్రయోగము విశేషోపకారకము కాఁజాలదు.

ఈవిషయమును బండిత యల్. ఆర్. వైద్యుని గీర్వాణాంగ్లనిఘంటువు ("The Standard Sanskrit English Dictionary" of Professor L. R. Vaidya, Second Edition, Bombay 1916)నుండి యుదాహరించెదను.

1. Am. S.-Amarusataka	Published in Kavyasangraha, Calcutta 1872.
2. Bhartr.-Bhartrihari-satakatraya	i. Kavya sangraha ii. and iii Telang's-Edition 1885.
3. Bh. V.-Bhamini Vilasa	Vaidya's Edition 1887.
4. Bt.-Bhatti Kavya	Majumdar's Series, Calcutta 1878.
5. K. D.-Kavyadarsa	Bibliotheca Indica Series, Calcutta 1863.
6. K. S.-Kumarasambhava	Nirnayasagar Edition, Bombay 1886.

II. పర్వ కాండ స్కంధాశ్వాసాదుల కుపయోగించు నంకె లుదాహృతపద్యగద్యముల కుపయోగించు నంకెలకంటె భిన్నముగా నుండవలెను.

ఉ. "అంకపాళి నటద్ధుకూలాంచలములు."—మను.

చ. I ఆ. 3 ప. లేక ౧ ఆ. 3 ప.

నిఘంటుసంపాదకులు ప్రచురించిన మచ్చుకాగితము (Specimen Copy) లో అంకపాళిశబ్దమునకు "తావద్గాఢం వితర సకృదప్యంకపాళీం ప్రసీద"

—మాలతీ. ౮. ౨. ౨.

అని ప్రయోగము చూపఁబడినది. ఇందు మూఁడంకెలు నొకవిధముగానే యున్నవి. ఎన్నవయంకమో, యెన్నవ శ్లోకమో సందిగ్ధముగా నున్నది. పోనీ, ౮ వ యంకము, ౨ వ శ్లోకమనుకొందుమా, తరువాతనున్న ౨ వ యంకె దేనిం దెలుపును? అందుచే నాశ్వాసమునకు నుదాహరింపఁబడిన ప్రయోగమునకు వేఱువేఱంకె లుపయోగింపవలెను. శబ్దరత్నాకరములో 'కిన్నరుఁడు' అను

శబ్దమునకుఁ గాదంబరినుండి, "గ. కి మనేన గృహీనతే వా కిన్నరయుగళేన ప్రయోజన మిద ముపశ్రుతం మశ్వ ముఖద్వయ" మ్మని యుదాహరణ మీఁబడె. ఆవాక్యము గ్రంథమునఁ జూచుకొనవలెనన్న, నది యేపుటలో నున్నదో, యేసంవత్సరమున, నెవరిచే, నెక్కడ ముద్రింపఁబడిన ప్రతియో తెలియక చిక్కుగా నుండును.

III. ఒకశబ్దమునకుఁ బ్రయోగము లొకటిరెండు చూపి, తక్కిన ప్రయోగముల కాయా గ్రంథములనామముల పొడియక్షరములు, నాశ్వాసాదులు సూచింపనది. ఇందువలనఁ బండితుల ప్రయోగసంపాదనశ్రమ ఫలించును. శబ్దార్థములు బాగుగా విశదమగును. వైద్యపండితు లీలాగుననే ప్రయోగములఁ జూపిరి.

ఉదా:—

వారినిఘంటువున పుట 222— క్షేమము :—
1. Safety; peace; happiness; well-being. "వసతు వః క్షేమం కటాక్షోర్మయః"—Git. G. III.

"విలవ్వతి క్షేమ మదేవమాతృకా శ్చిరాయ తస్మి న్కురవ శ్చకాసతే"–Kir.I. 17; Sivanandalahari, Sloka 44.

IV. ఒకప్పు డనుకృతి (quotation) లేకయే గ్రంథాదుల సూచింపనగు. Vide Prof. Vaidya's "Standard Sanskrit English Dictionary.'

ఖ్యా:— (P. 228) Pass. (ఖ్యాయతే) To be known; to be named. Bhatti Kavya VI-97.

Caus (ఖ్యాపయతి, తే) 1. To make known; to proclaim; to relate; to declare. Manusmriti. VII-201; XI-99.

ఖన్:—(P. 226) ఉత్ఖన్=To dig out, to root out, to eradicate (literally and figuratively). Raghu. IV-33; 36; IV-37; XIV-73; Bhatti Kavya XII-5; XV-55; Meghaduta I-52.

V. ప్రయోగములఁ జూపునపు డొకపదముయొక్క భిన్నార్థములను భిన్నప్రయోగములఁ జూపుటకం టె నాశబ్దము శ్లేషగా నుపయోగింపఁబడినప్రయోగ మెక్కుడుపయోగకరము.

1. ఉ. మార్గణ:—1. బాణము 2. విణ. (అ. ఈ. అ.) యాచకుఁడు.

"శ్లో. అపూర్వోయం ధనుర్విద్యా భవతా శిక్షితా కథం।
మార్గణౌఘః సమాయాతి గుణో యాతి దిగంతరం."

—కవిశేఖరః (భోజమహారాజచరితమ్.) P. 70. (Edited by Vedam Venkataraya Sastri Madras 1909).

2. శ్లేషయమకచక్రవర్తి వేంకటాధ్వరిమహాకవి.

"శ్లో. రసికాళిభిరాస్వాద్యం
రమ్యం శ్రీకరవిలసదలంకరణం,
వికసతు సూర్యాలోకా
త్పద్మనివాసే సహస్రపత్ర మివ."

—లక్ష్మీసహస్రం I ప్రారంభస్తబకః. 29 శ్లో. (పృష్ఠః 28; ద్వివేదిమహాదేవశాస్త్రిసంపాదితము. 1907. కాకరపఱ్ఱు.)

3. అరి=(1) చక్రము (2) శత్రువు.

ఉదా:—

(నరసభూపాలీయము. V ఆ. 165 ప. 96 పుట.)
ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషము

క. అరివరకరుఁడై సుమనో
వరభరణధురీణుఁడై యవారితలక్ష్మీ
స్థిరవాసభూసురుండై
నరసింహుఁడు వొల్చు నాదినరసింహుఁ డనన్.

ఈక్రింది ప్రయోగ మాధునికమైన యుదాహరణమునకుఁ జూపుచున్నాను. (దేవులపల్లి సుబ్బరాయశాస్త్రి: మహేంద్రవిజయము. III ఆ. 132 ప.)

క. అరిదరకరుఁ డగుహరి యిపు
డరివరకరుఁ డగుచు నీకు నభయం బిడునో
సురవరదానవరిపుభా
సురవరకారుణ్యగరిమ చొప్పెలుఁగవానో.

4. అంబరాంబరుఁడు=ఈశ్వరుఁడు. [అంబరమే (ఆకాశమే) అంబరము (వస్త్రము) గాఁ గలవాఁడు.]

ఈపైవిషయము నంబరమునొద్ద వివరించునది.

అంబరము=(1) ఆకాశము (2) వస్త్రము.

ఉదా:—

అంబరాంబరుఁడు.

VI. అనైఘంటుకపదములు; అనైఘంటుకార్థములు.

1. యోగభారకము=మాత్రాభారికము. (హర్షచరితవ్యాఖ్యాత: శంకరుఁడు.)

ఉదా:—

"స్థూలదశా సూత్రనియన్త్రిత పుస్తికాపూలకేన వామకరతపృతేన యోగభారకేనాధ్యాసితస్కన్ధం"

(Page 153, line 10; Fuhrer's Edition, Bombay, 1909) and (P. 75, line 16; Sri Iswara Chandra Vidyasagar's Edition, Calcutta, 1883.)

2. ఇక్షురకము:—

"శ్లో. తవామృతస్యందిని పాదపంకజే
నివేశితాత్మా కథ మన్య దిచ్ఛతి
స్థితేఽరవిందే మకరందనిర్భరే
మధువ్రతో నేక్షురకం హి వీక్షతే."

(శ్రీయామునాచార్యులవారు: (ఆళవందార్ స్తోత్రమ్ 27 శ్లో.) ఈశ్లోకము నప్పయదీక్షితులు 'కువలయానందము' లో నుటంకించిరి.

3. పరశురాముఁడు=(1) భార్గవరాముఁడు (2) అగ్నిహోత్రుఁడు. (పరశు వనఁగా వేది; అందు రమించువాఁడు గావునఁ బరశురాముఁడు.)

4. వినాయకుఁడు=(1) విఘ్నేశ్వరుఁడు (2) గరుత్మంతుఁడు ఈయర్థమునకుఁ బ్రమాణముగా "సుగతే చ వినాయకః" అమరము, III కాం. 162 శ్లో. అని చూపుటకంటె,

"శ్లో. వాహీకృత మహాధేను గణాధిప వినాయకౌ,
భవతాం భవతాం భూత్యై పార్వతీప,రమేశ్వరౌ."
—కొలచెల పెద్దిభట్టకృతమ్.

ఇట్టిప్రయోగములఁ జూపుట మంచిది.

5. వివాహోపనయనులు-హరిహరులు:—
(వివాహః=పక్షీవాహః; ఉపనయనః=వృషాపాత్తః.)

6. విధవ:—(1) పెనిమిటిలేనిస్త్రీ. (2) విధవః=విధవుఁడు.

ఉదా:—

"శ్లో. విధవాగమనం విశేష కార్యం
విబుధానా మపి విఘ్నసంకానాం
విధవాగమనేన దాశరథ్యోః
గళితో ఽభూ త్కిల నాగపాశబంధః."

(అప్పయదీక్షితులకు, దొడ్డయాచార్యులవారికి జరిగిన సంవాదము.)

7. దశరథుఁడు:—(1) ఒకమహారాజు; శ్రీరాముని తండ్రి. (2) (దశ = అనగాఁ బక్షియే; రథుఁడు = రథము లేక వాహనముగాఁ గలవాఁడు) శ్రీమహావిష్ణువు.

ఉదా:—

"శ్లో. రామం దశరథం విద్ధి మాంవిద్ధి జనకాత్మజాం,
అయోధ్యామటవీం విద్ధి గచ్ఛ తాత యథాసుఖం."
—శ్రీమద్వాల్మీకిరామాయణమ్. (అయోధ్యా.XL-9.)

దీనికి విశదవాక్ఛిఖామణులగు "పెరియవాచ్చాంబిళ్ల" గా రిట్లు వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు:

తన్నిశ్లోకి—

(యద్వా) రామం; దశతి మత్స్యకచ్ఛపోరగాదీన్ దంష్ట్రావ్యాపారవిషయాన్ కరోతీతి దశః పక్షీ (దంశ దశన ఇతి ధాతుః) దశనం దంష్ట్రావ్యాపారః-పచాద్యచ్-పృషోదరాదిత్వా దనునాసికలోపః. స గరుడః రథో యస్య తం విష్ణుం విద్ధీ త్యర్థః. "ని. దశః పక్షీ విహంగమ" ఇతి హలాయుధః.

8. కుచేలము:—సముద్రము (అనైఘంటుకము): వేదాంతదేశికులు-

"శ్లో. కాచాయనీదం కమనీయవాచా
మోచాఫలస్వాదుముచా న యాచే,
దయాకుచేలే ధనదకుచేలే
స్థితే కుచేలే శ్రిత మాకుచేలే."

ఇటువంటిస్థలమున నాశబ్దము క్రింద గుర్తింప వలెను. లేనియెడల సందిగ్ధముగా నుండును.

పైశ్లోకమునకు స్వర్గీయ శ్రీ అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్య కవిగారు తమ "చాటుధారాచమత్కారసారము"లో (పుట 13; 1895 సం॥న ముద్రితము) ఇట్లు వ్రాసియున్నారు: ప్రకృత కుచేలశబ్దవ్యాఖ్యను మాత్రము జూపెదను.

"దయాయాః శ్లోకః భువః; చేలం వసనం, సముద్రః; దయాపూర్ణ ఇతి యావత్." ఈశ్లోకమును వీరు వేదాన్త దేశికకృత మనియే వ్రాసిరి.

ఈశ్లోకము శ్రీమత్కవితార్కికసింహ సర్వతంత్రస్వతంత్ర శ్రీవేదాంతదేశికకృత "వైరాగ్యపంచకము" లోనిది. బృహత్స్తోత్రరత్నాకరము II భాగములో నీవైరాగ్యపంచకము చూడనగు. సముద్రమును భూమికి వస్త్రముగా వర్ణించుట కవిసమయముగా నున్నది.

i "సముద్రవసనే దేవి పర్వతస్తనమండితే."

ii "శ్లో॥....సవ్యస్సముద్రవసనే సరసైరకార్షి
రానందసాగర మపార మపాంగపాతైః."
—వేదాంతదేశికకృత "భూస్తుతి" 16 శ్లో.

iii "శ్లో॥....శ్యామాం స్వతస్త్రియుగసూకరగేహిని
త్వాంవ్యక్తిం సముద్రవసనా ముభయీం బిభర్షి."
—భూస్తుతి." 23 శ్లో.

iv "సీ. అంభోధివసనవిశ్వంభరావలయంబుఁ
దనబాహుపురి మరతకముఁ జేసె."
—మనుచరిత్ర; ఆముక్తమాల్యద.

v "సీ. సిరిపుట్టినిల్లు రాజీవలోచను సెజ్జ
పట్టు మహీకాంతకట్టుఁజీర."
—ఎఱ్ఱాప్రగడ నృసింహపురాణము I ఆ.

9. బవి (వికృతి) = నొల్లు; (ప్రకృతి) అవి.
అప్పకవీయము. I ఆ. 98 ప. "కుక్క నోల"మను సీసము. దీనికి వివరము:—'అవి' శబ్దమునకు 'బవి'.

10. పాణింధమము = (1) కొలిమితిత్తి (2) చీకటి (3) వాద్యవిశేషము.

నాకు దొఱకినప్రయోగములలోఁ గొన్నిటి కీమూఁడర్థములు నుచితములు గాకున్నవి. ఆప్రయోగము లన్నిటిని జూపెదను.

(i) మురారిమహాకవికృతానర్ఘ రాఘవనాటకమ్.
I—20. శ్లో.

"శ్లో. శస్త్రాశస్త్రికథైకకానవభవ
ద్దీర్ఘాణపాణింధమాః,
పంథానో దివి సంచరంతి
వసుధా వంధ్యా న సూతే భటాన్;
లక్ష్మీరప్యరవిందసౌధవలభీ
నిర్యూహపర్యంకికా,
విశ్రాన్తైరలిభిర్న కుంజరఘటా
గండోద్గతైర్నందతే."

ఇష్టార్థకల్పవల్లరీవ్యాఖ్య:—
"పాణయో ధ్మాయంతే శబ్దాయ్యంతే యేషు తే తథోక్తాః; అతిభయంకరా ఇత్యర్థః"
—మైసూరుప్రతి. పుట 444 (1905 సం.)

(ii) శ్రీనాథమహాకవి: కాశీఖండము. IV ఆ. 119 ప.
"సీ. వరిబిధూళీపాళి పరిచితంబులు మాఱి
బంధాశ్మలనఃపాణింధమములు.

(iii) శృంగారనైషధము. II ఆ. 32 ప.
"శా. కాలాంతఃపురకామినీకుచతటీ
కస్తూరికాసౌరభ
శ్రీలుంటాకము చందనాచలతట
శ్రీఖండసంవేష్టిత
వ్యాలస్ఫారఫణాకఠోరవిషని
శ్శ్వాసాగ్నిపాణింధమం
బేలా నాపయి దక్షిణానిలము ప
క్షీ సేయు దాక్షిణ్యమున్."

(iv) శృం. నై. VIII ఆ. 51 ప.
"శా. కోపంబింతయుఁ జుజ్జగించి సుమనః
కోదండనారాచధా
రాపాణింధమ మైననీకళ సే
త్రజ్యోత్స్న పైఁజల్లవే

తాపంబారఁగఁ గౌఁగిలించుకొనవే
తథ్యంబు నీబంటు నే
నో పుంస్కోకిలవాణి యోశశిముఖీ
యోపక్వబింబాధరీ

(v) భీమఖండము. II ఆ.

"క. ఒక్కయింటి మచ్చెకంటి కలమధురవీణా క్వాణపాణింధమం బైనయెలుంగు నెత్తి 'యోబ్రాహ్మణోత్తమా! శాపము సంహరించి యిటు రమ్మని నన్నుం జేరఁ బిలిచెను." (వ్యాసులు కాశిఁ బాసిన కథ.)

(vi) చరిగొండధర్మన్న: చిత్రభారతము.

"శా. ఆరాజేంద్రశిఖావతంసనిజబా
హాయుక్తవిశ్వంభరా
ధారేయుండు విరోధిమంత్రిముఖము
ద్రాదత్తుఁ డుద్యద్దయా
పారీణుండు పటీరతారకసుధా
పాణింధమశ్రీయశో
హారుం డిమ్మలపల్లి మాదవిభు నె
ద్దామాత్యుఁ డుల్లాసియై."

(vii) అడిదము సూరకవి: కవిజనరంజనము.

"క. వలపుల పాణింధమములు
మలయానిలవిహార మందిరములు పూ
విలుతుని యాయుధశాలలు
నలువలజన్మస్థలము లచటిపూఁదోఁటల్."

(viii) శంకరకవి: హరిశ్చంద్రచరిత్ర పీఠిక. 13 ప.

"క. ధీరుల బాణమయూరుల
భారవులై వెలయు మాఘభారవుల సుధా
ధారాపాణింధమకవి
తారచనావాసుఁ గాళిదాసుఁదలంతున్."

(ix) సంకుసాలనృసింహకవి: కవికర్ణరసాయనము.
II ఆ. 233 ప.

"సీ. కస్తూరికామృగీ కర్ణజపంబులు
సిద్ధ గీనివహాపాణింధమములు."

(x) బహులాశ్వచరిత్ర. I ఆ. III ప.

"సీ. పదిలమ్మసుమ్మ నీపాణిపాణింధమ
నారికేళము దర్శనంబు తటిని."

(xi) మాదయగారి మల్లన: రాజశేఖరచరిత్ర IIఆ.
170 ప.

"శా. ఆపుంస్కోకిలవాణి యాజలధిక
న్యారత్నసౌందర్యరే
ఖాపాణింధమమూర్తి యాత్రిజగతీ
కాంతావతంసంబు కే
లీపద్మాకరవాంఛ దీఱ దనఁగా
లీలావతిన్ నిద్దపున్
జూపున్ గెల్వ వసంతమాడె మహీభృ
చ్చూడావతంసంబుపైన్."

(xii) పాండురంగమాహాత్మ్యము. III ఆ. 10 ప.

"సీ. బహుసంకుమదపంకపాణింధమం బైన
తాళిగోణపుఁజుంగునేలజీర."

(xiii) పాండు. మా. III ఆ. 88 ప.

"శా. కాఁపుం గెంజిగురాకుఁబోఁడి పరలో
కం బంత ప్రాపింపుమున్
వ్యాపాదంబున నాతఁ డొందుగడ యా
పాజీవరాజాననం
దాపింఛచ్ఛదగుచ్ఛసచ్ఛవిమదాం
ధన్ బంధురశ్రోణి నీ
ణాపాణింధమపాణి నొక్కప్లవక
న్యం గూడి క్రీడింపఁగన్."

(xiv) పాండు. మా. III ఆ. 179. వ.

"వ. దర్పణంబుల దర్పంబును, సరోజంబుల యోజయు, సుధాకలశంబుల విలసనంబును, నంబురుహబింబంబుల మదంబునుం బోఁ బిం చి, యశేషకలాకలాపపాణింధమ స్వరభాస్వరం బగువదనవలయంబు."

(xv) కంకంటి పాపరాజ మహాకవి: ఉత్తరరామాయణము II ఆ. 30 ప.

"సీ. మధ్యందినాదిత్యమండలోగ్రాంశుపా
ణింధమాయుధదీప్తి నింగి ప్రింగ

(xvi) గణపవరపు వేంకటకవి: ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విజయవిలాసము 47 ప.

"క. వాణీవీణానిక్వా
పాణింధమపదనిబంధ బంధురభణితుల్
రాణింప వసంతతిలక
భాణముఁ దెనుఁగించి కీర్తిఁ బడసిన సుకవిన్."

11. గోకర్ణము:— (అనైఘంటుకము) ఆవుచెవివంటి యాకారముగల కొబ్బరిచిప్ప.

12. నాగరము:— (అనై.) (1) భూషణవిశేషము. (2) నాగరలిపి.

13. గీర్వాణము:—(అనై.) (2) భూషణవిశేషము.(2) గర్వము.

"నీ వెంతో గొప్పవాఁడవైనను నంత గీర్వాణము కూడదు." (అనై.)

14. అర్ధచంద్రిక:—(అనై).భూషణవిశేషము (స్త్రీలు ముక్కునధరించునది.)

15. వృత్తాదుల వివరించి యుదాహరించునది.

(i) మత్తేభము:— (1) మదపుటేనుఁగు. (2) మత్తేభవృత్తము.—లక్షణము:

"స, భ, ర, న, మ, య, లగ;" 14 వ యక్షరము యతి

ఉదా:—

"అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో
నా మూలసౌధంబుదా పల..."

(ii) శార్దూలము:— (1) పెద్దపులి. (2) శార్దూల వృత్తము —లక్షణము:

"మ,స,జ,స,త,త, గురువు." 13 వ అక్షరము యతి.

ఉదా:—

"లా వొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలో
లంబయ్యెఁ బ్రాణంబులున్, ఠావుల్దప్పెను..."

ఇట్లు ఉత్పలము, చంపకము, పృథ్వీ మొదలగు వానినన్నిటిని వివరించి లక్ష్యముం జూపునది. లేక, వైద్యపండితులు (L. R. Vaidya) చేసినట్లు నిఘంటువు చివర నొకఛందోనుక్రమణికం జేర్పవలెను.

16. కవి:—

సప్తవిధకవులను వివరించి యుదాహరించునది.

(i) వివేకి(గుణదోషజ్ఞుఁడు.)

(ii) వాచకుఁడు(అనుప్రాసయుక్తపదగుంభనఁ జేయు వాఁడు.)

(iii) ఆర్థికుఁడు (అర్థములఁ బొందుపరుచు వాఁడు.)

(iv) శిల్పకుఁడు(యమకకవితాదక్షుఁడు.)

(v) భూషణార్థి (అలంకారయుక్త కవితాధురంధరుఁడు.)

(vi) మార్దవి (రసతత్పరుఁడు.)

(vii) రోచికుఁడు (మృదుమధురకవితాలలితుఁడు.)

17. కవిత:—

చతుర్విధకవిత్వము నుదాహరించునది.

(1) ఆశు (2, గర్భ (3) చిత్ర (4) బంధములు, బంధశబ్దమునొద్ద సర్వవిధబంధముల వివరించునది.

18. అలంకారము:— (i) చతుర్విధాలంకారములు: వస్త్రభూషణమాల్యానులేపనములు.

(ii) శబ్దార్థాలంకారములు: ఇవెన్నివిధములో వివరించి, ఆయాస్థానముల నుదాహరణముం జూపునది.

19. గద్యము, పద్యము, చంపువు, కథ, ఆఖ్యాయిక మొదలగువానిని వివరించి లక్ష్యముం జూపవలెను.

20. న్యాయ వైశేషిక సాంఖ్య యోగ మీమాంసా వేదాంతము లను షడ్దర్శనముల సంగ్రహముగా వివరించునది.

VII కవితార్కికసింహులును, బహుశతగ్రంథకర్తలు నగు శ్రీమద్వేదాంతదేశికులచే "దశదీపకనిఘంటువు" రచింపఁబడినది. ఇందు 40 శ్లోకము లున్నవి. 1898-వ సంవత్సరమున విశాఖపట్టణములోని యార్ష ముద్రణాలయమువారు దీనిని ముద్రించిరి. మచ్చున కొకశ్లోకముం జూపెద:—

"శ్లో. సుధ స్సుధాకరే వృక్షభేదే ధర్మవ్రతేఽపి చ
సుధాక్షీరే లతాభేదే విద్యాయా మిక్షువాచకే,
అమృతేచూర్ణకల్కే స్యాత్సుధామాధ్వీకకిట్టకే."

ఈయర్థములన్నియు నప్రసిద్ధములని త్రోసిరాజనక స్వీకరించుట యుపయుక్తమని తోఁచెడిని.

VIII అవధానము:—

ఇదెన్ని విధములో వివరించునది.

శతావధానము, అష్టావధానము, వ్యస్తాక్షరి, నిషేధాక్షరి, ఏకసంధాగ్రాహిత్వము మొదలగు విద్యావినోదముల విశదీకరించునది.

IX. అంకుశశబ్దముదగ్గఱ, "నిరంకుశాః కవయః" యనునను కృతి (quotation) ని జూపినట్లే యాయా పదములయొద్ద నిట్టిసుప్రసిద్ధానుకృతుల వ్రాయునది.

ఉదా:—

(i) తద్ధితము:—ఇదెన్ని విధములో వివరించియుదాహరించిన పిమ్మట నీ యనుకృతిం జూపనగు:

"తద్ధితమూఢో వైయాకరణ,
స్తద్ధితమూఢో ఽవైయాకరణః."

(ii) కౌముది:— దీనిని వివరించినపిమ్మట నీశ్లోకముం జూపునది:

శ్లో. యస్యాః ప్రకామం విరహే జనానాం
కరోతి కౌముద్యపి తాపభారం,
సురూపభేదై రుపలాలితాయాం
మనోరమాయాం రమతే మనో మే."

X. "వికృతిపదములకు శక్యమగునంతమట్టునకుఁ బ్రకృతులు చూపి వానిని గుండలీకరించునది. ఉదా: అగ్గి వి. (స. అగ్నిః)" అని సంపాదకులు నియమించిరి.

కాని ప్రకృతిపదముల కేల వికృతులఁ జూపరాదో తెలియకున్నది. శబ్దరత్నాకరములో శ్రీసీతారామాచార్యులవారు (పుట. 792) "బాసవాలు:— దీనికి సరియైన సంస్కృతపదము గీర్వాణుఁ"డని వ్రాసియున్నారు.

సవ్యసాచికి సరియైన తెనుఁగుపదము కవ్వడి.
కిరీటికి సరియైన తెనుఁగుపదము క్రీడి.

ఇట్లు ప్రకృతులకు వికృతులను జూపినచో, లక్ష్మీనారాయణీయము, వైకృతదీపిక, పురుషోత్తమకవీయము మొదలగు నిఘంటువులు చేయు నుపకారమును గూడ మన సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు చేయఁగలదు. ఇంత మాత్రమునకుఁ గ్రంథవిస్తరభీతి యవసరములేదు.

XI. సారస్వతతారాపథమున దివ్యజ్యోతులవలెఁ బ్రకాశించు సుగృహీతనామముల పవిత్రచరిత్రల సంగ్రహముగాఁ జేర్చి, వారిగ్రంథముల నుదాహరించి, నిశ్చితముగ వారికాలమును వ్రాయునది. ఆనండేలు పండితుఁడు (Dr. Annandale) తనయాంగ్లనిఘంటువు చివర నొక యనుక్రమణికలో నాంగ్లగ్రంథకారుల యవతారనిర్యాణకాలములఁ దెలిపెను. ఇది భాషాసేవకులకు నత్యుపకారకము.

☛ మఱియు నాంధ్రగీర్వాణసారస్వతసాగరమునందలి సుప్రసిద్ధ కావ్యరత్నముల నామములు చేర్పవలెను. ఇట్లు చేసినయెడల "బురాణనామచంద్రిక"వలనఁ గలుగు నుపకారము కొంతవఱకు నీనిఘంటువువలనను గలుగును.

ఉదా:—

(i) వేదాన్తదేశికులు:—దాక్షిణాత్యులు; రామానుజీయులు; కవితార్కికసింహ సర్వతంత్రస్వతంత్రాది బిరుదాంచితులు;

గ్రంథములు: యాదవాభ్యుదయము; హంససందేశము; పాదుకాసహస్రము; సంకల్పసూర్యోదయనాటకము; సుభాషితనీతి; అధికరణసారావళి; తత్త్వముక్తాకలాపము. ఇవన్నియు సంస్కృతమయములు. (1367—1468 క్రీ. శ.)

(ii) వేంకటాధ్వరి:—(17 వ శతాబ్ది). దాక్షిణాత్యుఁడు; రామానుజీయుఁడు; శ్లేషయమకచక్రవర్తి.

గ్రంథములు: విశ్వగుణాదర్శచంపువు; కరిగిరిచంపువు; ఉత్తరచంపువు; లక్ష్మీసహస్రము; ప్రద్యుమ్నానందభాణము; ఆచార్యపంచాశత్తు; శృంగారదీపకభాణము. ఇవన్నియు సంస్కృతమయములు.

(iii) జయదేవమహాకవి:—(16 వ శతాబ్ది). అప్పయదీక్షితసమకాలీనుఁడు.

గ్రంథములు:— ప్రసన్నరాఘవనాటకము; రతిమంజరి; చంద్రాలోకమను నలంకారగ్రంథము. ఇతఁడు "గీతగోవింద"కారుఁడగు జయదేవునికంటె భిన్నుఁడు.

(iv) చిత్ర మీమాంసము :— కువలయానందము, వృత్తివార్తికము, భక్తిశతకము, వైరాగ్యశతకము, వరద రాజస్తవము, హరివంశసారచరితము మొదలగు సద్గ్రంథ రచయిత యగు నప్పయదీక్షితవిద్వత్కవికృతాలంకార గ్రంథము.

(v) కుసుమాంజలి:—తర్కశాస్త్రము; కర్త: ఉదయనుఁడు.

(vi) గుణరత్నమహోదధి:—తర్కశాస్త్రము; వర్ధమాన కృతము.

(vii) అనుమానచింతామణి:—తర్కము; గంగేశ్వరకృతము.

(viii) గౌతమసూత్రము:—న్యాయసూత్రములు; కర్త గౌతముఁడు (అక్షచరణుఁడు); వ్యాఖ్యాత వాత్స్యాయనుఁడు (పక్షిలుఁడు).

(ix) వైశేషికదర్శనము:—న్యాయశాస్త్రము: కణాద కృతము.

(x) వ్యాడి:—"సంగ్రహ" మను సంస్కృతవ్యాకరణ ప్రణేత.

(xi) పార్థసారథి:—శాస్త్రదీపికామీమాంసా కారుడు.

(xii) మండనుఁడు:— నైష్కర్మ్యసిద్ధి; వార్తికమీమాంసా కారుఁడు.

(xiii) ప్రభాకరుఁడు:—జైమిని మీమాంసాసూత్రవ్యాఖ్యాత.

(xiv) కుమారిలభట్టు:—తంత్రవార్తిక మీమాంసాకర్త.

(xv) శబరుఁడు:—మీమాంసాసూత్రభాష్యకారుఁడు.

(xvi) పాణిని:—వ్యాకరణసూత్రకారుఁడు; గీర్వాణవైయాకరణ పితామహుఁడు.

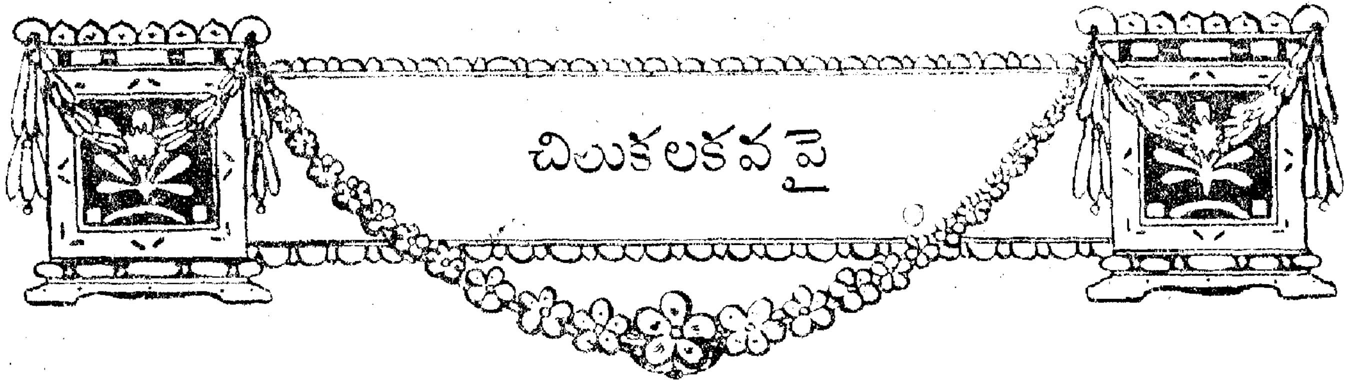
(xvii) కాత్యాయనుఁడు:—వరరుచి;పాణినీయవ్యాకరణ సూత్రములకు వార్తికకారుఁడు.

(xviii) పతంజలి:—వ్యాకరణ మహాభాష్యకారుఁడు; యోగశాస్త్ర ప్రవర్తకుఁడు; ఆదిశేషావతారము.

ఏయాంధ్రభోజుని మహౌదార్యముచే, నేయభినవకృష్ణరాయని భాషాభిమానమ్ముచేఁ దేనెతేటవంటి తెనుఁగు బాసకు నేఁటికి కిట్టి బృహన్నిఘంటులాభము కలిగినదో, యట్టిమహాప్రభుని ఛాయాపటమీనిఘంటు ప్రారంభమునఁ జేర్పవలెను. "శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు" వను పవిత్రనామమును బ్రతిపుటమీఁదను ముద్రింపుమనది. ఇట్లు చేసినచో నాంధ్రలోక మామహారాజుయొక్క పవిత్ర నామము నెప్పుడును స్మరించుటచేతను, నాభాషాపోషక తేజఃపుంజముయొక్క ఛాయాపటమును నిరంతరము నేత్రోత్సవముగా సందర్శించుటచేతను, నామహోపకారుని ఋణమును గొంతవఱకైనఁ దీర్చుకొనఁ గలుగునేమో.

ఈయాంధ్రనిఘంటురూపమున నాంధ్రసారస్వత సేవ చేసిన సంపాదకులగు బ్రహ్మశ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారియొక్కయు, పండితులయొక్కయుఁ బవిత్రజీవితముల సంగ్రహముగ వ్రాసి, వారిఛాయాపటముల గూడ నిఘంటువునఁ జేర్చునది.

చిలుకలకవ పై

నాదెళ్ల వెంకట్రావుగారు బి. ఏ.,

బహువిధక్లేశ భరితప్రపంచ మిందు
జనన మొందిన మానవజాతి కెల్ల
సహజమైనట్టి కష్టసంచయము లేవొ
మనసుఁ జీకాకుపఱచె నీదినము మిగుల.

అంత, గ్రామంబు వదలి యిట్లరుగుదెంచి
చెట్టుపుట్టలతో సోదె చెప్పుకొనుచుఁ
జేరి యిచటకు మిముఁగాంచి చిలుకలార!
అరగడియమైనఁ జింతల న్మఱచినాఁడ.

దినము నాహార మెట్టులో తిన్న పిదప
గూటిలో మీకు హాయిగాఁ గునుకుపట్టు
నిలువ లేదని కలలచేఁ గలఁతనిదురఁ
జెందు మాకంటె మీదె యానంద మహహా!

అందములుచిందు మాకందమందు నిలిచి
యిరువురును నొక్కకాయనే కొఱికి పిదప
వ్రేలునొకచిన్నకొమ్మ నుయ్యాలలూగు
చున్న మీకును గ్లేశంబు లున్నవొక్కొ?

మాటిమాటికి గలుపుచు మోహనముగఁ
గూయుచున్నారు మీరు మీకూజితముల
కర్థ మగ్రాహ్యమయ్యు శ్రావ్యంబులగుచుఁ
గ్రాలు నీనాఁటి భావగీతాలవోలె.

కవులకును మీకుఁ జాలబాంధవము గలదు
మీవిహఁగజాతి యట్టులే మేముగూడ
ముందుపూటకు గతిలేక కుందుచున్నఁ
బాడుచుందుము కొసవెఱ్ఱిపాటలేవొ.

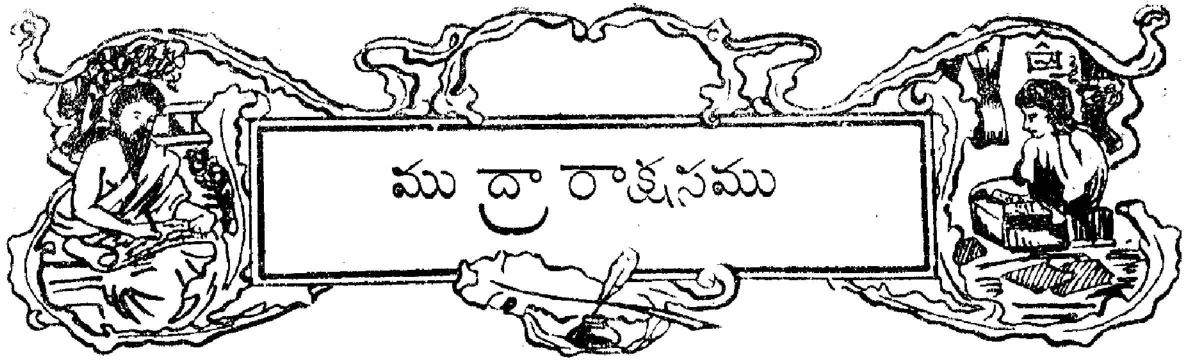
విమలసంతోషమిచ్చు మా వెఱ్ఱిపాట
లితరజనులకు; మీగీతవితతి మాకు
సతత మానందదాయిమై యతిశయిల్లుఁ
గాన మాకంటె మీరలే ఘనులుగారె!

పరుల యాచింపఁబోరు మావలెను మీరు
దినము ఱెక్కలకష్టంబుఁ దినుచు, నాత్మ
తృప్తికై గాన మొనరింతురెపుడు మిమ్ముఁ
గని తల ల్వంపవలదె మాకవులజాతి!

చెలువముండిన, గానముల కలిమిగూడఁ
గలుగు నచ్చోటనే యని తలఁపువాఁడము
నదియసూనృతమయ్యె మీయందు నహహా!
ధన్యతం గాంచినాఁడ మీదర్శనమున.

మానవుని దుర్గుణంబుల మాటచొరని
కాననాంతరసీమల మానులట్లు
పండుఫలములఁ దినిగాదె బ్రతుకుచుందు
రెలమి సన్మార్గగాములై యెల్లయపుడు.

ఊరసాలంబుఁ జెంత నింపెసఁగునట్టి
కాలువనుఁ, జుట్టు పచ్చనిచేల, నన్ని
మించి మిమ్ముల జ్ఞప్తియం దుంచుకొందు
జీవితాంతము వఱకింక సెలవు! సెలవు!!

ముద్రారాక్షసము

శ్రీమాన్ కో. వేం. కృష్ణమాచార్యులు అయ్యవార్లుగారు

వ్యాసునికలహాఫలితమును సార్వజనీనము నాచరింపవలయును. పరాజయ మెట్టివారల పాలఁబడును? విజయ మెవ్వనిధనము? కారణము లెవ్వి? ఎట్టివారలు శత్రువులచేఁగూడఁ గొనియాడఁబడెదరు? ధర్మపాశమున కెట్టియధికారము గలదు? ఉత్తమప్రకృతులలో నేమేని తారతమ్య ముండునా? వివరింపవలయును. కావుననే ముద్రారాక్షసరచన కావశ్యకత గలిగినది. ఉత్తమస్వార్థకతకును, స్వార్థరాహిత్యమున (పరోపకారిత) కునుఁ బ్రచండఖండనమును గల్పించి విశాఖదేవుఁడు స్వార్థరాహిత్యమును గెలిపించెను. కామక్రోధాదులు గుణములు పురుషాదిరూపమున విపరిణమించి, యాత్మకృత్యముల సూచించుచు, మతాంతరకృత్యముల నిందించుచు, వివేకమునకు విజయము నొసంగి, వేదాన్తశాస్త్రము నార్యులు వేషభాషలతో నభినయింపఁజేసిరి. ప్రబోధచంద్రోదయమనక మిట్టి నాటకసమాజము, రోగములను రోగములనుండి చేతనుఁడు రక్షింపఁబడు క్రమము నభినయించుచు 'జీవానన్దా' దిక ముత్పత్తిల్లెను. ఆర్యవిజ్ఞానమునకు, నవ్యవిజ్ఞానమునకుఁ గలభేదము పాఠకులకు స్ఫురించినదా?

విశాఖదేవుని జీవితకాలమును ముద్రారాక్షసరచనాకాలమును మన మింక గమనింతము. మనవారలకు దేహాత్మాభిమానము లేకుండుటయుఁ, బునర్జన్మపరంపరయు వారి యాత్మగుణవర్ణనమున విరతాదరుల నొనర్చినది. కొందఱు స్వనామము నుచ్చరించుటయే పాతకమని యెంచిరి; కొందఱకుఁ గులగోత్రవర్ణనమునఁ బాతకము. ఔను! తా నెన్ని జన్మముల నెత్తెను? ఎన్ని కులముల? నెందఱ కడుపున? మనకు స్వప్నముకూడ నశ్వరమే! నశ్వరసుఖాపాదకమగు నీశరీరమును, దన్నామాదికము నేలవచింపవలయు? అంత్యమున నఖండానందము ననుభవించు మనకు దుఃఖాన్త్యప్రబంధకల్పన మేల?

కాళిదాసాదులవలెఁ గాక యీవిశాఖదేవుఁడు తనకాలమునందలివారివలె

> 'సామన్త వటేశ్వరదత్తపౌత్రస్య మహారాజ పదభాక్పృథుసూనోః కవే ర్విశాఖదత్తస్య కృతి ర్ముద్రారాక్షసం నామ నాటకమ్'

అని వచించెను. ఇతఁ డొనర్చిన ప్రబంధ మొండు గాన్పింపదు. మన కీవాక్యమే శరణ్యము.

విశాఖదత్తుఁడు క్షత్త్రియుఁడు. ఈతనితండ్రి పృథువు. తాత వటేశ్వరదత్తుఁడు. వటేశ్వరదత్తునికాలమున నాతఁడు సార్వభౌముఁడుగాక యొకచక్రవర్తి కంకితుఁడైయుండెను. ఎవని కంకితుఁడు? ఏదేశము నేలెను? ఎప్పుడు? మన కగోచరము. ఈతనితండ్రి పృథువుమాత్రము చక్రవర్తిని నిరాకరించియో, యనుగ్రహమునుబడసియో మహారాజయ్యెను. ఈతనివిషయమునగూడ మనకుఁ దెలియున దింతయే. కవి తాను రాజునని కాని, చక్రవర్తిననికాని వచింపక 'కవి' ననుటచే నీతఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడుగాకమునుపే యీ గ్రంథమును రచించియుండును. పృథురాజ్యకాలమే గ్రంథనిర్మాణకాలము.

పృథుకాల మిదియనుట కాధారము గాన్పింపదు. విల్సన్ ఈతనిశైలి ననుసరించి, క్రీ. శ. పదునొకండవశతాబ్దియో, పండ్రెండవశతాబ్దియో యీకవికాలమని నిర్ణయించెనఁట! కాని యీనిర్ణయము సమంజసముగఁ గాన్పింపదు. కారణ మీక్రింద నిరూపింపఁబడును.

మనయార్యభాషలో విమర్శనములు లేవను నాశయము కొంతవఱ కుండవచ్చును, గాని యలంకారశాస్త్ర మీలోపమును వారించుచున్నది. సర్వకావ్యానుగతమగు సమంజసాభిప్రాయమును లక్షణముగను, కావ్య

ముల లక్ష్యములుగను స్వీకరించి, యననుగతముల నిరాకరించుట విమర్శము గాదా? దశరూపకమునందలి ప్రథమ ప్రకాశమున నంతిమశ్లోకమును వివరించుచు, నాలోకమున

'తత్రబృహత్కథామూలం
ముద్రారాక్షసం......ఇతి
బృహత్కథాయాం సూచితమ్'

అని వ్రాయఁబడినది. ఈదశరూపాలోకముల రచించిన విష్ణుసూనుఁడగు ధనికుఁడు ముంజభూపు నాస్థానకవి. ఇతని కాలమును నిర్ణయించుచు, పం. దుర్గాప్రసాదశర్మ ద్వివేదిగారు తను సాహిత్యదర్పణపీఠికలో, 'విష్ణుపుత్రుఁడగు నీధనికుఁడు శా. శ. తొమ్మిదవ శతాబ్ద చరమభాగమున నుండెను. ఈతఁడు దశరూపకమును, దదాలోకము నురచించె"నని లిఖించెను. ధనికునకు భవిష్యజ్ఞత యెట్లు సంభవించెను? ఆంగ్లేయులు దానిని విశ్వసించు టెట్లు? కావున విశాఖదేవుఁ డంతకన్నఁ బూర్వమున, నవఁగా క్రీ. శ. 9–వ శతాబ్ది నుండును. సుభాషితావళీపీఠికలో పి. పిటర్సన్ క్రీ. శ. 8–వ శతాబ్ది నీతఁ డుండెనని నిర్ణయించె. కారణ మేమియో?

ముద్రారాక్షసభరతవాక్యమున

'స శ్రీమద్బంధుభృత్య శ్చిర మవతుమహీం
పార్థివ శ్చంద్రగుప్తః'

అనియుండుటచే నీతఁడు చంద్రగుప్తసమకాలికుఁ డను శంక వొడమవచ్చును. కాని 1 పౌరాణికోక్తి ననుసరించి కలి 16 శతాబ్దిలో, నవఁగా నేఁటికి 3400 వత్సరములకన్న బూర్వముగాని, నూతననిర్ణయములఁబట్టి క్రీ. పూ. 4 శతాబ్ది, నవఁగా నిప్పటికి 2400 వత్సరములక్రిందఁగాని యున్న చంద్రగుప్తుఁడు, నించుమించుగా నిప్పటికి 1200 సంవత్సరములక్రింద నున్న విశాఖదత్తుఁడును సమకాలికు లెట్లయ్యెదరు? మాళవికాగ్నిమిత్రమునందలి భరతవాక్యమున కిది యనుకృతి కావచ్చును.

గ్రంథకర్త యీరూపకమునకు 'ముద్రారాక్షస' మని పేరిడెను; ముద్రచే రాక్షసుని గ్రహించుట యిందుఁ బ్రధానప్రతిపాద్య మనుట. రాజకీయాధికారులలోఁ బ్రధానులకరమున ముద్రికయుండును. దాని ముద్రించి రాజకీయకార్యముల నాలోకింతురు. ఇందు రాక్షసుని ముద్ర శత్రువులచేఁ జిక్కి యెన్నివిధముల నతని బాధించినదో యీయావల సూచింపఁబడును. ప్రథమమున దీని కీయాఖ్య యర్హమగునో, కాదో విమర్శింతము.

గ్రంథములవలన ధర్మ అర్థ కామముల తత్త్వము తేలుపడవలయును. రచనాప్రణాళికూడ దానిననుసరించియే యుండును. ఈగ్రంథమునకుమాత్ర మేలయో కాని పరాజితునిఁ బరాజయసాధనమును సూచించు నాఖ్య నుంచెను. రాక్షసుఁడు పరాజితుఁడు; ముద్ర పరాజయసాధనము. ఇట్టిదానివలన మనకు బోధ్యమగు నంశ మెద్ది?[2] దండికవి మృచ్ఛకటిక మని తనరూపకమున కాఖ్య యుంచెను. చారుదత్తునికొమరున కాడుకొనుటకై మట్టిచేఁ జేయబడిన బండి వసంతసేన బంగారునగల నలంకరించుకొనినది. కడకు విదూషకుని చంకనుండి జారి నగలు చారుదత్తుని మృత్యుముఖమున వైచినవి. దానివలనమాత్ర మేపురుషార్థము సిద్ధించినది?

1 బార్హద్రథుల రాజ్యకాలము వేయివత్సరములు, శునకాదులు 138 ఏండ్లు, శైశునాగులు 360 ఏండ్లు, మహాపద్మ తత్సుతులు 100, ఇట్లు చంద్రగుప్తరాజ్యకాలము కలి 1598 తరువాత కానగే—

'తే తు పారిక్షితే కాలే మఘాస్వాసన్ ద్విజోత్తమ!
ప్రయాస్యంతి యదా చైతే పూర్వాషాఢాం మహర్షయః,
తదానందాత్ప్రభృత్యేష గతివృద్ధిం గమిష్యతి'

అనునది సరికాదు. 'పూర్వాభాద్రా' మనవలెను. ఇటులే

'యావత్పరీక్షితో జన్మ యావన్నందాభిషేచనం,
ఏతద్వర్ష సహస్రం తు జ్ఞేయం పంచాశదుత్తర' మనుట సరికాదు. 'పంచశతోత్తర' మనఁదగు

2 పిశ్చల్ అను నాంగ్లపండితుఁడు మృచ్ఛకటికను రచించినది దండికవి యని చెప్పినట్లు సుభాషితావళి పీఠికలో పి. పిటర్సన్ మహాశయుఁడు వచించెను.

సత్పురుషులకుఁగూడఁ గర్మబద్ధులే. సత్కార్యముల నొనర్చునపుడు దైవికముగఁ బ్రత్యవాయములు - ఆపదలు - పాల్పడవచ్చును. అంతమాత్రమున సత్కార్యములఁ బరిత్యజింపవలయునా? చారుదత్తునివలె ప్రణయిని ప్రాణములఁ బాయఁ దానుగూడ నాపెకై ప్రాణముల విడుచుటయే తటస్థించినను, అమాత్యరాక్షసునివలె స్వామికార్యమునకై కడఁగి యఫలమనోరథుఁడై పరాజితుఁడైనను- ఆర్యులు ఆసత్కార్యములఁగాని, ఆస్వామిభక్తిని గాని విడుతురా? 'యజ్ఞే వధో౽వధ' యనువారల కిది యేపాటిది? విజయమును బడసిన యార్యచాణక్యుని మార్గము సమంజసమే కావచ్చును: విజయమే యావిషయమును బ్రతిపాదింపవచ్చును; సర్వజనాదృతము కావచ్చును. కవిమాత్రము రాక్షసునిపరాజయమంటి పరాజయము నుపాదేయ మనుచున్నాఁడు.

ఇతరగ్రంథములవలెఁ గాక యీగ్రంథము చారిత్రకవిషయకము. మనము భాగవతాదిపురాణములఁ గాని, బృహత్కథను గాని పరిశీలించిన మనకనులకంటఁ జాణక్యచంద్రగుప్తులు గాన్పింతురు. పాణినిప్రణీతమగు నష్టాధ్యాయీగణపాఠమున నీశబ్దములుత్పాదితములైనవి. గర్గాదిగణమునఁ 'చణక' శబ్దమును, 'సుర్వాదిగణమున 'మురా' శబ్దమును బఠింపఁబడినవి. 'చాణక్య' 'మౌర్య' అనుశబ్దములు నిష్పన్నములైనవి. పౌరాణికులు 'మురా' యని స్త్రీవాచకముగ వచించుచుండ నిందు పుంలింగముగ నేల యుండెనో? కారణము దురూహ్యముగ నున్నది. ఏదియెట్లున్నను చంద్రగుప్తుని కాలనిర్ణయము సరిగా లేదనియుఁ, పాణినికాలనిర్ణయముగూడఁ గావలయుననియుఁ, పురాణముల భవిష్యద్రాజనిరూపణమునందలి రాజులందఱును దాత్త్వికులా, కల్పితులా, నిరూపింపఁబడవలసిన యంశమనియు వచింపవలసివచ్చినది. ఆప్రకృతమగు నాయంశమును వదలితిని. నేఁటికి 10,12 నూఱులయేండ్ల క్రిందనున్న విశాఖదత్తుఁడు గ్రీకురాయబారి వ్రాఁతల ననుసరించక బృహత్కథనో, మఱియేయార్యవాక్యములనో అవలంబించి యీముద్రారాక్షసమును రచించియుండును. కాన నిందలి రాక్షసాదులు కల్పితులైయుందురు.

ఈకల్పనాప్రణాళి కొంతవఱకు మృచ్ఛకటికము ననుగమించును. కాని మృచ్ఛకటికము నిది యనుగమించెనో, దీనిని మృచ్ఛకటిక మనుసరించెనో నిర్ణయింపఁజాలము. పంచతంత్రము క్రీ. శ. 5-వ శతాబ్దికన్నముందుగనే రచియింపఁబడెనని సర్వజననిర్ణీతమగు నంశము. కాన నందలి మిత్రభేదము ననుసరించి యిందలి పాత్రములు కల్పింపఁబడియుండును. మలయకేతువునకును బింగలకునకును, అమాత్యరాక్షసునకును సంజీవకునకును, భాగురాయణునకును దమనకునకును సాదృశ్యము చాలవఱకుఁ గలదు. దమనకునివలెనే భాగురాయణుఁ డిందు మలయకేతునికడఁ జేరి యమాత్యరాక్షసునకు, నతనికి ద్వేషముత్పాదించి రాజానుగ్రహమును బడయును.

ఈగ్రంథము బృహత్కథ ననుసరించి రచింపఁబడెనని పైన వాక్రొంటిమి. ప్రకృతమునఁ బ్రచారమున నున్న కథాసరిత్సాగరమునఁ గథాపీఠలంబకమున నైదవతరంగమున నీకథ వర్ణింపఁబడియున్నది. ధార్మికుఁడును, ధనవంతుఁడు నగు నందుఁడు బంచత్వమంద గురుదక్షిణకై యింద్రదత్తుఁడను బాపఁ డాతనిదేహమునఁ బ్రవేశించెను. రాజు మరణించి జీవించుటకై యాశ్చర్యపడి యథార్థమును గ్రహించి శకటాలుఁడనెడు నాతనిమంత్రి నందపుత్త్రుఁడు చంద్రగుప్తుఁడు బాలుఁడగుటయు, రాజ్యమునకు విశేషశత్రువు లుండుటయుఁ దలంచి యింద్రదత్తుని కాయమును గాల్పించెను. యోగనందుఁడు (నందదేహముననున్న యింద్రదత్తుఁడు) వరరుచిమాటచే నాతనిపుత్త్రిసహితముగ భూగృహమున నుంచి హింసించి కడ కాతని మాత్ర మీవలకుఁ దీసెను. కొంతకాలమునకు వరరుచి భార్యాదులు మరణించుటచే విరక్తుఁడై వనిఁ జేర, శకటాలుఁడు సమయమును గనిపెట్టి కోపనుఁడగు చాణక్యుని త్రయోదశీశ్రాద్ధమునకు నిమంత్రించి, రాజుచే నవమానితుఁడగు నతనికిఁ గృత్యాసాధనమునకు వలయుపరికరముల నొసఁగి యోగనన్దుఁడు, నాతని సుతులు నేడుదినములలో దాహజ్వరముచే మరణింప, రాజ్యమును జంద్రగుప్తున కిడి, సాచివ్యమునఁ జాణక్యు నునిచి తాను పుత్త్రశోకమున విరక్తుఁడై వని కేఁగెను.[1]

1 దశరూపకమునం దుదాహరింపఁబడిన శ్లోకములఁ జాణక్యుఁడే పట్టాభిషేక మొనర్చినట్లు కలదు.

ఈకథానకమే ముద్రారాక్షసమునకుఁ బూర్వపీఠిక యనవచ్చును. వరరుచియను నామ మిందుఁగానము. నందునిమంత్రులు వక్రనాసుఁడు మొదలగువారు. పరకాయప్రవేశము సత్యమైనను గాకున్నను, అమాత్యరాక్షసవాక్యముల నాతనిధార్మికత్వమును, ఆర్యచాణక్యవాక్యముల నాతనిక్రౌర్యమును, ధనాభిలాషను-బ్రకటించుటచే నాతనిప్రకృతి పూర్వమునకన్న విభిన్నమైనదని తలంపవచ్చును. అమాత్యరాక్షసుఁడు కొంతకాలము పర్వతేశ్వరునికడనుండి, యాతనిరాజ్యకార్యములఁ జూచుటచేతను, అవసానమునఁదను నాతని నట్టులే చూచుటచేతను, ఈవిషయము నుపలక్షింపకపోవచ్చును. పైకథానకమునఁ బూర్వనందసుతుఁ డనఁబడిన చంద్రగుప్తుఁ డిందుఁ గులహీనుఁడని వచింపఁబడియెను. ఆర్యచాణక్యుఁడుగూడ నీతని 'వృషలుఁ' డనుచున్నాఁడు. వృషలుఁ డనుటకుఁ గారణముగాఁ గవి కంచుకిముఖమున వితృష్ణుఁడగుటను సూచించుచున్నాఁడు. విష్ణుపురాణమునఁ జతుర్థాంశమునఁ జతుర్వింశాధ్యాయమును బరికించునెడల మహాపద్మనందుఁడే శూద్రాగర్భసముద్భవుఁడైనట్లును, నాఁడుమొదలుగ రాజులెల్లరును శూద్రులైనట్లును, స్పష్టముగఁ గలదు. మౌర్యప్రసూనుఁడగు చంద్రగుప్తుఁడు పౌత్రస్థానీయుఁడగు మహాపద్మసుతుఁడేమో! మురపత్ని యీతని జననియేమో!

'ముద్రారాక్షసము'నఁ జంద్రగుప్తుని విషయము ప్రధానముగాఁ గాన్పింపదు. సైన్యములరణ మిందుఁ బ్రధానముగాదు: బుద్ధిరణ మిందుఁ బ్రధానము. కుటిలమతియై దుఃఖినృత్య మొనర్చునాతనికిని, గ్రూరగ్రహమునకు నిందు యుద్ధము వర్ణింపఁబడినది. కుటిలమతి కృత్యములను విచారించి, జయపరాజయహేతువులఁ బ్రతిపాదించి యీ వ్యాసము నుపసంహరింతును.

కుటిలమతి యప్రతిగ్రహీతలగు ఋషులయన్వయమున నవతరించెను[1]. వాత్స్యాయనుఁడగు నీతఁడు తన వంశపువారివలెనే సర్వశాస్త్రముల కాకర మనిపించుకొనెను. మానసమునఁ దృష్ణకుఁ దావీడక, రాజకీయరంగమున బ్రవేశించినపుడుగూడ నంతేవాసులకు విద్యాధనమును ధారవోయుచు, శిష్యులపై దుశ్శీలుఁడును,జండకోపనుఁడును గాక భగవత్పతంజలిపృషోదరాదిసూత్రభాష్యమున వచించిన

'ఏతస్మిన్నార్యావర్తేనివాసేయే బ్రాహ్మణాః
కుంభీధాన్యా అలోలుపా అగృహ్యమాణ
కారణాః కించిదంతరేణ కస్యాశ్చి ద్విద్యా
యాః పారంగతా స్తత్రభవంతః శిష్టాః'

అనుదాని కుదాహరణీయుఁడుగ నుండెను. కాని దైవమెట్టివానినైన, నెట్టిస్థితికైనఁ దీసికొనిరానోపునుగదా! దురాత్ములగు మంత్రులపై రాజ్యభారమును వైచి, పరద్రవ్యాపహరణమునకు వెనుదీయక, గరువమునఁ గన్నుగానని నందుఁడు ! ప్రజలయెదుట నగ్రాసనమునుండి క్రిందికీడ్చించుట యాతనిఁగూడ నన్వయముతోడ సింహాసనమునుండి క్రింద కీడ్పింపవలసినదిగాఁ బ్రేరేపించెను. తన మిత్రుఁడగు[2] విష్ణుశర్మసాయమునను, పర్వతేశునిసాయమునను నందులను నాశన మొనర్చెను[3]. విశ్వస్తవంచకుఁడును (కృతఘ్నుఁడును), బరాంగనాపరాయణుఁడు నగుపర్వతే

1 విష్ణుపురాణము చతుర్థాంశమునఁ జతుర్వింశాధ్యాయమున వ్యాఖ్య సేయుచు శ్రీధరుఁడు

'కౌటిల్య వాత్స్యాయన విష్ణుగుప్తాద్యపరపర్యాయ శ్చాణక్యః'

అనుచున్నాఁడు. ఈతఁడు వత్సులలోనివాఁడు కావచ్చును.

2. చంద్రగుప్తచక్రవర్తిలో 'ఇందుశర్మ' యనికలదు.

3. కవి యీవిషయమును విచిత్రముగ సూచించియున్నాఁడు. మలయకేతువు రాక్షసునికృతఘ్నతను బలుకుచు,

'మిత్రం మమాయమితి నిర్వృతచిత్తవృత్తిం విస్రంభత స్త్వయి నివేశితసర్వకార్యాం
తాతం నిపాత్య...' 5-7

యను టతని వివేకహైన్యతను దెల్పినది. రాక్షసుని మిత్రుఁడట! ఆతనితో డీకొనెనఁట! రాక్షసుఁడు కృతఘ్నుఁ డెట్లు? పర్వతేశుఁడే కృతఘ్నుఁడు, హంతవ్యుఁడు.

షుని వధించెను. చంద్రగుప్తసంహారమునకై శత్రువు లొనర్చు ప్రయత్నముల విఫలీకరించెను.

కుటిలమతియైనను చాణక్యునకు గుణములపైఁ బక్షపాతము మెండు. తానొనర్చిన ప్రతిజ్ఞ నెట్టులో పరిపూర్తి యొనర్చుకొనెను. కాని చంద్రగుప్తునిగుణగణ మాతని మతుల నాకర్షించెను. రాజ్యము నిస్సపత్నముగ నొనర్చినఁగాని తనప్రతిన పూర్తికాదని తలంచెను. తాను నిరీహుఁడయ్యు వృషలునిపై ప్రేమచే శస్త్రమును ధరించెను. నీతిశాస్త్రము నొకదానిని రచించెను. యోగ్యుఁడగు స్వామిభక్తున కీమంత్రిశస్త్రము నొసఁగి తాను నిశ్చింతగ నుండవలయునని యాతని యాశయము.

ధనముండిననే తరుణులును, దర్పముండిననే భటులు ననుట ప్రపంచసహజము. నందామాత్యుఁడును, స్వామిభక్తుఁడు నగురాక్షసుఁడే యిట్టిపదవి కర్హుఁడు. ఆతఁడా? తనొక్క, తన కక్షీష్టుఁడగు చంద్రగుప్తునో సంహరించి నందులఋణము దీర్పంవలఁచి, విషాదులఁ బ్రయోగించి వేవిధములఁ బ్రయత్నించుచుండెను. ఆర్యచాణక్యున కాతఁడే యమాత్యుఁడుగా నుండఁదగునని తలంపు.

ఆర్యుఁ డమాత్యునికృతజ్ఞతయుఁ,బర్వతేశుని- అతనికొమరుఁడగు మలయకేతుని లోభము, అకృతజ్ఞత, బుద్ధిహైన్యము నెఱుఁగును. పర్వతేశునిమైత్రి నమాత్యుఁడు మఱవఁడనియు, తత్పుత్రునికే సాయమొనర్చుననియు నమ్మి మలయకేతువును, దనప్రియభటుఁడగు భాగురాయణునిచేనగరివెడలనడపించెను. అమాత్యుఁడు మలయకేతువు నాశ్రయించెను. కలూతాదిదేశాధిపతులమైత్రిని గడించి చంద్రగుప్తునితో రణమొనర్ప ప్రయత్నమొనర్చెను.

ఆర్యచాణక్యునకు దైవమునకన్నఁ బురుషకారమే గొప్పదనియు, సేనలకన్న శేముషియే గొప్పదనియు దృఢమగు విశ్వాసము కలదు. శేముషివలననే శత్రువుల జయింపఁవలఁచిన నీతఁ డమాత్యరాక్షసుని ప్రభావ మెఱుఁగును గానఁ జతురంగబలముల నాయితమొనర్చెను; బుద్ధిబలమును వినియోగించెను.

ఇప్పు డీతనిబుద్ధి రెండుకార్యముల సాధింపవలయును: యుద్ధసన్నాహమును భంజించుట, యమాత్యరాక్షసుని జంద్రగుప్తవిధేయునిగా నొనర్చుట. స్వామిభక్తుఁడును, కృతజ్ఞుఁడును,రణపండితుఁడును, సాహసియు నగునమాత్యుఁడు యత్నభంగమైనఁ బ్రాణముల వదల సాహసించునేమో! చాణక్యుని కింతకన్న నాపద యెద్ది? సద్బుద్ధిగరిష్ఠుఁడైనను జాణక్యుఁ డిపుడు అడుగుల నిడిన భూమి యణఁగునేమో యని యడుగిడఁ గొంకియు, బాహుల నెత్తిన బ్రహ్మాండమును బగులునేమో యని బాహుల నెత్త జంకియు, కనులఁ దెఱచి చూచినఁ గాలి పోవునేమో యని కనుఁగొననోడియుఁ బ్రదురారివలె దుఃఖకృత్యమునకుఁ గడంగెను. ఈ కృత్యమున నాల్గువిధములగు తంత్రములు అమాత్యమలయకేతు భేదనమునకును, రాక్షసు విధేయుని గానొనర్చుటకు నుపయోగింపఁబడినవి.

అమాత్యరాక్షస మలయకేతువులకుఁ గలహము గల్పింప నితఁ డొనర్చిన యత్నములలో—

మొదటిది అమాత్యునికడను, మలయకేతువుకడను నమ్మకమైన తనచారుల నుంచుట. నందవధకన్న ముందుగనే తనసహాధ్యాయుఁడగు విష్ణుశర్మను క్షపణకవేషమును వేయించి జీవసిద్ధి యను పేర నమాత్యునికడను, చంద్రగుప్తసహాధ్యాయియగు భాగురాయణుని మలయకేతువుకడను, సిద్ధార్థకుఁడనువాని నమాత్యుని మిత్రుఁడును, వ్రాయసకాఁడు నగు శకటదాసునికడను నుంచెను. వారివారి యనుగ్రహమునకు వారును బాత్రులైరి. జీవసిద్ధికుసుమపురినుండుటచేవిషకన్యాప్రయోగమునఁ బర్వతేశునివధించె నను నెపమిడి రాక్షసవ్యాపారముల నెఱుఁగుటకై యాతని వెడల నడచెను. రాక్షసునికడ నాతఁ డుండెను. భాగురాయణుఁడు కుసుమపురి మలయకేతు వుండిన రాక్షసుఁ డతని నాశ్రయించు నవకాశము కలుగదనియు, మలయకేతువు నాశ్రయించిననే సుభేద్యుఁ డగుననియు బోధితుఁడై, 'నీతండ్రి నర్ధరాజ్య మీవలసివచ్చునని చాణక్యుఁడు వధించె; నిన్నుఁగూడ వధించు' నని భయపెట్టి కుసుమపురినుండి పాఱిపోవ బోధించి, తాను నాతనితో నేఁగి, యాతని కిష్టసఖుఁడై తనవంటి భద్రభటాదులను సైన్యపాలకతాద్యధికారముల నిప్పించి శత్రుకటకమును మిత్రభూయిష్ఠముగ నొనర్చెను. సమయ మగునప్పుడెల్ల నీతఁడు 'చంద్రగుప్తుఁడు స్వామిపుత్రుఁడు; చాణక్యుఁడు తన కుచితపదవి నాక్రమించుటచే నతనిపై ద్వేషమే కాని యమాత్యునకు చంద్రగుప్తునిపై నేమిద్వేష' మని యిచ్చకము

లాషను, నమాత్యునిపై సంశయముత్పాదించుచుఁ గ్రమముగా వారిమైత్రిని భంజించివైచెను. జీవసిద్ధి 'యమాత్యుఁడే పర్వతకునిఁ జంపించె' నని తెలుపునపుడు రాక్షసప్రాణముల రక్షించి చిత్రవర్మాదులఁ జెండించెను.

రెండవది కూటలేఖ. ఆర్యుఁడు సిద్ధార్థకుని శకటదాసుకడ నుంచెనని వివరించితిమికదా! సిద్ధార్థకుఁడెవ్వరి కెవ్వరు వ్రాసినదియు లేకుండునట్లు ఒకలేఖను శకటదాసునిచే వ్రాయించి, రాక్షసముద్రచే ముద్రించి తనకొసఁగ నమాత్యునికడఁ జేరుటకును, బురినుండి వెడలుటకును నై శకటదాసునకు 'రాజద్రోహి' యని శూలారోపమును విధించి, సిద్ధార్థకునిచే విడిపించి యార్యుఁడు లేఖతోడ నతని రాక్షసుకడ కనుపును. అంత నా సిద్ధార్థకుఁడు మిత్రప్రాణత్రాణసంతుష్టుడగు రాక్షసుఁ డొసఁగిన (మలయకేతువు రాక్షసున కొసఁగిన) యాభరణములపై నాముద్రనే ముద్రించి రాక్షసున కొసంగి, రాజకీయవ్యవహారముల నాముద్రచే ముద్రించి, శకటదాసు లిఖించుటను గమనించి, లేఖను, ఆభరణముల దీసికొని, మలయకేతువుకడ కేఁగి, 'యమాత్యుఁడు లేఖను లిఖించి చంద్రగుప్తునకు వార్త నంపించె'నని వివరించి వాని నొసఁగును. మలయకేతువు విశ్వసించును.

మూడవది పర్వతకుని నగల నమాత్యునకు విక్రయింపించుట. చాణక్యుఁడు శ్రాద్ధకాలమునఁ బర్వతకు నలంకారత్రయమును (విప్రవేషమును ధరించుకొనిన చారులకు) బ్రాహ్మణులకు చంద్రగుప్తునిచే నిప్పించి యమాత్యునకువిక్రయింపించును. సిద్ధార్థక జీవసిద్ధులు తనపై దోషముల నారోపించునపు డీయలంకారముల నలంకరించుకొని రాక్షసుఁ డేఁగి మలయకేతువుచే నిరాకృతుఁ డగును. మలయకేతు వనృతమునే విశ్వసించును.

నాలవది కృతకకలహము. చాణక్యుఁడు చంద్రగుప్తుఁ డాజ్ఞాపించిన కౌముదీమహోత్సవమును నివారించి, తనతోఁ గలహింపవలసినదిగ, రాజకీయవ్యవహారముల స్వయముగాఁ జూచుకొనవలసినదిగ నాజ్ఞాపించి యాతనితోఁ గలహించును. ఈకలహమే రాక్షసుఁ డెత్తివచ్చుటకును, భంగపడుటకును గారణము.

చాణక్యుఁ డిన్ని విధముల యత్నించినను రాక్షసుఁ డెట్టిభేదోపాయములు నవలంబింపక రాజులసాయమును వేఁడికొని పడయుచు, సన్నద్ధుఁడై భేదమునకై స్తనాల సకుఁడను నై తొలికునిమాత్రము ప్రయోగించెను. చాణక్యుఁ డీవిషయమును గుర్తించెను.

రాక్షసు నమాత్యునిగాఁ జేయుట కొనర్చినతంత్ర మొక్కటియే. ప్రజలు విశ్వసించుటకు, నుద్యమమునఁ దోడ్పడుటకును రాక్షసుఁడు తనకుటుంబమును జందనదాసుఁ డను శ్రేష్ఠియింట నుంప, నీవిషయము నెఱింగి చాణక్యుఁడు—

'త్యజ త్యప్రియవ త్ప్రాణా
న్యథా తస్యాయ మాపది,
తథైవా స్యాపది ప్రాణా
నూనం తస్యాపి న ప్రియాః' 1-25

అని నిర్ణయించుకొని, కుటుంబముతోడ నాతని బంధించి, మలయకేతునిరాకృతుఁడై సాహసించ చందనదాసమోక్షణమునకై ఖడ్గసఖుఁడై వచ్చు నతనిచేతిఖడ్గము నుపాయమునఁ దీయించి, యతనిప్రాణముల, హంతకులప్రాణముల రక్షించి, యమాత్యునితో నమాత్యపదవి కీకొనకున్నఁ జందనదాసప్రాణములు దక్కవని శస్త్ర మొసఁగెను. 'నమః సర్వకార్యప్రతిపత్తిహేతవే సుహృత్స్నేహాయ' యని యమాత్యుఁ డంగీకరించెను.

రాక్షసుఁడు శస్త్రోపజీవియగు బ్రాహ్మణుఁడు; కుటుంబి; చాణక్యునకన్న వయసునఁ బెద్ద; నందానురక్తుఁడు; అమాత్యుఁడు; ధిషణావైభవమున, నస్త్రశిక్షయందు నప్రతిముఁడు; దైవమే పురుషకారమునకన్నఁ బ్రబలమను దృఢవిశ్వాసము గలవాఁడు; మూర్తిమతియగు కృతజ్ఞత యని వచింపవచ్చును. ఈ 'క్రూరగ్రహ' మేల పరాజితమయ్యెనో వివేచింతము.

రాక్షసుఁడు పరాజితుఁడగుటకుఁ బ్రథమకారణము మలయకేతువు నాశ్రయించుట. చాణక్యుఁ డాశ్రయించిన చంద్రగుప్తుఁ డాతనియందుఁ బ్రేమవిశ్వాసములు కలిగి, తాను రాజు ననియుఁ జాణక్యుఁ డమాత్యుఁ డనియుఁ దలంపక, దాను శిష్యుఁడననియుఁ, జాణక్యుఁడు

తన యాచార్యుఁ డనియు నెంచి, యాతని యాజ్ఞకు మాఱాడక యంగీకరించుచు, నాతని యాజ్ఞచే నాతనితోఁ గలహించి,

'ఆర్యాజ్ఞయైవ మమ లంఘిత గౌరవస్య
బుద్ధిః ప్రవేష్టు మివనే ద్వివరం ప్రవృత్తా'

యని సంతపించి చాణక్యునియం దపారమగు భక్తి నించెను. అమాత్యుఁ డాశ్రయించిన మలయకేతు వాతని విశ్వసించియు, భాగురాయణుఁడు మొదలగు సవయస్కుల యిచ్ఛకములకు మెచ్చి, వారలచేతిబొమ్మయై, వారలమాటలచే నమాత్యునిపై సంశయించి యమాత్య ప్రతిపత్తిఁ జూపుచు, శత్రువులవలలోఁ జిక్కి మిత్రుల హింసించి,

'శక్యః ఖల్వేష రాక్షస మతి పరిగృహీతో
ఽపి వృత్తిస్థ మానః ప్రజ్ఞయా నివార
యితుమ్'

అను చాణక్యవాక్యమును యథార్థమొనర్చి యతని యాలోచనల సఫలముగఁ జేసెను. రాక్షసుఁడు పర్వతకు నాశ్రయించి యతఁడే తనతో డీకొను టెఱుఁగును. తండ్రివంటివాఁడే తనయుఁ డని యేల గ్రహింపలేకపోయెనో? కవి యీయాశయమును

'అద్రవ్య మేత్య తు వివిక్తనయోఽపి మన్త్రీ
శీర్ణాశ్రయః పతతి కూలజవృక్షవృత్త్యా'

యని రాక్షసముఖముననే వివరించెను.

రెండవకారణము నైతికము. రాజకీయనీతికి, నితర లోకనీతి (ధర్మము) కి నెంతయో యంతరము.

'మిత్రాణి శత్రుత్వ ముపానయన్తి
మిత్రత్వ మర్థస్య వశా చ్చ శత్రూన్,
నేతి ర్నయ త్యస్మృతపూర్వవృత్తం
జన్మాన్తరం జీవత ఏవ పుంసః.' V-8

కావుననే రాజ్యాధికృతులు ప్రపంచమునంతయు విశ్వసింపఁజేయవలయును. తానుమాత్రము విశ్వసించిన ట్లభినయించుటతప్ప నిజముగా విశ్వసింపరాదు. శత్రుసంబంధుల నెన్నటికిని నమ్మఁగాదు. ఎట్టివారితో మాటలాడినను, ఎట్టి యాలోచనలఁ బన్నినను, అవశ్యకర్తవ్యముగ నొనర్పవలయును. భావిఫలితములను, ప్రతిబంధములను, దన్నివారణపరిపాటిని నిర్ణయింపవలయును. రాజకీయమునకును, కుటుంబమునకు నొక్కేసాధనము వినియోగింపరాదు. భృత్యులకుఁ బారితోషితక మిడునెడ వివేచించి యీవలయును. చాణక్యుని కార్యమాత్రమెల్ల నీరీతిగ నుండును. అతఁ డాలోచించు నాలోచనలతనికి, నింకనెవరివలన నా కార్యము సాధింపఁబడునో వానికిని మాత్రమే తెలియును. రాజునకుఁగూడఁ దెలియవనుటకు,

'కృతకకలహం కృత్వా స్వాతన్త్ర్యేణ త్వయా
కించిత్కాలం వ్యవహర్తవ్య మిత్యార్యోపదేశ'

యనునదియే ప్రబలప్రమాణము. ఫలమేమి యనువిషయమునిన, నారెండవప్రాణికిని దెలియదు. కాళిదాసుని 'ఫలానుమేయాః ప్రారంభా' యనుట కభిధేయ మిదియే. ఒక కార్యమునకయి యనేకసాధనముల నాలోచించుటయు, వినియోగించుటయు శత్రుకృతాంతరాయముల సంతరింపక ఫలేగ్రహి యగుటకే. ఇతఁడు భృత్యులకిడు పారితోషికము కృత్యమున కుచితమైనదగుచుండును. ఇతరుల కాగౌరవప్రణాళి తెలియదు. ఎవరికివారే యధికఫలభాక్కులని తలంపఁజేయును. ఇది చాణక్యుని నైతికచాతుర్యము. రాక్షసుని నీతిపథ మిట్టిది కాదు. అతఁ డాలోచించువిషయముల నీవలివారు వినుటయు, నపార్థములఁ గల్పించుటయుఁ దటస్థించినది. చంద్రగుప్తుని బాల్యస్నేహితులగు భాగురాయణాదులు తనపక్షమున కేల వచ్చిరా యనుకారణమునైనను విచారింపలేదు. ఈతఁ డభిత్తిచిత్రకల్పనకై కడఁగి రేబవళ్లును నిదురను వదలెనే కాని, కరణీయాకరణీయముల నిర్ణయింపలేదు. ఇతని కార్యఫలితముల నవిన శత్రువులును గ్రహించిరి. చంద్రగుప్తచాణక్యకలహమువలన నీతని యుపాయ మెంతఫలితమయ్యెనో గ్రహింపవచ్చును. ఈతఁడు శత్రువులసాధనము నెప్పుడును విచారింపనే లేదు. భటులను గౌరవించునపుడు తారతమ్యము లేదనుటను మలయకేతు వొసఁగిన యాభరణముల శకటదాసరక్షకుఁడగు సిద్ధార్థకున కిడుటయే తెలుపుచున్నది దూరాలోచనము లేమి బ్రాహ్మణికొసఁగిన యంగులీయకమును సిద్ధార్థకునివలన గ్రహించి శకటదాసునకు రాజకీయవ్యవ

హారముల నుపయోగింపవలసినదిగా నిదుటచే గ్రహింప వచ్చును. పైకారణములవలననే యాతనికి శత్రువు లెవ్వరా? మిత్రులెవ్వరా? యనువిషయము తెలియక,

'ఏతే భద్రభటాదయః సచ తథా లేఖః స సిద్ధార్థకః,తచ్చాలంకరణత్రయం సభవతో మిత్రం భదన్తః కిం, జీర్ణోద్యానగతః స చార్త పురుషః క్లేశః స చ శ్రేష్ఠినః, సర్వోఽసౌ వృషలస్య వీరభవతా సంయోగమిచ్ఛోర్నయః'

అని యార్యుఁడు వివరింపవనుకఁ దనవారలనె సంశయించెను. మాయావియగు చాణక్యునితోపాటు ఈతఁడును మాయావియైన నెటులుండునో? భారవికవి

'వ్రజన్తి తే మూఢధియః పరాభవం
భవన్తి మాయావిషు యేన మాయినః,
ప్రవిశ్యహి ఘ్నన్తి శఠాస్తథావిధా
న సంవృతాఙ్గా న్నిశితా ఇవేషవః'

అని వివరించుటచే విశాఖదేవుఁడును ప్రధానమగు నీయంశమును 'శాఠ్యమప్యా' త్తని యాద్యశ్లోకమున నే వివరించెను. ఈశాఠ్య మననేమి? ఎత్తునకు మాఱెత్తెత్తి యభిమతసిద్ధిని గాంచుటయే. చాతురిపూడ నింతకన్న వేఱె కలదా?

మూఁడవకారణము దుఃఖియగుట. ప్రపంచమున నెవఁడైన విచారాకులుఁ డగునెడల నాతనిబుద్ధి నిబద్ధమగుటచే కరణీయాకరణీయముల గుఱితింప లేకపోవును. రాక్షసుఁడు తానెవనిచే కన్నబిడ్డకన్న నధిక ప్రేమమున విలోకింపఁబడియెనో యట్టివారలే దైవదుర్విపాకమునకుఁ బాల్పడిరి. ఆతఁడు ధైర్యమును వీడి వాఁగలమాట నెత్తికొని వాఁపోవుచు, మరణమే శ్రేయమని తలంచుచు, 'ఋణము ఋణ'మని కృతజ్ఞతచేఁ బ్రేరేపింపఁబడుచు వచ్చెను. ఋణ మొకవంకను, విచార మొకవంకను వేధించుచుండ నాతని కాలోచనాశక్తి యెట్లు? భాగురాయణాదుల కౌటిల్యమును గుర్తించు టెట్లు? చాణక్యుఁడా ప్రతిన నెఱవేర్చుకొనెను. చంద్రగుప్తునకు రాజ్యమొసఁగెను. ఆతనికి విచార మేఁడ? ఆలోచనాశక్తికి లోప మేఁడ?

నాలవకారణము చారుల తారతమ్యము. చాణక్యనిభటులు ప్రతినయొసర్చినది మొదలు శత్రువుల కపకరించి, నమ్మించి, యమాత్యాదిపశువుల నాక్రమించి, సమయజ్ఞత చాతురిని వినియోగించుచుండిరి. రాక్షసభటులట్టి ప్రవేశమును లభింపకుండుట యేకాక, లభించిన యధమపదవులనుగూడ శత్రువు లెఱుఁగనట్లు సంచరింపలేక యచేతనసాధనములచే నరుల కుపకరించుచు వచ్చిరి. ధిషణాప్రభావమునిన వీరలకడ మందునకైనఁ గానమను టతిశయోక్తి యా?

ఇవన్నియుఁ గారణాభాసములే: ప్రధానకారణము స్వార్థమును, పరార్థమును. రాక్షసుని వ్యాపారములన్నియుఁ గృతజ్ఞతామూలములు. తానెవరిచేఁ గొమరునివలెఁ బోషింపఁబడియెనో, తన కుపకరింప నెవరు ప్రాణముల వీడ దొఱకొనిరో వారలఋణము దీర్చుకొనుటయు, వారలకై తనమానముఁ ద్యజించుటయు నుత్తమగుణమయ్యు నవశ్యకరణీయములలో నొకటియగుటచే స్వార్థమే. ఈస్వార్థమున నీతఁడు సంయతుఁడై కడకు 'కాగతిః' అని మరణమునకన్న దారుణమగు శత్రుసేవ కియ్యకొనెను.

చాణక్యునికృతి పరోపకారరూపము. చంద్రగుప్తున కాతని కెట్టిసంబంధము (పోష్యపోషకాదికము)ను గానము. అతనికి రాజ్యాభిలాషముగాని, భోగేచ్ఛగాని లేదనుట కాతని– రాజాధిరాజమన్త్రిగారి గృహాభూమికేఁగి[1] పిడుకలనలుగఁగొట్టుటకై యుపయోగించు పలుగుఱాతిని, వటువులు తెచ్చి పఱచైచిన దర్భకట్టలను, ప్రాంతగోడకొఱిగపై నెండవైచిన సమిధలను విలోకింతుము. తృష్ణ సున్న: వటువు. ఇట్టివాఁడయ్యు నీతఁడు వృషలా

[1] ఉపలశకల మేతద్భేదకం గోమయానాం, వటుభి రుపహృతానాం బర్హిషాం స్తోమ ఏషః, శరణ మపి సమిద్భి శ్శుష్యమాణాభి రాభి, ర్వినమితపటలాన్తం దృశ్యతే జీర్ణకుడ్యమ్. III-15

పేటిచే మన్త్రిశస్త్రమును ధరించెను. నిజమునకు[1] భృత్య ప్రకృతి యగు రాక్షసునికన్న మన్త్రిశస్త్రమును అర్హ్వాన కొసంగఁగోరు పరోపకారి చాణక్యుఁడే గెలువ నర్హుఁడు.

ఈరూపకమువలన సేవకన్న శేముషియు, ప్రాణమునకన్న మానము, సంతకన్న మిత్రరక్షణము, కృతజ్ఞతయు గొప్పవని మనము గ్రహింపఁదగును. వ్యవహారస్వభావమును, కార్యసాధనోపాయములను నిందు ముఖ్యముగా గమనింపఁవగును.

ఆలంకారికులలోఁ గొంద ఱిందు అంత్యమున భరత వాక్యమును వచించు నాయకాభ్యుదయము లేకుండుటయేకాక 'యఫలమనోరథుఁ డగుటవలన నసత్కావ్యముగా వచించుచున్నారు. కవి సహృత్ప్రాణరక్షణచే రాక్షసుని సఫలమనోరథునిఁగ నొనర్చి యాదోషమును నివారించికొనె ననవచ్చును. ఫలభాక్కగుటచేఁ జంద్రగుప్తుఁడే నాయకుఁడనియు, నాతఁడు—

'ప్రఖ్యాతవంశో రాజర్షి
ర్దివ్యో వా యత్ర నాయకః'

అనుటకు వ్యతిరేకముగఁ గులహీనుఁ డగుటచే నసత్కావ్య మనుచున్నారు. కవి—

'వారాహీ మాత్మయోనే స్తను మతనుబలా మాశ్రిత స్యానురూపాం, యస్య ప్రాగ్దన్త కోటిం ప్రలయపరిగతా శిశ్రియే భూతధాత్రీ, మ్లేచ్ఛై రుద్వేజ్యమానా భుజయుగ మధునా పీవరం రాజమూర్తేః, స శ్రీమ ద్బన్ధుభృత్య శ్చిర మవతు మహీం పార్థివ శ్చన్ద్రగుప్తః'

అని 'నా[illegible]ష్ణుః పృథివీపతి' యగుటచే దివ్యనాయకుని వృత్తమునే ప్రతిపాదించి రాజ్యసంపాదనమును సూచించెనని తెలియఁదగును.

పాఠకులార! ఈవ్యాసము నుపసంహరించితిని. అమూల్యమగు కాలమున కీయన్తరాయమును క్షమింతురుగాక!

వియోగయాత్ర

పాటిబండ అప్పారావు గారు

గోదావరమ్మ తల్లీ! నాదురదృష్టములు కారణంబుగ నను నీ
పాదంబుల దరి కీడ్చితి, వేదన్యుం జూపి కష్ట మీడించెదవో.

క. ఎండ బడి దప్పిగొని రే,యెండక్ వడదాకు బిడ్డ డేడువగా నీ
యండక్ జేరితి మిఁక నెం, దుండునో యాజైలు? ఎట్లు లుండునో ప్రియుడక్.

సీ. అవిరతైశ్వర్య వైభవ మహాప్రాభవోపేత భేరీధ్వాన విలసితంబు
సంగీతమాధురీ సారస్వత రసానుభవ నవ్యరాగ సంవాసితంబు

---

1. ఈ విషయమును గవి చంద్రగుప్తకంచుకి 'భేతవ్యం నృప తే' యని సేవాకష్టముల (III–14) వివరించినట్లు రాక్షసునిచే 'అధికారపదం నామ నిర్దోషస్యాపి పురుషస్య మహదాశంకాస్థానం. కుతః?'
'భయం తావత్సేవ్యా దభినివిశతే సేవకజనం, తతః ప్రత్యాసన్నా ద్భవతి హృదయేష్వేవ నిహితం,
అతోఽధ్యారూఢానాం పద మసుజన ద్వేషజననం, మతిః సోచ్ఛ్రాయాణాం పతన మనుకూలం కలయతి.'(V–13.)
అని వచింపించుటచే నూహింపఁదగును.

నిత్యయౌవనలతోన్మేష ప్రణయపుష్పసందోహ పరిమళోచ్ఛ్వసితంబు
పరదేశగమన సంప్రాప్తనూత్నజ్ఞాన సూచితానేకార్థ శోభితంబు
నగుచు దాంపత్యజీవితం బలరు ననుచు, నాదుపెండ్లినాడు తలంచినాము కాని
జెయిలులో నున్న ప్రియునకై పయనమౌదు, ననుచు నెన్నడుం గలగాంచనైతి మన్నర.

వలపువెన్నెలసెలయేళ్ల జలకమాడి, చెలిమ లూరు నాశాక్షీరములను బోసి
మొలవజేసితి మది నొక్క తులసిమొక్క, క్రూరులై దాని బడద్రోసినారె తల్లి.

జీవనామూల్యరత్నంబె చిక్కెననుచు, తలపుదొంతరలందు భద్రముగ నునిచి
చిత్తమంజూష డాచియుంచితిని ప్రియుని, భీరులై వాని కాజేసినారె తల్లి.

బిగికవుంగిలి కోటగోడగ నమర్చి, మధురలావణ్యపేమ సామ్రాజ్య మిచ్చి
రక్షణ మొనర్పం జూచి యోర్వంగలేక, నాథు నెడబాపి బంధించినారె తల్లి.

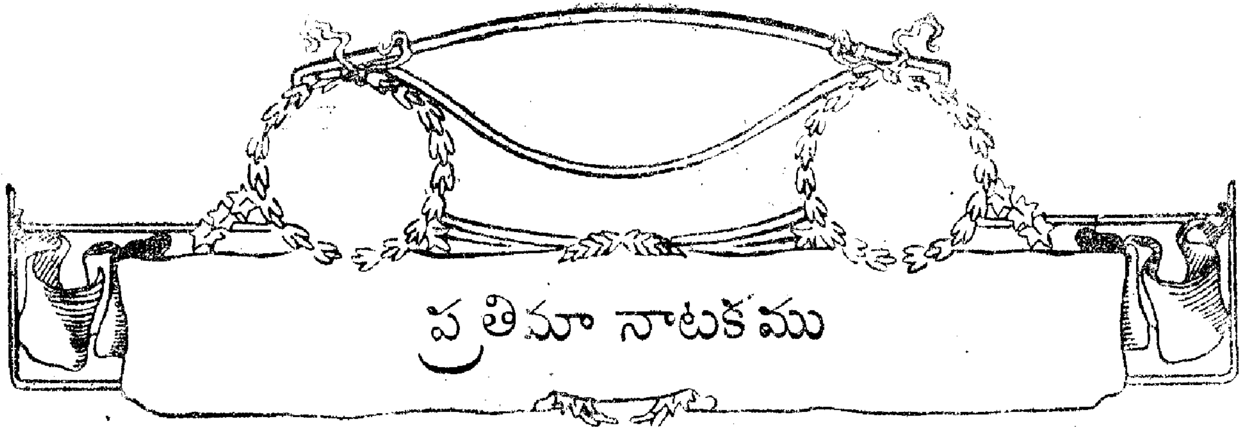
మోసము చేసెనా సిరుల ముచ్చిలెనా పరకాంత జూచెనా
బాస దొలంగెనా యితరపాపలవం బెప్పుడైన జేసెనా
దోసము నేమి పట్టుకొని త్రోసెను జైలున? ఇంత భగ్గనన్
జేసి ప్రభుత్వ మేమి తిన నేర్చునో యాప్రభువైన చూచెదన్.

సత్యదీక్షయందు చండశాసనుడంచు, ప్రియునిబట్టి చెరను బెట్టిరంట
దీనరక్షణమున ధీరసాహసుడంచు చీకటింట బందిచేసిరంట.

కోమలరాగిణీహృదయకోటరమందున చిచ్చువెట్టి యీ
భూమి నెవండు బాగుపడె మున్న బలాహృదయప్రకోపితో
ద్దామపరాక్రమప్రళయతాండవమందున నెవ్వడాగు; దీ
క్షామహనీయసిద్ధికయి కాళికనై నవశక్తి జూపెదన్.

మాతృదేశరక్షాయాగ మండపమున, బలియగుదు నేను నాముద్దుపాపతోడ
ఈవియోగిని కిక లేవు లేవు లేవు, నిరతధనధాన్యసంపదన్వేషణములు.

ఓ! యని తండ్రికై యిటుల నూరక యేడ్చెద వేలనోయి, బి
డ్డా! యిట నీవు నేను వనటుంబడి గోలున మొత్తుకొన్న మీ
నాయన వచ్చి ముద్దు లిడునా?—యిటు లేడ్చెదు నీదుకన్నులన్
బాయక చందమామ చిఱుబంగరుపూవు లొసంగు జూడుమా.

[భాసకృతికిఁ దెనుఁగు]

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

రాముఁడు

గీ. ఇపుడు నీకవదాతిక యిచ్చినట్టి
నారచీరలు గొనితెమ్ము నాకుఁగూడ
నే నిదే యన్యభూపతుల్ పూననిదియు
నాచరింపనిదియు ధర్మ మాచరింతు.

సీత

ఆర్యపుత్త్రులు పుచ్చుకొండి!

రాముఁడు

మైథిలీ! నీవిషయమేమి?

సీత

నేను మీకు సహధర్మచారిణినిగదా!

రాముఁడు

నే నొక్కఁడనేకదా వెడలవలసినది.

సీత

అందుకనేగదా నేనూ వస్తా ననడము?

రాముఁడు

అడవులలో వసింపవలెనుసుమా!

సీత

అడవులు నాకు మాడువులే అవుతవి సుమండి!

రాముఁడు

అత్తమామలకు శుశ్రూషకూడ నీవు చేయవల
సియున్నదిగదా!

సీత

దానికోసమై వేలుపులకు మ్రొక్కుకొంటు
న్నాను.

రాముఁడు

లక్ష్మణా! నీవదనెను నివారింపుము.

లక్ష్మణుఁడు

అన్నా! మెచ్చఁదగినపట్టున నీమెను నివారిం
పు మనుచుంటివి. నివారింప నే నుత్సహింపను.
ఏలన—

ఉ. తారక వెన్నడించును సు
ధాకరు రాహువు మ్రింగునప్పుడుం
భూరుహ మూర్విఁ గ్రుంగ వెనఁ
గ్రుంగును దీవయు, నేన్గు ఱొంపిలోఁ
గూరుకొనం గరేణువును
గూర్కొను, నీమె చరించు ధర్మ మా
తీరున నిన్ను వెన్కొని, స
తీమణి భర్తృసనాథయే కదా!

చేటి

(ప్రవేశించి)

అమ్మగారికి జయము! అలంకార సామగ్రిని కాపాడే దేవమ్మగారు మీకు మ్రొక్కి విన్నవించుకొన్నది: "అవదాతిక సంగీతశాలలో నుంచి ఆనారచీరల్ని చించుకు తీసుకువచ్చింది. ఇవిగో, ఇవి ఉపయోగపరచనివి క్రొత్తవి. వేరేఉన్నవి. మీరు వీటిని ఉపయోగించుకో వచ్చును." అని;

రాముఁడు

అమ్మా! ఇటు తెమ్ము. మాయమ్మగా రింతకు ముందు కైకొన్నవానితో సంతోషించెను. ఇవి మాకుఁ గావలెను.

చేటి

చిత్తం! దొరగారు! తీసుకోండి!

(ఇచ్చి వెళ్లును.)

లక్ష్మణుఁడు

అన్నా! మన్నింపుము.

గీ. వస్త్రభూషణమాల్యాది వస్తువులను
ముందుగాఁ జక్కసగ మిచ్చుచుందు వెపుడు
ఇప్పు డటు నాకు వల్కల మీయకుండ
నొక్కఁడవె తాల్చితివి యేమియుక్త మన్న?

రాముఁడు

మైథిలీ! ఈతని నివారింపుము.

సీత

సౌమిత్రీ! ఊరకోవయ్యా.

లక్ష్మణుఁడు

గీ. అమ్మ! నీకొక్కరితకె మాయన్నగారి
యడుగు దమ్ముల సేవింప నాస్థ యగునె?
కుడియడుగు నీకె యగుఁగాక, యెడమయడుగు
పడయఁగానిమ్ము న; న్నెడమడుగు వలదు.

సీత

ఆర్యపుత్త్రులు కరుణించవలెను. సౌమిత్రి సంకట పడుతున్నాడు.

రాముఁడు

సౌమిత్రీ! వినుము, వల్కలము లనఁగా,

గీ. కల్లె మింద్రియచయ మను కంకటమున,
కంగరక్ష తపం బను సంగరమున,
కంకుశము నియమం బను హస్తి కింక
ధర్మరథము సారథీ దీనిఁ దాల్పుమోయి!

లక్ష్మణుఁడు

అనుగృహీతుఁడను.

రాముఁడు

ఈవృత్తాంతమును విని పౌరులు రాజమార్గమున క్రిక్కిఱిసియున్నారు! త్రోవ తొలఁగుఁడు! త్రోవ తొలఁగుఁడు!

లక్ష్మణుఁడు

అన్నా! నేను ముందు నడచెదను. త్రోవ తొలఁగుఁడు! త్రోవ తొలఁగుఁడు!

రాముఁడు

మైథిలీ! ముసుఁగును దీసివేయుము.

సీత

చిత్తము. ఆర్యపుత్త్రు లానతిచ్చినట్లు! (తీసివేయును.)

రాముఁడు

ఓ! హో! పౌరులారా! వినుండు! వినుండు!

ఉ. ఆజ్ఞ యొకింత లేదు కనుఁ
    డయ్యా! కనుం! డిదె నాదుభార్య, బా
ష్పజ్ఞపితవ్యథంబు లగు
    వక్త్రములం బ్రజలార! నిర్గతా
వజ్ఞ మగుఁగా గనుంగొనఁగ
    వచ్చును గాంతల నెల్ల వారికిన్
యజ్ఞమునన్, వివాహమున,
    నాపదయం, దటవీస్థలంబునన్.

కాంచుకీయుఁడు

(ప్రవేశించి)

బాబూ! వెడలవలదు. వెడలవలదు. వీరుగో మహారాజులుం గారు!

చ. అడవులకున్ సతీమణి స
    హాయముగాఁ జనుచుంటి వీ వటం
చుమగక లక్ష్మణుండును స
    హోదరభక్తిని వెంబడించె నం
చడలుచు నాలకించి నృపుఁ
    డంగము ధూళిని బ్రుంగి క్రుంగ వ
చ్చెడు నిదె! శాసనంబు విడి
    చెచ్చెర వచ్చెడు నేనుఁగో యనన్.

లక్ష్మణుఁడు

అన్నా!

గీ. నారచీరలు దాల్చి వనప్రవాస
    మరుగు మన కిష్ట మేమి దృశ్యంబు గలదు?

రాముఁడు

అడవులకు నేము వోవంగ, నవల వచ్చి
    తేఁకు మన యున్కిపట్లు దర్శించుఁ గాక!

[అందఱును వెడలిరి.]

ప్రథమాంకము ముగిసెను.

ద్వితీయాంకము

[కాంచుకీయుఁడు ప్రవేశించును.]

కాంచుకీయుఁడు

ఓహో! ఎవరు! ద్వారము గాచుచున్న వాండ్రు! మీరుమీరు మీమీస్థానములందు జాగ్రత్తతో నుండుఁడు!

ప్రతీహారి

(ప్రవేశించి)

అయ్యా! ఇ దేమిటి?

కాంచుకీయుఁడు

ఇదియా? మహారాజులుంగారు సత్యవాక్యరక్షణపరులై యరణ్యమునకు వెడలుచున్న రామచంద్రమూర్తిని మరలింపఁజాలక పుత్త్రవిరహశోకాగ్నిచే దగ్ధహృదయులై పిచ్చివాని వలె హెచ్చుప్రలాపించుచు సముద్రగృహమునఁ బండుకొన్నారు. అక్కడ—

చ. కడఁగి యుగాంతకాలమునఁ
    గంపిలు మేరుమహీధరంబుకై
వడిఁ, గలగుండుగా నివురఁ
    బాఱు మహోదధిపోల్కి, బింబమా
త్రుఁడయి మహార్చులం దొరఁగి
    తూలెడు సూర్యునిరీతి, నెమ్మనం
బెడరునఁ బ్రుంగ, నన్గ మిఱి
    యింపులఁ గంపిల తేఁడు వాఁడెడున్,

ప్రతీహారి

అయ్యో! అయ్యో! మహారాజులుంగా రిటు వంటి అవస్థలో ఉన్నారా?

కాంచుకీయుఁడు

(అంతటఁ గలయఁజూచి) ఎంతకష్టము! శ్రీరామనిర్గమన దినము మొదలుకొని యీయయోధ్య వట్టిపోయినట్టుగానే కానవచ్చుచున్నది. ఏ లనఁగా!

సీ. కవణంబు గైకోక గంధేభయూథంబు
బృంహితంబులు మాని బీదపడియె
మోరఁ గన్నీరు జాల్వాఱ దుఃఖారముల్
వసివాఁడె హేషారవంబు దక్కి-
పౌరు లెల్లరును స్త్రీబాలవృద్ధులతోడ
దీనదీనాస్యులై దిగులు గుడిచి
రాహారమును మాని హాహా యటంచు గ
గ్గోలుగా నెలుఁగెత్తి కూయు లిడుచు
గీ. తోడరి రాముండు కులకాంతతోడ భూమి
జాతతో, భ్రాతతోడ లక్ష్మణునితో, వ
నమ్మునకు నేఁగుచున్న మార్గమ్ము బడినె
కాంచుచుండిరి గన్నీరు నించుచుండి.

నేను నిదిగో మహారాజులుంగారిని జేరఁబోయెదను. (పరిక్రమించి చూచి) ఓహో! వీరె మహారాజులుంగారు! మహాదేవిగారును, సుమిత్రాదేవిగారును మిక్కిలి దుస్సహమయిన దయినను పుత్త్రవిరహశోకమును నిగ్రహించుకొని తమ్ము నోదార్చుచుండఁగా వారితో నిక్కడ నున్నారు. ఈ యవస్థ కష్టముగా నున్నదిగదా! వీరు! ఈ మహారాజులుంగారు!

గీ. అయ్యయో! యయో! యటంచుఁ బేరెలుఁ
గాచఱచుచు లేచి లేచి పడును [గుస
ఏఁగె రాముఁ డడవి కే దెసఁ బట్టి యా
దెసకె రిత్త తేరి తేరి చూచు.

(నిష్క్రమించెను.)

ఇది మిశ్ర విష్కంభకము.

[అంతే యథానిర్దిష్టుఁడుగా రాజును, రాణులును బ్రవేశింతురు.]

రాజు

స్ర. హాహాహా! తండ్రి! రామా! యఖిలభువననే
త్రాభిరామాంగధామా!
హాహాహా! లక్ష్మణా! నాయన! సముచితల
క్ష్మాంగకప్యాహ దేహా!
హాహాహా! సాధ్వి! సీతా! అగపతి హీనకా
ర్యానపాయత్త చిత్తా!
హాహాహా! యేఁగినారే యడవికి నయయో!
యయ్యయో నాతనూజుల్!

చిత్ర మిదిగదన్నా! భ్రాతృస్నేహము వలన, పితృప్రీతిని విడనాడినవాఁడయినను లక్ష్మణునిఁ జూడఁగోరుచున్నాఁడను. బిడ్డా! హా దేహా!

క. విడనాడె రామచంద్రుఁడుఁ
జెడనాడెను లక్ష్మణుండు క్షితితలమందుర్గ
గడు దుర్యశమునకుం బా
ల్పడిన ననుస్ నీవుగూడ వర్జించితి వే.

పుత్త్రా! రామ! నాయనా! లక్ష్మణ! బిడ్డా! హా దేహా! నాకు బదులుపలుకుం డబ్బలారా! శూన్య మిది. అయ్యో! నాకొక్కఁడును బదులుపలుకకున్నాఁడు. కౌసల్యాతనయా! ఎక్కడ నున్నాఁడవు?

ఆకిరిపల్లి: గరుడోత్సవము

ఆకిరిపల్లి: వరాహపుష్కరిణి (కోనేరు).

గీ. సత్యసంధ! విమత్సర! శాంతహృదయ!
సర్వలోకాభిమత! గురుజనవిధేయ!
సద్గుణగణాభిరామ! శ్రీరామ! రామ!
పలుకఁగదవన్న నాకొక్క బదులుపలుకు!

అయ్యో! సర్వజనహృదయ నయనాభిరాముఁడగు నారాముఁ డెక్కడ! ఆపితృవాక్యానువర్తనుం డెం దుండె? శోకార్తులయెడ నాయనుకంప యేమయ్యె! రాజ్యైశ్వర్యమును తృణము వలె లెక్క సేయని నాతండ్రి యేఁడి! నాయనా! రామా! వృద్ధుఁ డగుతండ్రిని నన్ను విడిచి, యసంబద్ధమగు ధర్మమును నీ వేల యనుచరింపవలెనోయి! అయ్యో! ఇసిరో! కష్టమయ్యో!!

గీ. సూర్యున న్బోలె రాముండు సూర్యునంటి
యరుగుదినమట్లు లక్ష్మణుఁ డనుగమించె
రవియును దినంబు వెడలినయవల ఛాయ
గానరానట్లు సీతయుఁ గానరాదు.

(పయికిఁ జూచి) ఓ! కృతాంతహతకా!

గీ. పుత్త్రులే లేనివాఁడ నైపోతి నేను
రాముఁ డేభూమిఁ బతికొ కుమారుఁ డయ్యొ,
అడవిఁబులియయ్యెఁ గైకేయి యక్కటకట!
మూఁడుజెడిదముల్ నీచేతమూఁడెగదర!

కౌసల్య

(ఏడ్చుచు)ఊరకొండడీ, నిబ్బరించుకొండియింక; మీ రింతగా సంతాపపడుతూ పారవశ్యం తెచ్చుకోవడంతగదు. కోడలు, కుమాళ్లు మీరు మాటయిచ్చినకాలము దాటగానే వస్తారు. చూడవచ్చును.

రాజు

ఓసీ! ఎవతెవే నీవు?

కౌసల్య

మీదయకు తప్పినకొడుకును గన్నతల్లిని నేను.

రాజు

ఏమీ!ఏమీ! సర్వజన నయనహృదయాభిరాముఁడయిన రామునకుఁ దల్లివి కౌసల్యవా?

కౌసల్య

దేవా! అదురదృష్టవంతురాలనే నేను.

రాజు

కౌసల్యా! సారవతివి గదవే! రామునిగర్భమున ధరించితివి.

గీ. అగ్నితుల్య మమిత మతిదుస్సహంబు దుః
ఖంబు నన్ను మిగులఁ గాల్చుచుండె
సంహరింపఁజాల సహియింపనుంజాల
నెట్టులోర్క్కు! ప్రముషితేంద్రియుండ!

(సుమిత్రనుజూచి) వేఱొకతె ఇది యెవ్వర్తె?

కౌసల్య

నాయన లక్ష్మణుని—(అర్ధోక్తిలో)

రాజు

(తొందరతో లేచి) ఏఁడీ! ఎక్కడ లక్ష్మణుఁ డెక్కడ! లేఁడే? అయ్యోకష్టము!

(రాణులు తొట్రుపాటుతో లేచి రాజును బట్టుకొందురు.)

కౌసల్య

కాదండీ! నాయనలక్ష్మణుని తల్లి సుమిత్ర అని చెప్పబోతిని.

రాజు

ఓసి సుమిత్రా!

గీ. ఓసి! నీకుమారుఁడే సత్కుమారకుం
డగు; నదేమనంగఁ బగలు రేయి

రామచంద్రమూర్తి రఘువంశ దీపకు
నీడవోలె నతఁడు వీడకుండె.

కాంచుకీయుఁడు

(ప్రవేశించి)

మహారాజులుంగారికి జయము. వీరుగో! పూజ్యులగు సుమంత్రులవారు విచ్చేసిరి.

రాజు

(తొందరతోలేచి) రామునితో వచ్చెనా?

కాంచుకీయుఁడు

లేదు. రథముతో వచ్చెను.

రాజు

ఏమీ! ఏమీ! రథముతోనా? వట్టి రథముతోనా? (అని మూర్ఛితుఁడై పడును)

రాణులు

దేవా! ఊరడిల్లండి. ఊరడిల్లండి. (అవయవములఁ దడవుదురు.)

కాంచుకీయుఁడు

అయ్యో! కష్టము! ఇటువంటి మహాపురుషులు గూడ నిటువంటి యాపదను బొందుదురనఁగా విధి యెంతయనతిక్రమణీయ మన్న మాట! మహాప్రభూ! ఊఱడిల్లుఁడు. ఊఱడిల్లుఁడు.

రాజు

(ఇంచుక తెప్పఱిల్లి) బాలాకీ! సుమంత్రుఁ డొక్కఁడే కదా వచ్చినది?

కాంచుకీయుఁడు

అవును.

రాజు

అయ్యో! కష్టము.

గీ. రథము శూన్యమై పరావృత్తమయ్యెనా?
నామనోరథంబు నష్టమయ్యె
అనిపె నేమొ దశరథునిఁ దోడుకొనిపోవ
పొంటె రథముఁ గాలపురుషుఁ డిపుడు.

అట్లేని శీఘ్రముగాఁ దోడ్కొని రమ్ము.

కాంచుకీయుఁడు

చిత్తము. మహారాజులుంగారి సెలవు ప్రకారము. (వెళ్లును)

రాజు

గీ. అడవినెత్తమ్మికొలఁకుల సుడిసివచ్చు
కమ్మఁ దెమ్మెరల్ భాగ్యవంతమ్ములుగద!
తనివు జనియింప నయ్యవి తాఁకుచుండు
నడవిఁ దిరుగాడు శ్రీరాము నంగకములఁ.

(అంత సుమంత్రుఁడు ప్రవేశించును.)

సుమంత్రుఁడు

(అంతటను గలయఁజూచి శోకముతో)

మ. తమ కృత్యమ్ములుపీడి భృత్యజనులు
త్యంతంబు నెయ్యంబు తి
య్యము మెపొందిన రామచంద్రునెడఁబా
యక లేక శోకాగ్నియం
గములం గాల్పఁగఁ గన్ను లస్రులఁదొలం
కక దీనదీనాస్యులై
గములై బెగ్గిలి యేడ్చుచున్న నృతిక్
గర్హించుచున్నా రహో!

(చేరఁబోయి) మహాప్రభూ! జయము.

రాజు

సీ. అన్నా!సుమంత్ర!నాయగ్రపుత్త్రుఁడు:—
కాదుకాదు తప్పుగాఁ బలికితిని

సీ. అన్నా! సుమంత్ర! నీయగ్రపుత్త్రుఁడు రాముఁ
డెచ్చట నున్నాఁడొ యెఱుఁగఁ జెప్పు!
అల విదేహాధీశుననుఁగుఁగూఁతురు గురు
శుశ్రూషు విప్పు డెచ్చోటఁ గలదు?
భ్రాతృసేవైక తత్పర చిత్తవృత్తి యా
సౌమిత్రి తాను నెచ్చటఁ గలండు?
మరణ మాసన్నమై దురపిల్లుచున్నట్టి
చెన్నటితండ్రిని నన్నుఁ గూర్చి
సకలలోక శోకసాగర సంక్షోభ
కరముగాఁగ నేమిగాని నీకుఁ
జెప్పి పంపినారె యిప్పు డద్దానిని
దప్పకుండఁ నాకు జెప్పుమన్న.

సుమంత్రుఁడు

మహాప్రభూ! వలదువలదు. అమంగళ వచనముల నిట్లు పలుకవలదు. అచిరముననే వారిని మీరు చూడఁగలరు.

రాజు

అగును. నే నయుక్తముగానే యడిగితిని. అది తపస్వుల విషయమున నడుగఁదగిన ప్రశ్నము గాదు. ఇకఁ జెప్పుము. తపస్వుల తపస్సు వర్ధిల్లుచున్నదా? అరణ్యములు స్వాధీనములయ్యెనా? అక్కడఁ దిరుగుచో వైదేహి క్లేశపడుట లేదుగద!

సుమిత్ర

సుమంత్ర! నారచీరలలుంగలు ఒంటినిండా ధరించుకొని పసిబాల అయియుండికూడా ఆరితేరినవారి నడవడిక నేర్చుకొన్న మా సీతమ్మ అడవులలో పెనిమిటికి సహధర్మచారిణి అయి మమ్ములనుగూర్చి మహారాజులుంగారినిగూర్చి ఏమయినా చెప్పంపిందా?

సుమంత్రుఁడు

అందఱును మహారాజులుంగారిని గూర్చియే-

రాజు

ఆగు. ఆగు. శ్రోత్రరసాయనములు నాకుహృదయాతురౌషధములు అయిన వారి నామధేయములను వేర్వేరుగనియే చెప్పుము.

సుమంత్రుఁడు

మహాప్రభువుల సెలవుప్రకారము. చిరంజీవి రామమూర్తి

రాజు

రామమూర్తి అనియా, వీఁడుగో రాముఁడు. వాని నామమును విన్నంతనే నాకు వానిఁ దాఁకినట్లున్నది. ఇఁక, ఇఁక-

సుమంత్రుఁడు

చిరంజీవి లక్ష్మణుఁడు

రాజు

వీఁడుగో లక్ష్మణుఁడు. ఇఁక ఇఁక,

సుమంత్రుఁడు

ఆయుష్మతి సీత, జనకరాజపుత్త్రి.

రాజు

ఇదిగో వైదేహి, రాముఁడు, లక్ష్మణుఁడు, వైదేహి, అని యీవరుస సరి గాదు.

సుమంత్రుఁడు

ఇఁక వరుస యెట్లు?

రాజు

రాముఁడు, వైదేహి, లక్ష్మణుఁడు అని చెప్పుము.

గీ. ఇరుమ లడవులందుఁ గడఁగల్గు సీతమ్మ
కాపుఁ గల్గియుండఁగా వలయును

నామసంగ్రహణమునను గూడ రామల
క్ష్మణుల నడుమ నామె మసలుఁ గాక!

సుమంత్రుఁడు

చిత్తము మహాప్రభువుల సెలవు ప్రకారమే.
చిరంజీవి రామమూర్తి

రాజు

వీఁడుగో రామమూర్తి.

సుమంత్రుఁడు

ఆయుష్మతి జనకరాజపుత్త్రి

రాజు

ఇదిగో వైదేహి.

సుమంత్రుఁడు

చిరంజీవి లక్ష్మణుఁడు.

రాజు

వీఁడుగో లక్ష్మణుఁడు. రామ! వైదేహీ! లక్ష్మణ! కౌఁగిలించుకొనుండు నన్ను బిడ్డలారా!

మధ్యాక్కర

ఒకమాఱు తనుపారఁ గౌఁగిలింతునో
యొద్దఁ జేర్చుకొని
యొకమాఱు కనులారఁ గాంతునో రాము
నొప్పులకుప్ప
వికలజీవితుఁ డమృతమున జీవించు
విధమున నేను
సుకపడి మరల జీవింతునని తలం
చుచున్న వాఁడ!

సుమంత్రుఁడు

శృంగిబేరపురమున రథముననుండి దిగి యయోధ్యాభిముఖులై నిలుచుండి యందఱును మహారాజులుంగారికిఁ దలతో నమస్కరించి విన్నవించుకొన నుపక్రమించిరి.

ద్వి. తడవేదియో చెప్పఁ దలపోసి; రపుడు
వడకేను నోఁకువంగ వాతెఱ గూడ
అప్పళించెను గంఠ మంతఁ గన్నీరు
చెప్పకే యడవికిఁ జేరిరి వారు.

రాజు

ఏమీ! ఏమియుఁ జెప్పకుండ నేయడవికేఁగిరా?
(అని రెట్టింపుమోహమును జెందెను)

సుమంత్రుఁడు

(తొట్రుపాటుతో) బాలాకీ! మహారాజులుంగారు అప్రతీకారమయిన యవస్థలో నున్నారని యమాత్యులకుఁ దెలుపుము.

కాంచుకీయుఁడు

అట్లే (వెళ్లును)

రాణులు

దేవా! ఊరడిల్లండి! ఊరడిల్లండి.

రాజు

(ఇంచుక యూఱడిల్లి)

గీ. సంస్పృశింపుము నన్నుఁ గౌసల్య నిన్నుఁ
గాంచుటకు నాదుకనుదోయి కానరాగ
అరిగె శ్రీరామచంద్రుని దరికి మనము
తిరిగి రా దిప్పటికి నందె మఱగియుండె.

నాయనా! రామా! ఎడతెగక నే నిదే తలపోసితిని గదోయీ!

సీ. కానక కన్నసంతానమ్ము నిన్ను సు
శ్రీ రాజ్యమున నభిషిక్తుఁ జేసి
రక్షింపఁగలదొడ్డ రాచగున్న లభించు
కతమునఁ బ్రజఁ గృతార్థతకుఁ దార్చి

తమ్ముఁ గుఱ్ఱల సంతతము భవత్సమ వైభ
　వులఁ జేయుమని నీకుఁ దెలియఁ జెప్పి
చింతఁబోకార్చ విశ్రాంతిఁ జేకూర్చఁ బ
　ర్యాప్తమౌ మునివనాశ్రమముఁ జేరి
జీవితావశేషంబు పోఁద్రోవవలయు
ననుచుఁ దలఁచు నా వాంఛితంబక్కటకట!
క్షణము లోపల సర్వంబుఁ గణఁగి యన్య
థాకరించెను రాకాసి కైక తనయ!

సుమంత్రా! కైకేయికిఁ దెలుపుము.

గీ. చనియె రాముఁడనుము సంతోషపడు మనుము
　ముసురు లెల్ల నాకు నుడిఁగె ననుము
తోడుతోడఁ గొడుకుఁదోడ్తెచ్చుకొనుమను
　పాపఫలము తనకుఁ బండె ననుము.

సుమంత్రుఁడు

మహాప్రభువుల సెలవుప్రకారము.

రాజు

(మీఁదికిఁజూచి) అహో! రామకథా శ్రవణ సందగ్ధహృదయుఁడ నగు నన్ను నోదార్చుటకు పితరు లరుదెంచిరి! ఎవ రక్కడ?

కాంచుకీయుఁడు

(ప్రవేశించి)

జయము మహారాజులుంగారికి.

రాజు

ఉదక మోయి!

కాంచుకీయుఁడు

సెలవుప్రకారము మహాప్రభూ! (నిష్క్రమించి ప్రవేశించి) చిత్తము మహాప్రభూ! ఇదిగో ఉదకము.

రాజు

(ఆచమించి చూచి)

గీ. ఇంద్రసఖు నెచ్చెలి దిలీపుఁ డితఁడె! యితఁడె
　రఘువు, నాతండ్రి యజమహారాజితఁడె?
ఏలవచ్చితిరయ్య మీ రిచటి కిపుడు
　నేనె మిముఁ జేరవచ్చుచున్నాను గాదె!

రామ! వైదేహి! లక్ష్మణ! నేనిఁక పితరుల సన్నిధికిఁ బోవుచున్నాను! ఓపితరులారా! నేను, ఇదిగో నేను, వచ్చుచున్నాఁడను.

(మూర్ఛలో మునిఁగెను)

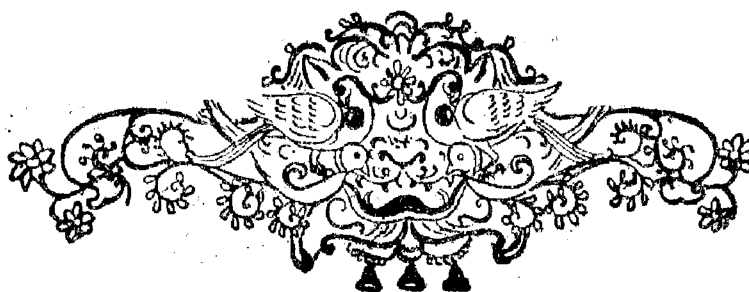
(కాంచుకీయుఁడు తెరవైచును.)

అందఱును

అయ్యో! అయ్యో! మహారాజులుంగారు.

(నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ద్వితీయాంకము

ఉ. ఎక్కటిపోరిలోఁ బశుపతిన్ విషమాక్షునిఁ దాఁకినంత అ
మ్మక్క! కిరీటి యెంతటి యమానుషవిక్రముఁ డంచుఁ బల్కఁ బే
ర్కెక్కిన యోధులన్ గలన లీల జయించిన నన్నుఁ గాంచి యీ
యుక్కరి! యర్జునాదులనె యొడ్డు రణంబుల నంచుఁ బల్కరే.

క. రథమంథర మహితాంభో-నిధిలోఁ దిరుగాడ వాహినీపతి కలఁగన్
రథికుఁడనై సారథినై-మథియింతుఁ గురుప్రవీరమయసైన్యాబ్ధిన్.

చ. తలఁపరుగాక కౌరవు లెదన్ బరిమృష్టరిపుప్రజాంగనా
గళవిలసన్మృగీమదసుకర్దమ హా తరవారిచేతిలో
నలరెడి నన్ను! నింత పరిహాసక మయ్యెనె యుద్ధకేళి? నా
యలవుఁ జలంబు శౌర్యము బలాఢ్యులు గందురుగాక నేఁ డనిన్.

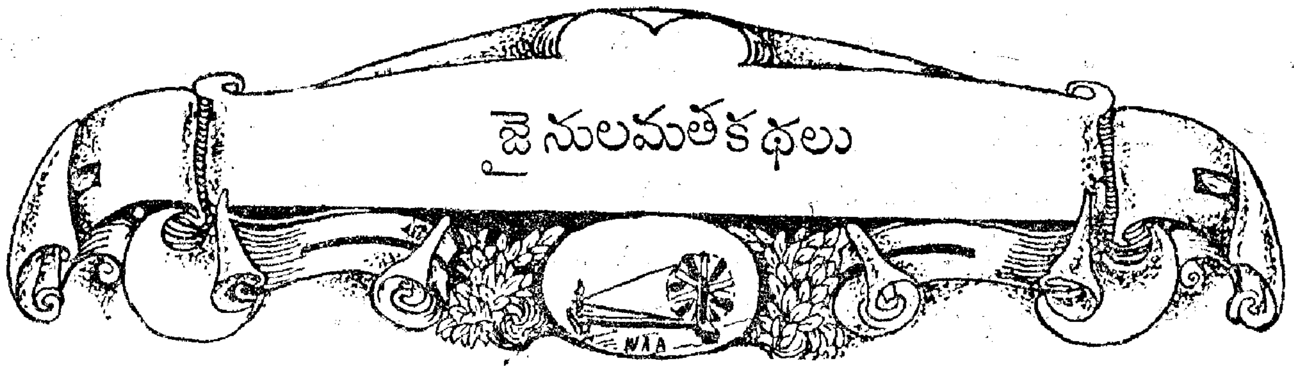
ఉ. కొండొక నాకరాజ్యరమఁ గోల్పడి మాయదురోదరంబునం
దెండ చొరంగరాని యవనీధ్రవనీతతులందు దాఁగి పం
డ్రెండు సమల్ వసింపఁగ సుధీయుతు లచ్యుతధర్ములైన య
ప్పాండవులా? యరాతిగణభంజనుఁ డుత్తరుఁ డేవిధంబొకో.

మ. రథనేమిధ్వని గర్జగా నిరతధారావాహి బాణౌఘని
ర్మథితారాతికిరీటరత్నరుచిశంపాలీలగా రక్తధా
తుధునీవారము వృష్టియై తగ నహేతూద్భూతకల్పాంత తో
యధరంబో యన మించి కౌరవుల శౌర్యగ్రీష్మముం బాపెదన్.

మ. వికటాటోప నటత్కబంధము భయావిర్భావధావద్రథి
ప్రకరం బాహతివల్గదశ్వకము సర్పభ్రాంతికృత్సాంగదో
ర్మికబాహువ్రజ ముల్లుఠద్రథము దుర్మేదోవసావిస్రగం
ధి కరీంద్రాంగకమై చెలంగ దురమున్ దీవ్రంబుగాఁ జేసెదన్.

సీ. జాలమార్గముల మృగీలోలలోచనల్ లీలాదృగుత్పలమాల లనుప
లీలాపరిష్కృత శూలాయుధులు రణాభీలశూరులు వేనవేలు గొలువ
హేలావిజితశత్రుజాలుం డటంచు జనాలి మద్విక్రమశ్రీలఁ బొగడ
ప్రోల నాశ్రిత మహీపాలలోకంబుతో బాళిమై మత్స్యభూపాలుఁ డలర
కలనఁ గురువీరులను లీల దోలఁచి యాల-మలఁచి జయమునుగొన్ననన్ దలఁపనట్టి
బలయుతుం డొక్కఁడైన నీయిలను వేడ్క-నలరునే? నన్ను సేవించి వెలయుఁ గాక.

క. గాంగేయ కుంభజన్మ కృ-పాంగాధిపముఖ్య రథికవర్యులతోడన్
సంగ్రామ మొదవెనా కిం-కం గాఁదగునర్థ మెద్ది గణుతించినచోన్.

౬ యమపాలచండాలునికథ

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

ఏనా డేర్పడిందో కాని వారణాసీపట్నం ఇన్ని యుగాలు చెల్లినా ఇన్ని ప్రళయాలు జరిగినా ఇప్పటికిన్నీ ఒక్కమోస్తరుగా ధర్మాశ్రయస్థానంగా ప్రసిద్ధి వహిస్తూనే వుంది. ఎంతమంది రాజులు దాన్ని ఏలినారో; మరెంతమంది విజ్ఞాననిధులు అచ్చట ధర్మబీజాలను నాటి తోటకాపరు లయ్యారో చెప్పలేము, కాని దాని పూర్వోత్తరాలు పరికించేకొద్దీ పులకరింపులు కలిగించకుండా ఉండవు. ఇట్లాంటి వారాణసికే సంబంధించిన యొకగుణవృద్ధునికథే మనయమపాలచండాలుడిది. దాన్నే పాఠకులకు ఉపహారం చేస్తున్నాము.

యమపాలచండాలుడి కథజరిగినకాలంలో కాశీపట్నాన్ని పాలిస్తూన్న రాజు పేరు పాకశాసనుడు. పాకశాసనుడు అవడానికి కాస్త కఠినుడుగా వున్నా ప్రజాపరిపాలనంలో యేం, భూతదయలో యేం అద్వితీయుడే కాని మఱొకటికాదు. ఆయన రాజ్యాన్ని పాలిస్తున్న సమయంలో ఒకమారు ప్రజలలో అతిదుస్సహమైన సంక్షోభం ఏర్పడింది. అంటే ఇది అతని నిరంకుశపరిపాలనం వల్ల కలిగింది ఎంతమాత్రం కాదు. ఎందువల్ల వచ్చిందో యేమో చెప్పలేం— రాష్ట్రంలో అంతటా మహామారివంటివ్యాధికలిగి సర్వనాశనం కావడం తటస్థించింది. రోజుకు రోజూ ఈవుపద్రవం హెచ్చిపోవడమే కాకుండా 'అయ్యబాబో' ప్రజలు ఆదెబ్బకుతాళలేక ప్రవాసం చిత్తగించాలసినంతటి అవస్థపట్టింది.

పాపం రాజు చాలా మెత్తనిమనస్సు కలవాడనే ఈవిషయంలో చెప్పక తప్పదు. ఆయన వెంటనే మంత్రులను ప్రజాప్రతినిధులను పిలిపించి ఏంవుపాయమో చెప్పం డన్నాడు. అంటే మంత్రులూ వగైరాలందఱూ కలసి ఆలోచించారు. ఏం ఆలోచిస్తేనేం— ఏదైనా కంటికి అవుపించే ఆపదలకైతే ప్రతిక్రియ చేస్తారు గాని అదృశ్యంగా జననష్టం కలిగించేవాటికి ఎవరేం చేస్తారూ? కాబట్టే వారంతా అన్నారుగదా!—'మహాప్రభో! ఇది మావల్ల సాధ్యమయ్యే కార్యంగా వుండలేదు. దైవీకము లయిన ఆపదల్లో చేరింది. కనుక దీనికి ప్రతిక్రియ చేయ చెప్పవలసినవారు దైవజ్ఞులున్నూ చేయవలసినవారు పురోహితులున్నూ. వారిని విచారిస్తే ఏదో తరణోపాయం దొరుకుతుంది'—అన్నారు.

అంతట రాజు సరే అని గణకుల్ని ప్రోగుచేయించాడు. వారు చెప్పారుగదా—"అయ్యా ఇది మితిమీరిన జీవహింసచే ఏర్పడ్డ అవగ్రహదోష మండీ, ఎన్నో వేలకొద్దీ జీవాలు మీరాష్ట్రంలో హత మవుతున్నాయి. వాటి ఘోష ఊరిక పోతుందా? దానికి ఫలంగా ఇప్పుడీవుపద్రవం వచ్చింది. ఇదీకారణం. మఱి ఇటుపైన మీరు జీవహింసమాన్పించడమే కాకుండా, ఇదివఱకు చేసిందానికి ఏదైనా తగినశాంతి చేస్తేనే గాని ఈవుపద్రవం శాంతించదు"

సరే—అన్నాడు రాజుగారు. వెంటనే పురోహితుల పిలిపించి జరిగినకథ అంతా చెప్పాడు. మఱి దీనికి మీరు మఱి ఏదో సూటిగా శాంతి జరపక తప్ప దన్నాడు. అప్పుడు పురోహితులు చెప్పారుగదా:— "దేవరవారి ఆజ్ఞకు అడ్డేముందిగనక? అట్లాగే కాని మాబుద్ధికి ఇది సాధ్యపడేటట్టు తోచడం లేదు. శాంతి పౌష్టికాలనంటే మేం చెయ్యగలం గాని దుర్వ్యసనాలకు అలవాటుపడ్డ మనుష్యపశువుల్ని మళ్లించడం మాతరమా అండీ? విషముష్టిపండ్లను పాలలో శుద్ధిచేయమంటే

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావలెనా?

అటులైన అత్తరులకు రాజని పిలువబడు ఆటోదిల్‌బహార్‌ను వుపయోగించుడు

కొన్ని బిందువులను మీ చేరుమాలుపై చిలికినతోడనే యింపగు, పుష్పసంబంధమగు సువాసన నీచుట్టుపట్లవ్యాపించును.

ఇంతటిరమ్యమైన, మనోహరమైనవాసనను నీవు బజారులోకొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

'ఆటోదిల్ బహార్' అను పేరును యిపుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుడు. దానిని ఒకమారుపయోగించుడు. దాని మనోహరమైన, శాశ్వతమైన సువాసనకులెన్మయత్వమును చెందుదువు.

$\frac{1}{2}$ ఔన్సు	బుడ్డి	వెల	రు.	[illegible]–0–0
$\frac{1}{4}$,,	,,	,,	రు.	1–4–0
1 డ్రాము	,,	,,	రు.	0–12–0
మాదిరిసీసా		,,	రు.	0–2–0
సువాసనగలకార్డులు			రు.	0–1–0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు దయచేసి 'ఆటోదిల్ బహారు' అను పేరును జాగ్రత్తగా పరిశీలించి కొనుడు. అన్నిచోట్లను అమ్మబడును.

సోల్ ఏజంట్లు:—

ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగ్ అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదు బజారు, బొంబాయి.

నొప్పులుగాని, తీపులుగాని, ఏవైననుసరియే తొలగింపవచ్చును

మీరు ఏల నొప్పులవలన బాధపడవలెను. ఆ నొప్పులు తలయందైననుసరే, దేహమున యితరచోట్లనైననుసరియే, నడుమునొప్పి, వాయువునొప్పులు, పడిశెము, గొంతురాపిడి, కాళ్లనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, నాడినొప్పులు, బెణుకునొప్పులు, మొదలగు నొప్పులైనను సరియే, తప్పక త్వరలో

'ఆడమేన్స్ సైప్రెస్ సాల్వ్'

అనువానిచే మాన్పవచ్చును. ఇది వుపశాంతికరమగు అంజనము కాదు. ఇది చాలా మేలైన తైలము. ఇది చాలా విలువగల ఓషధులచే తయారుచేయబడినది. దీనిచే నొప్పులుమొదలంటపోయి తత్క్షణమే నిన్ను ఆనొప్పియొక్క బాధనుండి తొలిగించును. వేలకువేలు దీనివల్ల లాభపడిరి.

వెల బుడ్డి 1 కి రు. 1–0–0. వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

ఈ అత్యద్భుతమగు బాధనివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద పేర్కొనిన అంగడినుండి 2 అణాలకు శ్యాంపిలుడబ్బీ తెప్పించుకొనవచ్చును.

మెస్సర్సు:—ఎ. బి. పారెక్, 259, చైనాబజారు, మద్రాసు.

సోల్ ఏజంట్లు:—ఆంగ్లో యిండియన్ డ్రగు అండు కెమికల్ కంపెని,

285, జుమ్మామసీదుబజారు, బొంబాయి.

వైద్యులు చెయ్యబూనుతారే గాని అదెప్పటికైనా అమృతఫలాలు అవుతవా?—ఇల్లాగే వ్యసనాసక్తులచిత్తాలుగూడా. ఇందుకు తగినట్లుగానే ఇక పదిరోజుల్లో నందీశ్వరుడి వుత్సవాలువస్తున్నాయి. ఈవుత్సవాల్లో దైవభక్తిపూజావునస్కారాలమాట దేవుడెఱుంగునుకాని దానికి చుట్టుపక్కల దేశదేశాల్నుంచీ ప్రజలు వస్తారు. వారికి అన్నశాలలు పాకశాలలు వేలకొద్దీ ఏర్పడుతాయి. అందులో అనేకవేల జంతువులు ప్రాణాలు పోగొట్టుకోవలసి వస్తుంది. లేకపోతే వారికి రుచైనమాంస మెల్లా లభిస్తుంది? పోనీ! నిషేధిస్తా మంటారా? కోశాధ్యక్షులకు తమ్మూల్యంగా కనకవర్షం కురుస్తుందిగదా ఎల్లావప్పుకొంటారు?" అని.

"భళ్. తప్పకుండా ఆపించవలసిందే. ప్రజలు చెడ్డతర్వాత ప్రభువులకు కోశంతో ఏంవుపయోగంకనుక ఆపితీరుతాను."—అని వెంటనే పట్టణంలో అంతటా చాటించారు:— "ఇకమీద మననగరంలోఎవరైనా సరే జీవహింస చేయకూడదు. నందీశ్వరోత్సవకాలంలోనైనా సరే ఏజీవాన్నిగాని ఎంతస్వల్పాన్నిగాని హింసించినా సరే— లేక హింస చేస్తారని తోచినాగాని వురితీయించి వేస్తాము"—అని.

దండూరా నిమిషంలో పాకిపోయింది. మగ్దూర్: పట్నంలో ఎక్కడచూసినా జీవహింసలేదు సరేకదా, ఆప్రయత్నమైనా కలికానికిఅయినా కనపడలేదు. పురోహితులు శాంతికర్మలు చేశారు. ఉత్పాతము మెల్లెంగా సర్దుకొన్నది. క్రమంగా రాష్ట్రమంతటా రాజుగారి ధర్మమా—అని శాంతి నెలకొంటున్నది.

ఇట్లా వుండగా ఆవూళ్లో ధర్మకుడని ఒక శెట్టిగారికుట్రా డున్నాడు. కుట్రా డంటే పాలుతాగే కుట్రాడు గాడు. ప్రాయంలో వున్న కుట్రాడు. అసలే కోమటిబిడ్డ. ఆపైని సంపన్నుల యింటివాడు. ఆతర్వాత స్వేచ్ఛాచారి. అందుమైని కాస్తపేత్వాలోను ఇంకాస్త తస్కరాణాం పతయే లోనున్నూ మఱికాస్త జిహ్వాచాపల్యానికీ - ఇదికాస్త - అదికాస్తచొప్పున - వ్యసనాలకన్నిటికిన్నీ మంచి అనుభవం కలవాడే. ఉద్దండుడు. మఱి ఇల్లాంటి శూరుడిపాలికి మాత్రం రాజాజ్ఞ యమశాసనంగా పరిణమించిందంటే ఆశ్చర్య మే మున్నది? కాబట్టే,

'వ్యసనినాంహి నియమ ఏవ యమః'

అన్నారు పెద్దలు. ధర్మకుడు - మఱి వుపాయం ఏమటని ఎంతో తలపోశాడు. ఎన్నివిధాల ఆలోచించినా అంతు పట్టలేదు. ఈసమస్యనే చర్చించుకొంటూ ఒకనాడు రాజుగారి బాహ్యోద్యానంలో వెళ్లి కూచున్నాడు. అక్కడమంచి చల్లనినీడగల చెట్లున్నాయి. మంచివాసనల నుబాళించే పూలచెట్లు పలురకాలు అందులో వున్నాయి. స్వాదువులయిన లేటనీరును వెదజల్లే జలయంత్రాలున్నాయి. ఇన్నెందుకూ? హాయిగా కాలం వెళ్లవుచ్చడానికి అనుకూలమైన సాధనాలన్నీ పుష్కలంగానే వున్నాయి. అయినా ఏంలాభం? ఆశాంతపరిస్థితులు అతనిమనస్సును నచ్చలేదు. క్షణక్షణానికిన్నీ "అయ్యో!—మాంచి రుచిగల మాంసం తిని ఎన్నికల్పాలయిందోగదా! మఱిఈజన్మలో, అల్లాంటిసుఖాలు మళ్లా లభిస్తవా? పోనీ లభించకపోయినా జీవితకాలంలో చివఱకు ఒక్కమాఱైనా కడుపునిండుగా లేకపోతే పోయింది ఏదో కొంచెము రుచికైనా నంజుడు లభిస్తుందో లభించదోగదా!"—అని తలపోస్తూ గుటకలు మింగుతూ కూలుచున్నాడు. ఇట్లా వుండగా ఆతోటలో ఒకమూల మాంచి బలిసిన మేకపిల్ల కట్టివేసి వున్నది. దాన్ని చూచే చూడడంతోటే 'వహ్వా'—అనిపించింది ధర్మకుడి మనస్సు. దానికి తగినట్లుగానే ఆచుట్టుపక్కల నిశ్శబ్దంగా వుంది. ధర్మకుడు ఇహ నిల్వలేక పోయ్యాడు. వెంటనే ఛప్పున లేచి ఆమేకను పట్టుకొని మెడనులిమి చంపి చుఱకత్తితో డొక్కచీఱి ఆపచ్చిమాంసమే ఇంత తిన్నాడు. ఇదిల్లా జరిగేలోపలనే తోటమాలి వచ్చాడు. ధర్మకుడి గుండెలు దడదడ మన్నాయి. కాని కాస్త బంగారం ప్రదర్శించడంతోటే అతనికి ఆభయం తీరిపోగ్గింది. తర్వాత ధర్మకుడు ఆమేకను ఆతోటలోనే తోటమాలిసాయంతో పూడ్చి పున్నడికిమల్లే వెళ్లి పోయాడు. తోటమాలి తాను ఏమీ ఎఱుగనట్లే వెళ్లి రాజుగారితో మేక అంతర్ధానాన్ని విన్నవించాడు.

"ఏంచిత్రం! రాజు ఉద్యానంలో - అందులో తోటమాలిని రేయింబవళ్లు కాపుంచినతోటలో - పట్ట

పగలే పెంపుడుమేక అదృశ్యమై పోవడమా ?'—అని ఏమోమో ఆలోచించి రాజుగారు గూఢచారులను పిలిపించి భోగట్టా చెయ్యమన్నాడు. గూఢచారులు సరేనన్నారు. వెదికారువెదికారు విశ్వమంతా వెదకారు. జాడాపోడా కనపడలేదు. అంతట వాళ్లలో ఒకడు తోటమాలిని పరీక్షిస్తే బాగుండు ననుకొన్నాడు. తర్వాత మెల్లగా సాయంకాలము కాగానే మారు వేషంతో తోటలో ఒకమూల వెళ్లిదాగివుండి క్రమంగా చీకటిపడేకొద్ది తోటమాలిగుడిసె వెనక కాపలా కాచాడు. సరిగ్గా కర్ణంజాలక ఆనాడే అర్ధరాత్రప్పుడు తోటమాలిని అతనిపెండ్లము అడిగిందిగదా!—అవును గాని మేకను పట్టపగలు చంపేసినధర్మకుణ్ణి రాజు ఏం చేయగలిగాడు? ఇదిగో ఇల్లాగే వుంటాయి మనదొరల ప్రతిజ్ఞలు' అన్నది. తోటమాలి—'ఛీ అరవకు. మన కెందుకాసంగతి. వనకు ధర్మకుడిచ్చిన పదివరహాలు లభించాయి. ఈసంగతి వెల్లడిస్తే మనకూ అతనికీ వురి తప్పదు.' అన్నాడు. గూఢచారి ఈమాటలు తీసికొని చక్కాపోయి మర్నాడు తెల్లవారకముందే ధర్మకుణ్ణి పట్టుకొని రాజస్థానంలో హాజరుపెట్టి చెప్పాడు. రాజు జరిగిందంతా విచారణచేసి అన్నాడుగదా—'వ్యసనేన యుతో జీవః సత్యం పాపపరో భవేత్'—అని. తర్వాత ధర్మకుణ్ణి తీసికోపోయి కొట్టపాలుడితో చెప్పి వెంటనే ఉరితీయించమని ఆజ్ఞ యిచ్చాడు. రాజాజ్ఞ అయిం తర్వాత ఇఖ ఆలస్యమేం: కొట్టపాలుడికి చెప్పచెప్పారు. అతడుకూడ వురిస్తంభం దగ్గఱికి పంపి, ఉరితియ్యమని యమపాలుడికి ఆజ్ఞచేశాడు. కొట్టపాలుడి సేవకులు అతన్ని యమపాలుడివగ్గఱికి తీసికోపోయ్యారు.

యమపాలుడిది కావడానికి వధ్యస్థానంలో వుండి. వధార్హులను వురితీసే ఉద్యోగమే. కాని హృదయం చాలమెత్తనిది. దైవభక్తి పాపచింతనము అతనికి ప్రత్యేకంగా వున్నఆస్తులు. దానికి తోడు తాను నీచజాతిలో జన్మించినా సత్సహవాసం వల్ల తప్పకుండా తరిస్తామనే విశ్వాసం అతనికి ఘట్టిగా వున్నది. కనుక నతడు ఆయుద్యోగంలో తనధర్మాన్ని నిర్వహించి జీవయాత్ర జరుపుతూ అవకాశం చిక్కినప్పుడల్లా జైనసన్యాసుల నాశ్రయించి ఆత్మవిజ్ఞానాన్ని ఆర్జిస్తూ కాలం తోస్తున్నాడు. అటుపైని అతడు కొలదిరోజులక్రిందనే చతుర్దశీవ్రతదీక్ష పట్టాడు.

చతుర్దశీవ్రతదీక్ష అనగా—జైనమతప్రకారం ఏవిధమైన హింసాకృత్యాన్ని ఆచరించకుండా కేవలము జలాహారియై భగవద్ధ్యానంలో కాలం గడపవలసినరోజు. కాబట్టి అతడు చతుర్దశీవ్రతాన్ని చాలా గోప్యంగా ఆచరిస్తున్నాడు. ఇదిల్లా వుండగా సరిగా చతుర్దశీదీక్ష నాడే ధర్మకుణ్ణి వురితీయవలసిన అవసరం ఏర్పడ్డది. అందులోనూ—ఆరోజు వధ్యస్థానంలో వంతు యమపాలుడిదే. కాబట్టి యమపాలుడి కిది సంకటంగా పరిణమించింది. ఏంచేస్తాడూ? చతుర్దశీవ్రతాన్నా వదులుకోలేడు. రాజాజ్ఞనా త్రోసిపుచ్చ వీల్లేదు. ఇల్లాంటి విషయాలలో బడి ఉంటూనే దూరంనుంచి వస్తూన్న రాజభటులను చూచి ఇంటిలో దూరి దాగికొని భార్యతో అన్నాడుగదా—'యమకింకరులకు మల్లే వస్తున్నారు రాజభటులు వారు వచ్చిపిలిస్తే నేను వూరిలో లేనని చెప్పు. జాగ్రత్త సుమా' అన్నాడు. ఆవిడకూడ సరే అన్నది.

ఇంతలో రాజభటులు కూడా సమీపించారు. వాకిట్లో యమపాలుడి భార్య నిలువబడ్డది. ఆవిణ్ణిచూచి 'యమపాలు డెక్కడ? రాజుగారుతీసికోరమ్మన్నారు—' అని అడిగారు. ఆవిడన్నదిగదా—'అయ్యో మాబంధువుల్లో దూరగ్రామస్థులకు చాలా జబ్బు చేసిందట. వారిని చూసివస్తానని పోయ్యాడు. నాల్గురోజు లయింది. ఇంకా రాలేదు—' అన, రాజభటులు మొగాలు మొగాలు చూసుకున్నారు. ఆసంగతికనిపెట్టి "ఏదో పని వుండాలె—" అనుకొని మళ్లా అన్నదిగదా—ఏం విశేషం? ఆయన ఎల్లాగా వస్తాడు. తప్పదు. ఇంతలో మించిపోయ్యే దేమన్నా వుంటే........" అని తటపటాయించింది.

రాజభటులు ఆనలిస్తే పేవులు లెక్కపెట్టే వాళ్లుగదా. వారిలో ఒకగడుసువాడన్నాడు—"ఎబ్బే మ ఏమీ లేదు. ఇవాళ్లే యమపాలుడే వున్నట్టుంటే అతనిదరిద్రం నేటితో తీరిపొయ్యేది. రాజుగారు అతనిమీద చాలా దయపడ్డారు. అందుకుతోడుగా నేడు ఒకపాపాత్ముని వురితియ్యాలి. ఆపనిచేసినతలారికి రాజుగారు నూరుబండారాలు (అంటే బంగారు నాణెములు)

ఇస్తా నని శపథం చేశారు. ఏమైతేనేం దరిద్రుణ్ణి బాగుచెయ్యడం సాధ్యమా?"

తలారిభార్యకు బంగారుపేరు వినడంతోటే నోరూరింది. కాని నోటితో యమపాలు డింట్లోనే వున్నాడని చెపితే చంపేస్తాడు. కనుక కాస్త స్త్రీచాపల్యం చూపిస్తూ రాజభటులకు ఇషారా చేశింది. వెంటనే యమపాలుడి గుడిసెలోకి జబర్దస్తీగా దూరి వారతన్ని ఇవతలికి లాగికొని వచ్చారు. కనుకనే అన్నారు గదా!

* శ్లో. స్త్రీణాం స్వభావతో మాయా
కిం పున ర్లోభకారిణే,
ప్రజ్వల న్నపి దుర్వహ్నిః
కిం వాతే వాతి దారుణే.
—ఆచార్యనేమిదత్తుని శౌవష్ఠినుండి.

కాని యమపాలుడు మొండిధైర్యంతో 'రావడం' లే దన్నాడు. అంటే సాగుతుందీ? వాళ్లు తన్ని రాజుగారి దగ్గఱకు నెట్టుకొని పోయారు. పిమ్మట రాజుగారు క థేమి టన్నాడు. యమపాలుడు చెప్పుకొనసాగినాడు:—"మహాప్రభూ! దేవర చిత్తగించాలి. నేను నేటిదినం ఏప్రాణినీ హింస చెయ్యను. సర్వౌషధిబుద్ధి అనే వారివద్దఱ ఈదీక్ష స్వీకరించాను. కాబట్టి నన్ను క్షమించి వదలిపెట్టండి. రేపు దేవరఆజ్ఞను శిరసావహిస్తాను. లేదా నేటికిమాత్రం మఱిఎవ్వరికైనా ఈపని పెట్టండి. తమబోటి ధర్మపాలకులు కరుణించి యీమాత్రం నాకు అవకాశం దయచేయండి—" అని.

పాకశాసను డసలే భగ్నమం టున్నాడు. అందులో 'తాను ఆజ్ఞ యిన్వడమున్నూ అది చేయకపోవడమే కాకుండా, నేను ఏప్రాణినీ నేడు చంపనని చెప్పడమూనా?' అని అతనికి పట్టింపు ఎక్కువైంది. యమపాలుడితో చేయక తప్ప దన్నాడు. యమపాలుడు తెగించి 'నేను చెయ్య' నన్నాడు. సభలో వారంతా ఆశ్చర్యపడిపోతున్నారు. రాజుగారికి పట్టుదల హెచ్చుతున్నది. దానికి రెండింతలుగా తలారి ధర్మశ్రద్ధ పెఱుగుతున్నది. కాదూమఱీ?

♦ శ్లో. యే ర్దుఃఖాని సమాప్నువంతి విధిన
జ్ఞానంతి పశ్యంతినో
వీర్యం నైవ నిజం త్యజం త్యసుభృతో
నిత్యం స్థితా స్సంస్మృతా
కర్మాణి ప్రహతాని తాని మహతా
యోగేన యై స్తే సదా
సిద్ధా నిత్యచతుష్టయామృతరసా
స్నాథా భవేయు ర్న కిమ్?
—పంచాశికనుండి.

"ఏం పట్టుదల వదుల్తావా? లేదా?" అని రాజు మఱల అడిగాడు. చండాలుడు 'మహాప్రభో! వదలుటకు వీలు లేద'న్నాడు. రాజు—అల్లాగా! అయితే మంచిది! అని రాజభటులను చూచి "ఈశాంగరుబోతునే తీసికొపోయి ధర్మనుడికి బదులుగా వురితీయం" డన్నాడు. యమపాలుడు మాఱుమాట చెప్పకుండ రాజభటుల వెంట వధ్యస్థానానికి వెళ్లినాడు. సరి ఇక తరవాయి యేమున్నదీ? ఆజ్ఞప్రకారం అంతా సిద్ధమైంది. యమపాలుడ్ని ఉరికంబానికి కట్టారు. అప్పటికీ అతనుమాటాడలేదు. అప్పుడు కొట్టపాలుడు దగ్గఱకువచ్చి ఏమైనచెప్పు

---

* సహజంగానే స్త్రీలు మాయాస్వభావలుగదా! అందులో కాస్త ఏదైనా ధనద్రవ్యాదులయందుగాని, లేక వస్తువాహనాదుల యభిలాషగాని కలిగితే ఇక వారుచూపు మాయను గుఱించి వేఱే చెప్పవలయునా? ఏమందురా? అసలే దుర్వహ్ని (అనగా దగ్గఱకి చేరరాకుండా నాల్గువైపులా సుడుస్తూవుండే కాల్చుకొని తినే నిప్పుగదా) అందులోనూ దానికితోడుగా అతిదారుణంగా గాలిగూడా వీస్తూ తోడైతే మఱి చెప్పేదేముంది?

♦ తమకు ప్రాప్తించెడి దుఃఖాల నన్నిటినీ బాగా ఎఱిగే వుంటారు. పైని వాటివలన కలుగబోవు చెడుపులను కూడా తెలిసికొనే వుంటారు. ఇట్లా వుండికూడా, తత్రాపి అందఱితోబాటు తామున్నూ నిత్యకృత్యాలలో సంసారంలో బడి ఎడా తెరిపి లేకుండావుండికూడా, తమ ఓర్పు (ఇదే వీర్యము) నేమాత్రం కోల్పోకుండా వుండే, కర్మల నన్నిటిని అనుభవిస్తూంటూనే వుంటారు కాని లొంగరు.• అట్టి నిత్యచతుష్టయామృతరసికులగు సిద్ధులు నిజానికి సమస్తలోకాలకీ నాథులుగా నేల పేర్కొనరాక యుందురు?

కోవలసింది వుందా? అని అడిగాడు. యమపాలుడు—ఆ వుంది. అయినక్షణాలు భగవంతుని స్తుతించుకోవడానికి వీలుకలుగజెయ్యవలె?' అనికోరాడు. కొట్టపాలుడు సరే నన్నాడు. యమపాలు డంతట ఇల్లా ఆరంభించాడు.

* శ్లో. జయ వుసహా! ణాహిణందణ!
తిహువణణిలయేకదీవ తిత్థయర!
జయ సఅలజీవవచ్ఛల
ణిమ్మల గుణరయణణిహి ణాహ!

† శ్లో. దిత్తేతుమ మ్మి జిణవర
సుహాగడి సంసాహణేక్కవీయమ్మి
కంఠగద జీలి యస్స వి
ధీరం సంపజ్జయే పరమమ్.

స్తోత్రం ముగిసిపోయింది. కొట్టపాలుడు కానిమ్మని భటులకు ఆజ్ఞయిచ్చాడు. వెంటనే తలారులు యమపాలుణ్ణివురితీసారు. అతనివెంటనే ధర్మకుణ్ణిగూడా వురితీసారు. పిమ్మట రాజుగారు స్వయంగా యమపాలుణ్ణిచూచుటకు వచ్చి తన ఆజ్ఞాభంగం చేశాడనేఅక్కస్సు పట్టలేక ఆశవాన్ని అక్కడకు దగ్గరగా వుండే మొసళ్ల సరస్సులో నెట్టించాడు. ఆహా! వెంటనే ఏం జరిగిందనుకొన్నారూ? జలాధిదేవత రత్నఖచితమైన దివ్యసింహాసనములో యమపాలుడికి దివ్యశరీరాన్ని యిచ్చి కూర్చుండబెట్టుకొని సరోమధ్యను ప్రత్యక్షమైంది. రాజుకు అంతట తెలివి గలిగింది. అప్పుడు రాజు అనేకంగా ఆ దేవతను స్తుతించి యమపాలుడిని చేరదీసికొనిఅతనిననేక విధాల స్తుతించి అనేకరీతుల బహుమానా లతనికి చేసి సత్కరించాడు. యమపాలుడు మాతంగుడే అయిననేం; గుణోజ్జ్వలుండు కాబట్టే దేవపూజ్యుడు కాగలిగాడు. కాబట్టియే పెద్దలన్నారు

‡ శ్లో. సదాజ్ఞాత్వా మహాభవ్యైః
స్వర్గ మోక్ష సుఖప్రదే
ధర్మే శ్రీమజ్జినేంద్రోక్తే
మతిః కార్యా సదా ముదా.

శ్లో. మాతంగో యమపాలకో గుణరతై
ర్దేవాదిభిః పూజితో
నానా వస్త్రసువర్ణరత్ననికర
స్సృష్టోత్కరైః సాదరమ్
యద్ధర్మస్య హి లేశతోఽపి భువనే
స శ్రీజినః సంక్రియా
త్తుష్ట్యా దేవనికాయపూజితపద
ద్వంద్వోఽస్తు న శ్రేయసే.

ఇది జైనుల మతకథలయందు—౬ వది యమపాలచండాలుని కథ ముగిసినది.

* ఛాయ:—జయ ఋషభ నాభినందన! త్రిభువన నిలయైకదీప! తీర్థకర!,
జయ సకలజీవవత్సల! నిర్మలగుణరత్ననిధే! నాథ.

[తాత్పర్యము:—భగవానుడా! ఋషభుడా! నాభికొమరుడా! మూడులోకాలకూ అలంకార ప్రియమైన తీర్థంకరా! సమస్తప్రాణుల యందు వాత్సల్యము గలవాడా! నిర్మలములగు గుణములకు రత్నాకరము వంటివాడా! నాథా సర్వోత్కర్ష తో విజయమునొందుము.]

† ఛాయ:—దృష్టే త్వయి జినవర! శుభగతి సంసాధనైక బీజే,
కంఠగతజీవితస్యాఽపి ధైర్యం సంపద్యతే పరమమ్.

[తాత్పర్యము:—ప్రభూ! నీవు సమస్తప్రాణులకున్ను శుభగతి నార్జించుకొనుటకు ప్రధాన కారణుడవు గదటయ్యా! అట్టి నిన్ను కనుగొనగల్గినచో కంఠగతప్రాణునికైనను ధైర్యము రాగలదే. ఇక నాకు మాత్రమేల అట్టిధైర్యము చేకురదు, కాన నాకు ఈశిక్షానుభవము చేయగల ధైర్యము నొసంగుము.]

‡ సంసారమునందుబడి దారీ తెన్నూ లేకుండావుండే సంసారులు ఈవిషయము నెఱింగి స్వర్గమోక్షసుఖప్రదమైనజైన ధర్మమునందు ఎల్లప్పుడు మోదముతో చిత్తమును హత్తింతురుగాక అని తాత్పర్యము.

మనుష్యనిర్వేదము

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులు గారు

ముఖారి రాగము - మిశ్రచాపు తాళము.

ప్రాణరక్షణ కిన్ని-పాట్లున్న వని మున్నె,
యే నెఱింగి యున్న-నీజన్మమే కోర.
జ్ఞానులిది గోసికొనియే కా-కానలకుఁ బోవుదురు సర్వము,
మానుకొని యెప్పట్టికి నీజ-న్మము లభింపనిపదము వెదకఁగ- ప్రా.

ఉదయము కాఁగానె-నిదుర తొలఁగిపోవు,
పది మొద లెన్నో ఆ-పదలే చుట్టు ప్రోవు,
బ్రదుకుఁదెరువెటు చూచినను కను-పడ దిఁకేమి యొనర్తు నయయో!
చదునుగా మది నెంచ నిది శవ-జాగరమ్మై తగులుకొన్నది- ప్రాణ.

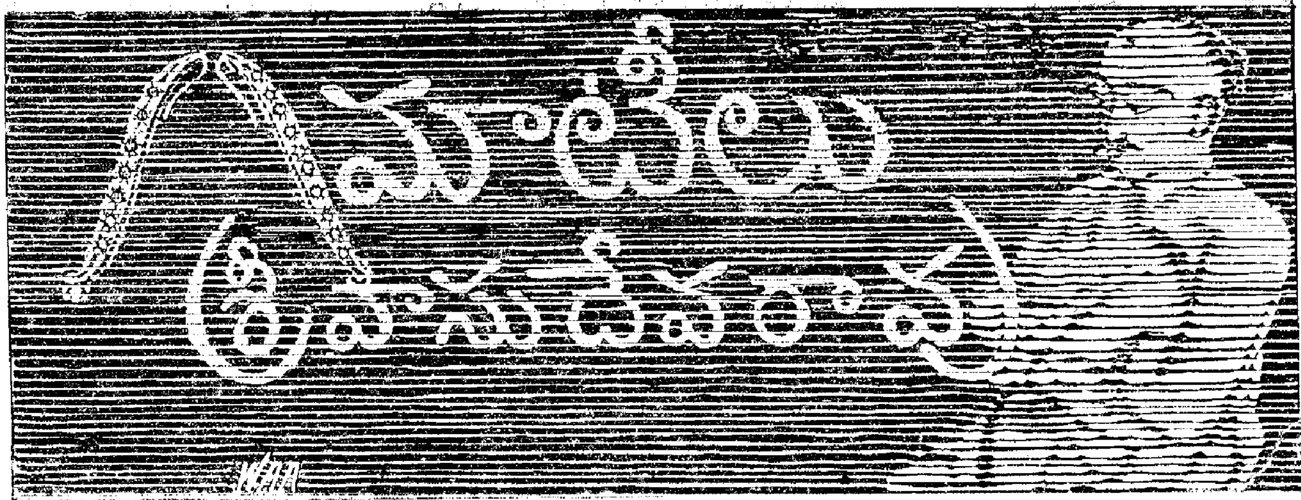
స్నానము కాఁగానె-బోనము కావలెను,
దానికై యెన్నెన్నో-తంటాలు పడవలెను.
మానుకొందా మన్నఁ గడుపున-మండుచుండును దేహ మెంతను,
పోనీ యెట్టో తెచ్చిపెట్టినఁ-బొట్ట నిండేటట్టు తోఁచదు- ప్రాణ.

పప్పంటే నే యుండ-దుప్పంటే నూనె లే,
దెప్పటి కప్పుడె-యేదో లోపమె యుండు,
తప్ప దిది యని యిరుగుపొరుగుల-నప్పడుగఁబోయినను వెనుకటి,
యప్పు లిమ్మని బాధపెట్టెద, రప్పు! బ్రదు కెటు తెల్లవాఱును- ప్రాణ.

రాత్రి చింతలచేత-రానేరాదు నిద్ర,
గాత్రము నల్లులు-కఱచి వేయును ముద్ర,
స్తోత్రపాఠకులట్లు పైపై-దోమ లన్నా! ముసరుచుండుఁగ,
ళత్ర మప్పుడె నగలు నాణెము-లాత్రపడుచుచు నడుగుచుండును- ప్రాణ.

బాజారునకుఁ బోయి-వస్తువు లడిగిన,
చేఁజాఁచి డబ్బుకై-బేజారు సేతురు,
రోజు ఋణములు తీర్చు మనుచు మ-హాజనులు బెదరించుచుందురు,
వాజముండాకొడుకు లిదిగో-వ్యాజ్య మేసెద నందు రబ్బా! ప్రాణ.

దేహపోషణ కని-గేహినిఁ బెండ్లాడ,
ఓహో! పిల్లలు పుట్టి-యూపిరి తీతురు,
మోహ మెక్కువ యవుట బిడ్డలు-మూర్ఖులై పోవుటయు వారివి
వాహములకై చదువుకై పలు-పాట్లు పడవలయుటయుఁ జాలును- ప్రాణ.

మనుష్యుని ఆశకు అంతం లేదు. దేనికైనా మొదలుఅని తుదిఅని వున్నది. కాని ఆశకు తుది లేదు. పెద్దపెద్దఋషీశ్వరులనుకూడా యిది వదల లేదు. ఆఆశ నెరవేరేదే కాని నెరవేరంది కాని, సకలమూ పరిత్యజించి ఆశాపాశాలు వదలి అడవులలో ముక్కుమూసుకొని తపస్సు చేసుకుంటూ 'నిష్కాములము' అనిపించుకునేవారికికూడా ఆశ వుండనే వుంది. లేదంటారా? అంటారు; కాని, వారు తపస్సు చేసేది దేనికి? ముక్తికోసము! ముక్తే వారికి ప్రతిఫలం. ముక్తి అందరికీ దొరుకుతుందా? ఏమో. దొరకేవారికి దొరుకుతుంది. లేనివారికి లేదు. కాని ఈఅందరికీ ఆఆశమాత్రం పీడిస్తూ వుంటుంది. దేవాదిదేవతలకైన తప్పింది కాదు. కాబట్టి ఆశ అందరికీ సామాన్యమే. ఆశలన్నీ తీరుతాయా? మన ఆశలన్నీ - కోర్కెలన్నీ - తీరేవైతే మనము మానవుల మెందు కవుతాము? అమరులమే అవుదుము. దేవతలకూ మనకూ భేదమే వుండేదు.

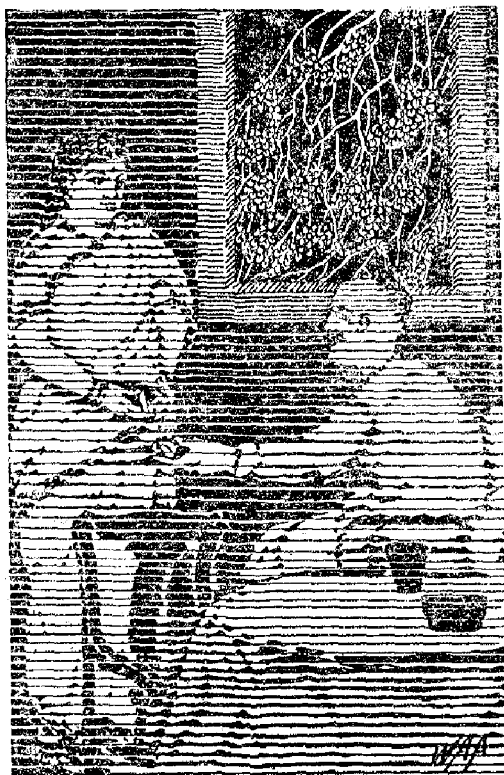
చూడండి - ఇప్పటి కొరుమాసములనుంచీ మా యింట్లో పెద్దపోరు. 'మాటీలు' చేయించిపెట్టమని వక్కటే పోరు. ఈవూళ్లో అదొక్క కొత్త 'ఫ్యాషన్' బయలుదేరింది. కాని, యీ 'మాటీ' లంటే యేమిటా అని అనుకున్నాను. 'అదేమిటి?'అని అడిగాను. 'అది వక బంగారునగ. చెవులదగ్గర పైవెండ్రుకలకు తగిలించేది. పుష్యరాగాలు, కెంపులు, రవ్వలు, చెక్కివుంటారు'అని మాఆవిడ చెప్పింది. కాని, ఫలానిది అని నాకు తెలిసింది కాదు. కాని, మళ్లీ "అదెట్లా వుంటుంది?"అని అడగడానికి నామూషి. నే నడగలేదు. తెనుగునిఘంటువులన్నీ తిరగేశాను. 'మాటీలు' అని పేరున్ననగ వకటైనా నాకెక్కడా కనిపించలేదు. అప్పటికి 'సరే' అన్నాను. ఊరుకున్నాను.

కొన్నాళ్లు గడచినవి. లాహోరులోని వక పెద్ద ఔషధాలయం 'క్యాటలాగ్' వకటి నేను చూడడం తటస్థించింది. అందులో ఔషధాల పేర్లూ, ధరలూ, అవి యేయేరోగులకు వాడేది అన్నీ వ్రాశాడు. ఆ వరుసలో "బాలవినాశక తైల" అని వక ప్రకటన చూచినాను. గుండెలు గుభిల్లు మన్నవి నాకు. ఇదేమా అని చదివినాను. నాకే నవ్వువచ్చింది. అది హిందీభాష "బాల్" అంటే వెండ్రుకలు; ఉచ్చారణ "బాల్ వినాశక్ తైల్" అని; వ్రాయడం మాత్రం "బాలవినాశక తైల" అని. అప్పుడు నాకా అపురూపం దేనికో తెలిసిపోయింది. నాకా భాష వచ్చును కాబట్టి సరిపోయింది. హిందీభాష రాని వాళ్లే మనుకుంటారు?

అప్పుడు ఈమాటీలుకూడా అటువంటిదే అయి వుండవచ్చు ననుకున్నాను. ఆనిమిషంలో స్ఫురించింది: ఇది అరవభాష. "మాట్టు" అంటే "తగిలించు" అని అర్థం. ఇప్పుడు మనదేశంలో అరవ కమసాలీలు నిండివున్నారు. వాళ్లీవస్తువును వళ్లీ స్థాపించి కొత్త పేరు పెట్టి మనదేశంలో వ్యాపింపజేస్తున్నారు. దీనికి తెలుగుపే రేమైనా వుందా, లేదా?

వకనాడు నే నాఫీసుకు పోతుంటే చెన్నపట్ణం రత్నాచారి నాకు తోవలో కనబడ్డాడు. వాణ్ణి అడిగినాను 'మాటీలు' అంటే నేమని. వాడొకజత తెచ్చి చూపాడు. అది చంపసరం! దీనికి అరవంపే రేమన్నాను. వాడు 'మయిర్ మాట్టీ' అన్నాడు. అంటే "వెండ్రు

అరవసదం మాటీ లంటారు. అంతే, లేదా. పాతకాల పవి అన్నీ యెట్లా మోటుఅయినవో చూడు. మళ్లీ ఆ మోస్తైనవగానే క్రొత్తపేళ్లతో తిరిగీ వెలుస్తాయి చూడు. ఇప్పుడు నాగరంకూడా మోటు! అదేనాగరం యింకొ

"ఇదిగో మాటీలు తెచ్చా" నని చెబుతూ నాచేతి కిచ్చింది! చూచాను.

కన్నెరుతో వెలిస్తే 'ఈనాటిరకం'-(Fashion of the day). ఇంక నాలుగురోజులు పోతే చీరలు మోటు అయి లంగాలు బయలుదేరుతవి చూడు—' అని యీ విశంగా ఉపన్యాసం సాగించాను.

"చాల్లేండి యీఉపన్యాసం" అని మొహం చిట్లించుకుంది.

"పోనీ, నా కెందుకుగాని, యిదెవ్వరిది?" అని అడిగాను.

"పక్కవీధిలోని అప్పయ్యగారి కోడలిది." అన్నది.

"ఎంత అవుతుంది?"

"ఏది? ఇదా? ఇదైతే రెండువందలరూపై—"

"అమ్మయ్యో! కొంప మునిచావే—"

"నా కింతఖరది కావాలె నన్నానా?"

"ఆ— మరి యెంత అవుతుందో సుమారుగా!"

"దాని కేమి ఎంతల్లో అంటే అంతల్లోనే అవుతుంది. పిండికొద్దీ రొట్టె. అయినా మనం మాటిమాటికీ చేయించబోతామా— ఇంకా కావలసిందంతా కొనబోతామా—"

ఇది మామూలుమాట! ఏది కావాలె నన్నా, "మనం మాటిమాటికీ కొనబోతామా— చేయించబోతామా ఏదో వకసారి చేయించేది. కొంచెం మంచిదే కొంటే యేమి? ఇంక నాలుగో అయిదో యెక్కువ అవుతుంది" అనేవాదన.

"అయితే మనం కొనాలె నంటే యెంత అవుతుందో?" అని అడిగాను.

ఆ— ఎంత అవుతుంది? వాళ్లు రెండువందలరూపైకి చేయించారుకదా—"

"వాళ్ల సంగతి మన కెందుకు? వాళ్ల కేమి—ఆ తాతకు వక్కడేకాని వక్కకొడుకు— ఆవక్కకొడుక్కి వక్కడే కొడుకు పైగా లక్షాధిపతులు!—"

"మనకు తగినట్లే మనం కొందా" మన్నది.

"ఎంతకయితే అవుతుంది?"

"నూట—"

"నూటతొంభైతొమ్మిదే?"

"కాదు అన్నిటికీ అడ్డుమాటలే— నేను చెప్పను. నా కక్కరలేదు."

"లేదు లేదు. అలిగితే నెట్లా? అలిగితే సొమ్ము వస్తుందా? నవ్వుతూ అడగాలె: నవ్వుతూ చేయించుకోవాలె: నవ్వుతూ ధరించుకోవాలె."

"అన్నిటికీ మీరు నన్ను ఎగతాళి చేయాలె—"

"లేదు చేయను చెప్పు."

"నూట రూపై-అరవై అయితే చాలు"

"చాలునా!" అన్నాను ఆశ్చర్యంతో.

"నవ్వులాటా?" అన్నది కించిత్కోపంతో.

"నూట రూపై ఎక్కడినుంచి తెద్దాం? సేవింగ్సు బ్యాంకులోనుంచి తీయాలిసిందే!"

"నా ప్రాణముపోయినా సేవింగ్స్ బ్యాంకునుంచి దమ్మిడీతీయను."

ఇక్కడ వక్కమాట చెప్పాలిసివుంది. మా ఆవిడ సంసారం బహుకొమాషాగా జరిపేది. మితవ్యయంలో ఆవిడకుతగ్గవారు లేరనవచ్చు. మాయింటికివచ్చేవారు మా కాఫీలు, ఫలాహారాలూ, ఆడంబరాలన్నీ చూచి మాతో కూడా తినీ, తాగీ, మళ్లీ మమ్మల్ని 'దుబారా' మనుష్యు లనేవాళ్లు. నేనైతే అవుతానేమోగాని మా ఆవిడ దుబారా కాదు. అల్లని పీనాసీ కాదు. అవసరమైన వాటికే కర్చుపెట్టేది. నెలాఖరుకు అయినరూపాయలు సేవింగ్స్ బ్యాంకికి పంపేది. ఈసంగతి నాకు మొన్న మొన్ననే తెలిసింది. అందువల్ల "బ్యాంకిలోనుంచి తీయాలిసిందే" అన్నాను నేను.

"అది వల్లకా"దన్నది.

"తీయకపోతే మూడేళ్లో?" అన్నాను.

"దాని కొక్కమార్గం చెప్పనా?" అన్నది.

"చెప్పు" అన్నాను.

"ఈ నెల జీతంలో ముప్పైరూపాయ మిగిల్చాం——"

"తక్కినవి?"

"చెబుతాగా! తక్కిన నూటయిరవై పన్నెండు నెలలు పడేసి."

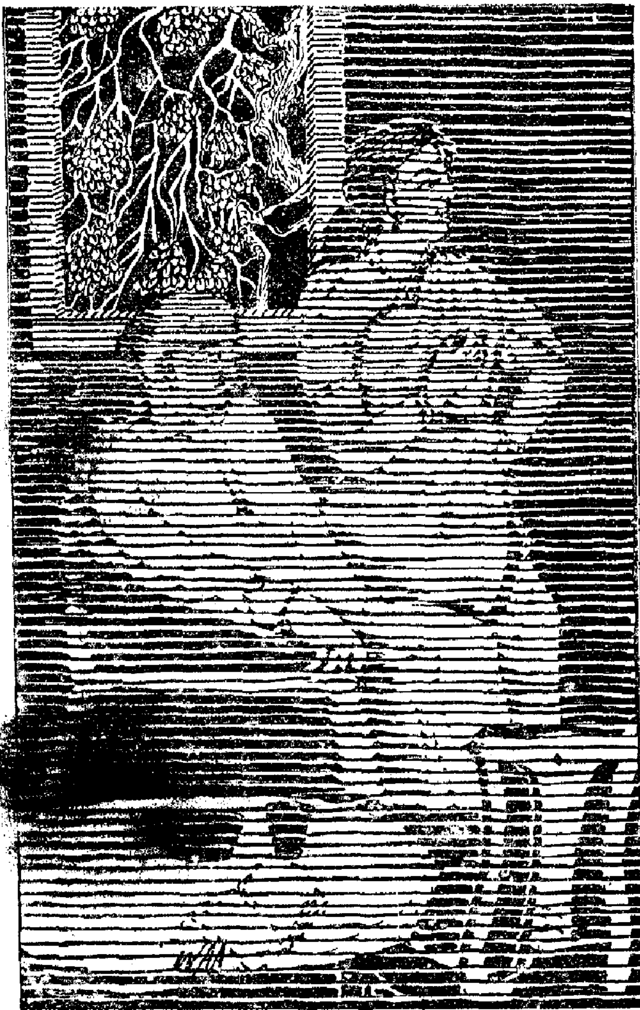
"ఆపది మిగిలే దెట్లా? కర్చు తగ్గించాలి-"

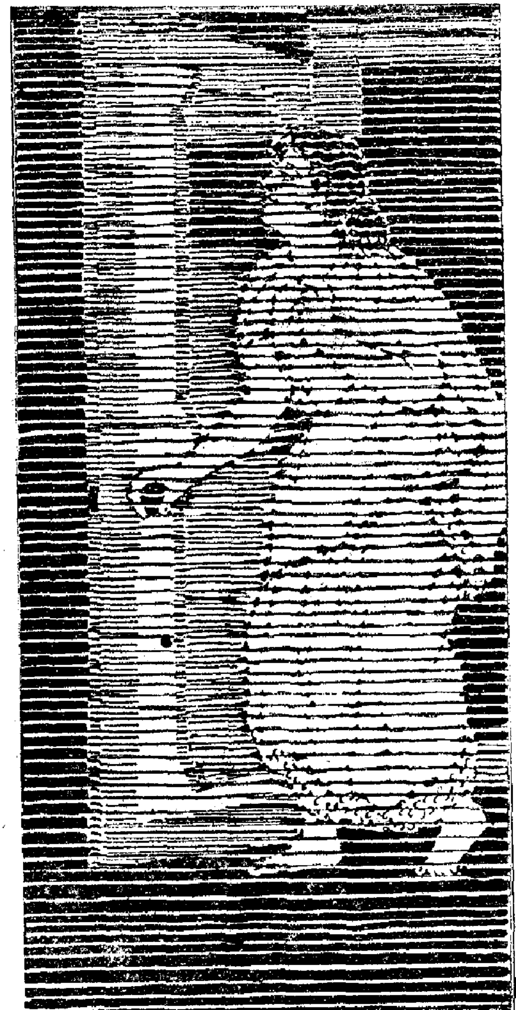
"ఏది తగ్గిద్దాం? ముందుగా కాఫీ సిగరెట్లు-"

"నాకే వచ్చింది? ముందుగా కాఫీ సిగరెట్లు, తర్వాత భోజనం-"

"ఇప్పటికి పరిహాస్యమేనా? ఏదీ తగ్గించ నక్కర లేదు. కాని, రూపాయకి పదహారణాలేగా——"

"ఏగవర్నమెంట్లో? బ్రిటిష్ గవర్నమెంటువారు పదారణాలేర్పరిచారు-పదహారణాల గవర్నమెంటు-"

"ఇదె 'హోంగవర్నమెంట్'" అని అంటూ రుక్మిణి మేమున్న చోటికి వచ్చింది.

కలకు తగిలించేవి" అని అర్థం. ఆఅరవంపేరే 'మయిర్' తీశేసి 'మాటీలు' చేశారు మనవారు. ఇదే కావలసింది మా ఆవిడకు. ఇంతకూ 'చంపసరం' అనే చక్కని తెనుగుపేరుండగా 'మాటీ'లని యెందుకు అనవలెనో నాకు తోచడం లేదు. మన తెలుగుభాష యింకా యేయేవికారాలకు లోపడుతుందోకదా! చంపసరం పాతకాలపు నగ- ప్రాత పేరు! పాతవన్నీ మోటు! ఇప్పు డదే క్రొత్త పేరుతో కొంచెం నాజూకురూపంతో వెలిసింది. వెలుస్తూవుంది!

ఈ మాటీలకోసమే మాయింట్లో రోజూ పోరు. మాఆవిడకు మాటీలమీద ఆశ! నాకుమాత్రం ఆశ లేదనుకున్నారా? నేనూ వుప్పూకారంతినే మనుష్యుణ్ణే. నాకూ గొప్పగొప్ప ఆశలు పీడిస్తూనే వున్నవి. ఈ గుమాస్తాగిరిలోనుంచి వక్కసారిగా యేడిప్టీకలెక్టరో – యేహుజూర్ శిరస్తాదారో–కావాలె. ఎనిమిది పది వందలు నెల జీతం కావాలె. పెద్దబంగళాలో కాపర ముండాలె. గుమాస్తాలు, చాకర్లూ, నౌకర్లూ, దాసీలు చేతిక్రింద దండిగా వుండాలె. ఇంటిముందర పూలతోట వుండాలె. సాయంత్రం నందనవనవిహారం – రాత్రిళ్లు మేడమీద వెన్నెలలో పచారు. ఈలాంటి వింకా యెన్నో ఆశలు నాకు! కాని, యివి తీరే దెట్లా? 'దరిద్రాణాం మనోరథః'– మరి ఇవే గొంతెమ్మకోరికలు!

నాకోర్కెలు – నాఆశలూ– అట్లుండనీండి. కాని మాఆవిడకోర్కె తీర్చవలసిన బాధ్యత నాలో వుండిపోయింది. అయితే వకటి. తీర్చడానికి నాకు శక్తి వున్నదా లేదా అని ఆలోచన. ఇంకొకటి: మాఆవిడ యేదైనా కావాలెనని అడిగితే అప్పటికప్పుడే తీర్చడం నా కిష్టం కాదు. ఆవస్తువుమీద ఆవిడ కెంతఅపేక్ష వుందో పరీక్షించాలె. అడగటంతోటే తీర్చేస్తే త్వరలోనే దానిమీద ఆశ తీరిపోతుంది. త్వరలోనే వెగటు అవుతుంది. ఆత్వరలోనే దీనిమీదిమక్కువ పోయి మఱొక్క దానిమీద మనసు తగులుతుంది. కావాలె-కావాలె-కావాలె-నని యెంతో మక్కువపడ్డమీదట కొనిపెడితే మక్కువ కొంతకాల ముంటుంది. ఆనందం కొంతకాల ముంటుంది. అందుకనే కోర్కెలు వెంటనే తీర్చేవాణ్ణి కాను. అట్లని బొత్తిగా మానేస్తానని కాదుసుమండీ! నా అలవాటుచొప్పున అడిగినప్పుడెల్లా సరే ననేవాణ్ణి.

ఆనెలజీతాలు వచ్చేరోజు సమీపిస్తున్నది. సాయంత్రం "ఈనెలైనా నాకు మాటీలు కొనిపెట్టరూ?" అని అడిగింది. ప్రతిమాసమూ మా కిదే సమయం. ఆవిడ అడగనూ–నేను సరే అనడమూ. జీతాలు రావడంతోటే "ఇదుగో ఈ ముప్పైరూపాయలు ఇన్స్యూరెన్సుకంపెనీకి కట్టాలె, ఈమిగిలినదానిలో కాపరం జరగాలె. నీయిష్టం" అనేవాణ్ణి. జీతం ఆవిడచేతి కిచ్చేవాణ్ణి. ఆవిడమాత్ర మేమి చేస్తుంది? చిన్నపిల్లా? తెలివితక్కువదా? మాకు పెండ్లి అయి పదేండ్లు కడచినవి. ఈపదేండ్లనుంచీ కాపరంచేస్తున్న ఆవిడకు నాసంగతి తెలీదు?

మొదట నేను ముప్పైరూపాయలజీతంలో చేరాను. క్రమక్రమంగా యిప్పుడు అరవైరూపాయలయ్యేటప్పటికి ప్రళయం అయింది. నావిద్యకు నా కింక యింతకంటె యెక్కువ కాబోదు. ఒక్కవేళ అవుతుం దేమో ననుకుంటే ఈ కలియుగం మునగాలె. ఈ అరవైలో మూడు మాసములకొకసారి ఇన్స్యూరెన్సు కట్టాలె. బీదపిల్లవాడి కొకడికి చదువుజీతంలో రెండురూపాయలు. వచ్చేబ్రాహ్మలకి యేదో చేతిలోవున్నది దానధర్మం చేయాలె. ఇంటి అద్దె; అప్పుడప్పుడు ఆఫీసుకు బండి. రోజూ రెండుపూటలూ కాఫీ ఫలాహారం: కాపరం భార్యకునగలు. నేనాఫీసుకు పోయేవాణ్ణి; అనువైన బట్టలుండాలెనా? ఆవిడకు చీరలు. ఇన్ని కావాలె. ఎట్లా జరిపేవాడో పరమాత్మునికే యెరుక! కాలం చూడబోతే మహాకష్టకాలం. అన్నివస్తువులూ ధరలు పెరిగిపోయినవి. ఏది లేకపోయి నా సంసారం గడవదు. అందువల్ల ఆనెలజీతం చేతపడడంతోటే ఈకర్చులన్నీ లెక్కవేసుకుని చూచింది. మొహం చిట్లించుకుంది. ఏమో గొణుక్కుంది. సణుక్కుంది సరిపోయింది.

ఆనెల గడచిపోయింది. తిరిగీ నెలజీతాలు వచ్చే రోజులు వచ్చినవి. మా ఆవిడ పల్లవి సాగించింది. "ఈనెలైనా కొనిపెడ్తారా మాటీలు. తమాషా చూడండీ తమాషా అందమా—దురదృష్ట మందామా? ఏమైనా

మాత్రమేమి? మాజనకసోదరపుత్రులలో వకనికి ఆనెల ఉపనయనం. వాళ్లు చాల పేదరికంలో వున్నారు. ఏదో కాస్త సహాయం చేయాలిసిందని నన్ను బతిమాలారు. నావద్ద నేముంది? 'కాస్త'! ఎంతఅయితే కాస్త? నాస్థితిగతులు నేను వాళ్లకు తెలియజేశాను. యాభైలో పడ్డది. మాఆవిడకు తెలిస్తే నన్ను పీక్కుతింటుందేమో అని దడిశాను. కాని అంతమాత్రానికే భార్యకు వెరచే వాణ్ణికాను నేను. చెప్పకుండడానికి దొంగతనమా? చెప్పాను. నాయెదుట నేమీ అనలేదు. తానే ఆకట్నం తీసుకపోయి చెల్లించివస్తానన్నది. మరీ సంతోషించాను. ఆనెల అట్లే అయిపోయింది. యాభై వాళ్లకుపోతే యింక మిగిలిందేముంది? ఇల్లు గడవడానికి ఆనెల కొంచె మప్పు చేయవలసివచ్చింది. ఆఅప్పు ఆమరుచటి నెలతీరిపోయింది. ఆనెల—ఆపైనెల—కూడా మాటీలు కొనలేదు. తిరిగీ ఇన్నాళ్ళెన్నుకంపెని! ఇట్లాగా అనుకుంటూ వుండగానే ఆరుమాసాలుగడచిపోయినవి.

ఈసమయానికేమామరదలు—ఆవిడచెల్లెలు—రుక్మిణి మాయిల్లు వచ్చి చేరింది. ఆవిడకు కొంచె మాస్తి వుంది. పిల్లలు లేరు, విభక్తకుటుంబం. భర్త చనిపోయి కొన్నాళ్లే అయినది.

మరదలు మాయిల్లు చేరింది మొదలుకొని మా కాపరం గడవడం మా కంత కష్టంగా తోచలేదు. అట్లని ఆమెద్రవ్యమంతా మేము కర్చుపెట్టేవాళ్లము కాము. కర్చుపెట్టడాని కావిడకూ సంతోషమే కాని మా కక్కరలే దనేవాళ్లము. ఆమె ధనము వచ్చింది వచ్చినట్లే బ్యాంకిలో వేసేవాళ్లము. అట్లాగూ నాకు తెలియకుండా కొంత కర్చుపెట్టేవారే అక్కచెల్లెండ్రు.

కొంతకాలం గడచిపోయింది. మా మరదలికీ నాకూ చను వెక్కువయింది. ఆవిడ కొంచెం చదువుకుంది. మాఆవిడకూడా కొద్దిగా చదువుకున్నదే కాని చెల్లెలంత యెక్కువ కాదు. రుక్మిణికున్న వాచనాశక్తి మా ఆవిడకు లేదు. ఏవిషయంపైనైనా సరే వాదవివాదంలోకి తటాలని దూకేది. బహు కులాసామనిషి. పరిహాసప్రియ. పడుచుతనం మరి! మాఆవిడకూ రుక్మిణికీ ఆరేండ్లు తేడా. అనేకవిషయాలనుగురించి నాకు తీరిక వున్నవేళలలో రుక్మిణితో వాదిస్తూవుంటే - రుక్మిణి నావాదాన్ని ఖండిస్తూవుంటే—నన్ను చిన్నపుచ్చుతూవుంటే మాఆవిడ ముసిముసినవ్వులు నవ్వుతూవుండేది. ఒకొక్కప్పుడు చెల్లెలికి విషయం అందిస్తూవుండేది. ఈవిధంగా మేము మహానందంతో కాలం వెళ్లబుచ్చుతూన్నాము.

* * * *

ఎంతో సంతోషంతోటి కాలం వెళ్లబుచ్చుతున్నా నెలజీతం వచ్చేసరికి 'ఈనెలైనా నాకు మాటీలు కొనిపెట్టరూ?' మానిందికాదు మాఆవిడ. ఒక్కసారి నాకే జాలి వేసింది. ఎట్లాగైనా యీ కొందామనుకున్నాను. గాని యెట్లు? ఆరాత్రి ఆవిడ ఆమాట అనేసరికి "అదెట్లా వుంటుందో యేమిటో నాకు చూపందేనా కేమి తెలుస్తుంది?" అని అన్నాను. ఆవిడ కమితాశ్చర్య మయింది. ఆమాటకే! "ఎల్లప్పుడూ వకటే పరిహాసం' మాటీలంటే తెలీనివాళ్లూ వుంటారా? ఊరకే అడగాలెనని అడుగుతున్నారు!" అని అన్నది.

"నిజంగానేసుమా! నాకు తెలీదు. ఆపేరున్న నగనే నెక్కడా చూడలేదు. చూస్తే చెబుతా" నన్నాను.

"అట్లాగైతే రేపు తెచ్చి చూపుతా" నన్నది.

ఆరాత్రి అంతా సుఖస్వప్నాల్లో వుండిపోయిందో, కాక, మాటీలు తనకు లభించినట్లే తలచుకుని నిద్రపోలేదో, యేమో గాని, తెల్లవారీ తెల్లవారక ముందే, త్వరగా కాఫీపని చేసింది. ఆనా డాదివారం. నేనూ తీరికగా వున్నాను. కాఫీ లయినతర్వాత యెక్కడికో వెళ్లిపోయింది మాఆవిడ. అర్ధగంటసేపటి కింటికి వచ్చింది. "ఇదుగో మాటీలు తెచ్చా" నని చెబుతూ నాచేతి కిచ్చింది! చూచాను.

"ఇదేనా మాటీలు? ఏదో బ్రహ్మాండమనుకున్నాను. దీనిపేరు చంపసరం కాదా? మనవాళ్లు పూర్వం పెట్టుకునేవాళ్లే."

"అవును. ఆరకం పోయింది—"

"రకం పోవడ మేమిటి! రక మంతా వకటే. అది కొంచెం మోటుగా వుండేది. ఇది కొంచెం నాజూకుగా వుంది. దాన్ని వాళ్లు చంపసరం అనేవారు. ఇప్పుడు

"ఈ సమయానికే వచ్చావు ఔను, రుక్కు అన్నట్లు ఇది హాంగసర్న మెంటు. పద్నాలుగణాలే కాకపోతే సేవింగ్స్ బ్యాంకిలో ఆరువందలు చేరినమార్గ మేది?" అని మాఆవిడ అన్నది.

"ఇప్పుడు తెలిసింది. రూపాయ మార్చినపుడల్లా రెండణాలు.

"ఔను. నలభై రెండణాలళ్లలు బ్యాంకికి పోయ్యేవి! ఇప్పుడు బ్యాంకికి బదులుగా రెండణాలగవై- ఇంక కొంచెం మనం కలిపి మాటీలవాళ్ల కిద్దాం—"

"సరే. బాగున్నది. ఈ రాబోయేనెల యేదో తెలుసునా? అక్టోబర్-ఇన్సురెన్సు—"

మాఆవిడకు మహాగ్రహంకలిగింది. చటాలని వెళ్లి పోయింది. ఆ ఆలోచన అంతటితో ముగిసింది.

ఆనా డాదివారంకావడం నేనింట్లోనే వుండడం. మాఆవిడ అలిగి నాతో మాట్లాడకుండా వుండడం! ఎన్నో సార్లు పలకరించినాను. చిట్లింపుమొహమే. నిష్ఠూరపుమాటలే. కాబట్టి ఆవిడ రోజూ నాకు చేసేఉపచారా లన్నీ పాపం! రుక్మిణి చేయవలసివచ్చింది. స్నానానికి నీళ్లివ్వడం భోజనానికి పీట విస్తళ్లు వేయడం అది కావాలెనా బావా ఇది కావాలెనా బావా అని అడగడం. కాఫీ ఫలాహారాలు ఇవ్వడం అన్నీ రుక్మిణి చేసింది.

మా రుక్మిణికి పాపం! మంచి యౌవనంలోనె వైధవ్యం సంభవించింది. ఆమెకు పద్దెనిమిదేండ్లుంటవో లేదో అంతే. మంచిచక్కనిది. నిష్కల్మషంగా చాయగా వుండేది. అవయవాలన్నీ పుష్టిగా వుండేవి. ఆభరణాలన్నీ తీసివేసింది. మంచిబట్టలు కట్ట మానేసింది. అన్ని విధాలా ఆ పేరుకు తగ్గట్లే వుంది కాని వొక్కటి మాత్రం కాలేదు. అది కావాలె నని కొందరు పట్టుపట్టారు. మమ్మల్ని బహిష్కరిస్తానని ఊళ్లో పెద్దలు బెదరించారు. ఏమైనా సరే అది నాకిష్టం లేదు. ఏదో శాస్త్రంలో వున్నదట. వెంట్రుకలుండే విధవల తలమీదనుంచి నీళ్లు దేహంమీదికి పారితే మహాఘోరమైన పాతకమని. మమ్మల్ని బహిష్కరిస్తామని కొందరు బెదరించేసరికి రుక్మిణి మెల్ల గానసమ్మతించిసిద్ధపడ్డది. అప్పుడు నేను 'రుక్మిణీ! బారెడుపొడుగున్నా అదే పేరు-చిన్నముక్కలున్నా అదే పేరు. కాబట్టి తిరిగి ఆముక్కలు మొలవకుండానే వుంటే ఆపనికి నేనూ వప్పుకుంటాను. అ ప్పటికీ జరగకు కాబట్టి నీ వాలాంటి పిచ్చిచేష్టలు చేయకు. మత గురువులు అడిగినా యిదే అనుకుంటాను తిరిగొండ వెంకమాంబను ఏమి చేయగలిగారు?" అని నిర్భయంగా చెప్పేశాను. ఎవ రడిగినా అదే మాట చెప్పేవాడ్ని కాబట్టి రుక్మిణి ఆ పక్కపనిమాత్రం చేయలేదు. రోజూ తలదువ్వుకుని బ్రాహ్మణుడి గాన్ని జారుముడి గాని, వేసుకునేది. ఇప్పుడిప్పుడు మాబలవంతాన మంచిబట్టలు కట్టుంది. సొమ్ములు లేకపోయినా, వైధవ్యం మొహాన తాండవమాడుతున్నా, ఆమె మహాకులాసాగా వుండేది. మా యింట్లో యేదో దేవతాకాంత వాసంచేస్తూవున్న దనుకునేవాళ్లం నేనూ, నామె అక్కయ్య. కాని, దేవతా కన్యలకైనా అలభ్యమైన సౌందర్యంగల యీమెకు యీ ప్రాయంలోనే వైధవ్యదుఃఖం కలిగించినాడుకదా దైవం అని ఆమెను చూచినప్పుడెల్లా చింతిస్తూవుండేవాళ్లం.

రుక్మిణికీ నాకూ చనవు నానాటికీ వృద్ధిఅయింది. మాచర్చ నానావిషయాలనుగురించి వుండేది. అందులో ముఖ్యంగా పురాణాలసంబంధం. ఆమెకు శ్రీకృష్ణకర్ణామృతం, శ్రీరామకర్ణామృతం, శ్రీశివానందలహరీ, భజగోవిందశ్లోకాలు అంటే మహాప్రీతి. ఇవన్నీ ఆమెకు కంఠోపాఠం. ఆమె కంఠస్వరం కిన్నెరలకంఠస్వరాన్ని మించివుండేది. నాకు తీరికకలిగినప్పుడూ, అలసివున్నప్పుడూ, ఆమె చేత శ్లోకాలు పాడించి వినేవాణ్ణి. ఆమధురస్వరంతో, ఆశ్లోకభావాలతో లీనమయ్యేవాణ్ణి. వాదనలో ఒక్కొక్కప్పుడు ఆవిడ నాకు క్రిందిచేయి యైనప్పుడు ఆమెఅక్కయ్య ఆవిడపక్షు మవలంబించేది వాళ్ల అక్కయ్యకూ నాకూ నేదైన చర్చకలిగితే రుక్మిణి నాపక్షమే పలికేది. మాలో నేదైనా కలహం-అలుకా-కలిగిందా, రుక్మిణి నాపక్షంలో వుండేది. అక్కయ్యను తగుమాదిరిగా ఉపదేశించేది. ఈవిధంగా ఇంకా ననేకవిధాలా మాయిల్లంటే నాకు స్వర్గంగా వుండేది. పగలు ఆఫీసులో పడేశ్రమ అంతా యింటికి వచ్చిన అర్ధగంటలోనే తీరిపోయేది.

ఒక్కనాడు నే నాఫీసునుంచి యింటికి వస్తూ, పదిగజాలదూరంలో వున్నాను. గంగాభాగీరథీసమానురాలైన రాజ్యలక్ష్మమ్మగారు మాయింట్లోనుంచి బయటికి రావడం చూచాను. ఆక్షణమే నా కొకవిధమైన మనోవికారం కలిగింది.

ఈరాజ్యలక్ష్మమ్మ అరవై అరవైనాలు గేండ్ల వృద్ధ. ఏనుగున్నంత మనిషి. చండికాస్వరూపం. ఈమెవూరికంతా "పెద్దమ్మ". ఆబాలగోపాలమూ పెద్దమ్మా అనే పిలిచేవాళ్లం. ఊళ్లో యేయింట్లో నే విశేషమైనా వంటకీమె తయార్. ఆమె చెప్పిందే వేదం. నోటిదురుకు, నోరుతెరిచిందా ఆమెముందెవ్వరూ నాగరు. ఆమె అడుగుపెట్టినచోటు కలహం పుట్టకుండా వుండదు. కాబట్టి వూళ్లో చుట్టుపట్ల నాలుగామడలో నీమె పే రెవ్వరికీ తెలీదు. గయ్యాళిగౌరమ్మ అంటే తెలుస్తుంది. ఈమెచరిత్ర చాలావున్నది. కాని అవన్నీ మన కెందుకు?

ఈమె మాయింట్లోనుంచి బయటికి రావడంచూచి నే నడలిపోయినాను. కలహబీజ మేదో నాటిం దను కున్నాను. ఈమె మాయింటికి వచ్చేది కాదు. కాని యీపూట యెందుకొచ్చిందో?

ఇంట్లోకి వెళ్లాను. మాఆవిడ కాళ్లూచేతులు కడుక్కోవడానికి నాకునీళ్లిచ్చింది. వేడివేడి 'టీ' తెచ్చింది. ఉల్లగడ్డ బజ్జీలు (పకోడీలు) ప్లేటులో పెట్టింది. అంతే గాని మొహాన మామూలు చిఱునవ్వు లేదు. మామూలు కుశలప్రశ్నలు లేవు. రోజూవుండే కులాసా లేదు. ఏదో మెషిన్‌వలె సినీమాలో బొమ్మలాగ పనులు చేస్తుంది. రుక్మిణి యెక్కడా కనబడలేదు. మాఆవిడప్రవర్తనాలు చిత్రంగా వున్నవి. ఏమికారణం? "పెద్దమ్మ వచ్చిపోయినందుకు ఫలితమా యిది? ఉండదు. మాటలు కొనలేదని కోపం-. జీతం వచ్చేరోజు సమీపిస్తున్నదిగా!" అని అనుకున్నాను.

కొంతసేపటికి రుక్మిణి యింటికి వచ్చింది. నేనింటి ముందరి వసారాలో కుర్చీలో పడుకుని సిగరెట్ కాలుస్తూ అంతకు పదిపదేను రోజుల క్రిందట వచ్చిన 'భారతి' పుటలు తిప్పుతూ వున్నాను. రుక్మిణి యింటికి వస్తూవుడగనే నన్ను చూచి చిరునవ్వు నవ్వింది. నేనూ నవ్వాను. ఆసమయంలోనె మా ఆవిడ కాఫీకప్ తీసుకపోవడానికి వసారాకు వచ్చింది. ఏమయిందో యేమో తనలోనె సణుక్కుంది. మహాకోపంతో వెళ్లిపోయింది. అది మొదలు ఆవిడ ప్రవర్తనలో యేదో మార్పు కనబడసాగింది. ఈనడుమ మాటలమాటే ఆవిడ యెత్తడం మానేసింది. పదిపిలుపులు నేను పిలిస్తే యెదటికి వచ్చి నిలిచేది కాని పలికేది కాదు. ఏదైనా అడిగితే సరిఅయినజబాబు చెప్పేది కాదు. ఈకోపం ఈ తాపం- ఈసంతాపం-ఈచురచుర చూపులు-ఇవన్నీ దేనికి? మాటలు కొనలేదనే!

నాలుగైదురోజులు మామూలుగానే గడచిపోయినవి. మానరవలు ఇప్పుడు తెల్లని సైనుచీరెలు మానేసి మాబలవంతాన రంగురంగులచీరలు కట్టేది. అన్నివిధాలా ఒక్కనుదుటికుంకుమతప్ప సభర్తృకవలె వుండేది. ఒక్కొక్కప్పుడు నొక్కొక్కనింతమాదిరిగ కనబడేది. ఒకరోజుసాయంత్రం నే నింటికి వచ్చేసరికి మా ఆవిడ యింట్లోలేదు. ఆరోజు నే నొక్కగంట ముందుగా వచ్చాను. రుక్మిణి నాకు ఫలాహారం చేతెచ్చి యిచ్చింది. "ఏం అక్కయ్య యేదమ్మా?" అని అడిగాను.

"పార్వతమ్మగారిమూతురు సమర్తాడింది. పసుపుకుంకుమ పుచ్చుకోవడానికి పిలిచారు.అక్కడికి వెళ్లింది"

"ఎంతసేపైంది?"

"ఇంతకు ముందే పోయింది. ఇంక గంటసేపటికి గాని రాదు."

"నిలిచే మాట్లాడతా వేమి? కూర్చోవమ్మా రోజూ నిన్నడుగుదా మనుకుంటాను గాని యేదుకా అని వూరుకుంటాను. ఇప్పుడు సమయం దొరికింది కాబట్టి అడుగుతాను—"

"ఏమిటిది బావా?"

"మరేమీ లేదు. మీఅక్కయ్యలో యీమధ్య మార్పేమైనా నీకు కనబడుతుందా?"

"అంటే?"

"నడవడికలో ఆవిడ పూర్వంవలె లేదు. సరిగా మాట్లాడదు. మాట్లాడితే యేవో సూటిపోటిమాటలు అంటుంది. పదిసార్లు పిలిచినా పలకదు. మునుపటి ఆసంతోషం

ఆశానందం లేదు. మునుపట్లలో ప్రవేశించడం లేదు. వక్క-తే యెప్పుడూ ఏదో పనిలో మునిగివుంటుంది. ఎటుచూచినా చాలాభేదం కనబడుతూవుంది. దీనికి కారణం నీకు తెలుసునేమో అని"

"ఏం కారణం వుంటుంది బావా? మాటీలు కొనలేదనే కాబోలు. పోనీండి కొనిపెడ్తురూ—"

"అమ్మాయీ, కొనిపెట్ట నన్నానా? నీవూ చూస్తూనేవున్నావు కాదా. నే నేమైనా ద్రవ్యం చేతిలో వుంచుకుని వంచనచేస్తున్నానా? అన్నీ మీరే జరుపుతున్నారు కాదా. కాకపోతే నాసొంతకర్చు కాఫీ, సిగరెట్లు—"

"ఆఁ, దాని కేమి లెండి. ఇందు కొక్క-ఉపాయం నేజెబుతాను. మీరు కోప్పడరు గదా—"

"లేదు-చెప్పు—"

"రేపటిరోజున కమసాలి రత్నాచారికి ఆర్డరిచ్చివేయండి. వారంరోజుల్లో తయారేస్తాడు. ఈలోపుగా నావడ్డీతాలూకు రెండువందలు—"

"ఛట్-ఆమా టనకు—"

"కోప్పడకండి, బావగారూ, నిదానంగా వింగురూ—"

"ఆపని చేయాలెనంటే యిదివరలోనే యెప్పుడో చేసివుందును. కాని అది నా కిష్టం లేదు."

"నిజమే. మీ కిష్టం లేదు. అది నాకు తెలుసును. కాని, వినండి, రెండువందలు వడ్డీతాలూకు పైకం వస్తుంది కదా అందులో వాడి కిచ్చివేదాం. నెలకు పది యివ్వడానికి అక్క-య్య ఒప్పుకుందికదా - వాడికిచ్చేది నాకే యిత్తురుగాని - బావా, కన్నతలిదండ్రుల వలె అక్క-య్యా మీరూ నన్ను ప్రేమిస్తున్నారే - ఆదరిస్తున్నారే! సంతోషంగా నా అంతట నేను ఒక్క-వందయాభై మా అక్క-య్య కిస్తే-ఇచ్చిస్తే తప్పే! - ఒక్క-చిన్నసగ చేయించి యిస్తే తప్పా బావా? నాకు మాత్ర మెవరున్నారు? నే నెవరికి పెట్టాలె? అక్క-య్య పరాయిమనిషి కాదుకదా. మనవసంతమే మీకైనా నాకైనా బిడ్డను. వాడిదే యీసొమ్మంతా - కొడుకు సొమ్ముకు తల్లి స్వతంత్రురాలు కాదా? బావా, నా యీకోర్కె- మీరు చెల్లించకపోతే-నాయీచిన్నిమనవు మీరు మన్నించకపోతే—నా కెంతదుఃఖం కలుగుతుందో—" అని అంటూ రుక్మిణి కండ్లవెంట నీరు కార్చింది.

నాకు మనసులో నేమాత్రమూ నామెసొమ్ము వాడుకోవడ మిష్టం లేదు. రుక్మిణి చాలా చిన్నబుచ్చుకున్నది. నే నొప్పుకోనకపోతే రుక్మిణిని తిరస్క-రించిన వాణ్ణి అవుతాను. ఒప్పుకుంటే లోకాపవాదం! ఏమి చేయాలె; ఆలోచనలో పడిపోయినాను. ఏపనైనా సరే నేను పూర్ణంగా విచారించి సాధకబాధకాలరసి, నాకు మనస్సమ్మతమైతేనే పూనుకుంటాను. కొంచె మాలోచించి నేను

"అమ్మాయీ, తల్లిదండ్రులవలె నిన్ను మేము ప్రేమిస్తూ ఆదరిస్తున్నామన్నావు. అందుకు ప్రతిఫలంగా—" అని అంటూవుండగా,

"ప్రతిఫలం కాదు బావా, కృతజ్ఞతా—" అని అన్నది రుక్మిణి.

"చాలుచాలు! కృతజ్ఞతా! ఋణమూ!—"

"బావా ఆగ్రహించవద్దు. నామాట పూర్తిగా వినండి. బిడ్డలవల్ల తల్లిదండ్రులు —"

"ఆమాట వేరు. కొడుకులవల్ల తలిదండ్రులు సహాయం కోరవచ్చు. కాని నీవు ఆడుపడుచవు. లోకాప-"

"బావా, బావా, లోకాపవాదానికి ఇప్పుడు లోకానికెవరు చెప్పబోయినారు? పోనీండి—లోకాపవాద మనడానికి మీరేమీ నాసొమ్ము అపహరించడం లేదుకదా. మీమాటకే వస్తాను. లోకాపవాదానికి మన మెంత వెరుస్తున్నాము! లోకమంటే నేమి? అటూయిటూ కూడా అంటుంది. అందర్ని సంతోషపెట్టడం మన తరమేనా? 'లోకము నను మూయ మూకుడు కలదా?' అన్నారు. అంత యెందుకు, నాస్వంతవిషయంలో మీ రెంత స్వార్థత్యాగం చేసివున్నారో నాకు తెలీదా? ఎటూ 'నా' అన్నవారు లేని యీస్థితిలో మీరూ అక్క-య్యా నన్ను కడుపులో దాచుకోలేదా? మొన్న నాకు స్ఫోటకం పోసినప్పుడు రేయుంబవళ్లు మీరూ అక్క-య్యా నాపక్క- విడిచి కదలారా? లోకమంతా నామూలాన

మిమ్మల్ని బహిష్కరిస్తామని బెదరించినప్పు డెంత గుండెధైర్యం చూపారు మీరు? బావా, మీరు వేయనండి లక్ష అనండి మా అక్కయ్యకు నే నొక్క చిన్న నగ—"

"అమ్మాయీ, నీసొమ్ము కర్చుపెట్టడం—"

"మీ కిష్టం లేదు. నాకు తెలుసును. నేనే కర్చుపెడతాను. మి మ్మెవ్వ రడగ వచ్చారు? మీ రూరికే 'ఆఁ' అంటే చాలు."

"ఇంక నిన్నేమనాలనో—"

"ఏమీ అనవద్దు. ఎప్పటివలెనే 'పిచ్చిపిల్లా' అనండి."

రుక్మిణిపట్టుదల వాదన నన్నాలోచనలో ముంచివేసింది. ఆలోచించుకున్నాను. రుక్మిణిని సంతోషపెట్టడం నాకు తప్పింది కాదు. 'ఏక్ మార్ దో తుకడే'? మాఆవిడకు మాటలు కొనడమూ నాకు తప్పింది కాదు.

"అయితే, రుక్మిణీ, తిరిగి మా వద్ద నీ ద్రవ్యం పుచ్చుకునే దైతే—"

"అట్లాగే కానియ్యండి. వీలైనప్పుడు కొంచెం కొంచెంగా యిత్తురుగాని—"

రుక్మిణి కప్పుడు మహానంద మయింది. ఆమె ఆనందం చూచి నాకూ మహదానంద మయింది. కొంచె మూరకుండి రుక్మిణి "బావగారూ, ఇప్పుడే అక్కయ్యతో నేమీ చెప్పకుండా అన్నీ సిద్ధంచేసి వక్కసారిగా ఆమెను ఆశ్చర్యంలో ముంచెద్దామా?" అన్నది. సరే నన్నాను. నాకూ అదే అలవాటు. ఏదైనా కావాలె నంటే తెచ్చిపెట్టకుని లే దనేవాణ్ణి. ఆవిడ విసికేది. కోపించేది. రుసరుసలాడేది. ఆఖరుకు కన్నీళ్లు కారుస్తూ కూర్చునేది. నిజంగా చీటికిమాటికి కన్నీళ్లు కార్చే వాళ్లని చూస్తే నాకు మాకోపం. భగ్గున మండేవాణ్ని! మాఆవిడ కన్నీళ్లు కార్చిందా బ్రహ్మాండమంతా తల్లక్రిందులు చేసేవాణ్ని. ఆఖరుకు మంచితనంమీద తెచ్చిన వస్తు విచ్చేవాణ్ని. కాబట్టి యిప్పుడు రుక్మిణి ఆలోచన నాకు నచ్చింది. ఈవిధంగా మేము మాట్లాడుకుని రేపు రత్నాచారికి ఆర్డరివ్వ నిశ్చయించుకున్నాము. రుక్మిణి తనలో నేమో అనుకుని గట్టిగా నవ్వుతూ లోపలికి వెళ్లుతూ ఉంది; మా ఆవిడ యింటికి వచ్చింది.

నే నేమీ యెరగనట్టు తలవంచుకున్నాను. మా ఆవిడ లోనికివస్తూ చురచురచూపులు నావైపున ప్రసరింపజేసింది. కాళ్లు నేలకు దబాదబా కొట్టుకుంటూ వక్కవిసరుతో లోపలికి వెళ్లింది. నాకు నవ్వువచ్చింది. "ఇంకెన్నాళ్లు లే యీకోపం" అని అనుకున్నాను.

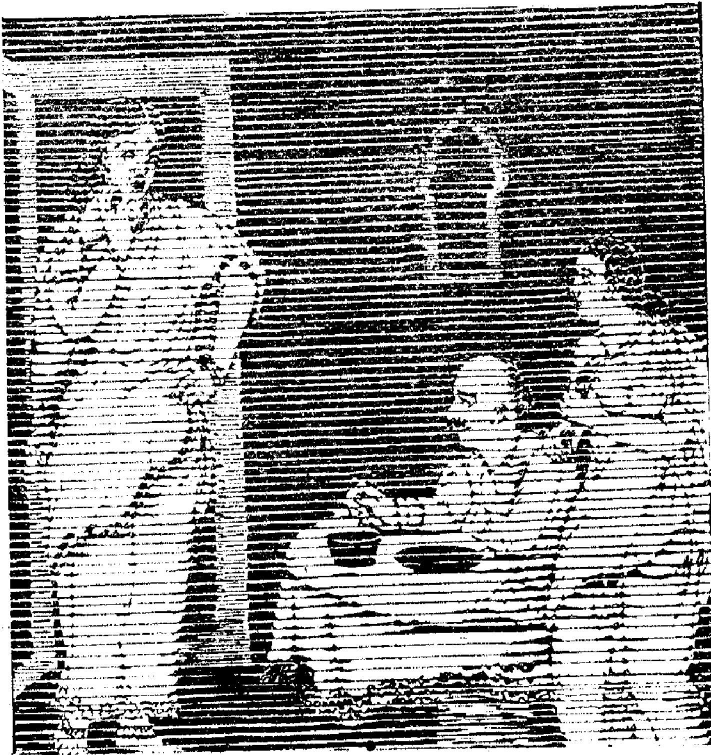
నానాటికీ మాఆవిడకోపం మహోగ్ర రూపం దాల్చసాగింది. నన్ను చూచినప్పుడెల్లా యేమో అస్ఫుటంగా అస్పష్టంగా సగ మాత్మగతంగా సణిగేది. అనంతరం నాలుగైదురోజులకు నాతో బొత్తిగా మాట్లాడ్డమే మానేసింది. నాకు మనసులో వకవిధమైన ఆనందమే! ఆనాటినుంచీ రుక్మిణికీ నాకూ గుసగుస లెక్కువఅయినవి. ఏనాటిసంగతు లానాడు రుక్మిణి కేకాంతంలో చెప్పేవాణ్ణి! మాఆవిడ వినకూడదుగా! తరుచు రుక్మిణీ నేనూ రహస్యంగా మాట్లాడుకునేవాళ్లము. రుక్మిణిమొహం నన్ను చూడడంతోటే కళకళలాడేది. రహస్యం మాట్లాడ్డానికి వీలు చిక్కనప్పుడు మాకళ్లే రహస్యం చెప్పుకునేవి. ఈవిధంగా వారంరోజులు మాకు—రుక్మిణికీ నాకూ దినమొక్కగడియగా జరిగిపోయింది. మాఆవిడే సంతాపాగ్నిలో భగ్గున మండిపోతూవుంది. దినదినమూ క్షీణిస్తున్నది. "ఇంకెన్నాళ్లులే యీకోపం!"

ఈలోపుగా వకనాటిసాయంత్రం నే నాఫీసునుంచి యింటికి వస్తూవున్నాను ఆనా డాలస్యమైంది. రత్నాచారితో మాట్లాడి వస్తున్నాను. వేణుగోపాలస్వామిదేవాలయందగ్గరికి వచ్చేసరికి మారుక్మిణి దేవాలయంలోనుంచి యింటికి వస్తూవుంది ఇద్దరమూ కలుసుకున్నాము. ఆనాడు రత్నాచారి యెంతవరకు తయారుచేశాడో చెప్పుతూ వస్తున్నాను. పెద్దమ్మ యెక్కడికో పోతూ మమ్మల్ని చూచి తనతో నున్న యింకొకావిడతో నేమో చెప్పింది. మాకు వినబడలేదు. కాని మమ్మల్ని గురించే అని మాత్రం వాళ్ల చూపులవల్ల మాకు తెలిసింది. ఆమరసటినాడు మా ఆవిడా పెద్దమ్మా మంచినీళ్ల బావివద్ద నేమో గంటసేపు మాట్లాడారట— తర్వాత నాకు తెలిసింది!

వారంరోజులు గడచినవి. ఇప్పటికి వారంపదిరోజులనుంచే మాఆవిడకూ నాకూ మాటలు లేవు కదా! ఇప్పుడు తరుచుగా నాయెదుటికైనా రావడం మానే

సింది. నాకు అన్నం పెట్టడం మొదలైనవను లన్నీ రుక్మిణే. మా ఆవిడ రెండు మెతుకులు తింటుందో తినదో గదిలోకి చేరి మంచమ్మీద పడేది.

ఆతర్వాత రెండు మూడు రోజులకు నే నాఫీసు నుంచి మామూలు వేళ కింటికి వచ్చాను. మా ఆవిడ యింట్లో వుండలేదు. రుక్మిణిని పిలిచాను. రుక్మిణి తనగదిలో వుంది. నే నక్కడికి పోయినాను. "మీ అక్కయ్య యెక్కడమ్మా?" అని అడిగాను. "వేణుగోపాలస్వామి గుడికి వెళ్ళింది" అని రుక్మిణి అన్నది. అక్కడే కూర్చు న్నాను, రుక్మిణి ఫలాహారం టీ తెచ్చి యిచ్చింది. మేము మాట్లాడుతూ వున్నాము రుక్మిణి మహాఆనందంతో గట్టిగా నవ్వింది. మా ఆవిడ గదిగుమ్మందగ్గ నిలబడ్డది. నేను

చూచేసరికి మహాకోపంతో "మనుష్యులకు జ్ఞానమైనా వుండాలె-సిగ్గైనా వుండాలె! ఛీ! ఎందు కీపాడుజన్మ-" అని గట్టిగా అంటూ తనగదిలోకి పోయి తలుపు మూసుకున్నది. మే మిద్దరమూ దిగాలుపోయినాము! "ఇం కెంతసేపులే యీకోపం!" అని అనుకుంటూ రత్నాచారికోస మెదురుచూస్తున్నాను. అంతలో మా వసంతం వచ్చి "నాన్నా అమ్మే-ఆఁ-నాన్నా-అమ్మే-ఏడుస్తూవుంది-ఎందుకమ్మా అంటే చెప్పదు - నాన్నా, నువ్వు రావు?" అని యేడ్పుమొహం పెట్టి నన్ను లాగాడు. నేనూ వాడివెంట పోయినాను. మా ఆవిడ పడుకున్న మంచంమీద ఆవిడపక్కలో కూర్చున్నాను. నన్ను చూచి ఆవిడ ఆదలమొహ మయింది. ఇటు తిప్పింది బిగ బిగుసుకుంది! ఎన్నివిధాలో పలకరించాను.

"మనుష్యజన్మ మెత్తితే సరిపోతుందా? కొంచెమైనా సిగ్గూ మర్యాదా వుండాలెనా? పుట్టెడు పుస్తకాలు చదవడంతోటే సరిపోయిం దనుకుంటారు. లోకం మొహాన ఉమ్మేస్తున్నా లెక్కాజమా?" అని సాగించింది.

నా కేమీ తోచలేదు. "ఏమిటిదీ 'లెక్చరు?' లోకం ఎవరి మొహాన ఉమ్మేస్తుంది? వాళ్ల యబ్బసొమ్మేమైనా మింగామా? ఎందుకు వచ్చింది యివన్నీ?—"

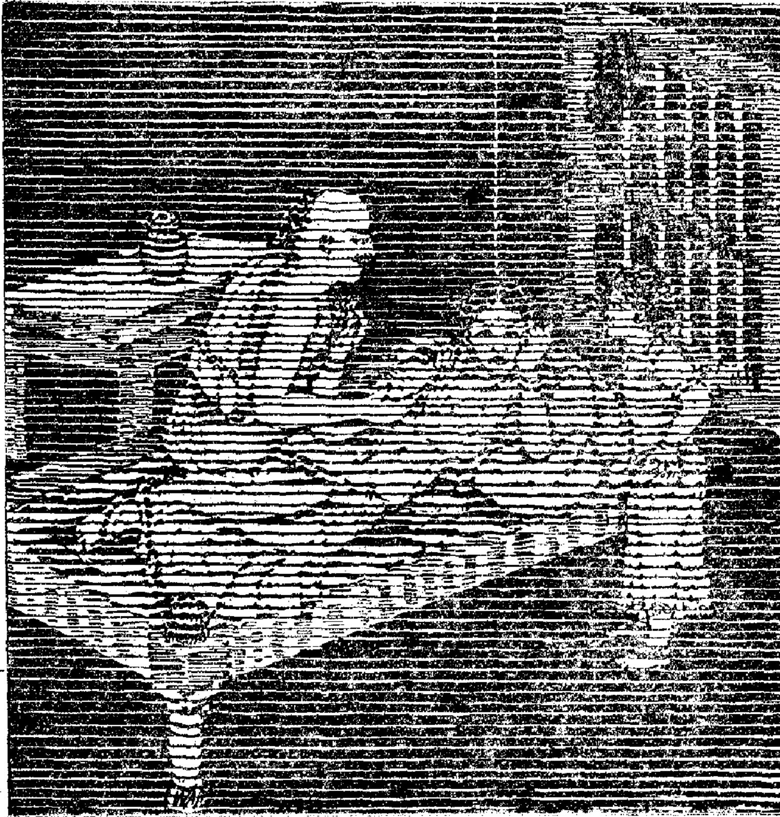
"ఎందుకు అని అడగడ మెందుకు? పిల్లి కండ్లుమూసుకుని పాలు తాగుతూ తన్నెవరూ చూడలే దనుకుంటుంది. అంత తెలివితక్కువవాళ్లిక్కడ యెవ్వరూ లేరు. ఇంతకూ మిమ్మన్న అవసర మేముంది? నేనే చేసుకున్నాను. నేనే అనుభవిస్తున్నాను కొంపకు నేనే తిప్పలు తెచ్చుకున్నాను. నేనేమో అనుకున్నాను. అదేమో అయింది. పెద్దమ్మ నాకండ్లు తెరచేవరకూ కండ్లు మూసుకునే వుంటిని. ఆనక మీవ్యవహారాలు కనిపెడుతూ వున్నాను. సాగించండి, ఇంకా కానివ్వండి, ఇప్పుడేనా యిక్కడికి వచ్చిం దెందుకు? నన్నోదార్చడానికా ఉడికించడానికా, లెండిలెండి, ఇక్కడ మీ కేమాత్ర మానందం కూడా దొరకదు.—నా మొహాన ముడతలుపడ్డవి. నా చేతులు వాడిపోయినవి, నా కాళ్లు సన్నగిలిపోయినవి, నాకండ్లలోని తేజం నశించింది. నాబుగ్గలమీద గులాబీ చాయ కందిపోయింది- ముసలిదా నైనాను- ఎందు కిక్కడ రావడం? నన్ను చూస్తే గిట్ట కొచ్చింది!—"

"ఏమిటిదీ—"

"ఏమీ లేదు, ఏముంది? ఏమీ లేదు. అదుగో మీ ప్రియురాలు చక్కనిచుక్క. గుండుమొగముది. గుండ్రని లేతచేతులది"

"ఎవరు?"

"ఎవరా? కనుక్కో లేరూ? తెలీదూ? ఇంక నే చెప్పాలెనా? పోనివ్వండి చెబుతా. నాకేమి భయం? ఇంతకొచ్చింది ఇంకెంతకురాదు? ఆకా స్తపనీ నెరవేర్చేసి

నన్ను చూచి ఆవిడ ఆనలమొహావయింది. ఇటు త్రిప్పినా బిర్రబిగుసుకుంది!
ఎన్నివిధాలో పలకరించాను.

వుంటే యింత కెందుకవస్తుంది. పెద్దమ్మ పదేపదే "జాగ్రతసుమీ నీకొంపకూలుతుంది కూలిస్తుంది అని చెప్పనే చెప్పింది. నేనే"

"పెద్దమ్మా? ఏమి చెప్పింది? ఎప్పుడూ?" అని నేను గాభరాపడి అడిగాను ఇదేమాడంబరం! అట్టహాసం! నాఊహ మెరుపు మెరిసినట్లు మెరిసింది! ఇదేమా! ఇంత అన్యాయమా! అని అనుకున్నాను.

"ఏమి చెప్పిందా? నీకొంపకు తిప్పలు నీవే తెచ్చుకున్నావు. పసుచుపిల్ల. మంచి యౌవనంలో వుంది. కొద్దికాలం కాపరం చేసినపిల్ల. పుట్టింది పుట్టినట్లే వున్న పిల్లైతే పట్టగలంగాని ఈలాటివాళ్లను పట్టలేము. ఆకా స్తపనీ చేసేసి పోయినట్లైతే పడేస్తే బాగుంటుంది. అందుకు మీ రొప్పుకోవడంలేదు చెల్లెలని నమ్ముతున్నావు. నమ్మవద్దు నమ్మవద్దు' అని యింకా యేమేమో చెప్పింది"

"చాలించు"

"చాలించే దేమిటి? అన్నీ నిజంగానే జరిగినవి. జరుగుతూ వున్నవి. ఆహాహా! ఏమివయ్యారం! ఏమా ఓర చూపులు! ఏమా గుసగుసలు- పకపకలూ- ఛీ! అసహ్యం! నిజమే. ఆకా స్తపనీ చేసి వికారాకార్లంచేసిపోయ్యి చెంత పడేసి వున్నట్లయితే—"

"వ్యవహారం మించిపోతూవున్నదే. నీ వెవరినిగురించి యీలాటిమాటలంటున్నావో—"

"ఎవరిని గురించి అయితే నేమి? చెల్లెలయితేమాత్ర మేమి? నాపంచలో చేరి, నాచేతిమీదుగా తిని నాకొంపే—"

నే నాబుడనోరు నొక్కాను. నా చేయి వివలించుకుంది. ఏమో అనవచ్చింది. అంతలో నే నన్నాను:—

"ఇదుగో విను. నీమీద ప్రేమ నాకు తగ్గిం దనుకున్నావు. చిత్తభ్రమ. పిచ్చిలో పడ్డావు. నీచెల్లెలు నిర్దోషురాలు—"

"అయితే దోషమంతా మీదే—"

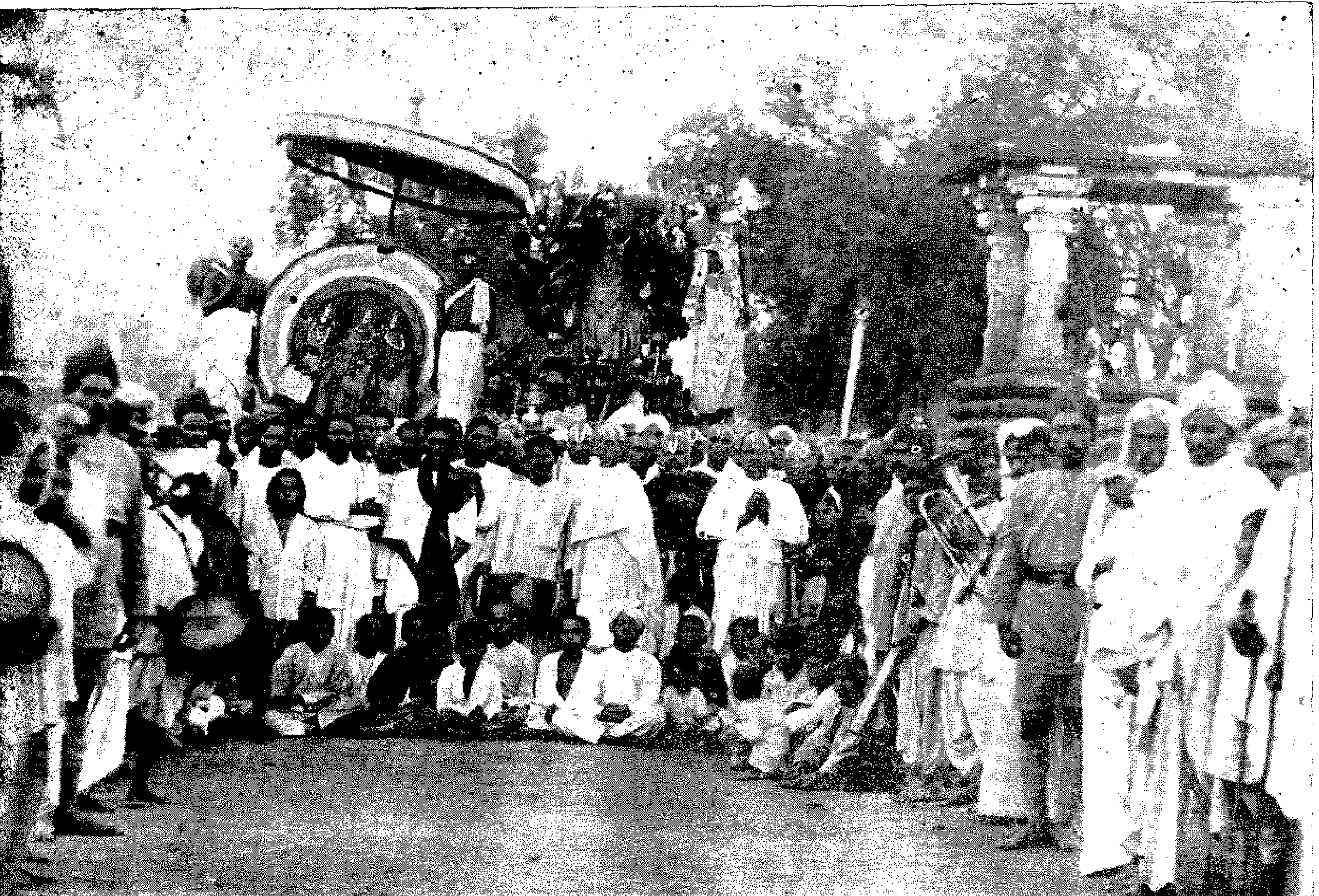
"నాలోనూ దోషం లేదు—"

"ఔను. మీరిద్దరూ నిర్దోషులే. మిమ్మల్నిద్దర్నీ ఒక్కయింట్లో ఉంచి, మీ కిద్దరికీ అంతచనువు కలిగేవరకూ నే నూరకున్నది నాదే దోషం—"

"అనవసరంగా పరుల్ను దూషించవద్దు. మన ముగ్గురిలోనూ దోష మేమాత్రమూ లేదు. లేనిపోనివి కల్పించి ఊహించి నీచెవుల నింపిన ఆపెద్దమ్మదే దోషం. విన్నావుం విన్నదానవు పరీక్షించాలె."

"ఆం. అదీ అయింది పరీక్షించందే నే నొకళ్ల నేమీ అనను. ఆనాడు పార్వతమ్మగారి యింటికి నేను పోయినప్పుడు మీ రెట్లావున్నారో- మొన్న మీరిద్దరూ కలిసి బయటినుంచి యింటికి రావడ మెరగనా,- మీ గుసగుసలూ - పరిహాసాలూ దొంగచూపులూ ఆవిడ రకరకాలచీరెలూ, జాకెట్లు, వయ్యారం వలుకూ నేను వినలేదా చూడలేనా? ఈనాడు మీరిద్దరూ గదిలో—"

"చాలుచాలు - విన్న దంతా చాలును. ముదిరి పోయింది. పోతూవున్నది—"

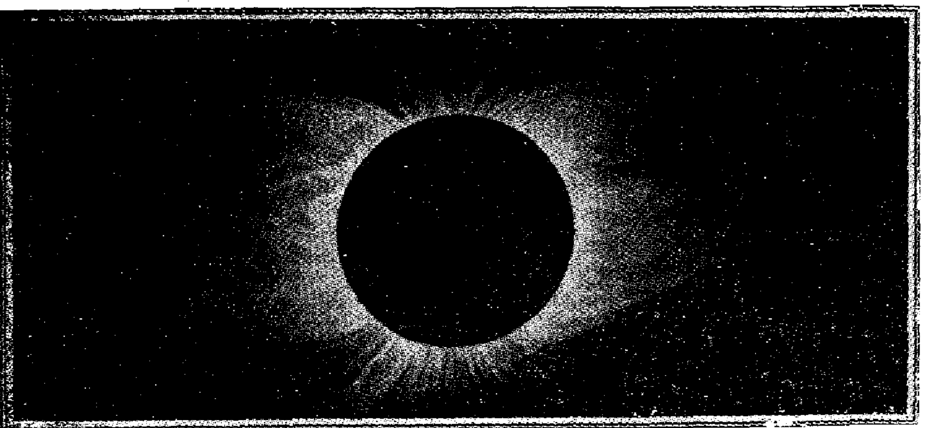

ఆకిరిపల్లి: పొన్న వాహనము: చంద్రవాహనము.

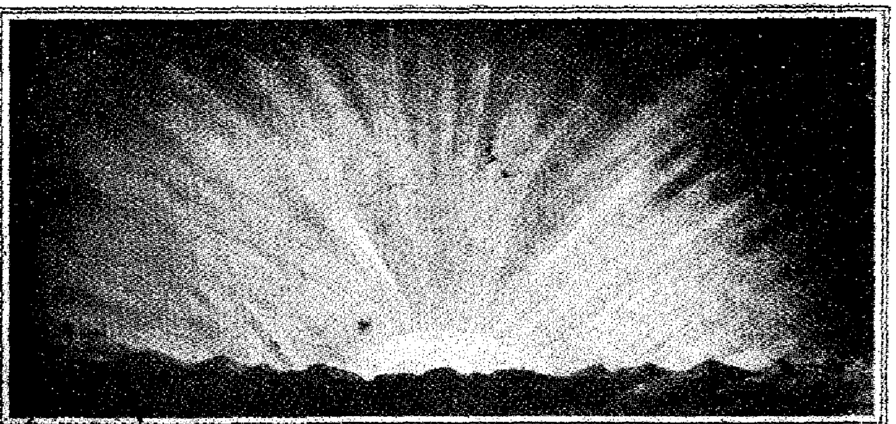
సూర్యగ్రహణ చిత్రములు

చంద్రమండలముమీఁదుగ సూర్యోదయము:— గ్రహణకాలము ముగియగనే సూర్యుఁడు కనుపడుట. క్షణమునకు మూఁడువందలమైళ్ల వేగమున సూర్యకిరణములు ప్రసరించును.

చంద్రునినీడ సూర్యునికి అడ్డమువచ్చినపుడు కనపడు దృశ్యము

చంద్రగోళము ఆవల సూర్యోదయము

"అవును - ముడిరేపోయింది - ఇంక వక్కాణే తక్కున: మెడకు పుస్తె వక్కాణే తక్కువ - నుదుట కుంకుమ వక్కాణే తక్కున: అదికూడా కానిచ్చేసేయండి- వీరేశలింగంపంతులుగారి—"

"అందులో తప్పేముంది గాని-అదికాదు నే నన వచ్చింది. నామాటలు పూర్తిగా విను-మ మ్మింతగా నీవు అనుమానిస్తున్నావు. నీమీద ప్రేమ నా కేమాత్రమూ తగ్గలేదు. నీవేనా—"

"చాలించండి మొహమిచ్చకాలు—"

"ఇచ్చకం కాదు. యథార్థం పలుకుతాను. ముఖస్తోత్రం చేయడం నావల్ల కాదు. నేను భట్రాజును గాను-నిన్నేమీ యాచించేటందుకు నేను రాలేదు—"

"ఔను నావల్ల మీ కిప్పు డేమి కావాలసి వుంటుంది? నేను ముసలి—"

"ఔను-నీవల్ల నా కిప్పు డేమీ క్రొత్తగా కావలసింది లేదు. నేను యాచించ నవసరము లేదు—"

"చాలు మీయోగతాళి—"

"ఆఁ-ఉండు-చాలిస్తాను. నీముఖం ముడతలుపడ్డ దెందుకో నాకు తెలుసును. నీచేతు లెందుకు కుష్కించినవో నాకు తెలుసును. కాళ్లెందుకు సన్నగిల్లినవో నాకు తెలియకపోలేదు. అవన్నీ పూర్వ మెట్లా వుండేవో నాకు తెలుసును. కాని నీమొహం ముడతలు పడ్డవని నీమీద నాప్రేమ ముడతలు పడలేదు. చేతులు కుష్కించినవని నాప్రేమ కుష్కించలేదు. నీకాళ్లు సన్నగిల్లినవని నాప్రేమ సన్నగిల్లలేదు. యథార్థం పలుకుతాను. నిష్కారణ మైతే భయపడను. నీమనసులో నింతింతఊహా, ఇంత అనుమానం, ఇంత మత్సరం ఉండేది నే నెరగను. ఇంతకోపమూ నీకు మాటీలు కొనిపెట్టలేదనే అని అనుకున్నాను. అనవసరంగా, అన్యాయంగా పెద్దమ్మ మాటలు విని—"

"సరే, నేనుచూచినవో? నాకుకండ్లు పోయినవా?"

"మతి పోయినప్పుడు కండ్లూ కనబడవు. కనబడినా మనల్ని మనకండ్లుకూడా మోసం చేస్తవి. అయినా నీవు చూచిన దేమిటో చెప్పగలవా?"

"అన్నీ మీయేకాంతం రహస్యాలూ, ముసిముసి నవ్వులు, ఆతలుసులు, ఆసలుకులూ—"

"పిచ్చిదానా, పిచ్చిదానా, అవే నీకండ్లు నిన్ను మోసంచేసినవి. మాఉద్దేశాలు, మాఊహలు, మాఆనందం అన్నిటికి అపార్థం కల్పించుకున్నావు. నిన్ను నీవే బాధించుకుంటూవున్నావు."

"మరి నన్ను పలకరించకుండా, నాతో వెనకటి వలె నుండకుండా, నాయెదటనే మీరిద్దరూ నవ్వుతూ ఆడుతూ-ఎకసెక్కాలతో—"

"అన్నిటికీ కారణం వేరే—"

"ఆకారణ మేమిటో శలవివ్వరాదూ?—"

"శామీ! బందులుగారూ!" అని బయట కేక వినబడ్డది. నే నెవరికోసమని యింతసేపూ నెదురు చూస్తూవుంటినో ఆరత్నాచారి పిలుపే అది.

"శామీ-బందులుగారూ."

"ఎవరు?" అన్నాను నేను.

"తలుపండీ—" అన్నాడు.

నేను మాఆవిడతో "పోయి తలుపు తీయి - యెవరో పిలుస్తున్నా" రన్నాను

మాఆవిడ తటాలని లేచిపోయి తలుపు తీసింది. నేను కొంచె మీవలికి వచ్చి నిలిచాను. రత్నాచారి లోనికి వచ్చాడు.

"అమ్మగారు! బందులుగా రెక్కడ వుండారండా?"

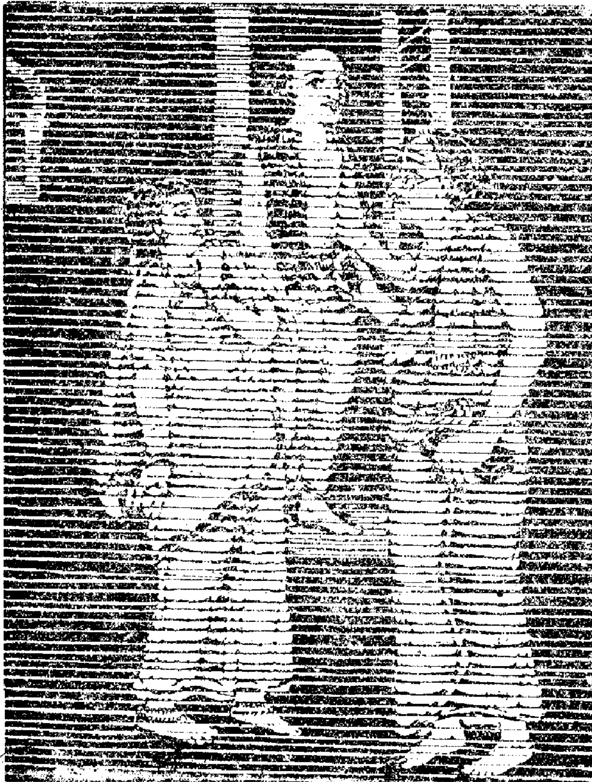
"లోప లున్నారు-ఎవరు నీవు?" అని మాఆవిడ అడిగింది.

"చెప్పండా రత్నాచారి మాటీల్ కొండొచ్చినాడని" అని అన్నాడు.

"మాటీలా? ఏమాటీలు? ఎవరికి?" అని మా ఆత్రంతో మాఆవిడ వాణ్ణి అడుగుతూ వుంది. అంతలో నేను బయటికి వచ్చాను. నన్నుచూచి వాడు

"శామీ! బందులుగారూ పనివాండు ఇంటికి పూడిశినాడు. నేనుదా సొందంగ మెరుకుపెట్టెని. ఇప్పుడువా తయారయింది. కొండొస్తిని." అని వచ్చీరాని తెనుగుతో నన్నాడు.

నేనుదాన్ని తీసుకుని "రాత్రిపూట యిప్పుడు తూనిక యేమితెలుస్తుంది? ఏదీరుక్మిణి! రుక్మిణినిరమ్మను" అని మాఆవిడతో నన్నాను.

"మాటేలా? ఏమాటేలు? ఎవరికి?......నన్ను చూచివాడు"

"అయితే నాతెక్కు వస్తాను" అని ఆచారి లేచి యింటికి పోయినాడు. మాఆవిడ వచ్చి "రుక్కు తలుపు తీయలేదు. మారు పలకదు" అని అన్నది. అంత మే మిద్దరమూ కలిసి రుక్మిణివున్న గదికివెళ్లి పదిపిలుపులు పిలిస్తే యెట్లాగో అర్ధగంటసేపటికి తలుపుతీసింది. ఆమె మొగము వాడివుంది. కండ్లెర్రగ చింతనిప్పులవలెవున్నవి. తలవెండ్రుకలు చెదరివున్నవి. తలవంచుకున్నది. ఆవేషం లో భావం నాకప్పుడే తెలిసిపోయింది. నే ననుకున్నట్లే అయింది. "మనమాట లావిడ విన్నది. ఇంక నీవే సమాధానం పరచుకోవాలె. దీనికోసమే— ఈమాటేల కోసమే మాగుసగుసలూ ఆలోచనము. ఇవి నీకుతెలీనీకుండానేచేయించి, వక్కసారిగా తెచ్చి నిన్ను సంతోష సంభ్రమంలో ముంచాలె నని మావుద్దేశం. ఇంకతర్వాత తక్కినవన్నీ నీవే ఆలోచించుకో. రుక్మిణి చెబుతుంది. ప్రస్తుతం సమాధానం చేసి—" అని నేను బయటికి వెళ్లిపోయినాను.

అర్ధగంటసేపటికి మాఆవిడ మాటేలు చెవులకు తగిలించుకుని రుక్మిణి చేతులుపట్టుకుని వసంతమును చంకబెట్టుకుని కళకళలాడుతూ వున్న ముఖంతో నా యెదుటికి వచ్చి నిలిచింది.

"ఈపూట మా కేమైనా అన్నాహారా లున్నయా, ఈమాటేలు మాటించుకుని కులుకుతూ అక్కచెల్లెండ్రు ఊరంతా బజంత్రీతో చుట్టితిరిగి వస్తారా" అని నవ్వుతూ అన్నాను. మాఆవిడ వొక్కనవ్వు నవ్వింది. ఆనవ్వులో జగమంతా నిండివుంది.

"బావ, మీమాటేలు బంగారంగానూ, యెంతెంత చేసిందండీ!" అని అంటూ రుక్మిణి నవ్వి ది.

నేను కృతార్థుణ్ణి అయినాను:

ప్రణయ గీతము

మండ కామేశం గారు

పాపకలుషితమైన యీప్రాణి మీఁద
హృదయమున జాలిఁ గొనకి యుండెద
వేఁడివలపునఁ బొంగిన ప్రేమగసపుఁ [పుగాక!
గలికి కనునీటి చదలేటి యలలఁ దోఁగు
ప్రవిమలాత్ములకైనఁ గన్పడుము స్వామి!
తరుణకేతకీపుష్ప పత్రమ్ములందు
నీమనోజ్ఞాకృతి లిఖించి ప్రేమకుసుమ
దామశతములఁ బూజించి తనివి సనక
సొలసి యెఱుపైన నాకరమ్ములకు నేని
దొరకని మ్మో ప్రభూ! నీదు చరణసేవ.

సుగుణగణరమ్య! త్వద్గుణస్తోత్ర పుణ్య
గీతముల సిగ్గు విడిచి యేభీతి లేక
పరమభక్తిని పాడి, పావనతఁ గాంచు,
కోరికల కూరు నాదుచిన్నారి నోరుఁ
ద్రావని మ్మో ప్రభూ! నీదు మోవిసుధను.

కొత్తపల్లి సూర్యారావు గారు

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

పండ్రెండవయంకురము

నెలపుట్టుదాకఁ జేతిలో డబ్బుపెట్టుకొని కొంచెమో యెచ్చో మునుపటికంటె సుఖము ననుభవించుట జీతము పెరుఁగుటవలన-ప్రేమనువర్తనలవలన-నెలనెలకు డబ్బుపెట్టి మంచిబియ్యము వస్తువులయొద్దనే కొనుట యన్నింటిలో సుఖకరమైనది. మామగారికిఁ బ్రతిమాసమును ధారాళముగాఁ బదిరూపాయలు పంపుట రెండవ సౌఖ్యము. కట్టుకొనుటకు బట్టలు దొరకుచున్నవి. రెండుమూఁడు లవలోఁ గొంత కూడఁబెట్టుకొని యొక్కచీర, యొక్కచాపు - ఈపనులు ధాటిగా జరిగిపోవుచున్నవి. ఇక్కడఁ జాలకాల ముంటిమి. దైవ మిచ్చినది చాలునను తృప్తియొక్కటియే మాకుఁ దోడు. ఇట్లుండఁగా గోపిగారు మాకొక్కయుత్తరము వ్రాసినాఁడు. ఆగరపారా ప్రేమనుండి వచ్చినది.

ఉత్తరము—"శ్రీకున్మద్ది రాంరాం. మీ మేలును గోరి నేను దైవముపై భారము వేసి భావికాలమును నమ్మికొని నాలుగణాలు నా జేబులోనుండి వ్యయముచేసితిని. కాఁబట్టి యీయుత్తరమునకైన వ్యయము టపాలబిళ్ల యర్ధణాయును, నేను మీకొఱకు సెలవుచేసిన నాలుగణాలును గలిపి పంపవలసినది. ఇంతే రాంరాం" అని.

ఉత్తరమున కర్ధణా, అవి నాలుగణాలు, నివి పంపుటకర్ధణా. అయిదణాలెవ్వరు తిన్నట్లురా, పాపము, బీదవాఁడు చేతిడబ్బు వ్యయపఱచి యేమి ప్రార్థనలు చేసినాఁడో! అని మాకు సంతోషమును, విచారమును—జీతము వచ్చిన తత్క్షణమే బియ్యమునకు, నుప్పు పప్పులకు నొక పొట్లము-చాకలి, మంగలి, బిచ్చగాఁడ్రు వీఁడ్రకు వేఱు పొట్లము-పండుగలలో వ్యయముల కొక్కపొట్లము-ఇట్లు వేర్వేఱుపొట్లములు కట్టుకొని పెట్టెలోఁ బదిలైచుకొని, నిత్యకృత్యమునకుఁ, గూరగాయలు నేతిముజ్జిగల కని కొంత చేతఁ బట్టుకొని, నెలచివరకు వచ్చునప్పటికి టకీమని పోసిన సమురునకు, వేపినత్తికి సరిపుచ్చుచున్నారము. ఒక్కప్పుడు మామగారికిఁ బంపు సొమ్మునకు మణియార్డరు కమీషనుకుఁ జాలకుండఁ బోవునది అప్పుడా మొత్తములోనుండియే పెట్టువారము. మే మొకరియొద్ద నప్పులు చేయలేదు; మరియొకరి కప్పియలేదు. చేబదుళ్లు మేము తెచ్చికొనలేదు; చేటప్పు లొకరి కీయనులేదు. ఎవ్వరైన నడిగిన లేవనలేము - వారిచ్చుట. కొన్నినాళ్లుపట్టునో - బదుళ్లిచ్చుటకు డబ్బేది-అంతగాఁ దప్పనిసరి వచ్చినపుడు పండుగ. పొట్లములోనుండి యిచ్చి - మరల నిచ్చిరా యిచ్చిరి, నష్టద్రవ్యలాభముక్రింద గణన-వారీయకుండిరా యేదో పండుగనాఁడు పప్పులు వండుకొన్నామని సమాధానపఱచుకొనుట - అంతియకాని ఆనెలలోఁ బండుగ

కని మఱికొంత వ్యయముచేసితిమా చాలదు నెలచివర చూచుటకు. ఇచ్చి వారివెంటఁ దిరుగుపద్ధతి లేదు. ఇట్టితరుణములో గోపీమర్దన్ గాఁడు మా ప్రాణములకు యమదూతవలె - నక్షత్రకునివలెఁ గనఁబడి నాఁడు. నిత్యము బంకిలో గార్డులచేత, పోష్టు బండ్లలోని సేవకులచేత వార్తలు పంపువాఁడు. పాపము వానికిమాత్రము డబ్బెక్కడిది? చిన్నజీతము, కంచపెరటివలె నింటినిండ బిడ్డలు. దైవముపై భారము వేసి మాకొఱకేల వ్యయము చేయవలయును? తనయదృష్టమునకై యీనాలుగణాలు సెలవుచేసికొనరాదా! వెఱ్ఱివాఁడు. మేము వసలిపోయినను మమ్ము వీఁడు వదలఁడేయని మాకది విచారమో సంతోషమో చెప్పఁజాలను. పదినాళ్లు గడవనిచ్చి, వెఱ్ఱియుండకొడుకు, ఎక్కువవ్యయముచేయించు నీగోపిగాఁడు మాపాటికి పీడై ఎక్కడ వచ్చినాఁడురా యని తిట్టుచునే నాలుగణాలునఱు, గార్డుచేతఁ బంపినాతము. పంపునప్పుడుమాత్రము, 'మేము తప్పుకొని వచ్చినతర్వాత నీచేతడబ్బు కిలకిలలాడుచున్నదికాఁబోలు. ఏమిది శేషములు; మాకేమైన నప్పుపెట్టినవా'యని వేగా కోపముగా మాటలు చెప్పికూడఁ బంపితిమి. మీరున్నపుడే నయము. మాకిపుడు శుద్ధశూన్యముగా నున్నది. కాఁబట్టి దైవభక్తి ప్రార్థనలు, అదృష్టమునమ్ముట యెక్కుడైనవని బొగ్గులపనివానిచేత వాఁడు ప్రత్యుత్తరము పంపినాఁడు. ఆపట్టుకొని వెళ్లినగార్డు పోఁగానే యిచ్చినాఁడా; నా చేతి కిచ్చినారని చెప్పుచునే వానిని ముప్పతిప్పలఁబెట్టి మూఁడుచెఱువుల నీళ్లు త్రాగించి యెపుడో యేడ్పించి యిచ్చినాఁడఁట-మాబరువు తీఱిపోయినది.

మే మిరువురము, లచ్చి, గౌరి, వారినగలు-ఏదో ప్రసంగము చేసికొనుచుఁ గాలక్షేపము చేయుచున్నామనుకొనుఁడు. బంగాళీలు, ఓఢ్రులు నన్నుఁ గాంచి తమరీతిగా నన్నుఁగూడ నగలు చేయించుకొమ్మనువారు. ఈ రెంకుజతలేనా కాళ్ళకి-అనను రెండుపుంటెళ్లయిన నుండవలదా యనువారు. ఉన్నవి; క్రొత్తవాటిని ధరింపనని, ఒకప్పుడు డబ్బుచాలదని వినోదముగా ననుచుండుదానను. కోడిగ్రుడ్డంత బంగారము లేనివా రుందురా యనువన్ను, వారు నన్ను వారియంతటి మనసుఁ దగినట్లు తలఁచుచుండువారు. ఒకరికష్టసుఖము లొకరి కెట్లు దెలియఁగలవు? నాచేమంతిపువ్వులు, నాగరము, కేతకి, ముంగఱ, దండకడియములు, ముఱుగులుఁ జూచి నవ్వుకొనువారు. నాకు వారిపట్టెలు, వంకీపుగాజులు చూచి యెవ్వరి నగలు వారికి దేశాచారప్రకారము, కులధర్మానుసారము సొంపుగా నుండునని తలఁచుదానను. మీదేశములో మీ వేషము; మాదేశమునకు వచ్చితివి; మావేషము వేయరాదా యనువారు. ఎవ్వరియాచారము వారిది; క్రొత్త యాచారము లేల యనుదానను. మీరిద్దఱేకదా; జీతమంతయుఁ దిని వైచెదరా; నీకు సరదా లేదు. నీ మగని కంతకంటె, అని, నీ కీవస్తువులపైఁ గోరికియున్న నీ మగఁడు నీ కెక్కడనుండియైనా సొమ్ము పుట్టించి నగలు చేయింపఁడా? నాల్గువస్తువులు చేయించికొని తగిలించుకొంటివా యవి నిన్ను నీళ్లడుగునా, మేఁత యడుగునా— పడియుండును. వచ్చినదెల్లఁ దినుచుండిన మీ కార్జన యెప్పుడు? వస్తువులనిన బరువుగాఁ జూచుచున్నారు మీరు. అది యొక్కప్పు డక్కఱ కెంత సాయపడునో యెఱుఁగరు-అని బుద్ధి చెప్పువారు. అమ్మా! మీరున్నవారు; నేఁడు గాకున్న రేపు మీకు సొమ్ము వచ్చును. ఆధైర్యముపై మీవారు మీకు నగలు చేయింతురు. మాకెక్కడనుండి వచ్చును? ఏధైర్యముపై నప్పుచేసి నగలు చేయించుకొందును? ఎఱిఁగియుండి నేను మావారి నెట్లు నిర్బంధపెట్టఁగలను. అట్లయిన, దినదినము వారు నన్నుఁ గాంచి యొకవిధమైన యసూయఁ గనఁబఱుతురు. నన్నుఁ జూడఁగనే క్రమక్రముగ నాపై వారికి మునుపటివలెఁ బ్రేమ కనఁబఱుచుట తగ్గించుకొందు రేమో. నన్నుఁ జూడఁగనే యిది నగలకై ప్రాణము తీయుచున్నదని సంసారముపై విరాగము పుట్టునేమో. ఒక్క నగలేనా మగవలసఁ బతులవలన రావలసినవి? ఒక్కనగల నడిగి యెన్నో మేలువిషయములు పోఁగొట్టు కొందునేమో యను భయము. ముందు ముం దేమో గాని యిపుడు లాభము లేదని సమాధానము చెప్పుచుండుదానను.

గంగాబాయియను నొక్క ముసలియవ్వ నామాటలు విని—తల్లీ! నిజమే చెప్పితివి. కొఱు పడుచుఁదనపుమాటలాడుచున్నారు. వీరివీరి స్వాతిశయము, వీరివీరి వాల్లభ్యముంగని మోసపోవలదు. పతికంటె నగ వేఱొక్కటి యయున్నదా? అతఁడు చూపించు దినదినాభివృద్ధియగు ప్రేమ

కంఠే నైశ్వర్యము మగువకు నేటొక్కటియున్నదా. లేని వారిని దెప్పిని బాధించుట కొందఱకు వారి తల్లిదండ్రులు నేర్పిపెట్టెదరు. ఒక దౌర్భాగ్యురాలు నీమగఁ డేమియు నగలు చేయింపఁడు; పుట్టినదానవు పుట్టినట్లున్నదానవు; ఎవ్వరు చూచినారు; నీవు ముందో యాతఁడు ముందో! నగలున్న నీకెప్పటికైనఁ బనికివచ్చునని మాఁటునకు బోధించినది. అది మగని వేధించినది. అప్పుచేసి నగలు చేయించినాఁడు. శ్రీమాకీ యన్నాఁడు. అప్పులవాండ్రు పీడించినారు. నగ లున్నందుకు ఫలము తెగనమ్మి, యప్పుతీర్చి నెత్తిన చేతులు వేసికొన్నది. పిడికెడు మెతుకులు పెట్టువా రిప్పుడు లేరు. అల్లాడుచున్నది. తొలుత నుపదేశించిన తల్లి, తండ్రి మరణించిరి. అన్న,వదినె యున్నారు. దరిఁ జేరనీయరు. అందఱు నిట్లే యగుదురా యనవలదు. దినములు గడచిపోనిమ్ము. సతీపతులు పరస్పరానురాగముతో నుండుటయే నగలు చేయించికొనుట. ఒక్క నిర్భాగ్యురా లేమి చేసినదా- పతిమంచివాఁడు; చదువుకొన్నాఁడు. పాపకు దానికిని దుర్బుద్ధులు లేవు, గాని నగలవెఱ్ఱి పట్టుకొన్నది. భోజనము చేయుచున్నప్పుడేదో సంగతి తలంపునకువచ్చును. అతఁడు తన స్నేహితునియిల్లు, పిల్లలు, భార్య యని ప్రసంగము తెచ్చును. అంతలో నా వెఱ్ఱిది మొగము వాలవైచికొని, వారి కేమి, ఆమె మగఁడు గడసరి, కావలసినన్ని నగలు చేయించినాఁడు - అని దెప్పును. దానితోఁ జెడ్డప్రసంగములోనికి దింపి, నీలకంఠాయలోనికి వచ్చును. ఎన్ని చెప్పినను కష్టసుఖములు నీవు కనిపెట్టవు, నగలు నీ నెత్తిని గొట్టుకొందువా యని యన్నము దిగవిడిచి యాతఁడు లేచిపోవుచుండెను. అయ్యో మీ కిష్టమని మంచివంకాయబజ్జి చేసినదానను- అని వెనుకఁబడి యడుగునది. నాకేమో నేఁ డాఁకలి లేదు. నాకు భోజనము వలదని - నా కడుపులో నేదో యొకలాగున్నదని చెప్పువాఁడు. నానగల ప్రసంగముచేతనే కావచ్చునా? కాదు కాదు- కాకేమి; నేను నగలమాట యెత్తినాననియే లేచిపోయినారు. అబ్బే కాదు! నాపైఁగఁ జూచినట్లే? చీచీ, లేదు. మీకడుపులో నాఁకలిగానే యున్నది. మీరు కోపగించి లేచిపోయినారు. రండు, మఱియొక విస్తరి వేసి వడ్డించెదను. బజ్జితో రెండుముద్దలు తిని లేచిపొండు. నా కక్కఱలేదు. ఉత్తరాపోశనము పట్టి మరలఁ దిందునా? నన్నుఁ జంపుకొన్నట్లే-నగలప్రసంగము గాదు? మీ కాఁకలి తీఱలేదు. నే నెఱుఁగుదును. నాకు వలదు. నాకుఁ బనియున్నది పోవలయు నని పుస్తకము చేతఁ బట్టుకొని పోవువాఁడు. నామాట వినరు? రెండుముద్దలు తినిపోరా! వలదు, రాత్రికి దాఁచిపెట్టుము. రాత్రికిఁగూడఁ గావలసినంత యున్నది. విస్తరి వేయనా? వలదువలదు. అయ్యో నాకర్మమా, అన్నము దగ్గఱ నగల ప్రసంగము తెచ్చి తిండి తిననుండఁ జేసితినమ్మా! మీరు దినకున్న నేనును దినను. అని యేడ్చుచు మాఁటలు పెట్టి రాత్రి దాఁకఁ బస్తునడియుండునది. పాప మది తిండితినలేదని కొంతతడవు చల్లాఱి పెందలకడ నింటికి వచ్చి యన్నము తినువాఁడు. ఇంకొక పతివ్రతాతిలకము- నీవేమి కష్టపడి యెదవో నాకుఁ దెలియదు; నెల కొక్కకాసు తూము పెట్టించి మెడలోఁ గట్టకపోయితివా, నీకు నాయింట విస్తరి లేదు, నీకుఁ జెలువుగట్టుమీఁదనే రాత్రి పడుక- అని నిష్కర్షగాఁ జెప్పునది. ఎక్కడనో ముష్టియెత్తి డబ్బు గడించి తెచ్చుచు, నెవ్వరింటనో సమారాధనలో భోజనము చేసితినని యింట భోజనము మాని, కృశించి చచ్చినాఁడు దానిమగఁడు. ఒక్కనాఁటిరాత్రి యెవ్వరో మసిబొగ్గుతో గోడమీఁద నీయిఁటియిల్లాలు మగనిచేత ముష్టియెత్తించి కాసులపేరు చేయించికొన్నదని వ్రాసినారు. దారిని బోవువారెల్లఁ జదివి నవ్వుకొనువారు. కాఁబట్టి యేదో ముక్కులో ముల్లున్నది; తాళియున్నది; నల్లపూసలున్నవి; నీకుండవలసినవి యున్నవి; అంతనిమ్మాని కట్టులు చాఁపకు మని-చెప్పినవారి మాటలన్నియుఁ బాటింపకుమని- నీమగఁడు బుద్ధిశాలి, నీవు తెలివిగలదానవు. నేను మీయిద్దఱను మీ రిక్కడకు వచ్చినప్పటినుండి కనిపెట్టి చూచుచునే యున్నాను. ఏమో నీకుఁ బెట్టుకొను మంచి కాలము వచ్చిన నగలు తమంతటఁ దామే వచ్చును. మగఁడే చేయించునో, నీవే చేయించికొందువో! దైవమే యిచ్చునో! మీ రొక్కరిజోలివారు కారు. ఇట్టి మీలో మీరు నగలకై యంతఃకలహములు పెట్టుకొని వైమనస్యము గాంచుకొనకుఁడు. అపుడు మీ కీదేశములో దిక్కెవ్వరు? నీ కాతఁడు, నాతనికి నీవును నాధారముగాని నగలు మీ కెవ్వరికి నాధారము కావు. మనమెట్లు పెరుగుచుందుమో మనలోనియనురాగము నట్లే పెరుఁగుచుండవలయును.

అప్పుడే నిక్కమైన దాంపత్యము. ఎట్లు గడచునో యని మగఁడు తిండికై యేడ్చుచుండఁగా, నాకు నగలో నగలో యని బాధించు నిల్లాలింటిలో మగనికి దయ్యమో భూతమో కాని పెండ్లము కాదు. నీలోఁ దు నీకుఁ దెలియును గాని పైనుండి చెప్పు వీరికిఁ దెలియునా! పెండ్లి, యాలుమగలు-అనునది యొకవిధమైనది దానిని విరివిపఱచి చెప్పుట కష్టము. మాపిల్లకుఁ బెండ్లి పెండ్లి యని పాటలు పాడుచున్నపుడే పిల్లకొకవిధమైన యనురాగ ముత్పత్తి యగును; గాని యది యెవ్వరిమీఁదికిఁ బోక - అర్థము తెలిసికొనఁ దెలియకుండ-మగఁడు వచ్చును; పెండ్లియగును; పల్లకి యెక్కుదును; చీరలు సారెలు పెట్టెదరు- ఇట్లనియుఁ, దర్వాత రాను రాను మగఁడని, సంసారమని, యుద్యోగమని, ధనమని-తర్వాత బిడ్డలని-యిట్లే యిరువురలోఁ జిన్నప్పటినుండి వృద్ధియగును. నాబిడ్డా! ఒక్కటే మాట! దాంపత్యము, వివాహము ననునది చిత్రమైనది. ఏదో యంతలు బొంతలు చుట్టుకొని మంచమునపుడు రక్తస్పర్శచే నాలుమగ లొకరినొకరు పోలియుందురు. కాశిలోని పిల్లవానికి రామేశ్వరములోని పడుచును బంధుజాలము ప్రసంగములతో పాటుగా నిరువురకు ననురాగము గల్పించి వివాహము చేయుదురనుకొము. కాఁపురమునకు వచ్చినదిమొదలు క్రమక్రమముగా నొకరొకరి హృదయములందునవె నే ముఖములందును సామ్యము పొడకట్టును. క్రొత్తవారైనను స్త్రీపురుషులొక్కచోఁ బదిమంది నిల్చియుండఁగ, బుద్ధిమంతులు 'యీమె వీనిభార్య; యీతఁ డీమె పెనిమిటి' యని నూఱుమందిలోఁ దొంబదిమందిని గుఱుతుపట్టఁగలరు. నేను జెప్పితిని గనుక నీవును ఇఁక మీఁద గుర్తుపట్టఁగలవు. మగనిముఖము, మగువముఖము నేదో కొంచెము సారూప్యమును బొందియుండును. అట్టి సమానరూపము గలిగినతావునఁ గలదియే దాంపత్యము. మీయిద్దఱు నెంతదగ్గఱవారో దూరపువారో నే నెఱుఁగను గాని, యల్పకాలములోనే నీకన్నులు నీమగని కన్నులను బుడికిపుచ్చుకొన్నవి. చెప్పుచుమాటలు విని చెదరుకొనకుము. పెండ్లి కాని, యిదియొక్కటి కాదు. ఈయనురాగము వచ్చినకొలఁది వృద్ధియగుచునే యుండును గాని యింకటాళ్ళయఁదువలె వయసు మరలినకొలఁదియు క్షీణింపదు. నీవు బాలవు; నిన్నజ్ఞాన మింకను విడువ లేదు. విదేశము వచ్చి స్వతంత్రముగా జీవించుచున్నను మీరిద్దఱది బాల్యావస్థయే. ఏది విన్నను గ్రహించుస్వభావమే కాని విమర్శించు జ్ఞానము పుట్టలేదు. నీయొద్ద నేమి-వేయి ప్రసంగములు చేయరాదు. నామాటలను గూడ నీవన్నియుఁ బాటింపవలదు. నీవు, నీమగనికిఁ గావలసిన వానిని మాత్రము స్వీకరింపుము. అని మేమిద్దఱము గలసికొనినపు డెల్ల నాగంగాబాయిగారు చెప్పుచుండును. పాపమామె నాతో, మీరు చిన్నవారు; మీకుఁ దెలియని విషయము లెన్నియో కలవని-సంసారమునందు మీకింకను అనుభవముచాలదు- అని మాయమ్మ చెప్పకుండ విడిచినవి కొన్ని సంగతులు చెప్పుచుండునది. వారియిల్లు, మాయిల్లు గొంచెము దగ్గఱ. గంగాబాయి గారి యిల్లు మాయింటికిఁ గొంచెము దగ్గఱ. ఒక్కనాడు నాకుఁ దలనొప్పి వచ్చినది. సలపరము దగిలినది. ప్రొద్దుయొద్దఁ గూర్చుండుటచే వేఁడిగా నున్నదనుకొంటిని. అవ్వా నాయొడలేమి నిత్యమువలె నుండక యొక్కవిధముగా నున్నదంటిని. చేయి చూచినది. ఉష్ణముగా నున్నది, నే నొకమాత్ర వేసెద నన్నది. నాయొద్ద నేనుగాకి సువర్ణసనటి యున్నదంటిని అయ్యో నీ కదివలదు. ఈరాత్రి నీ వన్నము తినకుము. మా యింటనే పండుకొనుము. కొంచెము నిద్రపట్టుచున్నపుడు నీకౌషధము వేసెద నని తనప్రక్కలోఁ బండుకొనఁబెట్టుకొన్నది. ఆదినములలో రైలు సాయంకాలము నందేడుగంటలు మొదలు పదునొకండు గంటలవఱకు-పదునొకండుగంటల మీఁదఁగాని మావారు రాత్రిభోజనమునకు వచ్చువారు కారు నేను స్టేషనుకుఁ గబురుపంపెద నంటిని. ఎందుకు పనిలోనున్నవాఁడు తొందరపడునని వద్దిచెప్పినది. అతఁడే వచ్చినపుడు రానిమ్ము నీవు పండుకొమ్మన్నది. పండుకొంటిని. ధావళీవంటిది కప్పినది; నిద్రపట్టినది. 12 గంటల వఱకు నాకు మెలఁకువ రాలేదు. స్టేషనునుండి యింటికి వచ్చినారఁట. అప్పుడు మా యవ్వగారే లేచి వెళ్లి-దాదా! పిల్లకుఁ గొంచెము పులకరముగానున్నది. ఇక్కడఁ బండుకొన్నదిగాని లేపవలదు. నీ వన్నము తిని పండుకొమ్ము. నే నొకమాత్ర వేసితిని. తెల్లవాఱువఱకుఁ దేలికగా నుండునని చెప్పినదఁట. పాపమాయన యొడలు వణఁకి యేలయేల, జ్వరమెందుకు వచ్చినదో యని యడిగెరఁట.

ఏదో శరీరమైన తర్వాత జబ్బుచేయదా. తడిబట్టలు, స్నానము, ప్రొయ్యిగడ్డఁ గూర్చుండుట — అదియే పోవును: బెంగబెట్టుకొనకుము. అని బుజ్జగించి భోజనము చేయనిచ్చి నీకుఁ దోఁపకున్న విశ్వేశునిప్రక్కను మడఁతమంచముపై నిక్కడనే పండుకొనుము అని చెప్పినదఁట. నాకు భయము లేదు. మాయింటనే పండుకొందును గాని పాలేమైనఁ ద్రాగనేమో నాయొద్ద జ్వరమాత్ర లున్నవి యన్నారఁట. నీవొకమాత్ర, నేనొకమాత్రయు వేయవచ్చునా, పాలు పైశ్యము పైత్యోద్రేకముచేతనే వేఁడి కలుగను. ఈరాత్రి వెచ్చగాఁ బండుకొనినుమ్మ. నీవు నిద్రింపుమన్నదఁట. కొంచెము చేరుమెతుకులు దినునేమో యన్నారఁట. చేరు శైత్యముగాదా! నీకేమియు బెంగ వలదు. తెల్లవారినిఁ భాగ్యము నీయింటి కప్పగించెదను. నేను దీనిప్రక్కలోనే పండుకొందును. మెలఁకువ వచ్చి మాయింటికి వెళ్లెదననిన నేను లాంతరు వెలిఁగించి కొని తీసికొనివచ్చి దిగవిడిచెదను పొమ్మన్నదఁట. అర్ధరాత్రము, చీఁకటి; మందులో రావలదు. ప్రొద్దుననే రావచ్చును బండుకొనినుమ్మనిచెప్పి యామహారాజు బెంగతో బండుకొన్నారఁట. ఏమిమాత్ర వేసినదో యెఱుఁగను. ఎప్పుడు వేసినదో తెలిసికొనలేదు. తెల్లవారితే లేచితిని. నా యొడలు చల్లగానున్నది. లేచి కాకీ మావారు వచ్చినారా? భోజనము చేసి పండుకొన్నారా? నే నిక్కడ నుంటినని యేమైనఁ గోపగించినారా? అని బెదరుచు నడిగితిని. ఏమియు ననలేదు; నీకు భయము లేదు. నేఁడు నీవు స్నానము చేయవలదు. పథ్యముగా నుండుము. ఈరాత్రికూడ మాత్రయిచ్చెదను; మాయింటికి రమ్మన్నది. ఆమె చెప్పినట్లు చేసితిని. హాయిగా నుంటిని. మే మెంత యదృష్టవంతులమో మమ్ము చూచినవారెల్లరుఁ బ్రాణముపెట్టి తమబిడ్డలవలెఁ గాంచుచుందురు. ఎంతటిదయాళువులు లేకున్నఁ బ్రపంచము నిల్చునా!

సుఖముగా నున్నన్నినాళ్లు కన్నుఁగానక తిరుగుచుండుటయే కాని, కొంచెము కాలునొప్పి యెత్తినపుడే యెంతో జాగ్రత్తగా నుండవలయును. చిన్నతనముచేతఁ దెలిసికొనలేక అనుభవముచేతఁ దర్వాతఁ దెలిసికొందుము. ఇందుకనియే పెద్దతల లేకున్న నెద్దుతల పెట్టుకొమ్మన్నారు పెద్దలు.

పదుమూఁడవ యంకురము

అది యేమో కాని నా కప్పు డప్పుడు తలనొప్పి, కొంచె ముష్ణము, జలుబు, మొదలైనవి తటస్థించుచుండెను. కాని, యవి యొకటి రెండు దినములలోనే తగ్గుచు వచ్చెను. పాపము నాకు బద్ధకముగా నున్నపుడును వారే మడిగట్టుకొనవలసి వచ్చుచుండెను. అయ్యో, నేనేమి పాపము చేసితినో నేఁ జిఱుతనుండియే మిమ్ము శ్రమపెట్టుచున్నదాన నని విచారించుదానను. దీనికేమిగాని నీకు గడియగడియకు నిట్లు వచ్చుటకుఁ గారణమేమి: నూతినీళ్లు పడలేదా; చెఱువునీళ్లు తెచ్చుకొందమా? నిన్న నీవేమి చేసితివి? రాత్రివేళ చన్నీళ్ల స్నానము చేసితివా, తడిగుడ్డ కట్టుకొంటివా యని యడిగిరి. నే నేమియు నెఱుఁగను. ఎన్నఁడును మీరు తినినట్లు నూతినీళ్లేమిచేసినవో, చెఱువునీళ్లేమిచేసినవో భేదము కనిపెట్టనే లేదు. మును పెవి త్రాగినను జబ్బుచేయలేదే. తడిగుడ్డలు రాత్రులు కట్టుకొనను— పట్టుపంచె యున్నది; మడిబట్ట లున్నవి. నే నేమియుఁ జేయలేదు; మీరు తినినవే నేనును దింటిని. అని నేను జెప్పితిని.

ఏమైనఁ దెప్పించుకొని తింటివా?

ఏమి తెప్పించుకొని తింటిని, నన్నెప్పుడైనఁ జూచినారా?

ఏమో జిహ్వాచాపల్యమునఁ దినినఁ దప్పేమి.

నాకెవ్వరు తెచ్చిపెట్టెదరు, నే నొకరిచేతఁ దేఁబడిన దెన్నఁడైనఁ దింటినా.

తినినఁ దప్పేమి, కలకండ పంచదార మొదలైనవి తెప్పించుకొనవచ్చునుగదా.

మిమ్ముఁ గావని యెన్నఁడైన నే నొంటిగా నోటఁ బడవైచుకొన్నది చూచినారా.

అన్నియు నాకుఁ బెట్టకుండఁ దినఁగూడదని శాస్త్రమా.

ఇదియేనమ్మ నేఁడీలాటిమాట యనుచున్నారు. లేచి యెవ్వరి మొగము చూచినానో గాని.

ఇదియు నొక తప్పేనా, యేమైనఁ గొని తింటివా యని యడుగనేకూడదా.

అయ్యో కర్మమా, ఇది యెక్కడిపాపము? నన్నీ నాఁ డిట్లు నిర్బంధించుచున్నారు; ఇన్ని నాళ్లయి వచ్చి నను నామనస్సు మీరు కనిపెట్టలేదు గాఁబోలును.

నేనేమి తప్పంటిని, పోనీ మాటలాడను.

అమ్మా! ఇదియొకకష్టమా; మీరు మాటలాడననిన-వట్టిదే నవ్వుచు ననుచున్నాను. నాతో మాటలాడరు?

ఎందుకు నీకు మాటాడినఁ గోపము వచ్చును. నేను మాటలాడినఁ బ్రయోజన మేమి?

(కన్నులు నలుపుకొనుచు) నేను, నేనే, నేను, మీ మాటకుఁ గోపపడితినా?

కోపమో తాపమో! ఏమిచేసితివనినఁ జెప్పవు; ఏమైనఁ గొనితింటివా యనినఁ జెప్పవు.

అయ్యో రామా! నేనేమియు నెఱుఁగనుగదా. మీతో నబద్ధమాడుదునా.

ఏల నీకీజబ్బులు మాటిమాటికి రావలయునో తెలిసికొనుట కడుగుచున్నాను.

ఏల వచ్చినవో, నేనుండి మీచేతఁ బనులు చేయించుకొనుటకు వచ్చినవి.

ఆరోగ్యము తప్పినపుడుకూడ నీవే వండవలయుఁ గాని నేను వండఁగూడదా? ఇది నీతప్పా! అట్లైన నీకు మఱియెక్కువంత యనారోగ్యమగును.

లేకపోయిన నాపాపము నన్నిట్లెందుకు వ్యాధిరూపముగా బాధించుచున్నది.

ఒకప్పుడు పదార్థములలో దోషముండును. ఆ వేళలలో నేదైనఁ దినిన దోషము కలుగును. వ్యాధి వచ్చుట కనేకమార్గములు. మనుష్యులకు రాక మ్రాకులకు వచ్చునా.

నాగ్రహచారము కాకపోయిన, నే నేదో తెప్పించుకొని తింటినని పట్టించినా రేమమ్మా!

తెప్పించుకొని తినుట తప్పా, నే ననుట తప్పా.

నే నొకరిచేతఁ దెప్పించుకొని తినుట యెన్నఁడైన నెఱుఁగుదునా.

ఎన్నఁడు నెఱుఁగకున్న నీనాఁ డెఱిఁగియుండ రాదా.

నేను మాటలాడ లేనమ్మా, ఏ మనినను దప్పే వచ్చును.

సరి యిపుడు నీవు మాటలాడ ననుచున్నావు, వంతునకు వంతుతీఱినదా.

అయ్యో, నే నందుకన లేదు, క్షమింపుఁడు. నేనేమి, మీతో మాటలాడకుండుటేమి.

కారణము తెలియకయేకదా; ఏమి తినిన వచ్చియున్నదో యని సందేహము.

నేనేమి తిందును; తిండివలన వచ్చినది కాదు.

మీవాండ్రను జూడవలెనని బెంగపెట్టుకొన్నావా యేమి మఱి.

లేదులేదు; నా కాబెంగ వచ్చినట్లొకట్లలోనే లేదు. నీకేమైనఁ గోరికయుండి నన్నడుగలేకున్నావా. నాకోరిక మీయొద్దఁ జెప్పలేకపోవుటకు నాకేమి సంశయము? ఇంకెవ్వరియొద్దఁ జెప్పుదును? నా కేమియుఁ గోరిక లేదు.

బెంగ లేదు; కోరిక లేదు; కొని తెప్పించుకొని తినలేదు.

ఏమిపాపమమ్మా? కొని తెప్పించుకొనుట-అనాచారము-నేను చేసికొనలేనా? కొనవలెనా? నాకేమి చేతఁగాదా?

పోనీ, చేసికొని తినలేకపోయినావా మఱి?

ఏమిటి, ఏమికోరిక, ఏమిచేసికొని తిందును.

కాదు, ఏదైనఁ గోరికయున్నఁ జేసికొని తినవచ్చును.

నా కొక్కకోరిక లేదు. నాయొద్ద నొక్క దాఁపఱికము లేదు.

ఇప్పుడే కాదు, ఎప్పుడైనను సందేహింపక యేమి కావలసినను నన్నడుగవలయును. నీచేతిలో నిపు డేమి యున్నది.

(తెల్లపోయి) నాచేత దమ్మిడికూడ లేదు. పదిదిన ములక్రిందటినుండి వెచ్చము మీరే పెట్టుచున్నారు.

ఈమాటలతో మావారికిఁ గొంచెము మొగము చిన్నఁబోయినది. డబ్బు లేకపోవుట, దీనిచేతిలో నెందుకైన నొక్కడబ్బు పెట్టుటకైనఁ జాలని యీయుద్యోగ మేమిటికి అని తోఁచినది. ఛీ యీజన్మము కష్టభాజ

నము. నేను గడుపు నింపఁ దిని తల్లిదండ్రులను బస్తు పెట్టనా, వారి కిచ్చి నే నుపోష్యముందునా? ఏమి యుద్యోగము! అందఱు మావాం డ్రుద్యోగముచేసియే జీవించుచున్నారా యని విసికికొనిరి. ఏల మీకంతవిసుగు. మన కేమికష్టము వచ్చినది. మన ముపోష్య ముండుటలేదు. మనవారు నుండుటలేదు. హాయిగాఁ దినుచుంటిమి. నీనిరసన మెందుకుఁ బుట్టినది. అని నే నంటిని. "మీనాయన యొక వెఱ్ఱివాఁడు. మానాయన యొక పిచ్చివాఁడు." అనిరి. "అది యేమి నేఁడు పెద్దవారిని నిందించుచున్నారు." అని నే నంటిని. ఏమి పెద్దవారు. ఆలోచనలేనివారు పెద్దలా!

నేను—వా రేమియనాలోచితకృత్యముం గావించిరి? మా నాయనతప్పేమి?

వారు—నిర్భాగ్యునకు నాకు నిన్నిచ్చుట గొప్పతప్పు.

నేను—అయ్యో! మీ కేమిలోప మున్నది?

వారు—కనఁబడుచునే యున్నది లోపము. నా కెక్కడఁ బెండ్లి కాదో, బ్రహ్మచారినిగా నున్నఁ బ్రపంచమున కెక్కడ వెలితి వచ్చునో యని మానాయనభయపడి మీనాయన మాటలకొప్పుకొన్నాఁడు. వెఱ్ఱియుఁ గాక, పిచ్చియుఁగాక యిదియేమిటి?

నేను—మీనాయనగారి తప్పు యిది. వారిద్దఱును సత్యకాలపువారు. వారు తలఁచినదెల్ల మంచిగానే యైనది. మన కేమిలోప మున్నది. నే నేమి చక్కనిదానను గానా?

వారు—నీవు చక్కనిదాన వగుదువో కావో, నేను గాను.

నేను—మీ కేమి తక్కువ, మన్మథునివలె నున్నారు.

వారు—ఆ మన్మథుఁడు లక్ష్మీపుత్రుఁడు, నీమన్మథుఁడు కుచేలపుత్రుఁడు.

నేను—మనము పేదవారమా? మన పెద్దవారికంటె మనమే ధనవంతులము. మనము బీదలము కాము.

వారు—బీదలమో కామో నీవెఱుఁగవా-ఎఱుఁగనిదానివలె మాటలాడెదవు.

నేను—నిజముగా నే నాబీదతన మేదో యెఱుఁగనిదాననే. మనకు ధనాభావమా?

వారు—నీచేతిలో నెప్పుడు నుపయోగించున ట్లొక్క రూపాయ, యర్ధ పెట్టలేనివాఁడను- ధనాభావము గదా! గ్రుడ్డివానికిఁ గూడఁ గనఁబడుచున్నది.

నేను—అయ్యో నాకెందుకు? మీయొద్దనే పెట్టుకొనుఁడు. దమ్మిడికూడ నాచేతి కీయవలదు.

వారు—నాయొద్దనే పెట్టుకొనువాఁడనైన నీ కీయలేక పోయితినని విచారింతునా.

నేను—నా కేల మీ రీయవలయును. మీయొద్దనున్నవి నావి కావా? మీకు నాకని భేదభావ మేల మీకుఁ గలిగినదో! అట్లయిన నే నొక్కనిమిషము బ్రదుకఁజాలను. మీదే నాది, నాదే మీది యని యున్నదానిని మీరు వేఱుచేయుచున్నారు.

వారు—దైవమే వేఱుచేసెను. నీవు వేఱో, నేను వేఱో యెప్పటికిని.

నేను—నే నెప్పుడు మీదాననో యపుడు మీరు నేను నొక్కటియే-వేఱెట్లు?

వారు—నీవు వేఱని భగవంతుఁడే చేసినాఁడు.

నేను—లేదు, చేయలేదు; శరీరములు రెండు చేసినను మనస్సులు వేఱుచేయలేదు.

వారు—ఆఁడుదానిమనస్సు మగవానిమనస్సు నెన్నఁడుఁ గలియవు.

నేను—నే నందఱవంటి యాఁడుదాననేనా? నామనస్సు మీమనస్సులోనే కలసినది.

వారు—కలసినను రంగు వేఱుగానే యుండును. గడనగల మగనిఁ జూచిన - సుమతిశతకము చెప్పినవాఁడు వెఱ్ఱివాఁడా.

నేను—ఈనాఁ డేమమ్మ మీ కీలాటిబుద్ధులు పుట్టుచున్నవి. నే నెన్నఁడయిన మీరు గడించుటలేదు, నాకు డబ్బిచ్చుటలేదని యంటినా?

వారు—నీ వనకున్నను భేరీభాంకారమువలె నాహృదయములో వినఁబడుచున్నది.

నేను—నే ననలేదు, భూమితోడు-డబ్బు నామీఁదఁ బడవైచి కాల్చికొందునా.

వారు—నీవు మోటుమాటలకు దిగినదానవు.

నేను—మీమాటలకుఁ దగినట్లు చెప్పుచున్నదానను.

వారు—సరి! కుదిరినది. నీకేమి యింటఁ బనిలేదా. మాటకు మాట లాడుచున్నదానవు.

నేను—పని లేకేమిగాని, నేను మీతో వాదులాడు చున్నట్లర్థముచేసినారా. నే నెన్నఁడును డబ్బు లేదని, డబ్బు తెమ్మని మిమ్ము బాధించితినా! మిమ్ము బాధించుట కా మీయింటికి వచ్చినది.

వారు—ఎంతవైరాగ్యముగల స్త్రీకైనను బడుగు మగనిఁ జూచిన—

నేను—అయ్యో; అయ్యో! మీరు బడుగువారా! మీకు ధనము లేదా. ఈవచ్చునది మనకుఁ జాలదా. దైవము కటాక్షించి ముం దింతకంటె నెక్కుడుధన మీయఁ గూడదా! యెవ్వరు చూచినారు. మీరు కుబేరులైనపుడుగూడ మీయొద్ద నింతకంటె నెక్కుడువేషము వేయను. మీరు సింహాసన మెక్కినను మీ పాదములు నేనే కడిగెదనుగాని రెండవవారిని ముట్టనీయను. మీరు మేలుగా నీ కంటియెదుటఁ గనఁబడుటయే యేనుగారముల నగలు—కట్టిపెట్టుఁడు, మన ప్రసంగము చాలదూరము పోయినది. చుట్టుతిరిగి మెట్టుకు వచ్చినది. ఎల్లకాలము నేదియుఁ బుట్టినది పుట్టినట్లే యుండదు వృద్ధి యగుచుండునుగాని. మనకేమియైశ్వర్యము రానున్నదో యెవ్వరుచూచినారు. మనలను మనము నిందించికొనరాదు. అని నేనేదో పని మీఁద నింటిలోనికిఁ బోయితిని. వారు గదిలోనికిఁ బోయి క్రొత్తచొక్కాకు బొత్తములు పెట్టుకొనుచున్నారు. ఎవ్వరో తలుపు తట్టినారు.

ఆ, ఎవ్వరో పిల్చుచున్నారు. మీరు గదిలో నున్నారా? నాచేతు లంట్లవి. అని నే నంటిని.

ఏమి: ఉన్నాఁడను. తలుపు తీసెదను. నీపని చూచుకొనుము. అని వారు వచ్చి యెవరది? యని కేకవైచిరి. పోస్టుపోస్టుఫ్రాన్ డాక్ డాక్ అనిధ్వనివినవచ్చెను.

వెంటనే వారును, నేనును మాతల్లిదండ్రులు వ్రాసిన యుత్తరమైయుండునని తొందరగా వచ్చితిమి. తలుపు తెఱచినారు. నేను వరండాలో నిలువఁబడి సంతోషముతో ఇంతమొగముచేసికొని చూచుచుంటిని. రిజిష్టరీ యుత్తరము. ఇద్దఱకు గుండె గుభేలుమన్నది. ఏదీ యని పుచ్చుకొన్నారు. హిందూస్థానీవ్రాఁత, ఆగరపారా పోస్టుమర్దనుగాఁడు వ్రాసినది. ఏమిటది! వీఁడు నాకు రిజిష్టరీ యుత్తరము కట్టినాఁడా? ఏమి కారణము? అని బెదరిరి. చేవ్రాలు చేసి పుచ్చుకొన్నారు. తిరుగఁగొట్టుటకు గోషిగాఁడు విరోధి కాఁడు—ఏదో రెండవయాకాశరామన్న యుత్తరమని భయము. బల్లమీఁదఁ బెట్టినారు. విప్పరు. చేతులు తటపటాయించుచున్నవి. నేను పుచ్చుకొన్నా మగదా విప్పండి యేమిచేయుదు మంటిని. ప్రొద్దుటినుండి మనము లేచుచు నెవ్వరిమొగము చూచినామోగాని, వాదములు, తగవులు—ఉత్తరములు—అని వారు పల్కిరి. "నేను పార్వతీదేవిపటమునకు దండముపెట్టి లేచితిని. కాఁబట్టియే మనవాదములు, తగవులుచల్లఁబడిపోయినవి." అని నేను పలికితిని. ఈయుత్తరముతగవు తీరు టెట్లు? నేను లక్ష్మీనారాయణపటము చూచి లేచినాఁడను. మన పాలింటికి ఆకాశరామన్న యుత్తరములు పట్టుకొన్న వేమి గ్రహచారము అని వారు విసుగుకొనిరి.

"నేను కుట్లబొంత నగుటచేత మనలో మనకుఁ దగవులు వచ్చినవి. నారోగముతోనే మీప్రాణము విసుగుచుండఁగా నానిర్భాగ్యత్వమువలననే మఱియు మఱియు మీకిట్టి యలజడి కలుగుచున్నది. పుచ్చుకొన్నవారు విప్పి చదువుఁడు."

"ఏమో యేమున్నదో: బంట్రౌతు దూరము పోఁడు; త్రిప్పివైచెదను."

చేవ్రాలుచేసినారే, వాఁడు పుచ్చుకొనునా?

మఱియేమి చేయుదుము. ఉపాయమేమైన నున్నదేమో వాని నడిగి వచ్చెదను.

వాఁడేమి యుపాయము చెప్పును—చదివి యాబకతబక లున్నఁ జింపి పాఱవేయుఁడు.

చదివిన—మనస్సులో బాధ—బెంగ—చూడకుండఁగానే చింపివేయుదునా? (అని పట్టుకొన్నారు.)

వలదువలదు, చూడకుండఁ జింపవలదు— ఏమి యున్నదో—

ఏమియుండును? మునుపటివలెనే యేవో చీవాట్లు, నిందలు—

ముసు పట్లు వ్రాసినవాఁడు మనయొద్దనే యున్నాఁడుగదా?

అతఁడు గాకున్న నితఁ డింకొకఁడు కావచ్చును.

ఎవ్వఁడైనను మంచిదే, విప్పిచదువుట యెందుకైనను మంచిదే, నాకుఁదోఁచిన దిది.

నీవు విప్పిచదివి, మంచి యున్న నాకుఁ జెప్పుము. తిట్లున్నఁ జించివేయుము.

మీకు వచ్చిన యుత్తరము మీరే చింపికొనుఁడు. ఏదుర్మార్గుఁడైన నన్ను నిందించినాఁడేమో.

ఏమియున్నను సరియే, నేనుమాత్రము విప్పువాఁడను గాను; నీవే విప్పుము.

నాకు మొట్టమొదటనే భయము. మీరే విప్పుకొనుఁడు.

అని యిరువురమును, ఆకాశరామన్న యుత్తరమే యగునని, శంకచేత నవ్వుకొన్నారము. ఏమియు లేక హాయిగానున్న మనమీఁద నీదుర్మార్గుల కింతపగయేల? భగవంతుఁడు వారికన్నులలోని పాపలు మొదలైనవి మఱియొకవిధముగాఁ బెట్టినాఁడేమో. మనలను గాంచి యోర్వలేరేమి? మన మేమి ధనవంతులమని? నాపై యధికారులు నాయొద్ద నొక్కతప్పు కనిపెట్టలేదు. నేనేమియుఁ దప్పు చేయలేదు. తెలియని విషయములు కప్పిపెట్టలేదు. సంశయములు పైకి వ్రాసి కనుఁగొని మఱియుఁ జేయుచుందును. నాకుఁ దెలియనిది పోర్టరు కూలివాఁడు చెప్పినను దెలిసికొని యాప్రకారము నడచుచున్నాఁడను. ఒక్కప్రమాదము లేదు. నే నొక్కరికి హాని చేయలేదు. నా కొక్కఁడు విరోధి కనఁబడఁడు. నాపై దుష్టులకేల యసూయ? ఒకటియైయుండును. విదేశము వాఁడు మనదేశములోనుండి యింతమేలుగా నుండనేల యని యుండవచ్చును. కానిమ్ము, ఇప్పుడు వలదు. స్టేషనులోఁ బనిచూచికొని వచ్చి, భోజనముచేసి, సావకాశముగాఁ జదువుకొందము. దీనిని బల్లమీఁద నిట్లే యుండనిమ్ము. ఈలోఁగా నేమైన విశేషములు తెలియవచ్చిన రావచ్చును. అని వారు చింపుట మానిరి.

నాకిది యొకబెంగ. చూచి, చదివి, పాఱవైచిన యెడల బెంగ తీరును. దీనికై యింత యాలోచన యేల? విషయమేదో మన మెఱిఁగినదే. మనకుఁ జీవాట్లే యందుండును. ఎవ్వరిచేతను దిట్లు దినకుండ మంచివాఁ డనిపించుకొన్నవాఁ డెవ్వఁడు లేఁడు, చింపుఁ డని నేను ప్రోత్సహించితిని.

ఉత్తరము చేతఁ బట్టికొని యెగాదిగఁ జూచినారు. ముద్రలు పరీక్షించినారు. చేయి వణఁకుచున్నది. కృష్ణా యని కన్నులు మూసికొని నవ్వుచుఁ జింపినారు. నా మొగమువంకఁ దిరిగి, నవ్వుచు, విప్పనా! చదువనా! యని మడతలు విప్పుచున్నారు. నాకాళ్లు దడదడ లాడినవి. ఏదో పని గల్పించుకొని వంటయింటిలోనికిఁ బోయి, పీఁటమీఁదఁ గూర్చుండి, గోడకుఁ జేరఁబడి, కన్నులు మూసికొన్నదానను. లోలోనఁ జదివికొని, బల్లమీఁద నుత్తరముఁ బడవైచి కుర్చీమీఁదఁ గన్నులు మూసికొని కూర్చుండిరి. ఒడలు చెమ్మటపట్టినది. ఏమిచేయుచున్నారో యని తొంగిచూచితిని. ఉత్తరము బల్లమీఁద గాలికిఁ గేరింతలు కొట్టుచున్నది. వీ రొడలుమఱచి మాటలాడకుండఁ గన్నులు మూసికొని యుండిరి. నాప్రాణము లెక్కడికో పోయినవి. దగ్గఱవచ్చి, యేమియిట్లున్నారు. ఉత్తరములో నేమి యున్నది. మాటలాడ రేమి- యని మొగముమీఁద మొగముపెట్టి, గడ్డము పట్టుకొని, కాళ్లు వడఁకుచుండఁ, బదినిమిషములు నేనును అదేప్రకారము- పదినిమిషములు నిశ్శబ్దముగా నుంటిమి.

శుకము

శ్రీ రాజా మం. భుజంగరాయకవి గారు

కాయలు, వెన్నులున్, ఫలనికాయము, దుంపలుఁ దిండి గాఁగ స
త్తోయముఁ గ్రోలుచుం దరుల తొఱ్ఱలఁ జేరి సతంబు వాసముం
జేయుటఁ గా శుకాఖ్య విలసిల్లితి మేమని గర్వ మొందెదే?
పాయదు జాతిసంగము శుభం బెటులో శుకవర్యమా! కనన్.

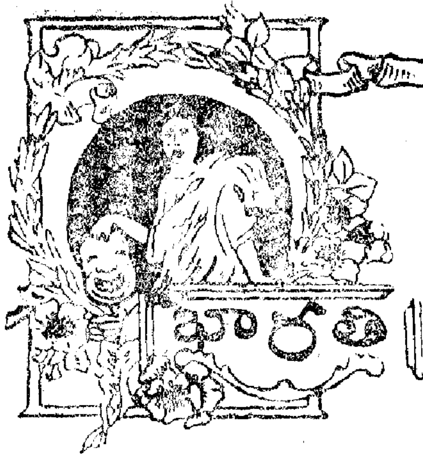
మ. మునివాటిం గడు వేదనాదములు మేము న్విందు మబ్బంగి వి
న్నను వొప్పన్ స్వరయుక్త హానటు మహానందబునం బల్కి హా
నినికాయంబుల నున్నతస్థితిని మన్నింపంగ మే ముందుమం
చనఁగాఁ బోకు శుకంబ! తొఱ్ఱవడు జ్ఞానార్థంబు మీఁచింతలన్.

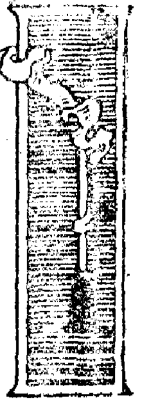
ఉ. ముక్కునఁ గోపరక్తిమము, మోటుదనంబు రసజ్ఞఁ, జేతులం
జిక్కుఁదనంబుఁ, గన్నుల నిషిద్ధశమంబును, బక్షపాతముం
దక్కిడి మక్కువ గ్గలుగుదానవు నీవు శుకాభిధాన! నీ
వెక్కడ, మౌని వృత్తము వహించుట యెక్కడ? చాలుఁజాలిఁకన్

ఉ. కాముని సేనలం గలిసి కాంతల నేచుట రామరామ! నీ
కాముని సంఘమందున జయంబు ఘటిల్లదు; పోల్చిచూచినం
గాముని వౌదు; వట్లగుటఁ గాదె! సఖీజనవాసపంజర
గ్రామములందుఁ జిక్కి బహుకష్టము లందెదు కీరరాజమా!

చ. ఎవ రెది పల్క నీవు నవియే వచియింతువు గాని దాని ని
క్కువము గ్రహింపఁజాలవు తగుందగుఁ బ్రేలిన నేమి లాభ ము
త్సవమును జెందఁబోవు కవి సంఘము లర్థ మెఱుంగనట్టి వా
క్యవితతికిన్; శుకప్రవరమా! నిజసూక్తుల సంస్మరింపుమా!

బాగు బాగు

(ఒక ప్రదర్శనము)

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు గారు

[వెనుకటిసంచికతరువాయి]

4 వ-రంగము

[సుబ్రహ్మణ్యం, చింతామణీ నడిచిపోతూ, కొంతదూరాన్న పోతూన్న చిక్కేశ్వర్రావుని కేక వేస్తారు. అతడు వచ్చి వారిని కలుసుకుంటాడు.]

సు—Well Mr. Chick! ఎక్కడికీ, అదేః పోత పోతున్నావ్?

చి—ఎక్కడి కుందీ? ఇంటికే.

సు—ఈవేళ నేను guest, నువ్వు host వోను. తెలిసిందా?

చిం—నేనో?

చి—నువ్వా? You are both in one breath; నువ్వు ghost వి!

చిం—అయితేం లే, ఊహూ, మహా. భోజనానికి వస్తున్నానని చెప్పుకోటం, సుబ్రహ్మణ్యం పొర్టిన బాగుందా ఏమిటి? ఎక్కడేనా రమ్మని పిలుస్తారుగాని, ప్యాసయి, ఇంగ్లీషు వచ్చినంతమాత్రాన్ని, భోజనానికి వస్తామని చెప్పుకుంటారా యేమిటి?

సు—మా యింటి మెసీ అనగా గాథత నువ్వెరగవ్. అల్లాంటప్పుడు ఊరుకోడం క్షేమం. మాకు అరమరాభ్యంతరాలు nil అని చాటుట్కే నేనట్లు చెప్పుట. మధ్య నీవెవరు? (తల ఊపుతూ) బాగుబాగు.

చిం—(నవ్వును).

సు—అంతేకద! (చిక్కేశ్వర్రావు కేసి తిరిగి) మరేం లేదోయి చిక్కేశ్వర్! మొదట నువ్వన్నది మణి సీరియస్‌గా తీసుకున్నాడు.

చిం—నేనేమీ తీసుగోందే?

సు—ఇంగ్లీషు ఇడియమ్ తెలియనప్పుడు కిక్కురుమనకు, (చిక్కేశ్వర్రావుతో) అప్పుడల్లా తీసుకుని, ఇప్పుడు మళ్లీ సరిగ్గా తీసుకున్నాడు- నాడికేం లేస్తూ! నువ్వెక్కణ్ణించి రావటం?

చి—కొత్త డాక్టరు ఇంటిదగ్గిరనించి.

సు—నా మంచి దేవుడా! ఏం? ఏం?

చి—మా పిన్నికి తేలు కుట్టిందిరా!

సు—What a pity! బాగానే ఉంది!

చిం—(వస్తూన్ననవ్వు ఆపుగుంటూ) తేల్ని చంపారా?

చి—కనిపించలేదోయ్. చెడ నెతికాం, మా లోటు లేకుండానూ!

సు—అన్నట్టు, మణీ, నువ్వు మంత్రివేగా!

చి—మంత్రేమిటి?

సు—మాటలు చెప్పి మంత్రం వేసేవాడు మంత్రి లేక మంత్రగాడు. మణీ, నీకు తేలుమంత్రం వచ్చుగా, వెయ్యరాదూ?

చిం—వెనక వేసేవాణ్ణి. ఇప్పుడైనా వెయ్యచ్చు. కాని, తేల్ని చూడలే దంటున్నాడుగా! చూసివుండాలి. ఎర్రతేలైతే, బ్రాహ్మణతేలు. దానికి వేసేమంత్రం ఒకటి. నల్లతేలైతే, అబ్రాహ్మణతేలు; దానికి వేసేమంత్రం మరొకటి.

సు—బాగుబాగు! రెండూ వెయ్యి, ఏదో ఓటి ప్రారంభించి!

చిం—నీకేం తెలుసును! ఇంగ్లీషు వాడివి! తప్పుడు ప్రారంభం చేస్తే, ఆఅబద్ధంతేలొచ్చి నన్ను కుడుతుంది.

సు—సరే. అసట్టే అబద్ధంతేలేదో జాగ్రత్తగా గమనించి, నిజంతేల్ని గ్రహించి, అప్పుడు పునహా సరియైనమంత్రం వెయ్!

చిం—ఏమైనా, నాకు జ్ఞాపకం ఉంటేకదా ఒక టేనా? కొంచెం అక్కడక్కడ నట్టుతుంది. భయం.

సు—బాగుబాగు. అప్పుడు ఆగు. నా neckలో life ఉండగా నీకు fear ఏల?

చి—ఈకవిత్వంలో ఇంగ్లీషుపాళ్లు ఇంకా తక్కువగానే ఉన్నాయి?

చిం—ఈమంత్రాలకికూడా, ఎల్లాగైనా ఒక్కరవ్వ prompting ఉండాలిరా!

సు—అయితే, నీకు రాదందూ?

చిం—రాకేం? రాదని నాచేత చస్తే అనిపించలేవు. కాని, నీ మెస్మెరిజమ్ కొంచెం చూపించుదూ, ఈపట్టుకి, నాదాకా ఎందుకు? (నవ్వును.)

చి—ఈమణిగాడు తెగ నవ్వుతున్నాడు. ఏదో ఉంది! నేను పోతాన్రా, మీకు నవ్వులాటగా ఉంది మరి!

సు—ఛీఛీ ఊరుకో (అని కనుసంజ్ఞతో చింతామణిని కోప్పడినట్టు నటించి, తరవాత చిక్కేశ్వర్రావుతో) వాడిమొహం, వాడి face వాడి కేం తెలుసునోయ్! అసలు వాడు ఒక regular parasite. కాని నువ్వుకూడా సుస్తీగా ఉన్నట్టున్నావ్! Master Chick!

చి—సరేనోయ్! పైకి చెప్పుగోడానికి సిలుతే నిజబ్బు.

సు—ఏ మంటాడు, కొత్తడాక్టరు!

చి—నన్ను చూడ్డంతోటే, repeat the same dose అన్నాడు. నేను మొదటు రావడం అప్పుడే అని చెప్పాను.

సు—బాగుబాగు! ఊం!

చి—నాచెయ్యి అందుకుంటూనే, "పేరు, వయస్సు" అన్నాడు. చెయ్యిచ్చి, "రాత్రిరి fever వచ్చిందండి" అన్నాను నేను. ఆయన, తల ఊగించి, "Exactly, అదే!" అన్నాడు. "నడుం నెప్పండి" అన్నాను. ఆయన "అదీ దాని లక్షణమే" అన్నాడు. "Free motion కాలేదు" అన్నాను. ఆయన, తొందరగా, "అదీ అక్కడే ఉంది" అన్నాడు. "కాళ్లు మంటలు" అన్నాను. ఆయన, "True, true, అదీ దాని బాపతే" అన్నాడు. "మిరియం తగలచ్చునాండి?" అని అడిగాను. "మిరియాని కేం, మిరియం బెస్టూ" అన్నాడు. "కారం అండీ" అన్నాను. "There's the rub. అదే దాని దుర్గుణం" అన్నాడు. "జావ పుచ్చుగోనాండి?" అని అడిగాను. ఆయన, "భేషుగ్గా. దానికేం? నీరసం కొట్టేస్తుంది, easyగా digest అవుతుంది" అన్నాడు. "పోనీ, లంకణం ఉంటే!" అన్నాను నేను. ఆయన, "అది మరీ మంచిది, fasting awfully good—'లంకణం పరమౌషధం' అన్నాడు" అన్నాడు.

సు—Capital బాగు, capital బాగు, very బాగు, very బాగు!

చిం—(నవ్వుతాడు.)

చి—(కొంచెం ఆగి) ఏమిట్రా అదీ! ఎరగనివాడివద్దిర గొప్ప చూపెడుతున్నారు! చెబుదురూ!

చిం—ఏమీ లేదు గాని, మొత్తంమీద చెయ్యి చూశాడా?

చి—ఆ.

చిం—Palpitation ఎల్లా ఉందన్నాడు?

చి—చేతులోనేనా? ఆహాహా, నీమొహంలా ఉంది. బాగానే ఉందన్నాడు.

సు—బాగా ఉందన్నాడురా? బాగానే ఉండేం? ఆc.

చి—(కొంచెం చికాకు పడతాడు.)

చిం—లోపలికి ఇంజంక్షన్లు ఏమీ అక్కర్లేదన్నాడురా?

చి—నువ్వానేది ఇంజంక్షన్లమాటేనా? ఓహో! ఇంజంక్షన్లు నాస్తికుడికి చెయ్యడం ఎందుకు, పొమ్మన్నాడ్రా?

సు—సరే. మెట్టుమాట వ్యాపారం బాగానే ఉండమూ!

చి—మీసంబాషణ నిరర్థకంగా ఉంది, నే పోతాన్రా. ఓమాటు రండి, పిలయితే.

శాం—తేల్చి తల్చుగోకపోతే, ఇంకేం తల్చుకో మన్నావయ్యా! పోవడమేమిటి? ఇంకా ఎక్కువవుతూంది రా, దేవుడా!

సు—ఇహ పోతుందీ అన్నప్పుడు అల్లా ఎక్కువ అవుతుందిలెండి, మీ రెరగరు; తేలు అసలే పుట్టలే దను కోండి. ఈమాటు పోయిందా?

శాం—నాకే కాదుటండీ, కుడతా? 'పుట్టలేదని మరెవరేనా అనుకోవాలిగాని, నే నెల్లాగండీ అనుకోడం? దేవుడోయ్! మీచేతిమంత్రం మీ మొహం లాగే ఉందం డోయ్!

సు—చూశావోయ్, చిక్కేశ్వర్రావ్! నేను కూడా, చింతామణికిమల్లే, ఊరికే ఒక ordinary తేలుమంత్రగాణ్ణి అనుకున్నది, ఈమె. Impress upon her that I am a medallist mesmerist of uncommon talents.

చిం—బాగుందిరోయ్! నీకు వచ్చిన చవకు మెస్మెరిజమ్ని తిట్టుకోక, నేను మరిచిపోయిన మంచిమంత్రాన్ని తిడతావేం?

సు—(చేతులు గబగబా pass చేసి) ఈమాటు పోయిందా లేదా?

శాం—ఏం పోడమండీ, మీశార్థమూ నాశార్థమూనూ! (అని మూలుగుతుంది).

సు—"శార్థం,"—That's the word. Annual ceremony! Not at all befitting an ameteur mesmerist. Well, Master Chick, I shall withdraw. ఇదేనా manners! బాగు బాగు!

చి—కాదు, పిన్నీ. ఈయన, బాగా ఇంగ్లీషు చదువుకున్న మంత్రగాడమ్మా! ఇంగ్లీషుని చెప్పి పూర్తిగానే పోతుందిగాని, నిలకడగా పోతుంది. చెప్పి చటుక్కున పోకపోతే, తిట్టకూడదు. ఏమన్నా అనుకుంటారు, ఆయన!

శాం—అనుకుని ఎం జెయ్యగలడబ్బాయి, నీపిండా కుడమూ నాపిండాకుడమూనూ! అబ్బబ్బ! తీసుకుపోరా! దేవుడా! భకశ్రా!

చిం—పోనీ, నేను తెలుగుమంత్రం వెయ్యనాండి, జ్ఞాపకం చేసుకుని?

శాం—వాడి ఇంగ్లీషుమంత్రం ఇంత యేడిసింది, ఇహను నీ తెలుగుమంత్రం ఏడుస్తుంది! పైగా, నువ్వు జ్ఞాపకంచేసుకునే దేమిటి, ఇప్పుడు వేసే దేమిటి? నీమొహం నామొహమూనూ! చంపుకుపోరోయ్! దేవుడోయ్! ఏ క్కడ రక్షిస్తార్రోయ్!

సు—డాక్టర్ని మీకై వచ్చావు కాట్టోయ్?

చి—మనిషిని చూడండీ నీళ్లేదన్నాద్రా. ఇంకో చోట కెళ్లొస్తా నుండు, పిన్నీ!

శాం—మంత్రాలు పండేశాయి, ఇహను మందులు పనిజేస్తాయి! నీమొహాన్ని పెట్టుకు నువ్వు బయలుదేరితే, నిప్పైనా పుట్టదు. దేవుడోయ్, దేవుడా!

(చింతామణీ, సుబ్రహ్మణ్యం, చిక్కేశ్వర్రావూ ముందరివాకిట్లోకి వస్తారు.)

సు—Well, Chickeswara Rao, మన ఉద్యోగంవిషయం future programme గూర్చి?

చి—అబ్బా! ఇప్పుడేమిటోయ్! ప్రోగ్రామ్ అంటావు!

సు—సరిపోయింది. తేలుగూర్చి నువ్వు ఇంకా యేమి చెయ్యగలవోయ్! అక్కడికీ చిన్నదిగ్గజంవంటి mesmerist ని తీసుకొస్తే, ఆమె తృణీకరించి పారేసి, మంత్రం వెయ్యనీదాయిరి!

చిం—ఆవిడజో తెందుకు, నువ్వు మంత్రం వెయ్యాలిగాని?

సు—Nothing is possible without co-operation. ఆవిడ అంత విముఖత్వం కనపరుస్తూం టే ఎటుల mesmerise చేయుట?

చి—అల్లాయితే, ఏమీ అక్కర్లే దంటావా, ఇహను?

సు—ఏమీ అక్కర్లేదు. Natural remedy is the king of remedies. మొండిగెత్తి ఊరుకుంటే నేగాని చాలారోగాలు కుదరవు. మన ప్రోగ్రాంవిషయంలో, మనం అబద్ధంసాక్ష్యాలు చెబితే డబ్బు దొరక దంటావా?

చి—దొరుకుతుందిగానీ, ప్లీడరు ఓటి నూరిపో స్తాడు, మనకోటిచెప్పాలని ఉంటుంది, అవతల లాయరు మరోటి అడుగుతాడు, జడ్జీ ఇంకోటి అడ్డుతగుల్తాడు, మనం వేరే ఓటి చెబుతాం, నిజం ఇవేవీ కాదు. మనస్సు చంపుగోవాలి రా!

చిం—అదొట్టేనూ, పైగా, ఈకాలంలో file గుప్పెడు, bar బారెడు అయింది. అర్జునమాట అటుంచి, సార్థకంగా పౌరుడు అవడానికి 'లా' చదవవలసి చదివే స్తున్నారు! సాక్ష్యాలు మనకి మిగలవ్.

సు—పోనీ, బ్రాహ్మణార్థాలకి చిన్న limited company పెట్టి పనిజేస్తే!

చి—బాగానే ఉంటుంది.

సు—బాగుబాగు. కాని, గొప్పచిక్కు ఓటి ఉంది. భోజనంచెయ్యడ మనేది ఒక art. కొందరు కొం దరు తిన్న విస్తరికేసి చూస్తే, అది వేసిందో, తీసేసేదో తెలియదు. అట్టి art of eating కొన్నాళ్లు అభ్యసిం చి నేర్చాలి. ఇంగ్లీషు వచ్చినవాళ్లు మామూలుగా బాగా భోంచెయ్యలేరు, ఉదాత్తమైన శాస్త్ర కక్కుగుంటే తద్దినానికి once more కొట్టాలి. Hence, ఇంగ్లీషు చదివినవాళ్లు బ్రాహ్మణార్థాలకి exactly unfit.

చిం—అవున్రా. మనం కాఫీ,చచ్చినా మానలేం. పుచ్చుగునే బాపతు అని తెలిసిపోతే?

చి—ఫర్వా లేదుర్రా. ప్రస్తుతం తద్దినాల్లో, కాఫీ కిల్లీలు పాడుంపతూ చుట్టపతూగా పట్టింపు అక్కర్లేకుండా వాడమ్మట.

సు—ఒరేయి, మణీ! ఏఇలాకావాడూ నీదర ఖాస్తు అందింది అనేనా రాయలేదుకదా, చివరకి రైల్వేడిపార్టుమెంటుకిగూడా నువ్వు అక్కర్లేదు గనక, పోనీ, నువ్వు మేష్టరీ ట్రైనింగులో సర్దుకోకూడదూ, మళ్లీ చదవకపోతేనూ!

చిం—నువ్వూ ఆక్షేపణ ఎందుకురా? ఇతర ఉద్యోగంలేక కవిత్వం మొదలెట్టి, కవిత్వం చెప్పలేక విమర్శనలో పడ్డవాడవు!

["సా......ర్" అనే దీర్ఘమైన కేకతో ఓ ఉత్తరం ముందరవాకిట్లో పడుతుంది.]

చి—(అది తీసుగుని) మా father కిరా. (ఉత్త రం పైపేపు చూసి) "తుమ్మపిల్లి"—మా sisterగారి ఊర్నుంచిరా. (అని లోపల చదవడానికి ఉత్తరం తిప్పు తాడు).

సు—మన కెందుకు? వాడి కియ్యరా! ఒరేయి మణీ! Please read the contents. నీ optional తెలుగు! షేము ఆ optional తీసుగోకపోవటం, కొంత inconvenience కలుగుతోంది, ఒకొక్కప్పుడు!

చిం—(చదువును) "తుమ్మపిల్లి. రుధిరోద్గారి సం. శ్రావణ బహుళ తదియా బుధవారం. బ్రహ్మశ్రీ ములగా భాగయ్య భావగారికి, పాన్నాడ గంగాధరం కృతా అనేకనమస్కారములు—త."—

సు—That is 'తరువాత'—Read on please.

చిం—(చదువును) "మేము కొంతదూరముదాక బాగుగనే వచ్చినాము. సగముదారిలో బండి బోల్తా కొట్టి మురుగుకాలవలో పడిపోయినది."

చి—అరెరె, దిక్కుమాలి మురుక్కాలవ!

చిం—(చదువును) "కాని, ఈత రక్షించినది."

సు—ఆయన బాగా ఈత్తాడుగావును!

చిం—"ఈత" అనేదాల్లో అరసున్న లేక పోడంవల్ల ఈదడం అర్థంకాదులే మరి. ఈతచెట్టు అన్నమాట.

సు—ఉన్నమతికూడా పోతోందిగానీ చదువ్!

చిం—(చదువును) "వచ్చిన దగ్గిరనుండియు,అసలు బాగుండలేదు. ఈమ్మధ్య మీపిల్లకి జ్వరము వచ్చి పోయి నది. వచ్చి, చూసి వెళ్లండి.—విధేయుడు పాన్నాడ గంగాధరం."

సు—Startling! Call your mother.

(చిక్కేశ్వర్రావు 'పిన్నీ' అని పిలుస్తాడు. శాంతమ్మ వస్తుంది.)

శాం—(మూలుగుతూ)-ఏం కొంప మునిగింది, గావుకే కెట్టావు?

చిం—మావియ్యంకుడుగారి దగ్గిర్నుంచి ఉత్తర మొచ్చిందండీ!

శాం—చదువు నాయనా, చదువు, నే అను
కున్నా!

చిం—(మొదటినించీ చదివి)-"దారిలో బండీ
బోల్తాకొట్టి మురుగు కాలవలో పడిపోయినది."

శాం—అయ్యో, అయ్యో, ఏం పాపిష్టిసొమ్మే!
"మురుగుకాలవ" కాదు నాయనా! "మురుగు" నాయన,
కాలవలో పడి తగులడిపోయింది.

చిం—నిజమేనండోయి! మురుగు అని శకట
రేఫ ఉంటేనూ కళ్లు అర్థం. ఇందులో రాసింది అది
కాదు, సాధురేఫే. సాధురేఫుంటే అర్థం చేతికి పెట్టు
గునే అలంకారమే. అవును. పోయింది మురుగే!

సు—ప్రస్తుతం బండీవిషయం గనక, ఇదే బండి
'ర'అని నా hope.

శాం—అఘోరించావు లేవోయ్! అదికాదోయ్!
నువ్వెరుగవ్! దానికి వస్తువులు పారేసుగోడం ఉన్నదే.
నే ఎరుగుదు.

సు—ఆమాట ఉత్తరం రాకముందు మీరు చెప్ప
లేదేం మరి!

శాం—మొగాళ్లు అసమర్థపురకం అయినప్పుడు
ఆడ దింతకన్న ఏం జేస్తుంది?

సు—Abusing the male sex! Odd!

శాం—అక్కడికీ, నేను, దానికి, చెయించద్దు,
చెయించద్దు, అని మొత్తుకున్నా. విన్నారా, విన్నారా—
(తనలో) నాకు చెయించనందుకు రోగం కుదర్చాను.

చిం—(చదువును) "కాని; ఈశ రక్షించినది.
వచ్చినదగ్గిరనుండియు, అసలు బాగుండలేదు. ఈమధ్య
మీపిల్లకి జ్వరము వచ్చి పోయినది."

శాం—(కళ్లనీళ్లు పెట్టుగుని) మాపిల్లే! మాపిల్లే!
ఎల్లాంటిపిల్ల! ఎల్లాంటిపిల్ల! అది బతకదని నేను అప్పుడే
అనుకున్నానండోయ్! మంచివాళ్లు బతకరుట, మంచిగా
ఉండకే అమ్మా అంటే వింది కాదండోయ్! బంగార
బ్బొమ్మ, కుందనం. ఒమ్మాట ఒరమూ లేదు. కూరొండితే
ఒక్కత్తెకే సరిపోయేది, బతుకుతుందా!

చిం—మీరు పొరబడుతున్నారు. "పిల్లకి"—
షష్టీవిభక్తి. "జ్వరము"-ప్రథమావిభక్తి. జ్వరమే కర్త.
పోయింది జ్వరమే గాని పిల్ల కాదు.

చి—పోయింది జరమేట పిన్నీ. మణికి తెలుగు
గొప్పగా వచ్చును. వ్యాకరణప్రకారం అంటేట.

శాం—కుర్రనాగమ్మలు, మీరు ఇంగ్లీషునిబట్టి
అనుకుంటున్నారుగావును, మీకేం తెలుసునోయ్!
స్నానం చేద్దాం ఛఢవోయ్!

చిం—తొందరపడకం డమ్మా. నిజంగా చని
పోవడమే జరిగిఉంటే, "స్వర్గస్థురాలయ్యెను" అనో,
"మనుష్యులను దిగవిడిచి చనియె" అనో వ్రాస్తారు.

శాం—(ఏడుపుకంఠంతో) ఆడసంగతులు పైసలు
చెయ్యడం మొగాడివల్ల కాదయ్యా నాయనా! ఇంకా
చదువు. ఇంకా యెవరు పోయారో! మళ్లీ స్నానం
చెయ్యాలి.

చిం—(చివరదాకా చదువుతాడు.)

(శాంతమ్మ నిష్క్రమిస్తుంది).

సు—ఈవిడకి పాపం ఎంత feelingరా? నిజం
ఎల్లా తేలడం?

చిం—"పిల్లకి" షష్టీవిభక్తిరా!

సు—మళ్లీ, ఎక్కడో చవటలాగ, ఊరికే,
"షష్టీవిభక్తి" "షష్టీవిభక్తి" అంటా వేమిటి? ఎవడి
క్కావాలి, ఆషష్టీ? అసలు పంచప్రాణాలూ పోయిం
తరవాత నీషష్టీవిభక్తి ఎవడిక్కావాలిరా, yuor షష్టీ
విభక్తి?

[భాగయ్యా ఘంటయ్యా, వీథిగుమ్మందగ్గిరికి వచ్చి,
లోపల జరిగే మాటలు ఆలకిస్తారు]

సు—Anyhow, మీనాన్న రావాలిరా,
your father should come!

భా—చూశావా? ఆసుబ్బిగా డిక్కడే ఉన్నా
డు. నాన్న ఫాదరీమతం అంటున్నాడు వింటూన్నావా?

సు—That will adjust itself soon. సరే
కాని, మన future programme సంగతిలో!

చి—అబ్బబ్బా! చచ్చేటప్పుడు సంధిమంత్రం
అన్నట్టు, వ్యాపారం చావు బతుకులుమీ దుందిగదా,
ఇప్పుడూ ఉద్యోగంగొడవేట్రా!(అని దిగాలుపడతాడు.)

ఘం—మీవాడు చావూబతుకూ అంటున్నా డేమిటి?

సు—బాగుబాగు. Even after death, మన ఉద్యోగంసంగతి తేలద్దూ మరీ!

భా—చూశావా? నేను లేకుండా చూసి మావా ణ్ణంటున్నాడు ఆమాట. లోపలికెళ్ళి ఈదవడా ఆదవడా వాయిద్దాం నడూ.

ఘం—ఉండవయ్యా! కోప్పడకు. ఆనందించు. నీకూ లేగా అదీ. దాంతో నిన్నే స్మరిస్తున్నాడు.

సు—పోనీ, మనం ఏదేనా Business పెడితే?

చిం—అవునురా. బాగుపడ్డా సరే, దివాలా తీసినా సరే గాని, చేస్తే బిజినెసే చెయ్యాలి. పనిజేస్తే ఉండేలాభం మరోదాల్లో బుర్రపోతే లేదు.

భా—అంతే మరి. విన్నావా? ఘంటయ్యా! వీళ్లు పనిచెయ్యడం మొదలెడతార్ష! విన్నావా? క్షౌరాలు.

ఘం—ఊరుకోవయ్యా, ఉండూ.

సు—పోనీ, కేవల నాటకకంపెనీ కాకుండా, సినీమాతో మిళితంచేసి స్టేజీపెడితే?

భా—హరి మీయెత్తులు తగలెయ్యా! మంచి పోతుల్లా ఉండి, వీళ్లకి ఎనీమా పెట్టడం రోగమేమో! లోపలికెడదాం, రా, ఘంటయ్యా!

[భాగయ్యా, ఘంటయ్యా ముందరివాకిట్లోకి వస్తారు.]

భా—అబ్బాయి! అల్లా దిగాలుపడి ఉన్నావేం? ఈఘవల్ని అందర్నీ ఎందుకూ, తీసుకురావడం మనింటికి?

చి—బాగానే ఉంది.

భా—ఛీ! నోరుముయ్.

చి—అదేమిటి నాన్నా! పిన్నికి తేలు కుడితే మెస్మరిజమ్ చెయ్యడానికి తీసుగొచ్చాను! తప్పా!

భా—తే లెవరికిరా? తేలు కుడితే మిస్సిరియో జనమేమిట్రా? అప్రయోజకపు కుంకల్లాలా?

[లోపలినించి, 'దేవుడోయి, దేవుడా' అని యేడుస్తూ శాంతమ్మ వస్తుంది.]

భా—అదేం ఏడుపు! దరిద్రగొట్టేడుపు! తేలు కుడితేమాత్రం? గడ్డకట్టేవాళ్లలే కేడుస్తున్నావ్ మరీను!

శాం—బాగానే ఉంది. మీకేం తెలుసునండీ నాబాధా? ప్రతీదానికీ బాగానే ఉం దిదీ!

భా—అదే, నే వొద్దన్నమాట! నాకు తెలియక పోడ వేమిటి? నీమొహం! పింజారియేడుపూ నువ్వూను! నీయిష్టం వచ్చిన ట్లేడవడమే? ఇల్లాంటి ఏడుపు మొగుడు ఛస్తే యేడుస్తారు. మానాస్తావా మానవా?

శాం—ఎల్లాగండీ, మానడమూ? చావడంమాత్రం మనవశముటండీ! ఇప్పుడు మనఅమ్మాయిసంగతి యే మయిందండీ?

భా—అమ్మాయిసంగతి యేమవడ మేమిటే, నిండగలెయ్యా!

శాం—ఉత్తరం వచ్చింది చూడండీ, మీమొహం మండా!

భా—అందులో ఏముందేవు, నీమొహం కాల్చా!

శాం—ఆఅబ్బాయిని చదవమనండీ, మీమొహం ఇదైపోనూ! బాగా వొచ్చింది నాకూ!

భా—మళ్లీ ఆకూతెందుకే నిన్ను గోతులో పెట్టా! ఘంటయ్యా, నే బతకనోయ్! కన్నకొడుకు శత్రుపక్షం వాడించేవాడయాడు. పుస్తెకట్టిన పెళ్లాం మేకైంది. చదవరా అబ్బాయి!

చిం—(చదువును) "తుమ్మపిల్లి. రుధిరోద్గారి సం. శ్రావణ బహుళ తదియా బుధవారం. బ్రహ్మశ్రీ ముల గా భాగయ్య భావగారికి, పాన్నాడ గంగాధరం కృతా అనేకనమస్కారములు. తll"

ఘం—కానీవోయ్, నాన్నకా!

చిం—ఉండండీ! అంతా వినగల్రు గాని అంతా చదవలేరు. "మేము కొంతదూరముదాక బాగుగనే వచ్చినాము."

భా—ఆరి, వీణ్ణి వరికెయ్యా! వియ్యంకుడు వెధ వకీ తెలిసిందిగావును. వాడికీ ఇదే మాట. పూటకి టికా ణా లేదు. నెత్తిమీద రూపాయెట్టి అమ్మజూపితే దమ్మిడీకేనా కొనకపోవడం అటుంచి బేరమేనా ఆద్రు వీణ్ణి! ఈవెధవకుడా నన్ను.........

సు—(నవ్వుతాడు).

చిం—(కూడా నవ్వుతాడు).

భా—ఉత్తరం చదవమంటే నవ్వు లేమిట్రా, అపాత్రపు వెధవల్లారా? మీ కెప్పుడు నవ్వడమో, ఎప్పుడేడవడమో కూడా తెలియ దేం?

చిం—(తక్కినదంతా గబగబా చదివేసి)—"మీ పిల్లకి జ్వరము వచ్చి పోయినది."

భా—(గుండె బాదుకుంటూ) హయ్యో! హయ్యో! ఎంతమాట విన్నా(రా! ఎంతమాట చదివావురా, నీ చదువు తగులడా! ఇదేమిటోయ్! ఘంటయ్యా! నువ్వు వెళ్లి వచ్చావనవ్!

ఘం—నే నక్కణ్ణించి నిన్న నొచ్చాను. ఉత్తరం వ్రాసింది నాలుగురోజుల్కితం, ఎంచేతోగాని ఆలస్యంగా అందింది. నిన్న మీవియ్యంకుణ్ణిచూశాను. అంతా బాగున్నారు. ఫర్వా లేదు... శాంతమ్మగారూ! మీకు తెలుసుడతా ఎక్కడా?

శాం—వేలు మీదండి!

ఘం—అంటే పుట్టినస్థలం!

శాం—వేలేనండి.

ఘం—కట్టిపెట్టవమ్మా నీఅమానుషత్వం! నేర్చుకపోయావు మరీను! ఇంట్లోనా, దొడ్లోనా, ఇంకోళ్లింట్లోనా, ఎక్కడని.

శాం—పరమటింటో గూట్లో!

ఘం—మళ్లీ ఓమాటు చూసొద్దాం రండి. చిక్కన్నా, రా.

[ఘంటయ్యా, చిక్కేశ్వర్రావూ, శాంతమ్మా వెడతారు.]

భా—ఉత్తరమేనా, చదవలేరునాయన్లు! గోరోజనాలకి లోటులేదు, మళ్లీ!

సు—Crack లాగ prattle చెయ్యక, stone లాగ ఊరుకో, illiterate beast.

భా—ఏడిశావు. యంబ్రహ్మా! తిడతావుట్రా, జాతిభాషలో!

సు—ఊరుకుంటావా లేదా, scoundrel! I will bisect you.

భా—పోరా, నస్మరంతిగా! లేభ్యం!

సు—పోరా, rogue ఎట్సెట్రాగా!

భా—పోరా లుచ్ఛా! శ్రీయాళపకోడీ! విచయపరాలజీడీ!

సు—నీసంస్కృతం మాని తెలుగుని తిట్టూ, ఎం జేస్తానో!

భా—నీ ఇంగ్లీషు మాని తెలుగుని తిట్టూ, ఎం జేస్తానో!

చిం—ఉండండిరోయి! అప్పతెనుగున తిట్టుగుంటే, అసలు తెలియదు, మిశ్రమాన్నే తిట్టుకోండిరోయ్!

భా—రా! (అని పంచికట్టు దోపుకుంటాడు.)

సు—నువ్వురా! (అని చొక్కా ఎగసందోస్తాడు)

భా—(ఎల్లానూ రాడుగదా అని) ముందు నువ్వురా!

సు—ఇదిగో వచ్చాను. ఎంజేస్తావో చెయ్యి (అని వస్తాడు.)

భా—(వాడు తీరా వచ్చింతరవాత) సిగ్గు లేకపోతే సరి, ఇల్లాంటివాళ్లని ఏమిటి అనడం?

సు—కొట్టరా మరి చూస్తాను.

భా—నీబతు కెట్టుగుని నువ్వు కొట్టూ!

సు—కొట్టేమిటి, బియ్యపుకొట్టు.

[ఘంటయ్య నగైరా లోపలనించి వస్తారు.]

ఘం—బియ్యపుకొట్టుకాదు, మరమరాలకొట్టు. మరమరాలు బియ్యానికి సరికి సరి ఇస్తారు. తినడానికేం, మరమరాలు మా బాగుంటాయి.

సు—(కోపంతో చూస్తాడు.)

చిం—(సుబ్రహ్మణ్యం చెవులో) మనకి అమరాభ్యంతరాలు లేవు గనక......

సు—ఊరుకో! Idiot.

చిం—తల్లకిందులైతే ం జేమిటి?

చి—తల్లకిందులంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఓ ఆయన మరా, మరా, మరా అంటూ జపంచేసి, రామభక్తుడై మోక్షం పొందాడట.

సు—నువ్వుకూడా(నా! ఛీ! You too!

ఘుం—సుబ్బన్న ఇంగ్లీషు మంత్ర తంత్రాలు నేర్చాడు. యంత్రాలుకూడా నేరిస్తే, ఇక "యంత్ర యంత్రాల సుబ్రహ్మణ్యం" అనాలి.

సు—యంత్రం ఏమిటిరా, your face, your head, నీపిండాకూడు, your food-ball! Oh! They must be roasted! They must be written kerosine oil and then set fire to. They must be put on the kashtam — so to speak.—Puppies and curs without originality... (అంటూ నిష్క్రమిస్తాడు.)

చిం—అదేమిట్రా, అదేమిట్రా! నే చెప్పలా? పన్నడం యుగం, బయటపడ్డం క్షణం.

(అంటూ గబగబా వాడివెనకాల వెడతాడు.)

భా—వీడి ఇంగ్లీషుకోపం కూడా తెలుగుకోపం లానే ఊరుకుందేం, చాలాభాగం!........కనపడిం దిటోయ్? తేలూ? ఈపీనుగు ఆకాస్తఏడుపూకూడా లేదేం? ఇప్పుడు?

ఘుం—చూసొచ్చాం. తేలూ లేదు, గీలూ లేదు. కండచీమ.

భా—వో ర్తి కండచీమకి, నీయేడుపు మాసిపోను, యేం వీడు పేడిచావే! నాటకంలో వేషంలాగా? నాటకాల్లో ఆడవాళ్లుకూడా వేషాలేస్తే, నిజానికీ అబద్ధానికీ తేడా, ఇప్పటిమాత్రం తెలియకుండా పోతుంది గావును. నవ్వు నవ్వూ కాదు, ఏడుపు ఏడుపూ కాదు, ఏదీ అది కాదు. [హరీ దయచెయ్! ఇక్కడ మొగాళ్లు!]

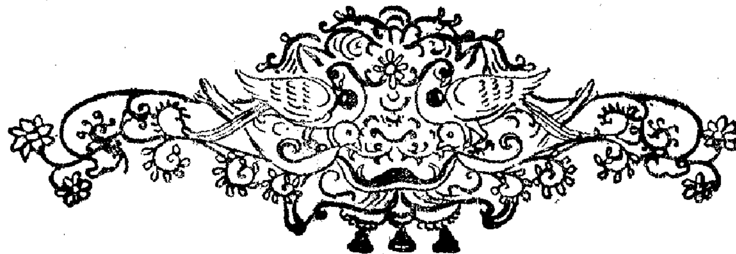
శాం—అల్లానే. మొగాళ్లు బాగుపడేవరకూ, ఆడది గుట్టుగానే ఉండాలి. గత్యంతరం లేదు. వెడుతున్నా. (వెళ్లిపోతుంది.)

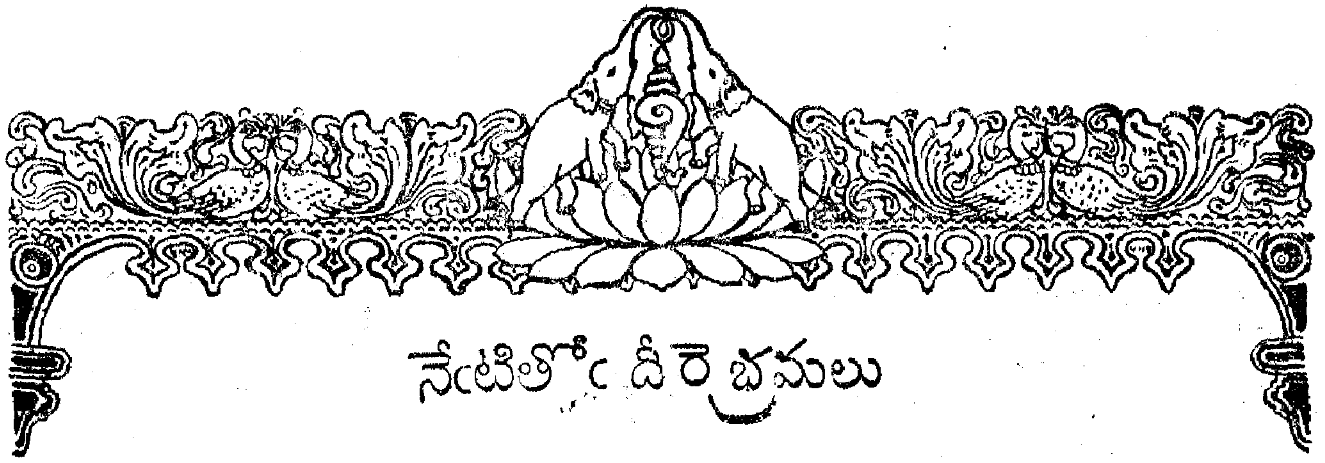
చి—ఘంటయ్యగారూ, ఏమి టీనాటకం? నవ్వులల్లా పువ్వులయాయి!

ఘుం—ఏముందీ! అల్లానే అవుతాయి సాధారణంగా. మీనాన్నకి నువ్విచ్చినకోటు తొడుక్కోడంచేతగాక తబ్బిలుగా తొడుక్కున్నాట్ట. అందుకోసం, 'బాగు బాగు' అన్నారట ఒకజ్ఞాని, ఆదిని. అజ్ఞానాన్ని వేళాకోళం చెయ్యడానికే కొందరు తమజ్ఞానం ఉపయోగించేది. అంతేగాని అజ్ఞానుల్ని జ్ఞానులుగా చేతామని కాదు. మన్లో, లాభంలేని వ్యాపారాల్లో, ఒక దేమన్నా అంటే అంతా అదే గాని, మరోటి లేదు. సుబ్రహ్మణ్యం ఆఎంగిలిమాటతో తనుఓకథానాయకుడుఅవుదామని వచ్చాడు. ఏంకార్యం! తనసంగతి వచ్చేటప్పటికి-అదీ ఏంలేదు మళ్లీ—ఎక్కడలేని క్రోధరసం చూపెట్టాడు. తను ఇతరుల్ని అంటే, తమాషాట. తన్ని అంటే ఇతరులు, ఈర్ష్యట. ఇదిట న్యాయం. సరే, స్వయంగా దెబ్బ తిని ఇప్పుడు గ్రహించాడు. స్వయంగా దెబ్బ తిన్నతరవాత, మనిషిదాకా ఎందుకు? పశువే గ్రహిస్తుంది! మనిషైతే, దెబ్బ తిని కాదు, వినే గ్రహించాలి.

చి—(తల పైకీ కిందికీ ఊపుతూ) ఉఁహూఁ, అందుకా! నాచేత లేనిపోని సంగతులు సకలమైనవీ వాగించి, బాగుబాగని అనుకుంటూ అన్నిమాట్లు నవ్వుకున్నారు! అడిగినా చెప్పకుండానూ! ఓ! అదే మనం కోరేది. మన్ని చూసి నవ్వుకుని, ఆనందపడిపోయే జనం ఉంటూన్నప్పుడు మనం ధన్యులం. కాని, ఎల్లా మానాడో, మానాన్న కోపం వదులుకున్నాడు, దాన్ని M. S. మన్యం అందుకున్నాడు. Perhaps, Nickname is after all a Transferred Epithet!!!

[అంతా నిష్క్రమిస్తారు. తెర.]

నేఁటితోఁ దీరె భ్రమలు

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

వజ్రరేఖలుగల పాద పద్మయుగము
జాడ లీనేల నర్మిలిఁ జాటికొనుచుఁ
గానవచ్చెడి! మోహనాకార! నేను
జేలనై కూర్కు లేకయ వేచియుంటి!

* * * *

అకట! నడురేయిఁ జుక్కల యదటులోనఁ
గమ్మతెమ్మెర కెరటాల కలఁతలోన
వెడఁగు వెన్నెల వేఁడిమి వెతలలోన
నెట్లు వేగించితో గ్రహియింపఁ జాల!

* * * *

చీమ చిటుకన్న నీయడుగేమొ యనుచుఁ
జెవికొలందిని వింటి నిశ్చేష్ట నగుచుఁ
గాని నీచడిఁగనిపెట్టి కాంచనైతి!
పిరికి గుండియ నీవచ్చువేళలోన
దడదడఁ జలించి యన్యశబ్దముల నెల్ల
మాటుపఱిచెను గాఁబోలు మాన్యచరిత!

* * * *

జాగిలముఁ బోలి నీమేని చందనంపుఁ
గమ్మవాసనఁ బసిపట్టఁగాఁ దలంచి
యన్ని దెసలను వచ్చు మందానిలంబు
దీక్షమై పీల్చియును భవదీయ లీలఁ
బోల్పనైతిని! నీవచ్చు ప్రొద్దులోన
పాడునిట్టూర్పు లడ్డమై పట్టెచెఁ బోలు!

* * * *

రెప్పవేయక త్రోవలఁ గప్పకుండ
మొగము నిండినకనులతో ముద్దుకృష్ణ!
కాచికొని యుండియును నినుఁ గాంచనైతి!
సమయమున కడ్డువచ్చె బాష్పములు వోలు!

* * * *

అంత దవ్వున నీకౌఁగిలింత సుఖము
నెఱిఁగి గోపాల! నీవచ్చుటెఱుఁగ నెంచి
నాదు నెమ్మని నట్టిధ్యానమున నిల్పి
తెలియనైతిని! నీరాక తెన్ను లవము!
'ఇదియ తరి' యని యావేళ కెగసి మొగసి
యలమికొనెఁబోలు మెయిఁబులకాంకురములు!

* * * *

నిత్యమవశంబులయిన యింద్రియము లొకటఁ
గూర్పమని దేహమును నమ్మఁగూడ దనుచు
శాస్త్రములు చెప్ప నామేలి చదువు తేట
తెల్లమయ్యెను నేఁటితోఁ దీరె భ్రమలు!

—— గాథిక.

నా దేశాటనం డైరీ

దువ్వూరి రామిరెడ్డి గారు

ఈ డైరీని ప్రకటింపవలసిన యక్కఱనుగుఱించి కొన్నిమాటలు ఉపోద్ఘాత ప్రాయముగ చెప్పవలసి యున్నది. చిరకాలమునాడు దేశసంచారము చేయుటకై పోయియుండిన నాబాల్యమిత్రుడు రాఘవశాస్త్రి మొన్ననే యొకయుత్తరము వ్రాసెను.

ఆయుత్తరమును చదివిన వెంటనే ప్రవాసమునుండివచ్చిన మిత్రుని చూచినంత సంతోషముదయించెను. ఈజాబుచేరిన మఱునాడు రెజిస్టర్డు పోస్టుద్వారా పంపబడిన నోటుబుక్కు కూడ నాకు చేరెను. పాఠకులకు ఉత్తరములోని విషయములు తెలియుటకొఱకు దాని నిచ్చట పొందుపఱచితిని:

ప్రియమిత్రుడా:—

ఇంతకాలంవఱకు నీకు ఉత్తరము వ్రాయకుండా ఉండినందుకు మన్నించవలసిందని హృదయపూర్వకంగా వేడుకొంటున్నాను. రయిలుమార్గంగా యాత్రచేయవలసిందని మొట్టమొదట అనుకొన్నానుగాని, అనినాకు ఇష్టంలేకనైతేనేమి, ద్రవ్యాభావంచేతనైతేనేమి, తుదకు కాలిమార్గంగా యాత్రచేస్తున్నాను. ఈమధ్య నాకు జ్వరబాధచేత శరీరం అస్వస్థంగా వుండి ఈవూరి ఆసుపత్రిలో వారం దినములనుండి మంచం కరుచుకొని వున్నాను. ఈవిషయం మాయింట్లో చెప్పవద్దు.— నాకేమైన అపాయము సంభవిస్తే నాడైరి అన్యాక్రాంతం అవుతుందనే భయంచేత నీకు పంపుతున్నాను. నీకంటె నాకు ప్రియమిత్రులు లేరు. నాడైరీలో సారస్వతవిషయాలు, నాటకవిషయాలు, చిల్లర పొలిటిక్సు, ఇంకా యేమేమొ వ్రాసిపెట్టియున్నవి. అవి అన్నీ ప్రకటింపవలెననుకొంటె ఆనందరంగంపిళ్ల డైరీకంటె పెద్దదవుతుంది. కాబట్టి ముఖ్యమైన విషయాలుమాత్రం ప్రకటింపవలసింది. దీనితోకూడా నాజీవితచరిత్రం లంకించినాను. ఆవశ్యక ప్రాయంగా జీవితచరిత్రం వ్రాయవలచుకొన్నాను గాని కవిని కానందువల్లనూ, లేనిదాన్ని సృష్టించడం నాచేత కాని దానివల్లనూ తుదకు ఉండినది ఉండినట్లె వ్రాయవలసివచ్చింది. ఈలోపాన్ని మన్నించవలసింది. ఇప్పటికే పెద్దజాబు వ్రాసి విసుగు పుట్టించినాను. ఒక్క మాట: మాతల్లిదండ్రులు, మామగారు, నాభార్య యేలాగా వుందోకూడా నాకు వుత్తరం వ్రాయవలసింది. నేను మళ్లీ యెప్పుడు వస్తానో ముందుగా చెప్పలేను.

ప్రియమిత్రుడు, రాఘుశాస్త్రి.

మొట్టమొదట అతని జీవిత చరిత్రమును ప్రకటించి తర్వాత నాతీఱిక ననుసరించి డైరీలోని విషయములను క్రమక్రమముగా ప్రకటించెదను.

జీవితచరిత్ర

అసలు నాడైరీని ప్రచురించడానికి పూర్వం నా సొంతచరిత్రంగూడా వ్రాసి డైరీకి అనుబంధంగా లంకించమని నాస్నేహితులకొందరి అభిప్రాయం. "నాస్నేహి

శ్రీ మైసూరు మహారాజావారు
(మైసూరు 'పేలెస్ స్టుడియో' లోని చిత్రము)

తులు" అని అనడంతోనే మీకు అనుమానం కలగడానికి యేలాటి అభ్యంతరమూ లేదు. "నాగ్రంథమును దిలకించి భాషాభిమానులైన నాప్రియస్నేహితులు కొందఱు దీనిని ప్రచురించుడని నన్ను పదేపదే కోరినందువల్లన వారిమాటలను మాఱాడలేక యీచిన్నికావ్యమును మీకందించుటకు సాహసించితిని." అని పీఠికల్లో వ్రాసుకోవడం పోతన్న స్వప్నవృత్తాంతంలాగా చాలాసుంది గ్రంథకర్తలకి ఆచారమైంది కాబట్టి నాస్నేహితులుకూడా కవిసమయంలో అవతరించిన ఊహామూర్తులని మీరు భ్రమపడవద్దు. నేను వ్రాసేది కావ్యంకాదు గనుక ఆలాటిసందేహాలు కలగనవసరం లేదు.

డైరీలో విషయాలకి గౌరవం కలిగించడానికి వ్రాసిన పెద్దమనిషి జీవితవృత్తాంతంకూడ కొంచెం తెలిసి వుండడం భావ్యమని నామిత్రుల నమ్మకం. ఒకవేళ నా వుద్దేశంకూడాను. ఎవరికైనా వొకగ్రంథం పట్టుకెళ్లియిస్తె ముందుగా గ్రంథకర్త పేరు, అచ్చాఫీసు పేరు, ఉపోద్ఘాతం వ్రాసిన పండితుడి పేరు, అభిప్రాయాలిచ్చిన గొప్ప మనుష్యుల పేర్లు చూచుకొని తర్వాత పుస్తకం వెలగమనించి ముందుగా గ్రంథంపైన తమ అభిప్రాయం యేర్పరచుకొని అనంతరం చదవడం ప్రారంభిస్తారు. నాఱకోపరేషన్‌లో కాస్తాకూస్తా తిరిగిన గ్రంథకర్తలు వ్రాసే పుస్తకాల్ని పత్రికలు ఆదరిస్తాయి. కొందరికి గ్రంథం యోగ్యత వెల తీర్మానిస్తుంది. కొందరికి వుపోద్ఘాతం ప్రమాణం. మరికొందరికి అచ్చులో పడ్డదంతా ప్రమాణం. ఈలాటి ఆచారం నాకు తెలియకుండా నాలోనే దాగి వున్నదని నాకు సందేహంగూడాను. మాసపత్రికల్లో వచ్చే వ్యాసాలని, పద్యాలని ఆఖరు పేరు చూచే తోసివేస్తుంటాను. దురాచారాలు చాలాతొందరగా పట్టుబడతాయి. వదలించుకోవడం కనాగష్టం.

ఇంగ్లాండు దేశంలో ఒకరాజ్యాంగ తంత్రవేత్త "If you want to succeed flow with the current good or bad" అని అన్నాడు. నేనుగూడా ఆలాంటి Easy going philosophers తెగకు సంబంధించినవాణ్ణి కనుక లోకాన్ని ప్రతిఘటించి నిలుచుకోవడం ఇష్టంలేక, ఎట్లయినా సొంతచరిత్రం వొకటి వ్రాసి డైరీకి ఉపోద్ఘాతంమోస్తరుగా అంటింతామని సంకల్పించాను. అందులో మధ్య వొకసందేహం. సొంతచరిత్రం వ్రాస్తే యెక్కడ గొప్పమనిషి నాతానో అనేభయంకూడా పీకులాటింటుంది. సామాన్యులెవరు తమచరిత్రాలను వ్రాసుకోరు. సామాన్యులెవరు స్వీయచరిత్రాలు వ్రాసుకోరు కాబట్టి వ్రాసుకొన్న వారందరు సామాన్యులుకారు అనే లాజిక్కులో పడ్డాను.

నేను కొంతమంది జీవితచరిత్రాలు చదివినాను. వాటన్నిట్లో సామాన్యంగా వుండేలక్షణాలు కొన్ని అవఘడుతవి. తల్లిదండ్రులు బీదవాళ్లుగానో, అనామికులుగానో, అప్రయోజకులుగానో వుంటారు. గొప్పవాడు కాబోయ్యే కుఱ్ఱవాడు స్వయంకృషిచేతనూ, తెలివితేటలచేతనూ అభ్యంతరాలన్నీ దాటి తుదకు పొద్దుపొడుపు సూర్యుడిమాదిరిగా ప్రకాశిస్తాడు. నాచరిత్రకూడా ఈమసోదాకు సరిపొయ్యేరకంగా వ్రాయవలసి వుంటుంది అన్నాను. నామిత్రుడు Mind, you are writing for the future అని అన్నాడు. వాడికి ఉత్సాహం కలిగినప్పుడు ఇంగ్లీషులో మాట్లాడే అలవాటు. త్వరితం కొంచెం తగ్గినప్పుడు ఇంగ్లీషులో చెప్పినదానిని తెలుగులోకి తర్జుమాచేస్తాడు. "writing for the future" అంటె యేమిటి? అని అన్నాను. అది Genius యొక్క లక్షణం అని వాడు వాదించాడు. సమకాలీకులు తన్ను తెలిసికోలేరని చెప్పడం, భవిష్యత్ కాలానికిగా వ్రాస్తున్నానని తన్ను తాను వోదార్చుకోవడం Genius లో అంతర్గర్భితమని నామిత్రుడి విశ్వాసం. ఈ గొడవ గద్యం వ్రాసేవారికి పనిలేదని నేను చెప్పినాను. అర్థము స్ఫురింపని పదసమాసాలు గుప్పించే స్వతంత్రకవులు కొందరు భావప్రకటనా సామర్థ్యములేని లోపాన్ని ప్రతిభగా సమర్థించి యితరులను దూషించడమే గాకుండా భవభూతి తెచ్చుకొన్నంత కోపము తెచ్చుకొని "యేనామకేచిదిహనః ప్రథయంత్యవజ్ఞాం" అనే శ్లోకం నమూనా పెట్టుకొని పద్యాలు వ్రాస్తారు. కొందరిపట్టుదలలు చూస్తే చిత్రంగావుంటుంది. Present generation నోట్లోమట్టి గడ్డకొట్టాలనే వుద్దేశం మనస్సులో పెట్టుకొని కవిత్వాలల్లుతున్నారు అనిఅన్నాను. నామాటలు నామిత్రుడికి కర్ణకఠోరంగావుండేవి.

నేను—ఒకవేళ నేనుజీవితచరిత్రం ఆదర్శక ప్రాయంగా వ్రాస్తే నాసంగతి తెలిసినవాళ్లు చూచి నవ్వుతారను కొంటూను.

మిత్రుడు—నీకేమాత్రం సందేహం వద్దు. ఎవరైనా సమకాలికులు కొంచెము హేళనంగా మాట్లాడినప్పటికీ "మానావమానములు దేహంబునకేగాని ఆత్మకులేవు" అనే పెద్దలవాక్యం చెప్పిన philosopher's breadth of mind తో కొంచెం వోర్చుకొంటె భవిష్యత్ కాలమంతా నీదే అవుతుంది. కాలంప్రతివాడికీ గౌరవం తెస్తుంది. బ్రతికి నన్నిదినాలు తిట్టిపోస్తుండే అత్తగారు కోడలు చచ్చినతర్వాత "మాకోడలంత వినయవతి నేను పుట్టిబుద్ధెరిగినాక చూడలే"దని వొట్టుపెట్టుకొంటుంది.

మిత్రుడివాదధోరణి నాకునచ్చింది. No greatness with-out sacrifice అని అన్నాడు. ఏసుక్రీస్తు ప్రజలను ఉద్ధరించడానికిగా కొరతబడి దేవుడికొడుకై ప్రతిక్రీస్తుదేవాలయంలో శిలువ అవతారంతో వెలుగుతున్నాడు. నేను మాత్రం మానాన్ని యెందుకు బలియ్యకూడదు. Any sacrifice అని అన్నారు.

అయితే యిందులో నాకొక్క అనుకూలం. ఆదర్శకప్రాయమయిన జీవితచరిత్రవ్రాయడానికి సగము సామగ్రి చేకూరినట్లె. నేను గొప్పమనిషినానో కాదో అనేవిచారం లోకానికి వదలిపెట్టివేశాను. కాని దైవదత్తంగా మాతల్లిదండ్రులుమాత్రం బీదవాళ్లె. ఉద్యోగంవల్ల జీవనం. ఉద్యోగం అంతపెద్దదికూడా కాదు. తాలూకాకచ్చేరిలో మాతండ్రిగారు Despatching clerk గా నౌకరీచేసి ఆపదవికి చలనంలేకుండా పించెను పుచ్చుకొన్నారు. మేము యిద్దరము అన్నదమ్ములము. నేను పెద్దవాణ్ణి. చిన్నవాడు థర్డుఫారమువరకు చదివి పరీక్షలదినాల్లో అయ్యవారిపై తిరగబడి సస్పెండయి శుభ్రంగా యిల్లుచేరినాడు. పరీక్షకు పోకపోతే పరువు దక్కుతుందనే వుద్దేశంతో వాడట్లా చేశాడని బడిపిల్లల అభిప్రాయం. అందులో నేనుకూడా యేకీభవించాను.

నాయనగారి నసకొట్లుపడలేక వాడు పంచాకేశయ్యరుగారి కాఫీహోటలులో నవ్కరికి ప్రవేశించాడు. ఈనౌకరి మాతల్లిగారికి అవమానకరంగా వుండింది. ఈనౌకరీమూలంగా వాడిపైన కసితీర్చుకోవాలని మాతండ్రిగారి పట్టుదల. ఎవరిఉద్దేశాలు ఎట్లాగైతేనేమి వాడికిమాత్రం మంచికాలం. చేరిన రెండునెలలు దాకా వాడు అమ్మినదానికంటె రెట్టింపుగా ఫలహారాలు తిన్నాడని హోటలుఅయ్యరు నాతో చాలా విసుగుకొన్నాడు. మంచిమాటలతో సరసపెట్టినాను. మాతమ్ముడు నేననుకొన్నంత తిండిపోతురామన్న గాడు. ఇప్పుడు స్వతంత్రంగా వొక కాఫీహోటలుపెట్టి కర్చులుపోను యిన్నూరురూపాయలు సంపాదించుకొంటూ యేగ్రాడ్యుయేటుకంటె గూడా నెమ్మదిగా సంసారము జరుపుకొంటున్నాడు.

మానాయనగారు Old lower secondry చదివినారు. ఆయన గుమస్తాగిరి చేస్తుండేటప్పుడు పొరుగింటి కామక్షమ్మ "మీయజమానుడు మాజిస్ట్రేటు అవుతాడటే!" అని మాతల్లిని అడిగిందట. ఆమాట యెట్లానో తల్లోదూరి మళ్లీ బయటికి రాలేదు. నీవెప్పుడు మేజిస్ట్రేటు అవుతావు అని పాప మాముసలాయన్ని ప్రతిదినం పీడిస్తూవుండేది. "మనకెవ్వరిస్తారే మేజిస్ట్రేటు ఉద్యోగం" అని మానాయనగారు ఒక్కొక్కసారి బతిమాలుకొన్నట్లూ ఒక్కొక్కసారి విసుగుకొంటూ కోపగించుకొంటూ చెప్పేవాడు. మాతల్లి నమ్మేదిగాదు. "మీదంతా ప్రతిదీహాస్యమేనండీ" అని నిష్ఠూరాలాడేది. ఈపరస్పరం వాదప్రతివాదాలతోనే యిరవయినాలుగు సంవత్సరాలు గడచిపోయి మానాయనగారు ఫించను పుచ్చుకొన్నారు. నేను స్కూల్లో చదివేటప్పుడు "అబ్బాయీ, ఒకవేళ మీనాయన గొప్పవుద్యోగాలు చేయకపోయినా నీవైనా బియ్యే ప్యాసయ్యి మేజస్ట్రేటు ఉద్యోగంచేసి నాముచ్చట తీరుస్తావుగదూ" అని నన్ను ముద్దుపెట్టుకొని మాయమ్మనాకు జేబీనిండా పలనాలుగింజలు పోసేది. ఆమెకు అధికారంపైన కొంచెంప్రీతి. మాతండ్రిగారికి గొప్పతనంమీద యిష్టంలేక మేజస్ట్రేటు కాకుండాపోయినాడని ఆమె కనుమానం. నేను గొప్పవుద్యోగం చేస్తే చుట్టుపట్టుఇండ్ల ఆడవాళ్లని మజ్జిగతెచ్చిపోసే గొల్లదాన్ని కొంచెంగద్దించి మాట్లాడవచ్చునని ఆమెయిష్టం.

మానాయనగారి యిష్టంవేరే. నన్నువకీలు వృత్తికి తయారు చేయవలసిందని ఆయన పట్టుదల. నాబియ్యే

నా చదువుకే చాలాడబ్బు ఖర్చుపడ్డది. మాకుండే రెండెకరాల భూమి అడమానంలో చిక్కుకొన్నది. మాఅమ్మనగలు గూడా కొన్ని అమ్మివేసి నాచదువుకే అర్పించింది. ఇక నావియ్యాల చదువుకు డబ్బుయెవరిస్తారు? ఆవిషయం నాకు వదలిపెట్టవోయ్, నే నొకప్లాను వేసినాను అన్నాడు మాతండ్రి. వకీలైతే గౌరవానికి గౌరవం, ధనానికి ధనం Independence కు independence, public life,politics, patriotism మొదావుడి ఉభసం, every blessed nonsense లో ప్రవేశింప వచ్చునని ఆయన తలంపు నాన్నా, యీ కాలంలో ప్లీడరీ వృత్తిలో లాభంలేదు. యింటికి రెండేసి మూడేసి బోర్డులు తగిలించి వుండడమే గాని గ్రాసానికి కూడా జరగడం కనాగష్టం అని నేను జారిపడ్డాను. ఇదంతా వృత్తమబద్ధం. మననెల్లూరు జిల్లా పుష్పకవిమానం వంటిది. ఎందరెక్కినా యింకొక్కరికిచోటు వుంటూనే వుంటుంది. ఆహా! Nature లో కూడావా యెంత inter-dependence యెంత compensation! మన జిల్లాలో లేరున్నారు. కల్పతరువులు! పాడియావులు! మనకు దేవుడు తెలివిచ్చినాడు. వాళ్లకి తెలివితక్కువ తనం యిచ్చినాడు. గోటితో పొయ్యే తగవును కొండంత చేస్తారు. ఆ-పూ-అంటె పార్టీలు పెట్టుకోవడం, కూనీలు, దొంగసివిలుకేసులు. కష్టపడి సంపాదించిన డబ్బు ప్లీడర్ల కాళ్లముందర పోసి దాసానుదాసులై ప్రవర్తించడం; పెద్దవాళ్లు సంపాదించిన మాగాణిభూములను అడమానం పెట్టడం; ప్రయివేటుబ్యాంకులలో రెండు రూపాయలకు వడ్డీకి తేవడం; మూడుసంవత్సరాల్లో వడ్డీ అసలంత కావడం; అయ్యోకులోకం తెలియడం; పశ్చాత్తాపపడడం; వెనుకచింతించుట వెఱ్ఱితనమని స్నేహితులు తమాషాగా వోదార్చడం! ఇట్లాంటి పరిస్థితులలో ప్లీడరీవృత్తి లాభకారి కాదని చెప్పడం బుద్ధిమాంద్యమని మాతండ్రి నొక్కి చెప్పినాడు. ఆయనవుత్సాహాన్ని తొలగించడం కష్టము. ఎట్లా అయితేనేమి నావియ్యాల చదువుకు, నావివాహానికి కలసి వచ్చేటట్లు మాఆయన ఒకపన్నాగం ఆలోచించాడు.

మాబంధువుల్లో కొంచెం డబ్బుగలిగిన శ్రోత్రియందారు ఢోకాయన వున్నాడు. నచ్చినపుక్తాధాన్యం యింటికిఖర్చులకు పెట్టుకొంటూ, యితరుల పనులుచేసి పెడ్తూ సాయంకాలం నాలుగుగంటలయ్యేసరికి ప్రాగ్రెసివ్ యూనియన్ రీడింగు రూములో హాజరవుతాడు న్యూసు పేపర్లకి యీయనంత faithful గా వుండేమని షిని మరెవ్వరిని నేను చూడలేదు. అడ్వర్టైజ్మెంట్ల పేజీల మొదలుకొని Printed and published by so&so అనేవరకు వోపికతో చదువుతాడు. ఈయనగారు పేపరుతీసుకొంటె సాయంకాలముయేడునిమిదిగంటలవఱకు యింకొక్క నరమానవుడికి ఆశలేదు. యుద్ధకాలంలో కామయ్యశాస్త్రిఅంటె రీడింగురూముకు వచ్చేవారికంతా హడలు. లేఖగా ఆఫీసులకు పొయ్యేవారు, తొందరపని వుండి అవలా బాదలా పొయ్యేవారు కామయశాస్త్రి కనబడితే దూరంగానేచూచి సందుదారులలో జారుకొనేవారు. గ్రహచారంచాలక దొరికితే కనీసపక్షం ఒకగంటైనా నిలవేసి జర్మనుయుద్ధాన్ని గురించి సేనలునడిచిన స్ట్రాటిజిక్ పాయింట్లనుగురించి laborious గా వివరించేవాడు. ఎవరూ అడగకపోయినా తాను వ్రాస్తుండేయుద్ధచరిత్రం యింకా పూర్తిగాలేదు ఇంకా కొన్ని ఆధారాలు కావలె అని బలాత్కారంగా ప్రస్తావించేవాడు. ఆయన్ని కొంచెము భూషించవలసింది అని అనుకొంటె short-cut వొకటివుంది." యేమండి కామయ్యశాస్త్రులుగారు మిమ్మల్ని walking encyclopaedia of war news అని రీడింగురూములో అంటుండినారండి" అంటెచాలు.

రీడింగురూము న్యూసుపేపర్లలో కొంతకాలము War news columns బహుచిత్రంగా మాయమైపోతుండేవి. కారణం తెలిసేదిలేదు. Librarian కు కామయ్యశాస్త్రిపై అనుమానం తట్టింది. కొంచం ముక్కుపొడిపెట్టండి అని హఠాత్తుగా జోబీలో చేయిపెట్టేసరికి రెండు కాలముల రూటరు టెలిగ్రాముల తునకలు దొరికాయి! పాప మాయన బిత్తరపోయాడు. నాయుద్ధచరిత్రంలోకి ఆధారంతీసుకావాలె అందుకోసం చింపుకొన్నాను అని గౌరవంగానె చెప్పినాడు. నీయుద్ధచరిత్రందొంగలుదోలా, అందరు చదివిందాకానైనా వుండనీయవయ్యా అని అందరూ చీవాట్లు పెట్టినారు.

ఒకతూరి రీడింగురూములో ఆయనకు, చాలాపరాభవంఅయింది. ఆంటివెర్పుకోట జర్మనీవాళ్లు పట్టుకొ

న్నారని ఆవేళ పేపర్లో తెలిసింది. ఇక అక్కడ చదువుకొనేవాండ్లను సరిగా చదువనిచ్చినవాడు కాడు. ఆయన దగ్గర యుద్ధం జరిగిన నాలుగేళ్లు సర్వకాల సర్వావస్థల్లో రాయల్ అట్లాసు వుండేది. "యూరపు మ్యాపునిండా యెఱ్ఱసిరాచుక్కలూ గీతలూ. పేపరు చదువుకొనేవాళ్ల ముందు అట్లాసు పెట్టి "ఏమండి సూచారా యీమార్గంగా సేనలు నడిచాయి"... అనేసరికి "యిశ్శా—మమ్మల్ని పూర్కొవదలి పెట్టండి. మాకు గూడా దేవుడిచ్చిన మెదడుంది. కళ్లున్నాయి." అనేవాళ్లు. పాపము యీలాగా ప్రతివారిదగ్గిర విసిరి కొట్లు తిని మెల్లగా యింటికి పొయ్యేవాడు.

కామ—ఏమె; యిట్రా. మళ్లీ పోదువు. నేను నిన్నను కొన్నట్లే అయింది.

భార్య—ఏమీ — వాళ్లాపయికం యిచ్చారా. అయితే తేండి—పెట్టెలో పడవేస్తాను.

కామ—నీకేం పగలు నలభయిగళ్లు పయికం తోనే కలవరింపుగా వుంది. ఆవెఫవవిషయాలు నీతో చెప్పవచ్చినాననుకొన్నావా...అదికాదే — ఆంటివర్ప్ కోటా జర్మనీవాళ్లుపట్టుకొన్నారె. ఏడుమైళ్లదూరంలో వుండి మూడుదినాల్లో నాలుగుఫిరంగిదెబ్బలతో ధ్వంసం యించి పట్టివేశారె!

భార్య—యిందుకేనా నన్ను పిలవడం. మీకు యింతకంటె వేరే వుద్యోగం కనబళ్లేదు. ఆపెద్దవాళ్ల పుణ్యాన సంపాయించిన ఆకాస్తా శ్రోత్రియం వుండబట్టి ఈగంజినీళ్లయినా దొరుకుతున్నాయి. కట్టెలదొడ్డికి పోయి కట్టెలు ఎత్తించుకరమ్మని నెత్తిన నోరుపెట్టుకొని కొట్టుకోంగా యీనాటి వెధవను పంపించారు. ఆకుంకి పచ్చికట్టెలు తెచ్చి పడవేశాడు. ప్రొద్దుటినుండి పూదుతుంటె యింతవఱకు పొయి మండాలేదు మాడా లేదు. గంటలప్రకారం విస్తరిముందు కూసోవాలి. పాపం వండన్నాపెడ్తే తినన్నైనా తింటారు. అదెంత సుఖం అని విసుగుకుంటూ భార్యయింట్లోకి పోతుంది. "ఇంట్లోగాని బయటగాని డబ్బు-డబ్బూ-డబ్బూ-అని వొకటేగోల! విజ్ఞానంపైన యేమాత్రం ఆసలేదు. ఆదరణ లేదు. ఎక్కడపట్టినా స్వార్థపరత్వం-ఎగతాళి-హేళన-ఏదో పెద్దమహమ్మారిరోగం యీలోకాన్ని చుట్టుకొని పీల్చేస్తుంది" అని కామయ్యశాస్త్రిగారు మంచంమీద తుండుగుడ్డ పఱచుకొని నిదురపోవడం సామాన్యంగా ఆయన యుద్యోగం.

శాస్త్రిగారికి పెండ్లికి యెదిగిన వొక కొమార్తె వుంది. ఆ స్థితిలేకపోతే అంతసొగసైందని చెప్పడానికి వీలులేని సామాన్యరూపవతి. మానాయన లేనిపోని పనులుకల్పించుకొని వారియింటికి పోతూవస్తూ పాతబంధుత్వం కలియవేస్తూ మధ్యేమధ్యే నా తెలివితేటలు పొగుడ్తూవుండేవాడు. ప్రస్తుతరాజకీయ విషయాలనుగుఱించీ ఆంధ్రవాఙ్మయాన్నిగుఱించీ విధవా వివాహాలనుగుఱించీ ఆంధ్రపత్రికకు వ్యాసాలు వ్రాస్తుండేవాణ్ణి. ఆవ్యాసాలు పడ్డపత్రిక తీసుకొని మెల్లగా as if nothing happened to the world అన్నట్లు మానాన్న కామయ్యశాస్త్రి యింటికిపోయి యేవోన్యూస్ చదివినట్లుగా అభినయించి అకస్మాత్తుగా నావ్యాసాన్ని చూచినట్లుగా నటించేవాడు. అంతలో యేమండి సోమన్నశాస్త్రులుగారూ అందులో యేమన్నా చిత్రమైన న్యూస్ వుందా అని ఆయన అడిగేవాడు. ఏమీలేదండి, మనవాడున్నాడే రాఘవుడు భారతాన్నిగుఱించి వొక వ్యాసం వ్రాశాడు. అది అచ్చులో పడ్డాదండి. మనవాడిప్పుడిప్పుడు కొంచెం ప్రయోజకుడవుతున్నాడు. వాడికి వివాహం గూడ తలపెట్టుకొన్నాను అని మెల్లంగా unconcerned గా ఒకముక్క జారవిడిచేవాడు మానాన్న. నాకున్నూ శాస్త్రిగారికిన్ని రీడింగురూములో మాటలు జరిగాయి. ఆయన వస్తుండగానే తలావొక్కొక్క న్యూసుపేపరు అందరు జాగ్రత్త చేసుకొన్నారు. తీసుకొంటె యివ్వడని భయం. నేను గతసంవత్సరం పేపర్లో వొక అడ్వరిటయిసుమెంటుకొరకు వెదుకుతూ వుండినాను. కామయ్యశాస్త్రి నాదగ్గరకూర్చోని బహుదీనంగా పేపరు అడిగినాడు. నేను ధారాళంగా యిచ్చినాను. నమ్మకంమీద లేదీచూడకుండా పేపరంతా చదివి టేబిలుపైన పెట్టినాడు. ఇట్లా అప్రయత్నంగా ప్రారంభమైన మాపరిచయం అన్యోన్యప్రశంసలవల్ల మఱికొంత గాఢమైంది. ఆయనవ్రాసిన యుద్ధచరిత్రను నాకంటే వోపికతో వినేవాళ్లు ఇంకెవరూ లేరు. నా వ్యాసాన్ని ఆయనకంటె మెచ్చుకొనేవాళ్లు అంతగా లేరు. వొకరికి వొకరు అంతా ఆదరింపూను.

నావోర్పూ మా నాయనగారి ప్రయత్నం గట్టెక్కింది. కామయ్యశాస్త్రిగారి కూతురినే నాకిచ్చి వివాహం చేసినారు. పెళ్లి అయింది మొదలుచేసి "ఏమండో మీ అల్లుణ్ణి బియ్యేల్ కు చదివించరూ", అని మా నాయన అడిగేవాడు. మీ కెందుకండీ ఆవ్యామోహం. వాడి tendencies ప్రకారం develop కానీయండి. వాడికి పత్రికలకు వ్యాసాలు వ్రాయడంలో మహానిపుణత్వం వుంది. Geniusను ఇప్పుడెవ్వరును recognise చెయ్యరు. second rate మనుష్యులదే కాలము. నాయుద్ధచరిత్రను గురించి యెవరైనా శ్రద్ధతీసుకొంటున్నారా. నేను మరణించినతర్వాత ఏసాహిత్య పరిషత్ వారికో నాపుస్తకం దొరికితే అప్పుడువారు ప్రచురిస్తే అది బయటికి వస్తుంది అని మా మామగారు చెప్పేవారు. సాహిత్యపరిషత్తు వాళ్లు పాతపుస్తకాలేగా అచ్చువేస్తారు అని మా నాయనగారు అన్నారు. నేను వ్రాసినపుస్తకంగూడా పాత కాకితాలపైన్నే వ్రాస్తుంది. చాలాకాలం అయ్యేవఱకు వారిచేతుల్లో పడకుండా భద్రంచేస్తాను, అని మామగారన్నారు. మీపుస్తకాన్ని వాళ్లుఅచ్చువేయరండి. ఆపరిషత్తుకొన్ని మూలసూత్రాలపైన నడుస్తుంది. పుస్తకంపాతదిగావుండవలసింది. ఎంతపాతదైతే అంత మేలు. అచ్చువేయుటకు తగని చెత్తగావుండినప్పటికిన్నీ సరే కనీసపక్షం మున్నూరేండ్లవయస్సుండవలెను. మనుష్యులతలకాయలు Literary museums అని వీరిఅభిప్రాయం, అని మా నాన్న అన్నాడు. అందుకైతే నాపుస్తకం ఉపకరిస్తుందని మామగారు సంతోషపడ్డారు. 'అయితే మనపిల్లవాణ్ణి బియల్ కు చదివించవద్దంటారా?' 'ఎందుకండివాడు యెడిటర్ కావలసినంత మనిషి. ఇటువంటివాడున్నాడని తెలిస్తే ఆంధ్రపత్రికకు సంపాదకుడుగా రమ్మనిపిలుస్తారు. ఇప్పటికే తెలిసివుంటుం దనుకొంటాను.' ఈసంభాషణాలు వినివిని నాయోగ్యతపై కొంచెము నాకు నమ్మకం పొటమరిస్తూవుండేది.

మాతండ్రిగారి యిష్టప్రకారం బియల్ చదవడమున్నూ, మా మామగారి భ్రాంతిప్రకారము నేను సంపాదకుణ్ణి కావడమున్నూ, మాతల్లిగారి అధికారేచ్ఛప్రకారం నేను మేజస్ట్రేటు కావడమున్నూ నాకు ఏమాత్రం యిష్టంలేదు. మాతల్లిదండ్రులకు ఆశాభంగం కలిగించే దుర్బుద్ధి నాకొకటి కలిగింది. దేశాటనం చేయవలసిం దనేకోరిక అంతరంగంలో అడుగుభాగాన్నుంచి బొగడబొడిచి నేటికి పైకి తేలింది. దినదినప్రవర్ధమాన మిక్కుటమైంది. విదేశాలు చూడడానికి ప్రస్తుతం వీలు లేక పోయినప్పటికిన్నీ స్వదేశమైనా చూడవలసిందనే కోర్కె నన్ను బాధిస్తుండేది. చెప్పితే నాన్న వొప్పుకోడు. మామగారు కోపగించుకొంటారు. తల్లి కంటికి కడివెడునీళ్లకు ఏడుస్తుంది. భార్య యింకా సంసారానికి రాలేదు. ప్రణయసంబంధమైన చిక్కులు విరహాలు ఏమీ లేవు. యోచించినాను. ఏమీ తోచలేదు. మామగారు యింట్లోలేని సమయంచూచి శారదా అన్నాను భార్యను. ఏమండీ అన్నది.

నేను—నేనొకరహస్యం చెబుతాను. దాచివుంచుకోగలవా? మీనాన్నకు అమ్మకు మరెవ్వరికి చెప్పగూడదు.

భార్య—పూర్వపతివ్రత లెవరైనా యీలా భర్తల రహస్యాలు దాచిపెట్టున్నారా?

నేను—చాలామంది.

భార్య—అట్లయితే చెప్పండి.

నేను—నాకుహిందూదేశమంతా ఒకమాటుతిరిగి చూడాలని బుద్ధిపుట్టింది. నాప్రయత్నానికి నీవుకూడా సహాయం చేస్తావుగదూ?

భార్య—నేను మిమ్మల్ని వదిలిపెట్టి వొక్కక్షణం గూడా వుండలేనండి. రాముడితోగూడ సీత అరణ్యాలకు పోయింది. హరిశ్చంద్రుడితోగూడా చంద్రమతి అన్ని అష్టకష్టాలు పడ్డది. దమయంతి సమాచారం మొన్న ఆంధ్రసభవాళ్లు వేసిన చిత్రనళీయంలో చూశాంగా; పతివ్రతలెప్పుడు వాళ్లభర్తల్ని వదలిపెట్టి వుండరట. యుద్ధంలోకిగూడా వాళ్ల వెంబడి పోతారట. సత్యభామయుద్ధం చేసిందట గదండీ.

నేను—నేను రాముడిమోస్తరుగా పితృవాక్య పరిపాలనం చేయడానికి బియల్ చదవడానికి పోవడం లేదు. హరిశ్చంద్రుడి మాదిరిగా వొక సుగుణాని కొరకు నూటతొంభయి సుగుణాలను బలిచ్చి కష్టపడడానికి పోవడంలేదు. నలుడిమోస్తరుగా మీనాన్న ఆటలో

రాజ్యం పోగొట్టుకోని ఆడవిదారిపట్టడానికి తయారు కాలేదు. అట్లాంటి సమయంలో పతివ్రతలు భర్తల వెంటపడవచ్చును: నేను దేశంచూడడానికి పోతున్నాను.

భార్య—నేను మీవెంటరాకపోతే పతివ్రతను కానో యేమోనని భయమేస్తుంది(కళ్లనీళ్లు పెట్టుకొనును).

నేను—ఎందుకు ఏడుస్తున్నావు. నీకీపిచ్చ యెప్పుడు తల్లోకి యెక్కింది?

భార్య—ముగవేషంతో వుండే ఆడవాళ్లని మా నాన్న మీకిచ్చి పెండ్లి చేయలేదు.

నేను—వోయిబాబో! యెక్కడి దీపురాణధోరణి? ఒక్కనిమిషంలో మనము నాయికా నాయకులమైనాము. ఏ ఆశుకవియైనాదగ్గరవుంటే మనలనుగురించి అడుగుతిప్పకుండా ప్రబంధం అల్లేవాడు! శారదా నిజం చెప్పు. ఎక్కడి వీమాటలు.

భార్య—రాముడు అరణ్యానికి పొయ్యేటప్పుడు సీతనుకూడా తీసుకోని పోనంటే సీత అట్లానిందించిందట.

నేను—అట్లాచెప్పు. My good god! నీవెక్కడ చదువుకొన్నావు?

భార్య—National School లో

నేను—ఓ say so, అందువల్లనే యీ Patriotic పాతివ్రత్యము! నీవు పతివ్రతవేనని certificate యిస్తాను. నీకాభయం లేదు.

భార్య—అయితే పతినివదలిపెట్టివుండిన పతివ్రతపేరు వొకటి చెప్పండి చూస్తాం.

నేను—నీకాపిచ్చ యింకాపోలేదు. ఎవరో వుంటారు-తలంపునకు రాలేదు—ఆ—ఊర్మిళ. లక్ష్మణుడి భార్య పన్నెండేళ్లు భర్తనువదిలిపెట్టి అమ్మగారింట్లో వున్నది.

భార్య—ఆమె పేరు పతివ్రతలపట్టిలో లేదండి.

నేను—లేకపోతే మనము చేరుస్తాము. లక్ష్మణుడిభార్య పతివ్రతకాదని యెవరంటారో చెప్పమనుచూస్తాం.

భార్య—అట్లయితే మీప్రయాణానికి నేనొప్పుకొంటానండి.

నేను—వొప్పుకోవడమేగాదు. ఈసంగతి యెవ్వరికి తెలియకూడదు. మామగారు నిన్నడిగితే స్నేహితులను చూడడానికి ఉత్తరాదికి వెళ్లవలెనని అనుకొంటూ వుండినాడనిచెప్పు. తెలిసిందా. సరేనన్నదిభార్య. ఆవేళ రాత్రే నెల్లూరు వదలినాను—ఇంకా నాజీవితచరిత్రం పూర్తికాలేదు. నేను దేశాటనంచేసి యూరుచేరినతర్వాత నన్నెవరైనా గొప్పమనిషిఅంటె అప్పుడు కొరవ పూర్తి చేస్తాను.

కేసబియాంక

నాళము కృష్ణారావు గారు

భగ్గుమని మండు నోడ పైభాగమందు
నిట్టనిలుచుండె బాలుండు నిబ్బరముగ,
తనదుజనకుని యానతి తలను దాల్చి;
పఱచి రెల్లరు నాతఁడొక్కరుఁడు తక్క.

సంజ కెంజాయనడుమ భాస్కరుఁడు వోలె
దట్టముగ మండు మంటల నట్టనడుమ
విమలకాంతుల బాలుండు వెలుఁగుచుండె;
వీరరస మూర! మూర్తీభవించె ననఁగ.

ఉజ్జ్వలంబుగ జ్వాలలు ప్రజ్వరిల్లె
కాని, యాబాలుఁడొక్కింత కదలఁడయ్యె
తండ్రియానతి భక్తిమై తలనుదాల్చి;
బళిర! ఎంతటిధీరుండో బాలకుండు?

'చెప్పుమా తండ్రి! నే నింక నిప్పుడైన
అవలి కేగుదునే?' యంచు నఱచె నతఁడు;
ఎఱుఁగఁ డక్కట! తనతండ్రి యింతమున్నె
అగ్నిహోత్రుని కాహుతి యయ్యె నంచు.

భీకరకరాళ సర్పజిహ్వాకలభాతి
బుస్సుబుస్సని చిచ్చులు బుగులు కొనియె;
విలయకాలము శాసించు విభునిఁబోలె
నిర్భయంబుగ నిలుచుండె నర్భకుండు.

వేడ్కమై మృత్యుదేవిని పెండ్లియాడ
తమక మొందెడు పెండిలికొమరుఁ డనగ
ఠీవి మీఱఁగ నిలుచుండె డింభకుండు
వీర శృంగారరసములు పెనఁగులాడ.

'ఏల పలుకవు? నాపని యిప్పుడైన
అయ్యెనే?' యని క్రమ్మఱ నఱచె నతఁడు;
వానిపలుకులు చిటపెటార్భటుల నడుమ
నడఁగి యివలికి వెలువడ వయ్యె నకట!

పాదముల సోఁకి, యూరులపైకిఁ బ్రాఁకి,
కౌనునఁ బెనంగి, కంఠంబు కౌఁగిలించి,
చిట్టిచుబుకంబు చుంబించె; ఎంతతీపొ
వీతిహోత్రుని కాముద్దుబిడ్డమీఁద?

జ్వలన మొందెడు వహ్నికాజ్వాలల పయి
అతని జీరాడుకురులు నాట్యంబు సలిపె,
విరియఁ బూచిన మందారతరువుమీఁద
బాళిమై మూఁగు తుమ్మెదపాళి యనఁగ.

మరల గొంతెత్తి కడసారి యఱచె నతఁడు
'నిలుతునే యింక నీయాజ్ఞ తెలుపు మయ్య'
జాలి గుల్కెడి యాపల్కు లాలకించి
కొందలముఁ జెంది జలనిధి ఘోషపెట్టె.

అంతకంతకు పెనుమంట లగ్గలించి
గుప్పుగుప్పున కుప్పించి యుప్పరమున
కెగసి, యటునిటు గాలిలో నెగురుచున్న
ధ్వజముమీఁదికి దండెత్తి దాడి సలిపె.

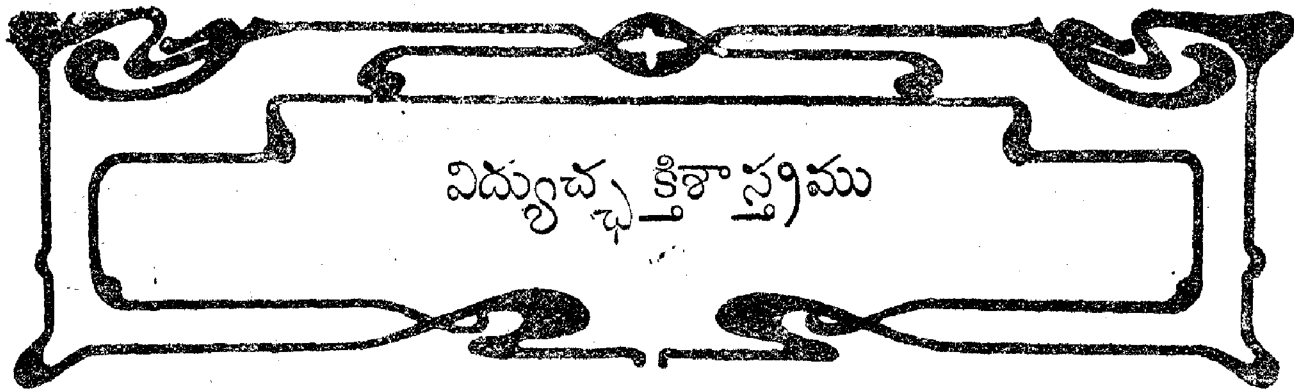
అక్కటా! ఏమి చెప్పుదు?—నంతలోనె
బెడిదమగు భీషణధ్వని పిడుగుబోలె
ఉదధిమధ్యమునందుండి యుద్భవించి
బోరుకలఁగెను దిక్కులు మాఱుమ్రోఁగ.

బల్లుమని యంత నానావ బ్రద్దలగుచు
చాఁపకొయ్యయు, చుక్కాని, చాఁపత్రోడ
చిదురచిదురలై జలధివీచికలఁ దేలె;
అక్కటా! ఎందు నున్నాఁడొ యనుఁగుబిడ్డ?

కడలికడుపున నడఁగెనో? గాలిలోన
లీన మయ్యెనో? బాలుండు కాన రాఁడు;
మిణుఁగురులఁ బోలె ధగధగ మింట మెఱయు
అగ్నికణముల నడుగుఁడే యతనిజాడ.

దారుణంబగు నానాఁడు తరణియందు
మ్రంది రెందరో మనుజులు మంట మ్రగ్గి;
నిలిచెనే వారినామముల్ నేఁటి దనుక
ధీరుఁడగు బాలుఁ డీతనిపేరు దక్క?

వసుధ నెన్నె విభాషలు వఱలుఁ గాక!
ధీర 'కేసబియాంకుని' దివ్యచరిత
మధురగీతికఁ బాడు నామాన్యభాష
ధరణి నాచంద్రతారమై వఱలుఁగాక!

విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రము

మూలసూత్రములు
(FUNDAMENTAL PRINCIPLES)

విద్యుత్ప్రకృతి (CELL)

విద్యుచ్ఛక్తిని ముఖ్యముగ రెండువిధములుగ తయారు చేయవచ్చును. మొదటిది మొట్టమొదట కని పెట్టబడుటవలనను, దానికి చాల ఉపయోగము లుండుట వలనను దానినిగురించి మొదట చెప్పవలసి వచ్చినది.

ఒకగాజుబుడ్డి తీసికొని దానిని గంధకద్రావకము తో నింపి తుత్తునాగమురేకు(Zinc Plate) నొకదానిని, కర్బనము (Carbon) లేక బొగ్గుకణిక నొకదానిని ఒక దాని కొకటి తగులకుండునట్లు ఆద్రావకములో నుంచుము. తుత్తునాగమురేకు, బొగ్గుకణికల నొండొంటిని రాగి తీగెతో గలుపుము. అప్పుడు విద్యుచ్ఛక్తి ఆతీగెలో ప్రవహించును. ఇన్నిటితో గూడిన యట్టి గాజుబుడ్డిని విద్యుత్ప్రకృతి (Cell) అందురు. దీనిలో విద్యుచ్ఛక్తి కొద్దిగా పుట్టును. ఈపుట్టువిద్యుచ్ఛక్తి విద్యుత్ప్రకృతికి వెలుపల బొగ్గుకణికనుండి తుత్తునాగపురేకునకు బోవు చున్నట్లు ఫలితములనుబట్టి తెలియవచ్చును. అందువలననే బొగ్గుకణికను ధనధ్రువ మనియు, తుత్తునాగపురేకును ఋణధ్రువమనియు నందురు. విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టించుటకై ఆ గాజుబుడ్డిలో పైనిచెప్పిన తుత్తునాగము కర్బనములే కాక మరికొన్ని యితరపదార్థములను గూడ నుంచవచ్చును. గంధకద్రావకము ద్రవపదార్థ మగుటచేత నీపైని చెప్పిన విద్యుత్ప్రకృతిని మనయిచ్ఛవచ్చినట్లు ఇష్టమువచ్చినచోటికి తీసికొనిపోవుటకు వీలుగా లేదు. అందువలన దానికి బదులుగా ఘనపదార్థములైన నవాసారము (Ammonium Chloride), మాంగనద్వ్యమ్లజనితము (Manganese Dioxide) ఉపయోగించినట్లయిన పూర్వము వలెనే విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టును. ఇట్టిదానిని నిర్ద్రవవిద్యుత్ప్రకృతి (Dry cell) అందురు. దీనినే ఆధునికులు 'పాకెట్ లైట్' అనబడు 'జేబులో వేసికొని కొనిపోవ వీలగు 'విద్యుద్ద్యుతి" (Electric Light) కుపయోగింతురు. పైనిచెప్పిన ద్రవపదార్థవిద్యుత్ప్రకృతిని తపాలకచ్చేరిలలో తంతివార్తలు పంపుటకవసరమైన విద్యుచ్ఛక్తిని తయారుచేయుటకు వాడుకచేయుదురు.

ఒత్తిడి (Pressure); నిరోధము (Resistance)

విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రములో ఒత్తిడి అనగా నేమో అర్థముచేసికొనుట చాలముఖ్యము. విద్యుత్ప్రకృతిలో విద్యుచ్ఛక్తి బొగ్గుకణికనుండి తుత్తునాగమురేకుదగ్గఱ కెందుకువచ్చును? దీనికి కారణమిది: రెండుస్థలము లున్నవను కొనుడు. అందులో నొకటి రెండవదానికంటె నెత్తు; అందుచేత నీరు ఉన్నతస్థలమునుండి పల్లపుస్థలముదగ్గఱకు బ్రవహించును. ఈరెండుస్థలములకుగల ఔన్నత్యములో నుండు భేదమునుబట్టి ప్రవాహవేగ ముండును. ఎత్తు ఎక్కువయినచో ఉరవడి యెక్కువగును. ప్రవాహ మెక్కువవడిగా నున్నచో దానిభావ మేమనగా మొదటిస్థలము రెండవదానికంటె నెత్తుమీద నున్నదని. అట్లే విద్యుచ్ఛక్తి బొగ్గుకణికదగ్గఱనుంచి తుత్తునాగముదగ్గఱకు బ్రవహించుచున్న దనగా ఈరెంటికి నేదో యొకవిధమైనభేదము కలదని తెలియనగును. ఈభేదమునే ఒత్తిడి యందురు. ఇది రెండులోహములయొక్క నైసర్గికవ్యత్యాసమువల్ల కలుగుచున్నది. విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవాహ మున్నప్పుడెల్ల ఆప్రవాహము బైలుదేఱుధ్రువమునకును, చేరుధ్రువమునకును కొంతఒత్తిడిభేద ముండితీరవలయును. ఈయొత్తిడి వలననే విద్యుత్ప్రవాహము ప్రవహించును. ఒత్తిడి ఎక్కువగా నున్నంతమాత్రమున ప్రవాహరాశి ఎక్కువగా నుండునని చెప్పుటకు వీలులేదు. అందు కీక్రిందియుదాహరణమును గమనింపదగును.—రెండుదేశము లున్నవనుకొ

నుడు: హిందూదేశము, టిబెట్టుదేశము. ఈరెంటిలో హిందూదేశము చాలఫలవంతమైనది. అందువలన ప్రజలకు టిబెట్టుదేశమునుండి హిందూదేశమునకు రావలెనని ఆసక్తి యెక్కువ; అనగా ప్రజలు తమదేశమును వదలుటకు కొంతఒత్తిడి కలదు. కాని మధ్య హిమవత్పర్వతములు కలవు. దాటిపోవుట చాలకష్టము. అట్టిసమయములో రెండుదేశములకు భేదమున్నను రెంటిలో హిందూదేశమున నివసించుట కనుకూలముగ నున్నను పర్వతనిరోధ ముండుటచేత జనులు బాహాటముగ పోరు. గంజి త్రాగి స్వదేశమున నుండుటకే సంతృప్తి చెందుదురు. రెంటికిని మధ్య పర్వతము లేదనుకొనుడు; లేక పైబరుకనుముల వంటి కనుములు కలవనుకొనుడు. అప్పుడు జరుగువృత్తాంతము వేఱె చెప్పనక్కఱలేదు. హిందూదేశమంతయు టిబెట్టుదేశప్రజలతో నిండిపోవును. ఇది సహజము. ఇట్లే విద్యుచ్ఛక్తిప్రవాహమునకు ఒత్తిడి యున్నంతమాత్రమున విద్యుచ్ఛక్తి ఒకధ్రువమునుండి మఱియొక ధ్రువమునకు ప్రవహించు ననుకొనవలదు. అది పోవుమార్గమునుబట్టి యుండును. రాజమార్గమైన ప్రజలు ఎడతెరపిలేకుండ పోవునట్లు విద్యుచ్ఛక్తికూడ మార్గము సరళమైన దైనయెడల నిరాఘాటముగ బ్రవహించును. ఇట్లు విద్యుత్ప్రవాహమున కెక్కువనిరోధము కలిగింపకుండ, నిరాఘాటముగ ప్రవహించునట్లు చేయులోహములను 'వ్యాపకములు' (conductors) అనియు, ప్రవాహమునకు నిరోధము (Resistance) కలిగించువాటిని నిరోధకము లనియు అందురు. నిరోధకములైనను ఒత్తిడి యెక్కువగుచో నవి వ్యాపకములుగ మాఱునని వేఱె చెప్పనక్కఱలేదు. పై నిచ్చిన యుదాహరణమున టిబెట్టుదేశము కఱవుబాధచేత కమిలిపోవుచున్న దనుకొనుడు. వర్షము లతివృష్టిగ కురియుచున్నను మార్గ నిరోధకములైన హిమవత్పర్వతములు దాటినచో సుభిక్షమైన హిందూదేశము క్షామపీడితులకు శరణ్యమొసగగల దనుకొనుడు. అట్టిస్థితిలో టిబెట్టుదేశీయులు దేశాంతరనివాసు లగుటకు ఒత్తిడి ఎక్కువయినదికదా! ఇట్లుఒత్తిడి ఎక్కువయినప్పుడు ఇతరసమయములలో దేశమునుండి కదలుటకు అశ్రద్ధచేయువారు నిరోధకములైనకొండలనుగూడ దాటుచున్నారు; అనగా కొండలు మార్గనిరోధకములైనను ఒత్తిడి యెక్కువగుటచేత రాజమార్గమువలె మారుచున్నవి. ఇట్లే విద్యుచ్ఛక్తిలోను రెండుధ్రువముల మధ్య ఒత్తిడి యెక్కువైనచో మధ్య నిరోధకము లున్నను విద్యుత్ప్రవాహ మేర్పడును.

కొలతప్రమాణములు (Units of Measurement)

విద్యుచ్ఛాస్త్రము బాగుగ బోధపడవలయునన్న ఈభాగములను గొంత శ్రద్ధతో జదువవలయును. అన్ని వస్తువులకు ప్రమాణము కలదు. ప్రమాణమువలన ఒక వస్తువు నింకొకవస్తువుతో పోల్చుటకు సదుపాయము కలుగుచున్నది. రెండుగదు లున్నవనుకొనుడు. అందులో ఏది పెద్దదైనది అంచనా వేయవచ్చును కాని స్పష్టముగా తెలియుటకు అడుగుబద్దతో వాటిని కొలిచి మొదటిగది పదిఅడుగులు, రెండవది ఇరువదిఅడుగులు ఉన్నయెడల రెండవది మొదటిదానికంటె పెద్దదని చెప్పుదుము. ఇట్లు రెంటిని పోల్చిచూచుటకు ఒక్కప్రమాణ మవసరము. ప్రకృతిశాస్త్రములలో సాధారణముగ అడుగుకు బదులు సెంటిమీటరు అను ఫ్రెంచివారిప్రమాణము నుపయోగింతురు. అట్లే ప్రతివిధమైన గణనమునకును ప్రమాణ ముండవలయును. విద్యుచ్ఛాస్త్రమున ఒత్తిడికి ఆదిమప్రమాణము (Unit) వోల్టు అని చెప్పుదురు. దీని కీపేరు విద్యుచ్ఛాస్త్రవేత్తయైన వోల్టువలన కలిగినది. ప్రవాహమునకు ఆదిమప్రమాణము ఏంపియరు. విద్యుచ్ఛక్తి ఒక జలపాత్రలో ప్రవహించుచున్నప్పుడు ఉదజనిగాలి వెలువడుచుండును. నిమిషకాలములో 6.96 'ఘనసెంటిమీటర్ల[1]' ఉదజనిగాలి వెలువడుచో ఆజలపాత్రలో బ్రవహించు విద్యుత్ప్రవాహము ఒక ఆంపియరు అని చెప్పబడును. ఇట్లే నిరోధమునకు కూడ ప్రమాణము కలదు. ఇందువల్ల దేనికి ఎక్కువనిరోధకశక్తి కలదో తెలిసికొనగలము. ఒకచతురపు మిల్లిమీ

1. ఒకఅడుగుకు 30.5 సెంటిమీటర్లు. ఎత్తు ఒకసెంటిమీటరు, పొడుగు ఒకసెంటిమీటరు, వెడల్పు ఒక సెంటిమీటరు గల ప్రవాహమును ఒక 'ఘనసెంటిమీటరు' ప్రవాహ మందురు.

టరు[1] క్షేత్రఫలము (Area) గల రాగితీగె 60 మీటర్ల పొడుగు ఉన్నయెడల దాని నిరోధకశక్తి ఒక 'ఓమ్'.

ఈనిరోధకశక్తినిగురించి యింక కొంత తెలిసికొనవలయును. తీగె పొడుగైనకొలది నిది యెక్కువగుట సహజము. అడ్డకట్టు ఎక్కువ ఎత్తైనకొలదిని ప్రవాహమున కడ్డు ఎక్కువకదా. అందుచే నైరుధ్యము (నిరోధకశక్తి) తీగె పొడవునుబట్టి ఎక్కువగుచుండునని గ్రహింపవలయును. ఇంతియేకాదు. ఇది తీగె అడ్డుభాగము (Cross Section) యొక్క క్షేత్రఫలమునుబట్టికూడ నుండును. రెండు గుండ్రనితీగె లున్నవనుకొనుడు. (విద్యుచ్ఛక్తివ్యాపకములయొక్క అడ్డుభాగ మెప్పుడును గుండ్రముగ నుండును.) ఒకదానివ్యాసము (అడ్డుకొలత= Diameter) ఒకమిల్లిమీటరు. రెండవదానిది రెండు మిల్లిమీటరులు. ఈతీగెలు రెంటిని విద్యుద్వ్యాపకములుగ నుపయోగించుచుంటి మనుకొనుడు. రెంటిలోను ప్రవాహమును గలిగించు ఒత్తిడి సమానమే యైనచో దేనిలోనుండి విద్యుచ్ఛక్తి మిక్కిలిసులభముగా ప్రవహింపగలదు? పోవుటకు మార్గ మెక్కువవెడల్పుగా నున్నచో ప్రజలు తండోపతండములుగ పోవుట కనుకూలముగ నుండునుకదా! అట్లే తీగెలోని అడ్డుభాగము యొక్క క్షేత్రఫల మెక్కువయైనచో విద్యుచ్ఛక్తి నిరాఘాటముగ ప్రవహింపగలదు. ఈ నైరుధ్యము ఉపయోగించు వ్యాపకము యొక్క స్వభావగుణమును బట్టికూడ ఉండును. నదీప్రవాహము కొండప్రదేశములలో యథేచ్ఛముగ పాఱుచున్నను, అది పాఱు ప్రదేశము మళ్లు రాగిటిమట్టికలప్రదేశమైన వడి తగ్గును. అనగా భూమిస్వభావమునుబట్టికూడ పాఱుదల ఉండును. నైరుధ్యము తీగెలపొడుగు ఎక్కువయినకొలది ఎక్కువగును. తీగె అడ్డుభాగముయొక్క క్షేత్రఫల మెక్కువయినకొలది తగ్గును. అది వ్యాపకస్వభావమునుబట్టికూడ నుండును. వీటినన్నిటిని ఈక్రిందిసూత్రము స్పష్టపఱుచుచున్నది:—

నైరుధ్యము (నిరోధకశక్తి) = $\frac{\text{పొడవు} \times \text{గుణప్రమాణము.}}{\text{క్షేత్రఫలము.}}$ [2]

పైసూత్రమునుబట్టి నైరుధ్యము మూటిమీద ఆధారపడియుండునని స్పష్టమగుచున్నది. మూడును ఏవన (1) వస్తువుయొక్క పొడవు (2) వస్తువు అడ్డుభాగముయొక్క క్షేత్రఫలము (3) వస్తువుయొక్క స్వభావగుణము. ఈ విషయము స్పష్టముగ దెలియుటకై మనము రెండు వేఱువేఱు లోహపుముక్కలను తీసికొందము. ఆముక్కలు రెండును సమానమైన పొడవుకలవి. ఆరెండుముక్కల అడ్డుభాగముయొక్క క్షేత్రఫలముగూడ సమానమే. ఇక భేద మెచ్చట గలదు? ఆరెండుముక్కలయొక్క స్వభావగుణమునఁ గలదు. వేఱువేఱు లోహపుముక్క లగుటవలన నవి వేఱువేఱు స్వభావగుణములు కలవి. ఈరెండును కడమరెంటిలో సమానమే యగుట వలన, ఈరెంటి నైరుధ్యము మనకు దెలిసినచో అది స్వభావగుణముమీద నెట్లు ఆధారపడియుండునో మనకు దెలియగలదు. ఈరెండు ముక్కలును ఒక సెంటిమీటరు పొడవును, ఒకచతురపు సెంటిమీటరు క్షేత్రఫలమును గలిగియున్నయెడల వాటినైరుధ్యమే ఆయాలోహముల గుణసంఖ్యను తెలుపును.

ఆదిమగుణ ప్రమాణసూచిక

వెండి	1. 6	[3]మైక్రోఓమ్
రాగి	1.67	,,
బంగారము	2. 0	,,
అల్యూమినము	3. 3	,,
ఇనుము	10. 0	,,
మాంగనిక్	46. 0	,,
పాదరసము	94. 0	,,

దీనివల్ల వెండి అన్నిటికన్న తక్కువ నిరోధక స్వభావము కలది యని తేలుచున్నది. కాని అది ఖరీదు కల దగుటచేత దానితరువాత నిరోధకశక్తి తక్కువకల

1. పదిమిల్లిమీటర్లు ఒక సెంటిమీటరు. నూరు సెంటిమీటర్లు ఒకమీటరు. పొడుగు వెడల్పు సమముగా నున్న దాని క్షేత్రఫలము (Area)నకు చతురము అని పేరు.

2. గుణప్రమాణము అనగా వ్యాపకముయొక్క స్వభావగుణమును దెలుపు సంఖ్య.

3. పదిలక్షల మైక్రోఓమ్‌లు ఒక ఓమ్ అగును.

రాగినే తరుచుగ నుపయోగించుచుందురు. నైరుధ్యము ఎక్కువ కావలసినచోట ఘనపదార్థ మగుటచేత మాంగనిక్ ఉపయోగింతురు.

ఉష్ణము హెచ్చినచో నైరుధ్యము హెచ్చును.

ఓమ్‌సూత్రము

'ఓమ్' శాస్త్రవేత్త కనిపెట్టిన సూత్రము విద్యుచ్ఛక్తిశాస్త్రములోనికెల్ల ముఖ్యమైనది. ఈసూత్ర మిట్లు చెప్పుచున్నది:

$$\text{ప్రవాహము} = \frac{\text{ఒత్తిడి}}{\text{నిరోధకశక్తి}}$$

అనగా ఒత్తిడి ఎక్కువైన కొలది ప్రవాహ మెక్కువగుచుండును. నైరుధ్యము ఎక్కువైన కొలది ప్రవాహము తగ్గుచుండును. ఇది సహజమేకదా! ఈ ఓమ్‌సూత్రము నింకొకవిధముగాకూడ జెప్పవచ్చును:

$$\text{ప్రవాహము} \times \text{నైరుధ్యము} = \text{ఒత్తిడి}$$

$$\text{నైరుధ్యము} = \frac{\text{ఒత్తిడి}}{\text{ప్రవాహము}}$$

ఈపైసూత్రముల ననుసరించి ఏరెండు తెలిసినను మూడవది కనిపెట్టవచ్చును. ఓమ్‌సూత్రోదాహరణములు: ఓమ్‌సూత్రము బాగుగాబోధపడుటకు ఈక్రింద కొన్ని ఉదాహరణముల నిచ్చెదను: (1) ఒకవిద్యుద్ద్యుతికి (Electric Light) సాధారణముగ అదిమప్రమాణమైన ఏంపియరులో నాఱవవంతు కావలసియుండును. దాని నైరుధ్యము సుమారు 1320 ఓమ్ లుండును. అట్లయిన ఆద్యుతి కొనలను ఎంత ఒత్తిడి ఉన్నచో దీపము వెలుగును? విద్యుద్ద్యుతినిగురించి ముందు మన మెక్కువగ తెలిసికొనగలము. అది యెక్కువ నైరుధ్యముగల ఒకతీగె. దానినుండి విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించునప్పుడు నిరోధ మెక్కువగా నుండుటచేత వేడిమి పుట్టును. ఈ వేడిమి అధికమైనప్పుడు వెలుతురు కలుగును.

రెండవసూత్రము ప్రకారము దీనిని చేయవచ్చును.

ప్రవాహము $= \frac{1}{6}$ ఏంపియరు.

నైరుధ్యము $= 1320$ ఓమ్‌లు.

అందుచే ఒత్తిడి $= \frac{1}{6} \times 1320 = 220$ వోల్టులు.

2. ఉదా.—మద్రాస్ సెనేట్ హాల్ దగ్గర పెద్ద విద్యుద్ద్యుతి కలదు. దానికి సుమారు 2 ఏంపియరుల ప్రవాహము కావలసియుండును. దాని నైరుధ్యము 110 ఓమ్‌లు అయినచో వెలుతురు రావలెనన్న ఎంతఒత్తిడి కావలసి ఉండును?

ఒత్తిడి $= 2 \times 110 = 220$

(ప్రవాహము × నైరుధ్యము.)

3. ఉదా.—తోలుబొమ్మలుకనబడునట్లు చేయుటకు తెరవెనుక కాగడాలు పెట్టుదురుకదా. అట్లే నూతనముగ వెలసిన సినీమాలోకూడ బొమ్మలు కనబడుటకు ఏదైన దీపిక ఉండవలయును. అట్లుపయోగపడునది విస్ఫులింగము. విస్ఫులింగము అనగా విద్యుత్ప్రవాహ మార్గమున ఒకటిరెండు మిల్లిమీటరులుమాత్రము వ్యాపకము లేకయుండును. ఆప్రదేశమందు ఒత్తిడి ఎక్కువగుటచేత నిరోధకమైన గాలి వ్యాపకముగ మారి ప్రవాహమునకు దారి యిచ్చును. ఆవ్యాపకము లేనిభాగమున గాన్పించునదే విస్ఫులింగము. ఈ విస్ఫులింగమునకు సుమారు 10 ఏంపియరుల ప్రవాహము కావలయును. గాలియొక్క నైరుధ్యము 5 ఓమ్‌లైనచో విద్యుచ్ఛక్తి ఎంతఒత్తిడితో ప్రవహింపవలయును?

ఒత్తిడి = ప్రవాహము × నైరుధ్యము.

$= 10 \times 5 = 50$ వోల్టులు.

4. ఉదా.—పాకెట్ లైటుకి విద్యుచ్ఛక్తి అందిముడ్చబడిన నిర్ద్రవవిద్యుత్క్రాలినిబట్టి వచ్చుచుండును. విద్యుత్క్రాలియొక్క ఒత్తిడి 2 వోల్టులు. దీపము వెలుగుటకు సుమారు ఏంపియరులో పదవభాగము కావలయును. అట్టిచో ఆద్యుతియొక్క నైరుధ్య మెంత?

$$\text{నైరుధ్యము} = \frac{\text{ఒత్తిడి}}{\text{ప్రవాహము}} = \frac{2 \times 10}{1} = 20 \text{ ఓమ్‌లు.}$$

5. ఉదా.—విద్యుచ్ఛక్తి తయారుచేయు యంత్రశాలనుండి అది ఉపయోగింపబడు స్థలమునకు 500 ల మీటర్లు. (అనగా 8 మైలు) దీనికుపయోగించు రాగితీగెయొక్క క్షేత్రఫలము నాలుగుచతురపు మిల్లిమీటర్లు అయినచో దాని నైరుధ్య మెంత? విద్యుచ్ఛక్తి ఉపయోగింపబడుస్థలమున 220 వోల్టులు ఒత్తిడి కావలయును.

విద్యుత్ప్రవాహము 10 ఏంపియరు లయినచో యంత్రశాలయందు విద్యుచ్ఛక్తి ఒత్తిడి యెంత ఉండవలయును? (ఇక్కడ నిరోధకసూత్రము నుపయోగింపవలయును).

$$\frac{\text{పొడుగు} \times \text{గుణప్రమాణసంఖ్య}}{\text{క్షేత్రఫలము}} = \text{నైరుధ్యము}$$

ఇందులో పొడుగు 1000 మీటర్లు. ఎందువల్లననగా విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించుటకొకపరిధి కావలయునని తెలిపియుంటిమి. అందుచే విద్యుచ్ఛక్తి యంత్రశాల నుండి ఉపయోగింపబడుస్థలమునకు ప్రవహింపవలయునంటే కనీసము రెండుతీగలైన నుండవలయును. అందుచేత ఈలెక్కలో తీసికోవలసిన పొడవు 1000 మీటర్లు.

1000 మీటర్లు=100000 సెంటిమీటర్లు

4 చతురపుమిల్లిమీటర్లు= $\frac{4}{100}$ చతురపు సెంటిమీటర్లు

గుణసంఖ్య =1.67 మైక్రోఓమ్‌లు.

$$\text{నైరుధ్యము} = \frac{100}{4} \times \frac{100000}{1} \times \frac{1.67}{1000000}$$

=4.175 ఓములు.

ఓమ్‌సూత్రప్రకారము. తీగెలనిరోధమువల్ల తగ్గిన ఒత్తిడి=నైరుధ్యము $\times$ ప్రవాహము=4.175 $\times$ 10=4 1.75 వోల్టులు.

అందుచే పుట్టుస్థలమున నుండవలసిన ఒత్తిడి=ఉపయోగింపబడుచోట ఉండవలసిన ఒత్తిడి + తీగెల నిరోధమువలన తగ్గినఒత్తిడి=41.75 + 220=261.75 వోల్టులు.

అంతర్నిరోధము
(Internal Resistance)

విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించుటకు విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టుచోటికి మరల వచ్చుటకు ఒకచుట్టువ్యాపకమేదైన నుండవలయును. అందువలన విద్యుత్పరిధిలో విద్యుచ్ఛక్తి పుట్టుటకు విద్యుత్కృతియు, ప్రవహించుటకు వ్యాపకమును, ఉపయోగించుటకేదైనసాధనమును ముఖ్యముగా ఉండును. విద్యుత్కృతిలో గంధకద్రావక ముండునని చెప్పబడినది. దాని నైరుధ్య మెక్కువ. అందువల్ల విద్యుచ్ఛక్తికి కొంత అంతర్నైరుధ్యము కలదని యెఱుంగ నగును. ఒకపరిధిలో ఒకఓమ్ అంతర్నైరుధ్యమును, వ్యాపకనైరుధ్యము 2 ఓమ్‌లు, పరికరనైరుధ్యము 3 ఓమ్‌లు నున్న దనుకొనుడు. మొత్తము నైరుధ్యము 6 ఓమ్‌లు. విద్యుత్కృతికి 12 వోల్టులు ఒత్తిడి యివ్వగలశక్తి ఉన్నదనుకొనుచో విద్యుచ్ఛక్తిప్రవాహము యొక్క కొలత $\frac{12}{6}$=2 ఏంపియరు లగుచున్నది. ఓమ్ సూత్రప్రకారము విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించునపుడు అంతర్నిరోధమువల్ల కొంతఒత్తిడి తగ్గును. ఎందుకనగా ఒత్తిడి=ప్రవాహము $\times$ నైరుధ్యముల అందువల్ల అంతర్నైరుధ్యమువల్ల తగ్గిపోవుఒత్తిడి=2 $\times$ 1=2 వోల్టులు. అందుచేత బాహ్యమునకు 12–2=పదివోల్టులుమాత్రము ఒత్తిడి మిగులుచున్నది. అంతర్నిరోధమును దాటుటకు వినియోగింపబడుఈయొత్తిడిప్రవాహమెక్కువయినకొలది ఎక్కువగును. ఇట్లు విద్యుత్కృతి అంతరమున నుపయోగింపబడుచున్న ఒత్తిడి నిరుపయోగ మగుచున్నది. అందువలన దానిని తగ్గించుటకు ప్రయత్నింప వలయును. దానిని తగ్గించుట ఎట్లన అంతర్నిరోధమును తగ్గించుటయే.

ఎక్కువవ్యాపకశక్తిలేని గంధకద్రావకము నుపయోగపఱచుటయే అంతర్నిరోధమునకు కారణము. విద్యుత్కృతిలో తుత్తునాగపురేకును, బొగ్గుకణికయు సాధారణముగ కొంతవఱకే యుండును. తుత్తునాగమురేకుయొక్క కొనయు, బొగ్గు కణికయొక్క కొనయు గంధకద్రావకములో నుండును. విద్యుచ్ఛక్తి బాహ్యమున బొగ్గుకణిక నుండి తుత్తునాగమునకు బోయి, దానిఅడుగుకొననుండి గంధకద్రావకముద్వారా విద్యుత్కృతిలోపలి బొగ్గుకణిక అడుగుకొనకు బోయి యీవిధమున బాహ్యమునను, అంతరమునను చుట్టుచుట్టి వచ్చుచుండును. విద్యుత్కృతిలో బొగ్గుకణిక, తుత్తునాగములు అడుగుకొనలవఱకే విద్యుత్ప్రవాహము ప్రవహించుచుండును. అంతకు దిగువభాగమున విద్యుత్ప్రవాహ ముండదు. ఇందువల్ల ఈబొగ్గుకణికయు, తుత్తునాగమును విద్యుత్కృతిలో అట్టడుగుభాగమువఱకు నుండగూడదని కాదు. అట్లున్నను ఉండవచ్చును. ఇక గంధకద్రావకముయొక్క నైరుధ్యమును తగ్గించు మార్గ మిది. ఈగంధకద్రావకము విద్యుత్కృతిలో నుండు నంతర్వ్యాపకము. దీనిపొడవు తుత్తునాగమురేకునకు, బొగ్గుకణికకు మధ్యనుండు భాగము. దీని అడ్డుభాగము యొక్క క్షేత్రఫలము ద్రావకములో మునిగియున్న

తుత్తునాగమురేకుయొక్క క్షేత్రఫలమే. ఇటువంటిదాని నైరుధ్యము తగ్గవలెనన్న సూత్రప్రకారము పొడుగునైనను తగ్గింపవలయును, లేదా క్షేత్రఫలమైన హెచ్చింపవలెను. పొడుగు తగ్గించుటకు వీలులేదు కావున క్షేత్రఫలమునే హెచ్చింపవలెను: అనగా పెద్దపెద్దరేకుల నుపయోగింపవలయును. అప్పుడు అంతర్నిరోధము తగ్గును. ఒత్తిడి వ్యర్థముగ తగ్గిపోదు. కాని పెద్దపెద్దరేకులుగ విద్యుత్కృతిని ఒకచోటినుండి మరియొకచోటికి తీసికొనిపోవుట సులభసాధ్యము కాదు.

పరిధి, (Circuit)

సమాంతర, పంక్తి యేర్పాటులు

(Parallel and Serial Circuits.)

ఇట్టి పెద్దవిద్యుత్కృతి యుపయోగించుటకుబదులు చిన్న 'విద్యుత్కృతిభాణ్డాగారము'(Battery of Cells) నుపయోగింపవలెను. విద్యుత్కృతిభాండాగారమునన నేకవిద్యుత్కృతు లుండును. ఈ విద్యుత్కృతులను రెండువిధములుగ నేర్పాటు చేయవచ్చును. వాటి నన్నిటిని ఒకపరిధియందు పంక్తిలో నుంచవచ్చును; అనగా విద్యుత్కృతు లన్నిటిని ఒకపరిధియందే యుంచుట యని యర్థము. అట్లు చేయుటకు మనము ఒకవిద్యుత్కృతియొక్క తుత్తునాగపు ధ్రువమును, ప్రక్క నున్న విద్యుత్కృతియొక్క బొగ్గుధ్రువమును తీగవలన గలుపవలయును. ఇట్లు చేసినచో విద్యుచ్ఛక్తి ఒక విద్యుత్కృతిలో బయలుదేరి ప్రతి యితర విద్యుత్కృతిలోనుండి పోవుచు తిరిగి పుట్టినచోటికి వచ్చుచుండును. వీటి అన్నిటియందును ఒకే ప్రవాహము ప్రవహించుచుండును. అందుచే దీనిని పంక్తిపరిధి అందురు. ఒకబల్లమీద పంక్తిగా పదిమందిబాలు రున్నారనుకొనుడు. ఇంక మఱి అయిదుగురు వచ్చి అబల్లమీద కూర్చున్నచో ఒత్తిడి యెక్కువగుచున్నదికదా. అట్లే భాండాగారములోని కృతు లన్నిటిని పంక్తిగా ఒకేపరిధిలో నేర్పాటు చేసినచో ఒత్తిడి ఎక్కువ కాగలదు. మోటారుబండ్లలో దీపములు వెలిగించుటకు 110 వోల్టులఒత్తిడిగల భాండాగారము కావలయును. ప్రతికృతియొక్క ఒత్తిడి 3 వోల్టులైనచో $\frac{110}{3}$ లేక 37 కృతులు ఆ భాండాగారమున నున్నవని గ్రహింపనగును.

ఈపైయేర్పాటుగాక విద్యుత్కృతులను ఇంకొక విధముగగూడ జేర్పవచ్చును. తుత్తునాగపు ధ్రువముల నన్నిటిని జంటగా కలిపినచో అది భాండాగారముయొక్క ఋణధ్రువముగా నేర్పడును. అట్లే బొగ్గు ధ్రువముల నన్నిటిని గలిపినచో ధనధ్రువముగా నేర్పడును. ఇట్టిభాండాగారమునకు ఒకఋణధ్రువమును, ఒక ధనధ్రువమునుమాత్రమే యుండును. ఇట్టి యేర్పాటుగల దానిని సమాంతరవిద్యుత్కృతిభాండాగారము అని చెప్పుదురు., పంక్తిగా కూర్చుండక ఒకరివెనుకనొకరు కూర్చున్నచో నింకను ఎంతమందివచ్చినను పంక్తిగా కూర్చుండనంతసేపు, ఒత్తిడి ఏమాత్రము హెచ్చనేరదు. ఇట్లే సమాంతరవిద్యుత్కృతి భాండాగారమునందును ఒత్తిడి ఏమాత్రము హెచ్చనేరదు. ఆభాండాగారముయొక్క ఒత్తిడి ఒక్కవిద్యుత్కృతిఒత్తిడికే సమానము. ఇట్టి యేర్పాటులో ప్రవాహరాశి ఎక్కువగ నుండును. అందువలన ఎక్కువప్రవాహ మెచ్చట కావలయునో అట్టి చోట్ల నీసమాంతరవిద్యుత్కృతిభాండాగార ముపయోగపడును.

ఇట్లే మనము విద్యుచ్ఛక్తి నుపయోగించు కొను పరికరములుకూడ పంక్తిగానైనను, లేక సమాంతరముగానైనను నుంచవచ్చును. ఒకానొక పరిధిలో మూడు నిరోధకములు పంక్తిగా నేర్పాటుచేసినారనుకొనుడు. అందుచేత అన్నిటియొక్క సంకలనము వాటియొక్క మొత్తపునైరుధ్యమునకు సరిపోవుచున్నది. మూడునిరోధకములలో మొట్టమొదటిది 10 ఓమ్‌లు, రెండవది 5 ఓమ్‌లు, మూడవది 15 ఓమ్‌లు నైనచో వాని మొత్తమునైరుధ్యము $5+10+15=30$ ఓమ్‌లు. ఇట్టిపంక్తిని 150 వోల్టులఒత్తిడిగల విద్యుచ్ఛక్తిపరిధిలో చేర్చినచో వీటిగుండా $\frac{150}{30}=5$ ఆంపియరులప్రవాహము పాఱును. ఈ ప్రవాహము అన్నినిరోధకములలోను ఒక్కటే.

రెండవది సమాంతరపు టేర్పాటు. ఒకజతకొనల నన్నిటినికలిపి ఒకవైపునను, మరియొకజతకొనల నన్నిటిని కలిపి మరియొకవైపునను విద్యుత్కృతిలోని ధనఋణధ్రువములకు వ్యాపకముద్వారా ముడిపెట్టుదురు. ఇందువలన నిరోధకము లెన్నికలవో అన్నిపరిధు లేర్ప

డును. కృష్ణానదిలోనుండి రెండుకాలువలు చీలుచున్నవి. నదిలోనినీరు ప్రతికాలువలోనికి సమానముగా పోదు. తక్కువనిరోధము కలదానిలో నెక్కువనీరు ప్రవహించును. ఇట్లే విద్యుద్భాండాగారపరిధిలో 3 నిరోధకములను సమాంతరముగ నేర్పాటుచేసితి మనుకొనుడు. అందులో నొకదానినైరుధ్యము 5 ఓములు, రెండవదాని నైరుధ్యము 10 ఓములు, మూడవదానిది 15 ఓములు ననుకొనుడు. పైభాండాగారము 150 వోల్టులఒత్తిడి కలదనుకొనుడు. అప్పుడు మొదటిచుట్టులో ఓమ్‌సూత్రప్రకారము $\frac{150}{5}=30$ ఏంపియరులును, రెండవదానిలో $\frac{150}{10}=15$ ఏంపియరులును, మూడవదానిలో $\frac{150}{15}=10$ ఏంపియరులును ప్రవహించును. మొత్తము 55 ఏంపియరుల ప్రవాహము వెలువడును. ఇందునుబట్టి మనము తెలిసికొనవలసినవిషయ మొకటి కలదు. అది ఏదన: పైభాండాగారపరిధిలోని మూడునిరోధకములను తీసివేసి ఆమూటికి బదులుగా ఆమూటియొక్క మొత్తపునైరుధ్యమునకు సమమైన నైరుధ్యముగల ఒకనిరోధకమును బెట్టితి మనుకొనుడు. అప్పుడు దానినైరుధ్య మేమి?

$$\frac{\text{ఒత్తిడి}=150}{\text{ప్రవాహము}=55}=\text{కొంచె మించుమించు 3 ఓములు.}$$

అనగా మనము పైభాండాగారమున మొదట నుంచిన 3 నిరోధకముల నైరుధ్యము 3 ఓములకు సమానమని తెలియగలదు. దీనికిని పంక్తి ఏర్పాటునకును గల వ్యత్యాసము సులభముగా గ్రహింపనగును. పంక్తిఏర్పాటులో ప్రవాహము 5 ఏంపియరులుమాత్రమే; కాని నైరుధ్యము 30 ఓములైనది.

వీటినిబట్టి పంక్తిఏర్పాటులోకంటె సమాంతరపుటేర్పాటులో నైరుధ్యము తక్కువగ నుండునని స్పష్టము కాగలదు. ఈకారణముననే విద్యుద్ద్యుతులు సమాంతరపుటేర్పాటులోనుంతురు. ఈద్యుతులను పంక్తిఏర్పాటులో గాక సమాంతరపుటేర్పాటులో నుంచుటవలన గలుగు లాభ మిది. సమాంతరపుటేర్పాటులో ఎన్ని విద్యుద్ద్యుతులున్న అన్ని పరిధు లేర్పడును: పంక్తిఏర్పాటులో అట్లుగాక పరిధి ఒకట్టే ఏర్పడును. ద్యుతులన్నియు ఒక్కటేయేర్పాటులో నుండుటవలన ద్యుతికి కావలసినప్రవాహము ఏంపియరులో ఏడవభాగమే కాని నైరుధ్యము మాత్రము ద్యుతులనుబట్టి ఉండును: ఎన్నిద్యుతులున్న నైరుధ్యముకూడ అన్నిటిమొత్తము అగుచుండును. కాని ద్యుతులన్నియు నొక్కేపరిధిలోనుండుటవలన విద్యుత్ప్రవాహమును పుట్టించువిద్యుత్ప్రకృతియందలి ఒత్తిడి సాధారణముగ ఒకద్యుతిని వెలిగించుటకు కావలసిన $\frac{1}{7}$ ఏంపియరు ప్రవాహమును పుట్టించుట కవసరమైన 220 వోల్టులఒత్తిడికంటె ఎక్కువ కావలెను. ఇక సమాంతరపుటేర్పాటులో అట్లు కాదు. ఒక్కొక్క పరిధిలో ఒక్కొక్క ద్యుతియుండును. ద్యుతి ఒకటింటికి $\frac{1}{7}$ ఏంపియరు ప్రవాహ ముండును. అందువలన ఎన్నిసమాంతరద్యుతులుండునో అన్ని $\frac{1}{7}$ ఏంపియరుప్రవాహము లుండును. కాని ఒత్తిడి మాత్రము ఒకద్యుతిని వెలిగించుట కవసరమైన $\frac{1}{7}$ ఏంపియరుప్రవాహమును పుట్టించుటకు కావలసిన 220 వోల్టుల ఒత్తిడియే చాలును.

విద్యుద్బలము
(Electrical Energy)

ఇంతవఱకును విద్యుచ్ఛక్తియొక్క ఒత్తిడి, ప్రవాహము ఈరెంటినిగుఱించియే తెలిసికొనియున్నాము. వీటిఅన్నిటికన్నను ముఖ్యమైనది బలము. బలమనగాకార్యసాధనమున కుపయోగింపబడు శక్తి. ఒకనదిలో బరువైనఇత్తడిపదార్థ మొకటి పడియున్న దనుకొనుడు. దానిని కదలించుటకు ప్రవాహరాశియత్యధికముగ నుండి ఉరవడి తగ్గియున్నచో లాభము లేదు. లేక ఉరవడి అధికముగానుండి నీరు తక్కువయున్నను అదియు ప్రయోజనము లేదు. ఆయిత్తడిపదార్థము నున్నచోటినుండి కదలింపవలెనన్న ఉరవడి నీరుకూడ అధికముగ నుండవలెను. ఇట్లున్ననేకాని ప్రవాహము బలముగ నున్నదని చెప్పము. అట్లే విద్యుచ్ఛక్తిచేయుపని రెంటిమీద నాధారపడియున్నది. ఒత్తిడిలేని గొప్పప్రవాహముకాని, ఒత్తిడికలిగిన స్వల్పప్రవాహముగాని ఎక్కువబలముకలిగి యుండజాలదు. ఇట్లు రెంటిమీద నాధారపడియుండుటవల్ల విద్యుద్బలమును ఈక్రిందిసూత్రమువల్ల తెలిసికోవచ్చును.

బలము=ఒత్తిడి × ప్రవాహము.

ఇట్టిబలముయొక్క ప్రమాణము వాట్ అని చెప్పుదురు. వాట్ అనునతడు రైలుబండిని గనిపెట్టిన మహనీయుడు. ఒకానొకపరిధిలో ఒకవోల్టుఒత్తిడియు, ఒక ఏంపియరు ప్రవాహము నున్నచో దానియొక్క బలము ఒక్క వాట్. మన ముపయోగించు విద్యుద్దీపము వెలుగుటకు 220 వోల్టుల ఒత్తిడి ఉండవలయును. ఒక్కొక్క దీపము $\frac{1}{7}$ ఏంపియరుప్రవాహమును తీసికొనును. అట్లైచో మన ముపయోగించుచున్న బలము $\frac{1}{7} \times 220$=రమారమి 30 వాట్లు. మనము విద్యుచ్ఛక్తిని చేయుటకుగూడ ఇంతశక్తి నుపయోగింపవలసియుండును. ఈ పైసూత్రమునే ఇంకొకవిధముగ వ్రాయవచ్చును.

ఒత్తిడి=ప్రవాహము × నైరుధ్యము.

బలము=ఒత్తిడి × ప్రవాహము.

ఇందులో ఒత్తిడికి బదులుగ పైసూత్రము నుపయోగించిన నది యిట్లగును.

బలము = ప్రవాహము × ప్రవాహము × నైరుధ్యము

=ప్రవాహము^{2} × నైరుధ్యము.

అనగా ఏపరిధిలోనైన నుపయోగింపబడు విద్యుద్బలమును తెలిసికొనవలయునన్న ప్రవాహము, నైరుధ్యము తెలిసిన చాలును.

ఒకగంటకాలములో ఉపయోగించిన వేయివాట్ల విద్యుద్బలమును ఆర్థికప్రమాణ మందురు. దీనినిబట్టి విద్యుద్బలమునకు విలువ కట్టుచుందురు.

55 పౌనుల బరువురాయిని 10 అడుగులఎత్తు ఎత్తినచో మనము చేసినపని 55 × 10=550 పౌను అడుగులు. ఇది పనికి ప్రమాణము. ఇట్టి 550 పౌను అడుగులపని ఒక సెకనుకాలములో చేసినచో అట్లు చేసినశక్తిని అశ్వశక్తి (Horse Power) అందురు. విద్యుచ్ఛక్తికిని, మిగిలిన శక్తిరూపములకును భేదము లేదని చెప్పియున్నాము. ఒకఅశ్వశక్తి 746 వాట్లకు సరిసమానము.

1. ఉదా.—చెన్నపట్టణములోని ఒక బంగాళాయందు 5 విద్యుద్దీపములు కలవు. అవి ప్రతిదినము 7 మొదలు 10 వఱకు వెలుగుచుండును. దీపము ఒక్కొక్కటి 30వాట్లబలమును తీసికొనును. ఆర్థికప్రమాణము 8 అణాలైనచో ఆబంగాళానివాసస్థులు నెలకు విద్యుద్దీపార్థ మెంతసొమ్ము చెల్లింపవలెను?

దీపములలో నుపయోగించుబలము 5 × 30=150వాట్లు.

వెలిగిన గంటలు 3 × 30=90.

ఆర్థికప్రమాణములు = $\frac{150 \times 90}{1000}$ =13.5

చెల్లించవలసినసొమ్ము=13.5 × $\frac{8}{16}$ = రు 6-12-0.

స్వర్భంగము

మొసలికంటి హనుమంతరావు గారు

మనుజుఁ డవిధేయుఁడై మును
వినిషిద్ధ మహీజఫలము వినియోగింపన్
మనకు బహుగుజలు మృతియును
బనుపడిన విధంబుఁ దెలియఁ బలికెదఁ దల్లీ.

ఘనభువనోత్పాదన కథ
తనజనులకుఁ దొలుతఁ బలుకుఁ దద్విజమణికిన్
జనవిరహిత 'రమ్యారబు
సినియాధరశిఖరములను' జెప్పవె తల్లీ.

ఏవం విధఖ్యాత నిరవ
ద్యావాసము నేటిదాఁక నంబరకుసుమం
బై వరలదె మఱి సాధ్యము
గావింపకయున్న నరశిఖామణి తల్లీ.

సియనావనీ ధరోపరి
నియతస్థలముననొ దేవనిలయోపాంత
ప్రయతశిలాతీరముననొ
ప్రియమారఁ జరించు జనని విద్యారమణీ.

పద్యమున గద్యమున మును
నుద్యమ మొనరింపనట్టి యుత్కృష్ట చరి
త్రోద్యోగమునకుఁ జొచ్చెద
నుద్యదయోనియను గన్న నున్నతఫణితిన్.

కరుణింపవె విమలమనో
వరనిలయైక ప్రతోష! ప్రకృతింవిహాగ
స్ఫురణను గరుడావరణముఁ
బఱపి పొదుగు తొంటిప్రోడ! భవ్యాత్మ!నన్నున్.

పరమేశ్వర సంకల్పము
లరయ ననింద్యములు నరుల కనిరూఢముగా
విరచించెద నజ్ఞానముఁ
బఱపఁగఁదే పెనుపఁగదవె భావోన్నయమున్.

నిగ్రహ ముండిన సర్గ
శ్రీగ్రథితులుగాఁ దనర్చువృద్ధుల దైవా
నుగ్రహము సౌఖ్యములు పో
వ్యగ్రులఁగావించె నెద్ది స్వర్ణిరయజ్ఞా.

కదియం దగుదని బలములు
పొదలం దివిఁ బాదివి దైవమును నాతఁడు పో
నదమఁగఁబడు కాలాహియె
ముదుసలిఁ బ్రేరేచెమదిని మునుకొనుపగచేన్.

తల క్రిందుగ విక్లబమున
జ్వలితుండై గూలఁ దన్నెఁ బాపప్రహిలో
ఖలుని జగత్పతిఁ దలకొను
పలువనిఁ బటుపాశనిశితవహ్నులఁ గుందన్.

మనమానమునను దొమ్మిది
దినముల నలజలధిఁ దేలె దితవిజయేచ్ఛన్
గన నశుభులైన సహచర
జనములతో నమరుఁ డయ్యు సంభ్రమపరుఁడై.

ఈవిధి వీని నితోధిక
దైవాగ్రహపాత్రునిగను దగ నేర్పఱిచెం
గావునఁ బోయినసౌఖ్యము
పోవని వెత దలఁచుకొనుచుఁ బారి క్షుభితుఁ డగుఱన్.

దీనములై దుఃఖమున క
ధీనములై హృద్వ్యథాప్రదీపంబులునై
గానవిగర్వములై మఱి
మానని ద్వేషంబులైన మలినేక్షణముల్.

కలయఁగ నెఱపి దిశలను
దిలకింపఁగ దేవమాన దీర్ఘంబుగఁ బ
క్షులుఁ డంతఁ గాంచె దుఃఖా
కలిత పరిస్థితి నిరర్థకము భీకరమున్.

చండశిఖావృతమగు శిఖ
కుండికవలె నొప్పు ఘోరకూపము గదె వాఁ
డుండినయెడ తత్కీలా
దండ మకట! తిమిరపిహిత తను తేజమగున్.

పరగఁ దేమోముద్రితమై
కొఱవోయినకాంతి దుఃఖఘూర్ణితతటమున్
పరికింపఁ జేసి మానస
మెరియించుటె కాని సౌఖ్యమొనయింప దటన్.

హృచ్ఛాంతియు విశ్రాంతియు
నచ్చటలేవాన సహజ మది పొడమదు బా
ధోచ్చయము పోదు విడువదు
చిచ్చు తఱుగకుండ మండు చెడు గాంధకమై.

తన తేజమునకు వెలిగా
మనభూవ్యాసమును మించి మఱి నగ మెడగాఁ
జను దట్టపుఁ జీఁకటిచెఱ
నునిచెను సత్యస్వరూపుఁ డొగి విప్లవులన్.

ఇది యేడ నాకలోకం
బది యేడఁ గటా! మహానలాసారములో
నదవదపడువారలె తన
పదగులు నరకమున నెందుఁ బరికించునెడన్.

కుటిలతఁ జటులతఁ దనయం
తటివాఁడు దురంత తాపతప్తుఁ డగుచుఁ జెం
గటఁ దోఁచె వాఁడె బెలిజిబు
పటునామంబునఁ జెలంగెఁ బాలావనిలోన్.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము—ఆంధ్ర సారస్వతాభివృద్ధి

నండూరి బంగారయ్య గారు

(వెనుకటిసంచిక తరువాయి)

ఇట్టి Comparative study of literature అందునుముఖ్యముగ సంస్కృతాంగ్ల సారస్వతపఠనమువలన ఆంధ్రులకు శాశ్వతలాభము కలుగనున్నది. వీరేశలింగముపంతులుగారి జననమునకు పూర్వము మనవాణి సంస్కృతభారతియొడిలో పెరిగినది. మనకున్న యుత్తమకావ్యములు, భారతభాగవతములు రెండునుకూడ వ్యాసవరప్రసాదములనియే పలువుర తాత్పర్యము. కాని కొందరు విబుధాగ్రేసరు లీరెండుగ్రంథములు పేరునకుమాత్రము భాషాంతరీకరణములు కాని నిజమునకు స్వతంత్రగ్రంథములే యని చెప్పుచున్నారు.

ఇది యెంతవఱకు సత్యమో ఆంగ్లేయవిమర్శనాపద్ధతుల బరిశీలించిన యువకుల తీక్ష్ణదృష్టులు సంస్కృతసాహిత్యముపై బ్రసరించినప్పుడు తేలగలదు.

ఇది నిజమయినను, కాకున్నను తెనుగుగ్రంథములను మాతృకలతో బోల్చి చదువుట మనవిధాయకకృత్యము. ఇంగ్లీషు భాషాసంపర్కము కొన్నియెడల మనకు సంస్కృతసంపర్కముకంటెను హెచ్చువిలువగలది. ఎంతజాతీయత ప్రబలినను ఇతరులలో మంచిగుణములున్నప్పుడు స్వీకరింపకుండుట జాతి కనర్థదాయకమయినట్లే ఇతరసారస్వతములో విశేషములు గ్రహింపకుండుట సారస్వతాభివృద్ధికి పెద్దయవరోధము. మనవచనరచన చాలవఱ కాంగ్లసారస్వతసంపర్కమున పెంపొందినదే. మననవలలు ఇంగ్లీషువారి నవలలను జదువుటవలన బయలువెడలినవే. మననాటకములుకూడ కొంతవఱకు సంస్కృతసంపర్కముచే జనించినవైనను, చాలవఱకు షేక్స్పియరువలన బాగుపడినవే. ఇంకను మన మింగ్లీషునుండి పొందవలసినలాభము లంతరింపలేదు. మనలో విమర్శన మనునది మృగ్యము. వారిలో నొక్కొక్కవిమర్శకుడు తనజీవితమునంతను ధారవోసి యొకమహాకవి ఘనతను లోకమునకు వ్యక్తీకరించుచు వచ్చెను. మన కిలువేల్పులగు తిక్కనపోతనలనుగూర్చి యేమూలమూలలనో వ్రాసినవ్యాసములు తప్ప, ఒక్కవిమర్శనగ్రంథమైనను లేదే. ఆంగ్లేయుల బోధనవిధానములను, వచనరచనాపద్ధతులనుకూడ మనము విమర్శనబుద్ధితో పరిశీలించి, వలయు మార్పులతో జాతీయతకు భంగము లేకుండ గ్రహింపవలసియున్నది. అందువలన నీరెండువాఙ్మయములు తెనుగువాఙ్మయపఠనమునకు సైదోడులుగ నుండుట మంచిదని నాకు తోచినది. ఇంకను వలసినచో, ధనాభావము లేనిచో, యూనివర్సిటీవారు కొందఱు యువకులను బంగాళీ మున్నగు ఇతర హిందూదేశీయభాషలను, జర్మను ఫ్రెంచి మున్నగు విదేశీయభాషలను కూడ బాగుగ పఠించునట్లు చేయవచ్చును.

బోధనాక్రమము

ప్రస్తుతబోధనపద్ధతులు మారనిదే ఎంతయుత్తమగ్రంథములను పఠనయోగ్యములుగా నిర్ణయించినను లాభము లేదు. సర్ రఘుపతి వేంకటరత్నమునాయుడుగారు షేక్స్పియరుపాఠము చెప్పుచున్నప్పుడు చాల ఆవేశజనకముగను,హరికథవలె నానందదాయకముగను నుండెడిదట! ఇంతమందియొద్ద జదువుకొంటినికాని యానందదాయకముగ పాఠములు చెప్పువారు నా కొక్కరును కానరాలేదు. అంతయుత్తమపద్ధతిని గాకపోయినమానిరి, సాధారణముగా నందరు నింగ్లీషుసాహిత్యమును బోధించునట్లు సంసారపక్షస్వారస్యగ్రహణమైన మనవారిబోధనలలో గానరాదే! పానుగంటి నరసింహారావుపంతులుగారు చెప్పినట్లు "తెనుగుపాఠమనిన" బాలురకు "క్రైస్తవనామాత్ర" వలె గాన్పించుచున్నది. కేవలము ప్రాచీనపండితులయందు నాకు నమ్మకము చెడినది. ఎవరో యొకరి

ద్దరు స్వారస్యగ్రహణశీలు రున్నను మొత్తముమీద తెనుగు బోధించు పండితులకు విమర్శనసామర్థ్యము తక్కువ. ఇంచుమించుగా ప్రాచీన తెనుగుపండితు లందఱకు క్రొత్త పోకడలన్న కోపము. ప్రాత దేదైనను పథ్యాహారమే.

ఆధునికు లయినవారికావ్యములు పఠనార్హము లుగ జేయబడినపుడు వారందఱు సమకాలికులగుటచే పండితు లాగ్రంథములలోని తప్పులుమాత్రమే వెదకి గ్రంథకర్తను కసితీరునట్లుగా దిట్టుచుందురు. వీరేశలింగముగారి మతము నచ్చనివారు ఆయనగ్రంథ మేది వచ్చినను ఏవిసంధినో నెపపెట్టుకొని గోత్రనామములతోసహా వారిపూర్వుల నందఱిని దిట్టుచుందురు. అంతేకాని వ్యక్తులపొంతకు బోక, ఉన్నదున్నట్లుగా కావ్యమును గ్రహించి "దీనిలో నిది మంచి- ఇది చెడ్డ" యని బోధించు నిష్పాక్షికస్వభావు లెవరైన మన యింగ్లీషుచదువుకొనినవారిలో నున్నారు కాని శుద్ధ తెనుగుపండితు డొక్కడును నాకు గానరాలేదు.

పోనిండు ; ఆధునికులపై కోపపడుటకు వారి కేవైనకారణము లుండవచ్చును. పూర్వగ్రంథములను బోధించునప్పుడైన సారస్యగ్రహణబుద్ధితో నుపన్యసింతురా యనిన నదియును మృగ్యమే. పాండిత్యమనగానే మనవారికి విపరీతాభిప్రాయము లున్నవి. నిలుచుండినపాటున అమరనిఘంటువు నప్పజెప్పగలవా డెవడో వాడు ఘనపండితుడు. ప్రతి తెనుగుపండితుడు తాను చదివినగ్రంథముల జాపి తాను మనయెదుట బారవైచి, యేదైన సందేహముతీర్చుకొనబోగా "నిన్నగాకమొన్న కన్నులుతెఱచిన నీకేమి తెలియును? నీ కక్షరములైనను రా" వని కసరికొట్టునే! విద్యార్థులయెడల సానుభూతి చూపువా రరుదుగా నున్నారు.

మనవారు వ్యాకరణదాసులు. భారతమంతటి యుత్తమగ్రంథమును బోధించుచున్నపుడైన జీవితమునకు సారస్వతమునకు గలసంబంధమునుగూర్చి కాని, యున్నతాదర్శములనుగూర్చి కాని యుత్తమపాత్రోన్మీలనమునుగూర్చి కాని తలపెట్టనైనను తలపెట్టక, వ్యాకరణవిశేషములను గూర్చి ముచ్చటించి పాండిత్యప్రకర్షణము జేసికొందురు. క్రీడాభిరామ మనుసాహిత్యగోష్ఠీసందర్భమున వ్యాకరణవిషయములను దీసికొనివచ్చుట వైవాహికమంగళాశీర్వచనమునకు శ్రాద్ధబ్రాహ్మణుని బిలుచుటవంటిది. ప్రేతకళ లీనువానిని జూడగనే బాలురు జడిసికొందురు. అప్పుడే మొదటిఫారములో చేరి యానందవాచకమును చేతబట్టిన పాలబుగ్గలుగల పసిబాలురచేతగూడ "డుముపులు ప్రథమావిభక్తి, డుముపులు ప్రథమావిభక్తి" యని వ్యాకరణమును బండగ వల్లెవేయింతురు. బాలురుతమకు విషయ మవగాహనము కాకపోయినను మాష్టరుగారు కొట్టెదరేమో యనుభయముతో బట్టీపట్టుకొని పోయెదరు. బాలభయంకరు లగునిట్టియుపాధ్యాయులచేతులలో బడినవారికి తెనుగుభాషలో నభిరుచి తమ్మనిన నెక్కడనుండి వచ్చును? ఇంటరుమీడియటువరకు తెనుగు చదువుకొనినవారుకూడ తెనుగుకావ్యములను చదువుచున్నప్పుడు స్వారస్యగ్రహణ మనునది యొకటి యున్నదని గుర్తింపనే గుర్తింపరు.

స్వతంత్రబుద్ధిని మనపండితులు సహింపరు. ప్రాచీన కవులనుగూర్చి నాలుక మెదపినను మహాపరాధము. "తిక్కననుగూర్చి తప్పు పట్టుటకు వీడెంతవాడు?" అని నిరసించివైతురు. తప్పులైనప్పు డెవరివైనను తప్పులే కావా యను సహనబుద్ధి వారికి లేదు. గ్రంథప్రాశస్త్యనిర్ణయమున ప్రాచీనతయే ప్రధానాంశము. తిక్కనకంటె పూర్వుడు గావున నన్నయ తిక్కనకంటె గొప్పవాడు. పోతనకంటె పూర్వుడు గావున తిక్కన పోతనకంటె గొప్పవాడు. అంతేకాని వేరువేరుగ తీసికొని వీరిరువురికి ఏయే విషయములలో తారతమ్య మున్నదని పరిశీలించినవారి సంఖ్య మిక్కిలితక్కువ. అందువలననే యుత్తమకవులను, అధమకవులను గూడ కట్టగట్టి యొకశ్రేణిగతిలో గూర్చుండబెట్టి మనవా రూరేగింతురు. ఈచర్విత చర్వణాభిప్రాయదాస్యము పోవువఱకు నాంధ్రసారస్వతమునకు సుదినములు రానేరవు.

విద్యార్థులను బండగా వల్లెవేయమనక, కావ్యరసమును గోరుముద్దలుగా బెట్టి నోరూరింపగల యుపాధ్యాయులు మన కిప్పుడు గావలయును. "విస్సన్న చెప్పినదే వేద" మని కూర్చుండక బుద్ధిసూక్ష్మతకు, స్వతంత్రాలోచనకు ప్రోత్సాహమిచ్చుచు, జీవితమునకు, సారస్వతమునకు సామరస్యమును గల్పించి చెప్పజాలు నుపాధ్యాయులు మన కిప్పుడు గావలయును. అప్పుడే తిక్కనాదుల కావ్యములపై ప్రశస్తములగు విమర్శనములు బయ

వెడలి యాంధ్రుల కావ్యనిర్మాణవైభవము నాంధ్రులు సంపూర్ణముగా గ్రహింపగలుగుదురు.

ఈగ్రహించిన భావములకు వారు శాశ్వతరూప మీయవలె నన్నను, లేక వీనినిబట్టి నూతనగ్రంథములు వ్రాయవలె నన్నను, వచనరచనాదక్షత యావశ్యకము. అందువలన విద్యార్థులకు నవీనపద్ధతుల ననుసరించి వచన రచన నేర్పుటకూడ విద్యాలయమువారి విధ్యుక్తధర్మము.

వచనరచన

ఆంగ్లేయభాషలోని వచనగ్రంథములను వేనిని జూచినను మనసారస్వతమువంక దృష్టి నిగుడ్చినప్పు డొక్క నిట్టూర్పు విడువవలసివచ్చును. ఆగ్రంథములకున్న భావౌన్నత్యము, స్వరూపసౌష్ఠవము, శైలిమాధుర్యము మనలో నెక్కడ నున్నవి? చిన్న వ్యాసము మొదలుకొని పెద్ద భారతమంతటి గ్రంథమువఱకు దేనికది యెంతమనో హరముగ నుండును! వారి శైలివైవిధ్యము మనవారి కెక్కడ నున్నది? కార్లైలు శైలి అగ్నిజ్వాలవలె తీవ్ర ముగ నుండును. రస్కిను శైలి పూవులతోటవలె నలంకార భూషితము. గోల్డుస్మిత్తుశైలి చంద్రజ్యోత్స్నవలె చల్లగ నుండును. రవీంద్రుని వచనశైలి కవితానిగుంఫనము. గాంధీ శైలి బ్రహ్మవర్చస్విని యగు ఋషిపత్ని. ఇట్లొకటి రెండు కావు: వారిలో రచయిత లెంతమందియున్నారో యందర కన్ని శైలులు నున్నట్లు తోచును. ఒక్క శైలి విషయముననే కాక యేవిషయము నెత్తుకొనినను వా రెంత గాఢముగ నాలోచించెదరు! ఎంత గంభీరముగ, ఎంత సర్వాంగసుందరముగ నుపన్యసించెదరు!

ఇటీవల మనభాషలో బయలువెడలుచున్న చిన్న కథలను జూచినను, సాహిత్యవ్యాసములను జూచినను మనము తలవంచుకొనవలసియుండును. మనలో సహజ పండితుల సంఖ్య యత్యధిక మైపోయినది. బి. యె. తరగతి ప్యాసగునంతవఱకు తెనుగుగ్రంథమును జేత బట్టనే పట్టడు. ఒకానొకసాయంకాలము సిగరెట్టు కాల్చుకొనుచు షికారుపోయి యొకచిన్న Short Story నాలోచించి వచ్చును. మనకు భావమే ముఖ్యము కాని భాష ప్రధానము కాదుగా? అందువలన గ్రామ్యాగ్రామ్యవిభేదమును వదలిపెట్టి, యౌచిత్యాదికావ్యగుణముల నన్నిటిని వదలిపెట్టి, సర్వసంగపరిత్యాగులై గ్రంథములు, నవలలు రచించెదరు. ఈనవలలో నొక్కపేరగ్రాఫులో నొక వాక్యము కొత్తబిరుచెట్టునుగూర్చి, మరియొకవాక్యము కోమటిదుకాణమునుగూర్చి, యింకొకటి కోయవాండ్ర జీవితమునుగూర్చి యుండును. ఈవాక్యములు వేనికవే వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమును జాటుచు, ఒకదానికొకటి యతుకకొనకుండ నీరసముగ నిలుచుండిపోవును.

మన కీవచోదారిద్ర్యము ముఖ్యముగ రెండుకారణములవలన జనించుచున్నది. మన కింకను ఒకమూల భూమిమీద పాదము పెట్టకుండగనే గ్రంథరచనము చేయవలె నన్నయుబలాటము మెండు. అందువలన ప్రాచీనగ్రంథములను దరికి రానీయము. వానిలోనున్న శైలియౌన్నత్యము గ్రహింపనక్కరలేదు. మనకు ప్రకృతియే ప్రబలాధారముగదా! ఇంక మన కున్న యాలోచనములనైనను సరిగా జీర్ణముచేసికొని వ్యాసమున కొక స్వరూపసౌష్ఠవము నిచ్చువఱకైనను మనము తాళ జాలము. ఎందువలన? ఈలోపుగ నావేశము దిగజారునేమో యని భయము. మనవారీనిర్వికల్పసమాధులను విడిచిరానంతవరకు తెనుగువచనరచన బాగుపడదు.

రెండవది, తెనుగువచనరచన బోధించుపద్ధతులు బాగులేవు. సరిగా వ్యాసమునిన నేమో తెలిసి, శైలికి వలసినసౌలభ్యము, జిగి, జాతీయత, మితభాషావిరచనము, ధారాళత మున్నగు గుణములను గుర్తెరిగి బోధించువారు చాల తక్కువ. విషయమంతయు జడయల్లికగా నుండవలెననియు, అలలవలె నొకవాక్యమునుండి యింకొకవాక్యము బయలుదేర వలెననియు, అన్నిటికి ఐక్యముండవలెననియు తెలిసి వ్యాసరచన బోధించువా రెంతమంది యున్నారు? వ్యాసము వ్రాసినచో అందులోనున్న "బండిరాల"ను, "అరసున్నలను", "ంబు" (కోశంబు) లను లెక్కపెట్టుకొని మార్కుల నిచ్చువారుకూడ కలరు. అందువలన నికముందు నవీన బోధనాపద్ధతులలో కృతార్థులు కాని వారిని తెనుగు బోధించునుపాధ్యాయులుగా నియమింపరాదని యొకతీర్మానమును బెట్టిన బాగుండును.

ఈసందర్భమున మనవిద్యార్థులను ఇంగ్లీషులో శైలికి పేర్వడిన స్విఫ్టు, గోల్డుస్మిత్తు, గాంధిమున్నగు వారిగ్రంథములను బాగుగ పఠించునట్లుచేయవలెను. అందు

వలన శైలినడక యెట్లుండునో, విషయము నెట్లు సంపూర్ణముగ జీర్ణముచేసికొననిదే కాగితముమీద కలమును బెట్టరాదో కొంతవఱకు గోచరించును.

కాని అంతమాత్రము సరిపోదు. ఇంగ్లీషు చదువుకొన్న మనవారికి వచోధారాళత తక్కువ. వివిధాభిప్రాయవైఖరులను (Shades of Thought) తెనుగులో చిత్రించుట కష్టమని మనవారి యభిప్రాయము. ఈయభిప్రాయముతో దినచర్యగ్రంథములను,జాబులనుకూడ ఇంగ్లీషుననే వ్రాయుచున్నారు. ఇందు కొంతసత్య మున్నది. ఇంగ్లీషుభాషాసాంగత్యము గాఢముగ సాగుటవలన మన యభిప్రాయములే ఇంగ్లీషులో పుట్టి, వానిని తెనుగులోనికి తర్జుమాచేసికోవలసిన యగత్యమువచ్చినది. వీరేశలింగముపంతులుగా రంతటివాడు "నాప్రియమైన అయ్యా! (My dear sir), దయనీయుడనైన మీ సోదరుడను (I am your pitiable brother)అని యీవిధముననింగ్లీషుబందుకట్టువాక్యములు వ్రాయవలసివచ్చినది. మనరచనలలో నెట్లును కొంతవఱకు విదేశసాంప్రదాయము చొరకుండనుండదు. మఱియు మనభాషలో లేని "ఇంజన్"మున్నగుశాస్త్రసంబంధములగు పారిభాషికపదముల నెరవు తెచ్చుకొనుటలో మనము సందేహింపవలసినపనిలేదు. అభివృద్ధిచెందిన యేభాషయైనను నీక్రమము నవలంబించినదే. కాని మనభాషలో నున్న సామగ్రి చాలనపుడే ఇతరభాషలకు పోవచ్చునుకాని యూరక పోవుట ధర్మముకాదు. వచోధారాళతకు మనపూర్వగ్రంథములు,ముఖ్యముగ భారతము చాల తోడ్పడగలదు. ఉత్తమశైలిరచయిత యనదగిన వీరేశలింగముపంతులుగారికయిన నొక్కొక్క భారతవచనమునకున్న అతిమానుష తేజము పట్టుపడినదికాదు. అదిగాక భారతము అర్థగౌరవప్రధానమగు మహాగ్రంథము కావున అందు లేనియభిప్రాయ వైఖరులరుదు. కావున వాక్సిద్ధియలవరచుకొనదలచువారికది గురుస్థానము నాక్రమింపదగినది. ఆధునికులగు వీరేశలింగముపంతులు, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగార్లు రచించినగ్రంథములు చదివినను, పానుగంటి నరసింహారావు పంతులుగారు రచించిన గ్రంథములు చదివినను మంచి వాగ్ధారాళత యలవడును. ఈయున్న యాదర్శములను బాగుగపరీక్షించి,వానిలోపములను దిద్ది,అభినవాంగ్ల గ్రంథములనుకూడ పఠించి వానిగుణములనుగ్రహించి, ఈరెండింటినడుమ తమవ్యక్తిత్వములను విడిచిపెట్టక తేజోవంతమును, సజీవమునగు నూతన శైలి నిర్మాణమునకు గడంగు భాషాచక్రవర్తులకు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము పుట్టినిల్లు కావలసియున్నది!

పరీక్షలు (Question Papers)

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము తెనుగుపేపర్లను జూచినవారి కొక్కవిషయము సువ్యక్తము కాగలదు. ఇంటర్మీడియటు పేపరేకానిండు,బి.యే పేపరేకానిండు విద్వాన్ పేపరే కానిండు,ఏదిచూచినను అందుపరీక్షకుని "దురాశ"వారికి సువ్యక్తము కాగలదు. వామనమూర్తి మూడుపదములతో త్రిలోకము లాక్రమించినట్లు సారస్వతమునంతను గూర్చి యొక్కప్రశ్నలో, నొక్కభాగములో నడిగివేయవలెననివారియాశ. తొమ్మిది పెద్దప్రశ్నలున్న పేపరులో ఒక్కొక్కదానికి పది అ, ఇ, ఉ (a,b,c) లను జేర్చి,అందులో నొకభాగమున, "రామరాజభూషణ శ్రీనాథ తెనాలిరామకృష్ణ ధూర్జటుల కావ్యములనుగూర్చి సంక్షేపముగా వ్రాయునది" అని ప్రశ్నించిరి. ఇట్టియుదాహరణముల నెన్నిటినైన నీయవచ్చును.

పరీక్షకు డేమాత్రము వ్రాసినను తృప్తిపడి మార్కులనిచ్చు అల్పసంతోషియే కావచ్చును. కాని ప్రశ్నయెంత దూరమువరకు పోవుచున్నదో తాను గుర్తించియుండ నక్కరలేదా? ప్రశ్ననిచ్చునప్పు "డిక్కడనుండి యింతవఱకు సమాధాన"మని నిర్ణయించుకొని మఱియు ప్రశ్ననీయ నక్కరలేదా? అశ్వత్థామవలె నస్త్రోపసంహారణము తెలియకుండ నస్త్రములను ప్రయోగించు పరీక్షకులవలన నేమిప్రయోజనము? ప్రశ్నకుసమాధాన మేమి వ్రాసినను, ప్రశ్నయెంతదూరమువఱకు పోవుచున్నదో యాలోచించుట, తానీయబోవుసమాధానమునంతను సూటిగప్రశ్నమున కన్వయించునట్లు త్రిప్పుకొనుట-వీనిలోనే విద్యార్థి తెలివితేట లెక్కుడుగ బయలుపడునని పరీక్షకులు గ్రహింపవలసియున్నది. గుక్కత్రిప్పుకొన నీయకుండ అంతమందికవులనుగూర్చి నిమిషములో వ్రాయుమన్నచో విపులముగ విద్యార్థి యెవరినిగూర్చి వ్రాయగలడు? విపులముగ వ్రాయక సూత్రరచనకు గడంగినచో విద్యార్థి

తనసొంతముగ చెప్పెడుదానిని గ్రహించి వ్రాయుచున్నాఁడో, జనాపవాదమునే ప్రమాణముగాఁ గైకొని వ్రాయుచున్నాఁడో ఎట్లు తెలియఁగలదు?

భారతము

భారతామృతమును గ్రోలనియాంధ్రుఁడెవ్వఁడును ఆంధ్రసాహిత్య పట్టభద్రుఁడు గానేరఁడు. ఆంధ్రజాతి కళాప్రపంచమునకు మూఁడుకోహినూరువజ్రములను దానముచేసి యున్నది. అందు మొదటిది అజంతాగుహాలయములు. దీనియపురూప లావణ్యములను గ్రహించి ప్రాచ్యప్రతీచ్యఖండము లేక ముఖముగ నారాధించుచున్నవి. రెండవది త్యాగరాజుగీతములు. వీని నాంధ్రభాష తెలియని తమిళులు, మళయాళీలుకూడ నిత్యపారాయణముచేసికొనుచు శిరసావహించుచున్నారు. తృతీయము, మహోత్తమమునగు ఆంధ్ర మహాభారతమునందలి యమృతసంగీతము నింకను ఆంధ్రులే యాలకింపలేదు. కాని భయము లేదు: ఆచంద్రార్కముగ నిలిచి, తనదివ్యకళావిలాసముచే విశ్వమునంతను విభ్రాంతముగా జేసి, విదేశములందును మంగళహారతు లందుకొనఁ గలశక్తి జగన్మోహినియగు నాంధ్రమహాభారతమునకు లేకపోలేదు. గ్రహగతులకైన చలనమున్నది కాని యాంధ్రభారతవాణీ విరావమునకుమాత్రము చలనములేదు. విరామము లేదు. అది సత్యముతో తుల్యముగ శాశ్వతమైనది. ప్రణవరావముతో తుల్యముగ బవిత్రమైనది.

ఆంధ్రమహాభారతము మనవారందరనుకొనునట్లుగ సంస్కృతమునకు భాషాంతరీకరణముకాదని బహుభాషాకోవిదులును, విశేషించి యుత్తమరసగ్రహణపారీణులు నగు శ్రీయుత కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారు సెలవిచ్చియున్నారు. హిందూదేశచరిత్రమును వ్రాయుచు కాళిదాసాదులనుగూర్చి ముచ్చటించు సందర్భమున నాంధ్రకవులలో తిక్కనయోగినిగూర్చి "జగత్తునఁ మఱియేకవియు నిన్నినియమములఁ బాటించుచు నింతచక్కగ నిట్టిగ్రంథమును వ్రాయలేదని చెప్పినను చెప్పవచ్చును" అనియు, ఉభయభారతములను దగ్గర నుంచుకొని కేవలకథాశ్రవణకుతూహలపరత్వముతోఁగాక ఇంగ్లీషువారు షేక్స్పియరును, మిల్టనును పఠించునట్లుగ పఠించినచో విమర్శకుల కాంధ్రమహాభారతము యొక్క నిజమైనవైభవము గోచరించుననియు వారు సెలవిచ్చిరి. అట్లని సంస్కృత మహాభారతమును వారు కొంచెపరుపలేదు. "ఇతిహాసముగను, కావ్యముగను దానిఘనత గొప్పదని మేమెఱుఁగకపోలేదు. కాని సంస్కృతమహాభారతము బంగారపుముద్దవంటిది. తెనుఁగు మహాభారతమందునుండి తనకుఁ గావలసిన బంగారము నెత్తికొని స్వర్ణకారుని బుద్ధివైభవముచేఁ జేయఁబడిన సువర్ణ కమలమువంటిది. ఈయుభయభారతములను బరీక్షించి స్వర్ణకారుని బుద్ధివైభవమును వెల్లడించుటయే మాయుద్దేశ్యము" అనినుడివిరి. ఇంగ్లీషులో షేక్స్పియరు, మిల్టను మున్నగుకవులతోను, సంస్కృతమున వ్యాస వాల్మీకి కాళిదాసాదులతోను చెలిమిచేసివచ్చిన యీచరిత్రకారుని వాక్యము లెంతవఱకు సత్యములో నిర్ణయించుకొనవలసిన భారము మాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయముపై నున్నది. సంస్కృతభాషాజ్ఞానము లేనివారైనను రసాస్వాదనచణులకు ఆంధ్రభారతమాహాత్మ్యము గోచరింపకపోదు. ఒకభాషలోనున్న కావ్యములోని దివ్యతేజము నింకొకభాషలోనికి తర్జుమాచేయుట కెన్నఁడును వీలులేదనియు, ఒకవేళ నట్లెన్నఁడైన జరిగినను ఆమొదటికవిచే కావ్యమునునిర్మింపించిన యాద్యశక్తియే ఈద్వితీయకవినిగూడ ఆవహించియుండక తప్పదనియు కావ్యరసగ్రహణశీలురకు చెప్పవలసినపనిలేదు. అవతారమూర్తియనదగిన తిక్కకవి దివ్యతేజ మారాధనతత్పరులగు నాంధ్రులకెల్ల నవ్యదర్శన మిచ్చుచున్నది.

ఇంటింట నీయాంధ్రభారతవాణీవిరావము నవనవానందభరితమై మారుమ్రోగవలయును. ఆంధ్రకుమారులు తమప్రాచీనుల పురాణకళావైభవముతో ప్రతీచ్యుల నవీనకళావిలాసమును వియ్యమందించి నూత్నసృష్టికి గడంగవలెను. వేయేల! ఆంధ్రసారస్వతచరిత్రమున నూత్నయుగోదయమును గావించువఱకు విద్యాలయాధికారులకు, సభ్యులకు కంకణవిసర్జనమునకు వల్లపడదు. ప్రస్తుతము కార్యభారము భారతారాధన తత్పరులును, రసికులు నగు రామలింగారెడ్డిగారిమీద నున్నది.

అక్రూరుఁడు

వాసిరెడ్డి వేంకటసుబ్బయ్య, బోడేపూడి వేంకట్రావు గార్లు

హననచేయుదానికంటెఁ బ-రునిచేఁ జేయించునట్టి ద్రోహము లోకం
బున వేమడుంగు లధికం-బని చెప్పిరి ప్రాజ్ఞులైన యాదిమునీంద్రుల్.

మ. తన కీకుండ యశోదపుత్త్రునకు సత్రాజిన్మహీపాలకుం
డనుఁగుం గూఁతు నొసంగినాడని యసూయాదాసుఁడై యేమె
ఱుంగని వానిన్ శతధన్వుఁ జేరి యెవియో కల్పించి బోధించి వృ
ద్ధుని నిద్రాణునిఁ జంపఁ బంచిన దురాత్ముండున్ మహాభక్తుఁడే.

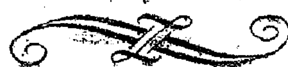
ఉ. మామనుజంపె నన్ దురభిమానముచే హరి యెత్తివచ్చుచో
నీమెయిఁ బ్రాణముల్ నిలుచు నెంతకు నంతకుఁ బోరువాఁడ నం
చేమియొ రజ్జ యాతఁడు పయిం బఱితే శతధన్వుపీడి ప
ల్కా మెయి బొంకొనర్చిన దురాత్ముఁడు భాగవతోత్తముండటే.

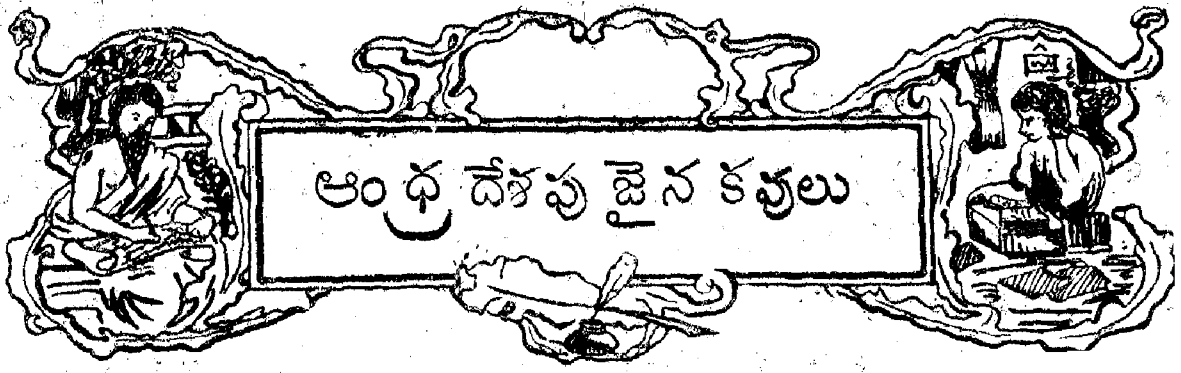
తే. బ్రహ్మహత్యాదులగు మహాపాతకంబు లెన్నికల వన్నియును నొక్కయెత్తు చూడ
తన్ను నమ్మినవాని గోఁతఁ బడఁద్రోయు పాపమది యొక్కయెత్తని పలుకు శ్రుతులు.

శా. నోరూరం బలుకుల్ వచించి శతధన్వున్ బట్టి నిర్మాయికుం
జేరందీసి శ్యమంతరత్నమును జేఁ జిక్కించుకోనేర్చెఁ గా
నీ రవ్వంతయు కష్టకాలమున వానిం జేరఁ డవ్వాని న
క్రూరుండంచు వచించు కన్నను మహాక్రూరుండనన్ జెల్లదే.

సీ. సత్యభామాదేవి శౌరిపాలయ్యెఁగా యని కుమారిలు నసూయాగుణంబు
నర్ధరాత్రమున నిద్రావస్థనున్న వృద్ధు వధింపఁ బంచిన ద్రోహబుద్ధి
నమ్మించి శతధన్వ నట్టేటఁ ద్రోచి వెన్కకు జారిపోయిన కపటవృత్తి
యాశ్యమంతక మట్లు హరియించి కుక్షి నింపుకొనఁ బొల్పడినట్టి ముచ్చుదనము

తే. నెందుఁబోయెనో యక్రూరుఁ డిద్ధరిత్రి-నెచోటు వాసిన నట కనావృష్టి యయ్యో
భక్తజనములలో మేలుబంతి యయ్యో-కట్టుకతలకు తలయు తోఁకయును కలవె.

ఆంధ్ర దేశపు జైన కవులు

ఆంధ్ర దేశమునందు పూర్వకాలమున జైన మతస్థులు మెండుగా నుండిరనియు, వారు గొప్పవిద్వాంసులయుకూడ నుండిరనియు నందఱకు తెలిసినవిషయమే. అయినను ఆంధ్రభాషలో నిప్పుడున్న వాఙ్మయము పుట్టు కాలమునకు జైనుల ప్రతిభ తగ్గిపోయినది. కనుకనే ఆంధ్ర సారస్వతములో ద్రవిడకర్ణాట సారస్వతములలోవలె జైనగ్రంథములు లేవు. అట్టివి పూర్వమునుండి యుండవలెననియు, వాడుక లేమిచే కాలక్రమమున నష్టములై యుండుననియు పండితులయూహ. ఆంధ్ర దేశము నేలిన రాజుల శాసనము లనేకములందు ప్రతిగ్రహీతలు జైనపండితులు. బెజవాడలో పదవశతాబ్దమున "నడుంబివసతి" యను జైన దేవాలయ ముండెనని యావసతి భూదానము చేసిన యొకానొక పూర్వచాళుక్య తామ్రశాసనమువలన తెలియుచున్నది. ఆంధ్ర దేశము నేలిన సుప్రసిద్ధులగు కాకతీయరాజులు మొట్టమొదట జైనులైయుండి పిదప వైదికశైవమతావలంబకులైనట్లు చరిత్రశోధకులకు తెలిసినవిషయమే. అనుమకొండలోని పద్మాక్షి దేవాలయము మొట్టమొదట జైన దేవాలయమైయుండినట్లందలి శిలాశాసనములే చాటుచున్నవి.

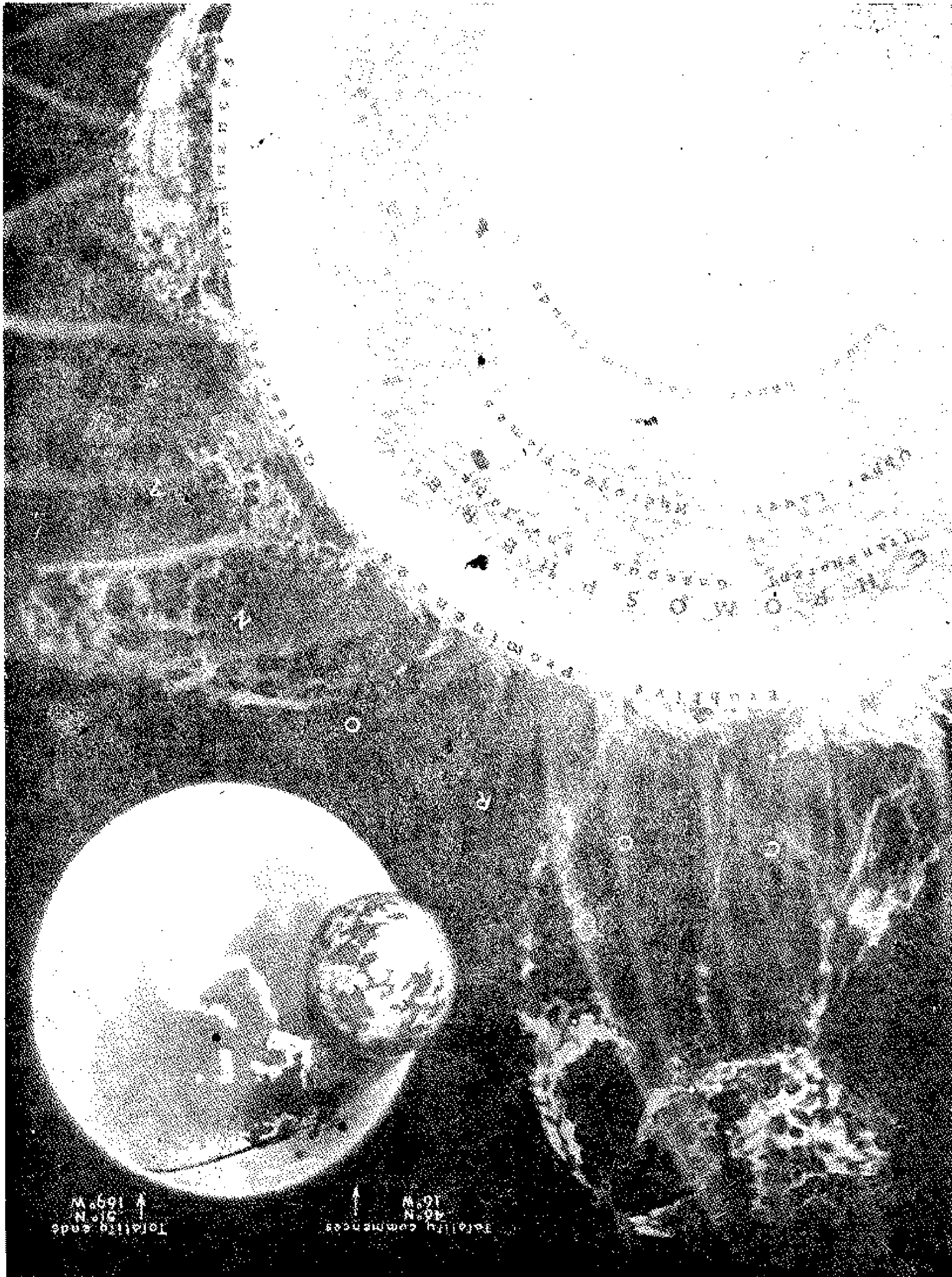
ఇప్పు డాంధ్ర దేశమున నాంధ్రజైనులున్నట్లే తోచదు. ఎచ్చటనైన నుండినను ప్రతిభ లేక వారున్నవిషయమే లోకమెఱుగకున్నది. "పండితారాధ్యుని శివతత్త్వసారము, పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రము, బసవపురాణము ఇత్యాదిగ్రంథములు కొన్నిటిలో జైనులప్రస్తావ ముండి వారిమత మొకవిధముగా ఖండింపబడినను ఆగ్రంథకర్తలకు జైన బౌద్ధమతములు రెండును వేఱ్వేఱనికూడ తెలిసియున్నట్లేర్పడదు. ఇట్లుండ ఆంధ్ర దేశములో పూర్వముండిన జైనబౌద్ధ పండితులవిషయము ఎంతకొలదిగానైనను క్రొత్తగా దొరకిన విలువగల విషయమే. ఆంధ్రమునకు లక్షణమును, ఛందస్సును వ్రాసి మహాభారతమును గూడ తెనిగించెనని ప్రసిద్ధి వడసిన యథర్వణాచార్యుడు జైనమతావలంబియని కొందఱుపండితుల యభిప్రాయము. ఈయన రచించిన భారత మిప్పుడు దొరకనందున వెనుకటిలక్షణగ్రంథములలో నుదాహృతములగు కొలదిపద్యములతోనే చదువరులు తృప్తినందవలసియున్నది. ఇతడు సంస్కృతమునను, తెనుగునను వ్రాసినలక్షణగ్రంథములు మాత్రము నేటికి నిలిచియున్నవి. అథర్వణకారికల తుదను "ప్రమాణ మకళంకస్య పూజ్యపాదస్యలక్షణమ్" అనిపూర్వకర్ణాటకవ్యాకరణకర్తలుదాహరింపబడిరి. ఇం దుదాహరింపబడిన అకళంకుడును, పూజ్యపాదుడును కర్ణాటక

భాషలో ప్రాచీన కవులును, గ్రంథ కర్తలును. వీరిలో అకళంకుడు రాష్ట్రకూట కృష్ణరాజు కాలముననుండి 'యుత్తర పురాణ' మను కర్ణాటక ప్రబంధమును రచించెను. పూజ్యపాదుడు జినేంద్రబుద్ధి యను నామాంతరము గలిగి,శబ్దావతారమను కర్ణాటవ్యాకరణమును వ్రాసి పశ్చిమగాంగరాజైన దుర్వినీతుని యాస్థానియం దతని యాచార్యుడై యుండెను.

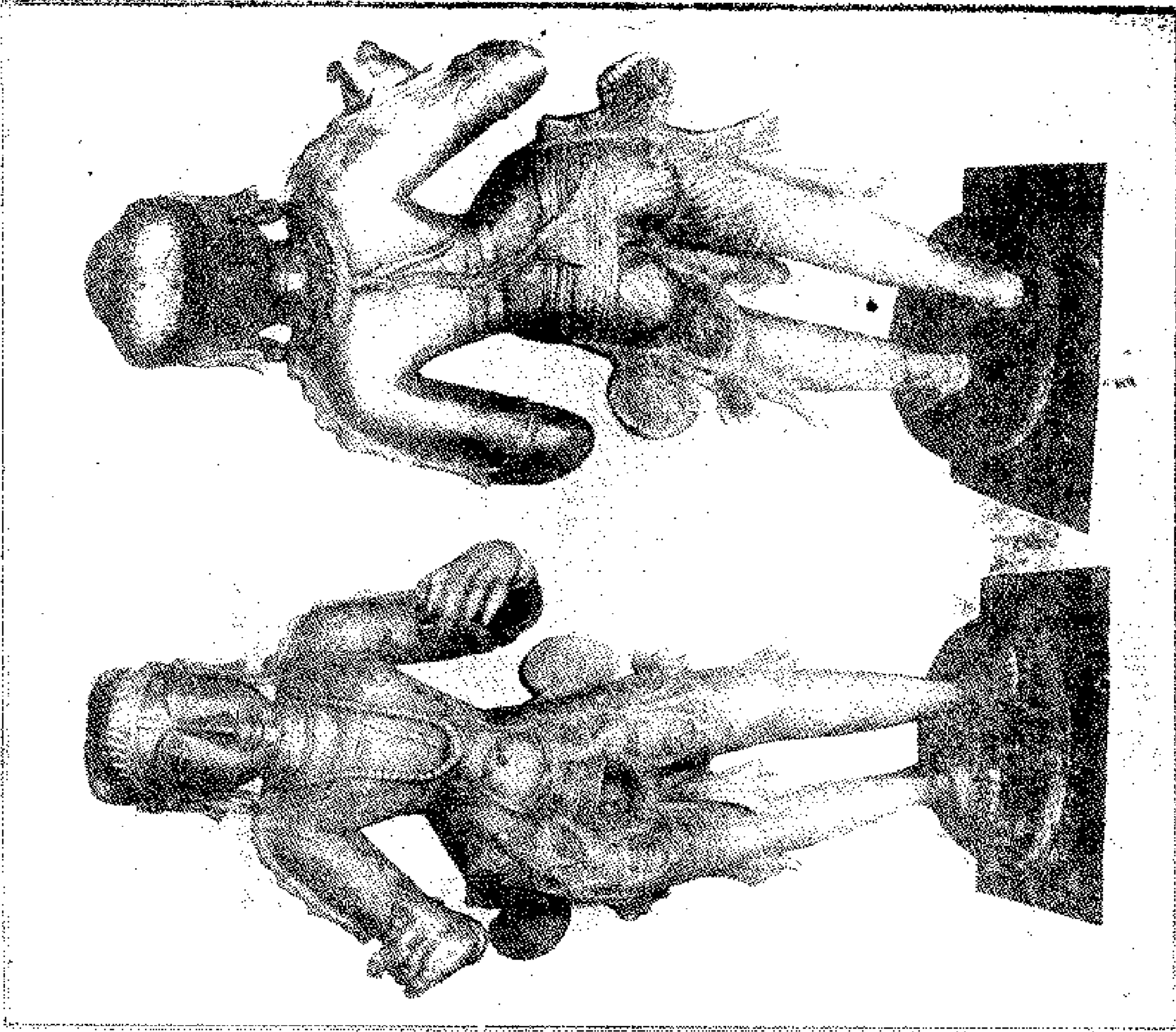
వేములవాడ భీమకవి కృతియని ప్రసిద్ధి చెందిన భీమనఛందస్సున నింకొక జైన విద్వాంసుఁ డగపడుచున్నాడు. లోకమున నీ గ్రంథము భీమకవి రచించినట్లు ప్రసిద్ధమైనను ఇందలిపద్యము లనేకములలో నిది 'రేచన' యను జైన ప్రభువు కృతిగా గన్పట్టుచున్నది. ఈ రేచనను వాగీంద్ర చూడామణిచరణసరసీరుహామధుకరాయ మానుడనియు, శ్రావకాభరణుడనియు నా గ్రంథమే వాకొనుచున్నది.

ఈకాలమునకు పిదపగూడ నంధ్ర దేశమున సుప్రసిద్ధులైన జైన విద్వాంసు లుండిరి. వీరిలో ప్రసిద్ధుడు బైచదండనాథుని పుత్రుడైన ఇరుగపదండాధినాథుడు. సంస్కృతమున సుప్రసిద్ధమగు 'నానార్థ రత్నమాల' యను నిఘంటువు వ్రాసిన దీదండనాథుడే. అయిన నిత డాంధ్రుడుగాక కర్ణాటకుడేమో యని తోఁచుచున్నది. ఈరాజు విజయనగర చక్రవర్తి హరిహరరాయల యాస్థానమున నుండి యనేక ధర్మకార్యములు నొనర్చియున్నాడు.

కాకతీయులనుగూర్చిన స్థానికచరిత్రములయందును,గాథలయందును నారాజులువీర శైవులుగాను, జైనమతమునకు ప్రబలశత్రువులుగాను నుండిన ట్లేర్పడుచున్నది. వీ రనేక జైనవసతులను పడద్రోయించి శివాలయములుగా మార్చినట్లు కథ లున్నవి. అయినను చరిత్ర శోధకుల కీగాథలన్నియు వాస్తవములా యనుసందేహముమాత్ర మప్పుడప్పుడు పొడముచునే యుండును. కాకతీయరాజులలో ప్రతాపరుద్రునికాలమున జైనులుండినట్లుగాని, వారికి రాజునొద్ద నెట్టిసౌకర్యములు కలిగినట్లుగాని, చరిత్ర మెఱుఁగదు. ఈ ప్రతాపరుద్రుడు ఆంధ్రమున స్థానికచరిత్రములలో పండితారాధ్యులయొద్ద శైవదీక్షబొందినట్లున్నది. ఇతనికి పూర్వముండినరాజులగుగణపతిదేవుడును, రుద్రమదేవియు, నాకాలమున దేశమంతయుసుప్రసిద్ధముగానుండిన 'గోళకిమఠ'మను శైవమఠమున కాచార్యులగువిశ్వేశ్వరశివ దేశికుడు, సోమశంభు దేశికుడునున్నగువారిచే దీక్షబొందినట్లు శాసనములవలన నేర్పడుచున్నది.ఇట్లీరాజులు వీర శైవులైయుండియు వీరికాలమునగూడ కొందఱు జైనాచార్యులు కాకతీయరాజ్యములో నుండినట్లు తెలియుచున్నది. జైనమతము నీ రాజులు ధ్వంసముచేసినట్లు చెప్పెడిగాథలు నిజమైనయెడల జైనమతమునకు జెందిన యేయాచార్యుఁడును తనగ్రంథములో నీరాజులను ప్రసిద్ధముగాఁ జెప్పియుండడు. కాకతీయరాజధానియందు కొన్ని జైనదేవాలయము లుండినవి. ఇట్టియాలయములలో నొకదానిని ఆంధ్ర కావ్యమగు క్రీడాభిరామము పేర్కొనుచున్నది. అయినను దానివలన క్రొత్తగా నేజైనాచార్యునిపేరుగాని మనకు తెలియరాలేదు.

సూర్యగ్రహణ చిత్రములు

హొయిసలవిష్ణువర్ధన మహారాజు

ద్విజేంద్రలాల్ రాయి

రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలమున నప్పయార్యుడను జైనాచార్యు డేకశిలానగరమున నుండెను. ఈతడు ఆనగరమందే యుండిన పుష్పసేనాచార్యుని శిష్యుడట. రెండవప్రతాపరుద్రుని కాలమున శకవర్షము 1241 నీతడు 'జైనేంద్రకల్యాణాభ్యుదయ' మనియు, 'ప్రతిష్ఠాసార'మనియు పేరుగల్గిన గ్రంథమును రచించెను. ఇతడు తనగ్రంథగద్యమునతన్ను 'సకలతార్కిక చక్రవర్తి' యని చెప్పికొని యున్నాడు. ఈ జైనాచార్యుల చరిత్రము మన కింతవరకు తెలియక యిపుడు సెంట్రల్ ప్రావిన్సెస్ అండు బీరార్' అనువిదర్భదేశమున ఆకోలాజిల్లాలో కారంజగ్రామములో ప్రసిద్ధమైన 'సేనగణ'మను జైనగణమునకు జెందిన మందిరమున దొరకినది. ఆగ్రంథమందు గ్రంథకర్త తన్నుగూర్చి యీక్రిందిశ్లోకమును జెప్పి యున్నాడు:—

'శాకాబ్దే విధువేదనేత్ర హిమగే(?)
సిద్ధార్థి సంవత్సరే
మాఘే మాసివిశుద్ధపక్ష దశమీ
పుష్యార్కవారేఽహని
గ్రంథోరుద్రకుమారరాజ్యవిషయే
జైనేంద్రకల్యాణభాక్
సంపూర్ణో భవ దేకశైల నగరే
శ్రీపాల బంధూర్జితః.

ఈశ్లోకముచే నితడు తన గ్రంథమును శకాబ్దము 1241 సిద్ధార్థిసంవత్సరము మాఘమాసము శుక్లపక్షము దశమి పుష్యనక్షత్రముఁ గూడిన భానువారమున పూర్తిచేసెనని యేర్పడును. ఆగ్రంథమందలి గద్య మిది:—

'ఇతి సకలతార్కికచక్రవర్తి శ్రీసమంతభద్రమునీశ్వర ప్రభృతి కవిబృందారకవంద్యమానసరోవర రాజహంసాయమాన భగవదర్హత్ప్రతిష్ఠాభిషేక విశేషవిశిష్ట గంధోదక పవిత్రీకృతోత్తమాంగేన అప్పయార్యేణ శ్రీ పుష్పసేనాచార్యోపదేశక్రమేణ సమ్యగ్విచార్య పూర్వశాస్త్రి భస్సార ముద్ధృత్య విరచితః శ్రీ జినేంద్రకల్యాణాభ్యుదయాపర నామధేయ త్రిదశాభ్యుదయే అర్హత్ప్రతిష్ఠా గ్రంథః సమాప్తః.

(పరిశోధకుడు)

కవి కుమారుడు

భమిడి ఉమామహేశ్వరావధాని గారు

లలిత సుకుమారమాధురీకలితమయిన
మలయమారుత వీచికామాలఁ దేలి
ప్రకృతిసౌందర్య లక్ష్మీవిలాస భాస
మాన వస్తుప్రదర్శన మందిరమునఁ
గల విచిత్రంబు లన్నింటి చెలువు గాంచి
పొంగి పొరలెడు మోదతరంగడోలి
కలను దూగులాడుచు నట్టి లలిత కళల
ననమహానట్టి పేరు ప్రఖ్యాతి గాంచి
నట్టి మహిమాఢ్యు నుతియించునట్టి నోట
భక్తిపరవశమౌ పాటఁ బాడుకొనుచు
లీనమైపోదు నా సుధాగానమందు.

కళింగ విశేషములు

కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి గారు

1927 సం. జూన్ **16, 17** తేదులందు ముఖలింగమునందు జరిగిన కళింగవర్ధంత్యుత్సవమునకు నేనుగూడ వెళ్లియుంటిని. సభకు వచ్చిన విద్యాధికుల ప్రసంగాలవల్ల కళింగ దేశచరిత్రలో కొన్ని విశేషాలు నాకు స్ఫురించినవి. వాటిని పత్రికలో ప్రకటిస్తే పండితులు వాటి యాథార్థ్యం నిర్ణయిస్తారనే తలంపుతో అట్లు చేస్తున్నాను.

కళింగరాజధాని

కళింగ రాజధాని విషయములో చాలవరకు సందేహాలు వీడిపోయినా ఇంకా చర్చకు అవకాశం మాత్రం లేకపోలేదు. ఇప్పటి కళింగపట్నమే కళింగనగరమని దృఢముగా ఎవరూ చెప్పలేరుగాని కాళిదాసు రఘువంశం ఆరోసర్గలో వర్ణించిన హేమాంగదుని రాజధాని అయివుంటుందేమో నని చాలమందికి అభిప్రాయాలున్నాయి. గొప్పచారిత్రికులని పేరుపడ్డ యువకులు మాత్రం కాళిదాసు టప్పాకొట్టాడని బాగా నమ్ముతున్నారు. కాని వీరు పొరపాటుపడ్డారేమో నని నా తలంపు.

గాంగవంశపురాజుల శాసనములలో పేర్కొనబడిన కళింగనగరము, కళింగావనీనగరము అను నామాంతరములుగల నగరమే కాళిదాసు వర్ణించిన కళింగరాజధాని యనుకొనుటవలన ఉభయమతములవారికిని చిక్కు వచ్చుచున్నది. కొంచెము సూక్ష్మాలోచన చేస్తేనేగాని యీచిక్కు విడదు. కాళిదాసుడు తనరఘువంశకావ్యములో రెండుమాఱులు కళింగప్రశంస చేసియున్నాడు. నాల్గవసర్గలోను, ఆరవసర్గలోను—

శ్లో. ప్రతిజగ్రాహ కాళింగ స్తమస్త్రై ర్గజసాధనః,
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం శిలావర్షీవ పాదపః. 4-౪౦

శ్లో. తాంబూలీనాం దళై స్తత్ర రచితాపానభూమయః,
నారికేళాసవం యోధా శ్శాత్రవం చపపు ర్యశః 4-౪౨

శ్లో. గృహీతప్రతిముక్తస్య స ధర్మవిజయీ నృపః,
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య జహార న తు మేదినీం.
4-౪3

శ్లో. తతో వేలా తటేనైవ ఫలవత్పూగమాలినా,
అగస్త్యచరితా మాశా మనాశాస్యజయో యయౌ.
—4-౪౪

శ్లో. అసౌ మహేంద్రాద్రిసమానసారః
పతి ర్మహేంద్రస్య మహోదధే శ్చ,
యస్య క్షరత్సైన్యగజచ్ఛలేన
యాత్రాసు యా తీవ పురో మహేంద్రః.
6-౫౪

శ్లో. య మాత్మన స్సద్మని సన్నికృష్టః
మంద్రధ్వనిత్యాజితయామతూర్యః,
ప్రాసాదవాతాయనదృశ్యవీచిః
ప్రబోధయ త్యర్ణవ ఏవ సుప్తమ్. 6-౫౬

శ్లో. అనేన సాకం విహరాంబురాశే
స్తీరేషు తాళీవనమర్మరేషు,
ద్వీపాంతరానీతలవంగపుష్పై
రపాకృతస్వేదలవా మరుద్భిః. 6-౫౭

అని దేశనైసర్గికవర్ణనము గావించియున్నాడు. ఈ వర్ణనములు యథార్థములా, కావా అని సందేహించేవారు క్రిందిగీట్లు గల స్థలములను మళ్లీ మళ్లీ ఆలోచిస్తే వాస్తవము బోధపడుతుంది. ఇంతే కాకుండా విజయయాత్రారంభములో మొదట తూర్పుసముద్రమునుగూర్చి బయలు

దేరి, తిన్నగా తాళీవనశ్యామ మయిన మహోదధి ఉపకంఠమును చేరి,వంగదేశము జయించి,గంగాస్రోతోంతరములందు జయస్తంభములు,నాటి, కపిశానది నుత్తరించి, ఉత్కలదేశముమీదుగా కళింగాభిముఖుండై వచ్చె నని చెప్పినాడు. దీనివలన రఘురాజు సముద్రతీరము ననుసరించే కళింగాంతమువరకే కాక కావేరివరకు గూడ వెళ్లినాడని తేలుచున్నది. కనుక ఆ కాలములో కళింగరాజధాని సముద్రతీరమందే ఉండేదని సిద్ధాంతముగా తేలుచున్నది. అయితే ఆస్థలం ఇప్పు డెక్కడ వుందో చూడాలి. కొందరు మహేంద్రపర్వతము ప్రత్యంతమందున్న మందసానగరమే అది అని అంటారు. ఆపట్నంలోకి సముద్రం కనబడుతుంది, రాత్రివేళ చప్పుడు వినబడుతుంది కనుక అదే అనడానికి అవకాశ మున్నా, అక్కడ పురాతనకాలమందు రాజధానీనగర ముండడానికి తగిన భూసన్నివేశము లిప్పు డేవీ కనపడక పోవడంచేత దాన్ని కొందరు విశ్వసించకుండా వున్నారు. పూర్వకాలములో మహారాజ్యాల రాజధానులన్నియు (నేవోకొన్నిమాత్రంతప్ప) సముద్రములో నొకగొప్పనది కలిసేస్థలంలోనే ఉండేవి. గాంగులు, చాళుక్యులు,చోళులు మొదలగువారిరాజధానులీమాదిరినే సముద్రమునకు నాతిదూరముగానే ఉన్నాయి అని వారిఅభిప్రాయము. మరికొందరు ప్రస్తుతమున్న కళింగపట్నమే కాళిదాసునాటి రాజధాని అంటారు. వంశధారా మహానది ఈపట్నందగ్గరనే సాగరముతో సంగమిస్తుంది. ఓడల కిక్కడ ఇప్పటికిన్ని రేవు ఉన్నది. ఇక్కడసముద్రములో అప్పుడప్పుడు కెరటములువచ్చి వెనుకకు తగ్గుతున్నపుడు ఏవో పడిపోయినగోడలవంటివి కనబడుతూ వుంటాయి అని పల్లెవాళ్లు చెప్పుదురని గ్రామస్థులు చెప్పుతారు. కాని ఇదికూడా అంతసిద్ధాంతముగా తోచదు. ఇక్కడ ఇప్పు డున్నపట్నం అంతా క్రొత్తగా కట్టినదే కాని ఎక్కడ త్రవ్వినా, ఏంచేసినా పురాతనవస్తువు లేవీ కానరావు. కనుక ఇదీకూడా వాస్తవము కానిదే. కాని యిప్పటి కళింగపట్నము పురాతన రాజధానికి సమీపమున ఉందనిమాత్రం చెప్పడానికవకాశం ఉన్నదని నా నమ్మకము. కళింగపట్నానికి ౫ మైళ్ల దూరమున వంశధార ఒడ్డున సాలిహుండాం అనే గ్రామమును, గనికొండ అనే చిన్నకొండయున్ను గలవు. ఈగ్రామము పూర్వకాలమున శాలివాహనుని రాజధానిగా నుండెడిదని జనశ్రుతి గలదు. ఈ కొండమీద ఒకచోట ప్రాచీనశిథిలగృహము లగపడగా వానిని త్రవ్వింపగా వానిలో ప్రాచీనవిగ్రహము లనేకములు బయలుదేరినవి. ఈకొండమీదనే రాజుగారికోట యుండెడిదని వాడుక. ఈకొండకు సమీపముననే వంశధారానదికి ఆనకట్టుండెడిదట. దానిచిహ్నముమాత్ర మిప్పుడును గలదు. ఈకొండ కెదురుగా వనితమండల మను గ్రామము గలదు. ఆకాలమున రాజాంతఃపురమే యీ కాలమున నీపేరు మోసికొనుచున్నదని ఐతిహ్యము. ఈ కొండ త్రవ్వుచున్నపుడు ప్రాచీనశిథిలములలో నొక అంగుళీయకము దొరకినది. ఆ యుంగరముపైని బ్రాహ్మీలిపిలో నేవో కొన్ని యక్షరములు గలవు. (ఆ యుంగరముసంగతి మున్ముందు ప్రకటింతును) కావున వీనినన్నిటిని సమన్వయము జేసికొన్నచో కాళిదాసునినాటి కళింగరాజధాని యీ సాలిహుండామే కాదగు ననుట సాహసము కానేరదు. ఇక్కడకు సముద్రతరంగము లిప్పుడును పోటువేళ వచ్చును. సముద్రఘోష మిప్పుడును వినబడును. కావున కాళిదాసుని వర్ణనమెల్ల శిలాక్షరములవలె యథార్థమే కాని అతిశయోక్తి యెంతమాత్రమును గాదు. పైశ్లోకముల బాగుగ నాలోచించిన సహృదయులకు స్వరూపకథనమే స్ఫురించునుగాని అతిశయోక్తి యెంతమాత్రమును స్ఫురింపదు. కావున మందసాకోటగాని, సాలిహుండాముగాని కాళిదాసుని కాలమందలి కళింగరాజధాని యనుట కేసంశయమును లేదు.

గాంగరాజధాని

అతిప్రాచీనకాలమున గాక మధ్యకాలమున కళింగదేశమును రెండుతెగలరాజులు పాలించినారు. వారిలో గాంగవంశమువారు పూర్వులనియు, గంగవంశమువారర్వాచీనులనియు చారిత్రికుల నిశ్చయము. గాంగవంశమువారి రాజధానీనగర మేదో నిర్ణయించుటకు ప్రమాణములంతగా కానరాలేదు. హస్తివర్మ మొదలు దేవేంద్రవర్మవరకు గల రాజులు తమరాజధాని విజయకళింగనగర మని మాత్రమే చెప్పియున్నారు. విజయకళింగనగర మనగా ముఖలింగమునకు సమీపమున ప్రస్తుతము నగరికటక మనబడు గ్రామమే. రెండవతెగవారిలో మొదటివాడగు కామార్ణవుడు దంతాపురము రాజధానిగా కళింగము

నేలెను. వానితరువాత మరియొక కామార్ణవుడు రాజధానిని నగరమునకు మార్చెను. దేవేంద్రవర్మ యనంతరమున రాజ్య మరాజకముగా నున్న హేతువుననో, లేక రాజు దుర్బలుడుగా నుండుటచేతనో రెండవవంశమువారు రాజ్యమాక్రమించుకొనిరి. దంతాపురమునకు ప్రాగుత్తరపశ్చిమ దిశలందు కొండలు వలయాకారముగా గొన్ని మైళ్ల దూరమున ప్రాకారమువలె గిరిదుర్గముగా నున్నవి.

దంతాపురముకంటె నగరికటకము రాజధానిగా నుండుటకు అధికావకాశము లున్న కొమ్మనాపల్లి మొదలుకొని ముఖలింగము ఏటివఱకు నొకలంకగానుండెడిది. ముఖలింగమున కుత్తరముగా ఏఱు రెండుపాయలై, ఒకపాయ తూర్పుభాగమునందు కొమ్మనాపల్లివఱకు ప్రవహించి తిరిగి నదిలో గలిసిపోయెడిదు. సభాదినములలో దేశపూర్వసన్నివేశమును తెల్పుటకోయన వచ్చిన మహాప్రవాహము ఈ వాడుకను సత్యముగా రుజువు చేసినది. వంశధారా నది యిప్పటివలె గాక ప్రాచీనకాలమునందు మహాగంభీరముగా నుండియుండవలెను. గోదావరివలె ఎల్లకాలమును అత్యధికమగు నీరు దానియందు నిలిచియుండవలెను. సముద్రముపోటుపాటులకు అక్కడినీరుగూడ వశమై ఓడల రాకపోకలకు అనువైయుండవలెను. అట్లుండినయెడల నానదీమధ్యద్వీపమందున్న నగరమునకు రాజధానిత్వ్వావహత యెంతైనాకలదు. నదిరెండుశాఖలుగా చీలినమొగయందే కోణాకారముగానున్న ద్వీపాంత్యభాగమున ముఖలింగేశ్వరుని యాలయము కట్టబడినది. ఆకాలమున ముఖలింగము కేవలము దేవస్థానముమాత్రమై అర్చనాదులకు వలయు కతిపయగృహమేధుల యిండ్లతోను, బహుళ దేవాయతనములతోను నిండియుండెడిది. నగరికటకము రాజధానిగా నుండి యనేకసౌధాదులతో విరాజిల్లెడిది. ఇపుడు ప్రాచీనసౌధములన్నియు శిథిలములై రెండును రెండుపల్లెటూళ్లుగా నున్నవి. పైని వ్రాసినయూహ లన్నింటిని సుప్రసిద్ధచారిత్రికులగు శ్రీ. భావరాజు వేంకటకృష్ణారావు బి. ఏ., బి. ఎల్. గారుగూడ సమ్మతించిరి. కాని సముద్రమునకు నదికిని గల సంబంధమును వా రంగీకరింపరు. అదిగూడ నంగీకరించుటకు వలయు ప్రమాణము లున్నవి.

ముఖలింగమున కెదురుగా ఏటి యావలియొడ్డున నున్న వాడవలస యను గ్రామమునుబట్టియు, ఇపుడు నశించిన వాడపాలెమును బట్టియు, "పూర్వకాలమున రాజకుమారు లానదియందు నౌకాయాన మభ్యసించెడివారు" అని వారు అనుమానప్రమాణముచే సాధించిరి. అనుమానమువలన సాధింపదగినంత సాధింపరైరి. ఓడలు సామాన్యముగా సముద్రమునందును, సముద్రములో మహానదులు సంగమించుస్థలములలోను మాత్రము సంచరించును. అట్టిస్థలములలోనే వాడవలస, వాడపాలెము మొదలగుగ్రామము లుండుట అనుభవసిద్ధము. కళింగపట్ణమునకు సమీపమున వాడపాలెము, కొంచెము దూరమున పల్లెపేట, ముఖలింగముకడ వాడవలసయును గలవు. పూర్వకాలమున నీమూడుగ్రామములు నొకరీతి సౌకర్యములనే గలిగియుండు ననుట సమంజసము. ఇది కాక అఖండముగా ప్రవహించు మహానదులు శాఖలుగా చీలుటకు మార్గమధ్యమున పర్వతము లుండుటకాని, సముద్రమునందు నీరంతయు నిముడకపోవుటకాని, హేతువులుగా నగపడుచున్నవి. ముఖలింగముకడ నది పాయలగుట ప్రసిద్ధమేకదా! సముద్రమువఱకుగూడ కొండలెక్కడను నదికి అవరోధము గలిగింపలేదు. సముద్రము సమీపించి నీరు నిముడ్చుకొనకుండుటయే నదిపాయలగుటకు హేతువుగా నిర్ణయింపక తప్పదు. ౧౭, ౧౮-౬-౨౭ తేదులందు వచ్చిన మహాప్రవాహ మీయూహను సిద్ధాంతముగా జేసినది. కావున పూర్వమొకప్పుడు సముద్రనిరోధము ముఖలింగమువఱకు ఎగదన్నుచుండెడిదని నిర్ణయింపవచ్చును.

గాంగ గంగ వంశములు

భారతిపత్రికలో కళింగము నేలిన గంగ గాంగ వంశములనుగురించి చాల చర్చ జరిగియే యున్నది. శ్రీ. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు రీవంశములు రెంటికి భేదమల్పముగా నున్నను నొక్కవంశమేయని సాధించిరి. దేవేంద్రవర్మ చీడివలసశాసన విమర్శనమున నేనును ఐక్యమునే నిర్ణయించితిని. ఈరెండువంశములకును భేదముమాత్ర మధికముగానే యగపడుచున్నది. మొదటి గాంగవంశ

మువారు తమశాసనములలో మూడుతరములనే చెప్పుదురు. గోత్రము పేర్కొనరు. రెండవ వంశమువారు తమది ఆత్రేయసగోత్రమని చెప్పుదురు. తమపూర్వులను ఎక్కు తరములవారిని రాజ్యముచేసిన కాలముతోగూడ బేర్కొందురు. మొదటివారు తమది గాంగవంశమని పేర్కొనగా రెండవవారు తమది గంగవంశమని పేర్కొందురు. మహేంద్రగిరి మహోదధి ప్రభుత్వములు, పరమ మాహేశ్వరత్వము, విజయ కళింగ నగరనివాసము, గోకర్ణస్వామిప్రసాదము ఉభయులకు సమానమే. కాని రెండవవంశమువారు తమశాసనములందు గోత్రమును, పూర్వుల రాజ్యకాలమును, పూర్వుల మహత్త్వవర్ణనములను చెప్పికొనియున్నారు. ఇంతే కాకుండా మొదటివంశమువారి పేరి చివర వర్మపదము దక్క నింకేపదము నుండదు. రెండవ తెగవారు తమ పేరిచివర దేవపదమును జేర్చెదరు. రెండవవంశములోనివారగు ప్రకృత పర్లాకిమిడి, కల్లికోట, చీకటి, సురంగి, టెక్కలి, పెదకిమిడి మొదలగు సంస్థానముల ప్రభువుల పేర్ల చివర 'దేవు' అనుపద మున్నది. వీరెల్ల రాత్రేయసగోత్రులే; గంగవంశ్యులే. కావున దేవపదము రెండుతెగలకును ప్రబలభేదకమే. అయిన నొక వైచిత్రి కలదు: రెండవ తెగవారుగూడ మొదటి చాళుక్యులవలెనే గోత్రములు లేకయుండి, కొంత కాలమునకు బిదప "కదంబుల సావాసమువలన చాళుక్యులవలె" దామును చాళుక్యులతోడి మైత్రివైరాదిసంబంధములవలన గోత్రప్రవరాదులందును, వంశవర్ణనమునందును, బిరుదావళులందును, పూర్వగాథాకల్పనమునందును సర్వవిధముల చాళుక్యులనే యనుకరించిరనుట ఉభయుల శాసనములను బరిశీలించిన తేటపడును.

ప్రాచీన శిథిలములు

ముఖలింగమునకు చుట్టుపట్ల అనేకశిథిల చిహ్నములు, శివలింగములు గలవనుట విదితమేకదా? ఇట్టివే శ్రీకూర్మము, నరసన్నపేట, పోలాకి, ఉర్లాము మొదలగు ననేకగ్రామముల పొలములలో నగపడుచున్నవి. ఈదేశమందున్న శివలింగములు సామాన్యముగ ఒడ్డుపొడవు నొకేరీతి నుండి మలచిన రాతిదూలపు ముక్కలవలె నుండును. హీరమండల మను నొకగ్రామము ముఖలింగమున కుత్తరముగా ౬ మైళ్లదూరమున వంశధారానదీతీరమున గలదు. అక్కడ దిబ్బదేఱిన కోటయొక్కటి నేటికి గలదు. ఆకోటయందు హేలుడు రాజ్యము చేసినట్లు వాడుక గలదు. ఆకోటయు దాని చుట్టియున్న గ్రామదేవత కోపముచే నశింపగా నిప్పటిహీరమండలము నూతనముగా నిర్మింపబడినదని స్థలజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. దీనివిషయము చారిత్రికులు పరిశోధింతురుగాక.

కళింగపట్నమునకు దగ్గర పోలాకియను గ్రామము గలదు. దానిలో చిన్నయాలయమొకటి కలదు. ఆలయము ముఖలింగాలయముల ననుకరించియున్నది. అందుండు విగ్రహములుగూడ ముఖలింగమందలి విగ్రహములవలెనే యున్నవి. ఆవిగ్రహములకు పూజాపురస్కారములు లేక ఆలయము బూజుపట్టియున్నది. ఆ ఆలయముకడ నొక శిలాశాసనఖండ మున్నది. ఆంధ్రాక్షరాత్మకమగు నాశాసనము అనంతవర్మ కొర్ని శాసనములవలె నున్నది. ఈశాసనఖండమును, ఆలయమును బరిశోధకులు పరిశోధింపవలసియున్నది. ఆసమీపమున నున్న ముబుగాము, తలసముద్రము మొదలగు గ్రామములందుగూడ బెక్కుప్రాచీనశిథిలములు గలవు. శ్రీకాకుళము పర్లాకిమిడి నరసన్నపేట టెక్కలి తాలూకాలలోగల యిట్టి ప్రాచీనవస్తువులనెల్ల బరిశీలించిన కళింగదేశచరిత్ర చాలవఱకు పూర్తియగును.

ముఖలింగమునకు దక్షిణముగా వంశధారా నదీతీరమున కొమ్మనాపల్లి యను గ్రామము గలదు. ఒకప్పుడు వెలనాటిచోడనరేంద్రుని మంత్రియగు కొమ్మన దండనాథుడు కళింగమును రాజప్రతినిధియై పాలించెను. ఆతడు తనపాల్యదేశమునం దటనట తనపేరిట గ్రామములను, దటాకములను నిర్మించి కీర్తిని చిరస్థాయినిగా నొనరించెను. ఈగ్రామ మాతనిచేతనే నిర్మింపబడినది. ఇందు నదీతీరమున ప్రాచీనమగు శివలింగ మొకటి కలదు. శిష్టులనబడువారీగ్రామమును కొమ్మనాపల్లియని వ్యవహరించినను గ్రామ్యులు కొమ్మనపల్లియని సాధురూపమునే వాడుచున్నారు.

చారిత్రికుల కుపయోగపడు ననునూహతో నిప్పటికి దొరకినవానిని బ్రకటించితిని. మున్ముందు విశేషములు లభించిన వానినిగూడ బ్రకటిస్తాను.

సుకవ్యభినందనము

సోమంచి వాసుదేవరావు గారు

(గీతమాలిక)

వాఙ్మయోద్యానవాటికఁ బరిఢవిల్లు
లలిత చంపకవనమంజరులను దెచ్చి
పలుకు పూఁబోఁడి యడుగుఁదమ్ముల భజించి
సుకృతివగుదువు నినుఁ గొల్తు సుకవిచంద్ర!

ప్రకృతివిలసిత బ్రహ్మాండభాండపంక్తిఁ
గాంచి యిసుమంతమార్పులేకయ తదీయ
చిత్రము రచింతు దానిలో సృష్టికర్త
కార్యకారణభావంబుఁ గాంతు సుకవి!

ప్రథితహృదయయంత్రంబుచే భావనా ర
విప్రభాసహాయత నీవు విమలమైన
ప్రకృతిప్రతిరూపము రచించి పరిఢవింతు
నీసమానుని భువిఁ గాన నేను సుకవి!

ప్రకృతి నానావిచిత్రచిత్రములు నీదు
భావదర్పణాంతరమునఁ బ్రతిఫలించు
నవల నవి నీదుకృతులలో నాకృతిఁ గను
నహహా! నిన్నెన్న నాతరమగునె సుకవి!

భావనాఖని భావమణీవితతులఁ
ద్రవ్వి హారాళి గ్రుచ్చి భారతి నలంకృ
తాంగిఁ జేసెద వహహా నీ వధికభక్తి
నీ పదంబులఁ గొలిచెద నేను సుకవి.

మెఱుఁగుఁదీఁగలలోఁ గల యొఱపు గలిగి
విమలపీయూషవరమధురిమఁ దనర్చి
గగనగంగాతరంగవేగమునఁ బొలిచి
తనరు సుకవి! భవత్కవితాఝరంబు.

సౌమ్యరససౌరభోపేత శబ్దపుష్ప
సంఘటితమాలికల సరస్వతిని గొలుతు
మాతృపదపద్మసేవావిభూతి మెఱయు
నీ పదంబులఁ గొలిచెద నేను సుకవి!

మధురసంబట్ల భవదీయ మధురకవిత
పండువగు చెవిదోయి కఖండముగను
బ్రహ్మసుఖవార్ధిఁ దేలెద భవదమేయ
మధురకవితారసంబు జిహ్వకును రాఁగ.

సురుచిరాలంకృతులు వెట్టి సరసవిశ్ర
మంబుఁ గూరిచి సలలితార్థంబుఁ దనిపి
సారకవితాసుధారసధార నిచ్చి
భారతీమాతఁ బోషింతు వౌర సుకవి!

వాక్పతీనిత్యసంబంధవశతఁ జేసి
నీవ తానౌదు వట్లట నిన్ను నపర
భారతీమూర్తిగా నెంచి భవదుదంచి
తపదవనజార్చనాధన్యతన్ జరింతు.

సుదువులపడంతి యడుగులఁ గడుగు నీదు
మధురకవితా సురాపగాంభః ప్రపూర
క్షాళితాశేషకల్మషజాలుఁడనయి
ముక్తికాంతాపరీరంభమున సుఖింతు.

దివ్య వేదాంతసౌధవీథీవితాన
సంచర ద్భారతీకృపా సరసవీక్ష
ణ మధుపావళి భవదీయ నవ్యకృతిమ
రందపానంబు గ్రోలించురా కవీంద్ర!

నిన్నుఁ గని తన్ను నీలోన నెమ్మిఁ గాంచు
కతన ముకురంబవౌ సరస్వతి కటంచు
నిన్నుఁ బలికెద రార్యులు నిక్కువ మది
యేను నిన్ గొల్చి సుకవి! నీ కృప గడింతు.

నీటిలోనున్న జాడలు నెమకుచుండు
రవియుఁ గానని వస్తుపరంపరలను
గాంచుచుందువు నీ కుశాగ్రత గణింప
లేను; నినుఁ గొల్చి బ్రదికెద నేను సుకవి!

కళింగ శిల్పము

గో. రామదాసు గారు

ఫెర్గూసన్ మొదలైన పాశ్చాత్య విద్వాంసులు హిందూదేశ శిల్పము విషయమై వ్రాస్తూ, దీనిని కొన్ని రకములుగా భాగించిరి. వీరు చేసిన విభజన కేవలము వారుచూచినకట్టడము లున్న ప్రదేశములనుబట్టిచేసిరి. ఒరిస్సా ప్రదేశమందున్న పూరీ, భువనేశ్వరము, కోనార్కములలోని ఆలయములను మాత్రమే చూచి, ఒరిస్సాశిల్పవిధానమని యొక రకము ఏర్పాటు చేసిరి. ఆరీతి కట్టడముల కన్నిటికి ఒరిస్సాలోని కట్టడములే నమూనాయని ఆలోచించిరి. ఈకట్టడములన్నీ క్రీ. వె. 1090 కి యీవలికాలమందే నిర్మింపబడినవిగానిఅంతకు పూర్వము అవి యున్నట్లు నిదర్శనములు లేవు. పూరీయందున్న జగన్నాథ దేవలము క్రీ. వె. 1090 కి ముందు నిర్మించబడ లేదని శ్రీమాన్ మానమోహన చక్రవర్తిగారు బెంగాలు యేష్యాటిక్కు సొసైటీజర్నలులో వ్రాసినారు. భువనేశ్వరాలయములు, కోనార్కు ఆలయము దీనికి దరిమిలానే కట్టబడినవి. వీటికి పూర్వమందు కట్టిన ఆలయములు కనబడలేదు. కనబడిననూ వాటియందు శిల్పనైపుణ్యము లేదేమో! అందుచే పాశ్చాత్య పండితులకు వీటికంటె యితర ఆధరవు లేకపోయినది.

జూన్ నెల 16, 17 తేదీలలో ముఖలింగమందుజరిగిన కళింగసామ్రాజ్య వర్ధంత్యుత్సవమునకు నేను వెళ్లియుంటిని. అప్పుడు ఆస్థలమునందున్న దేవాలయములను జాగ్రత్తగా పరిశీలించి చూచితిని. ఇందులో నొకటైన మధుకేశ్వరాలయపుదేవిడీ మంటప స్తంభమందు శ్రీకళింగాధిపతి అనంతవర్మవజ్రహస్తదేవు మహారాజాధిరాజుల (క్రీ. వె. 1038-1071) కాలమునాటి శాసనములున్నవి. దేవాలయప్రాకారములో ఒకటిరెండుశాసనములు వాటి అక్షరాకృతిచేత యింతకు పూర్వమైన కాలమును సూచించుచున్నవి. అసలు ఆలయము రెండవ కామార్ణవుడు కట్టించినట్లు అనంతవర్మ చోళగంగదేవు మహారాజాధిరాజుల విశాఖపట్నం, కోర్ని తామ్రశాసనములలో వక్కాణించియున్నది. అందుచే క్రీ.వె. 748-1071 మధ్యను ఈదేవాలయ మేవత్తూ పూర్తిఅయినట్టు కనబడుచున్నది.

విశాఖపట్నంజిల్లాబొబ్బిలితాలూకాలో కొప్పలి నారాయణపురం అను ఒక గ్రామమున్నది. అందు ఒక శివాలయ మున్నది. దీని స్తంభములపైని 42 శాసనము లున్నవి.వీటిలో మొట్టమొదటిదాని తారీఖు క్రీ. వె. 1081 కి సరియైన శకాబ్దమందున్నది. ఇది ముఖలింగ

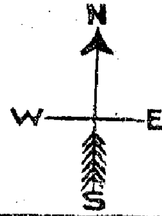
క్షేత్రమందున్న దేవలమునకు దరిమిలా దిన్ని పూరీలోనున్న జగన్నాథాలయమునకు పూర్వపుదిన్ని యని చెప్పవచ్చును.

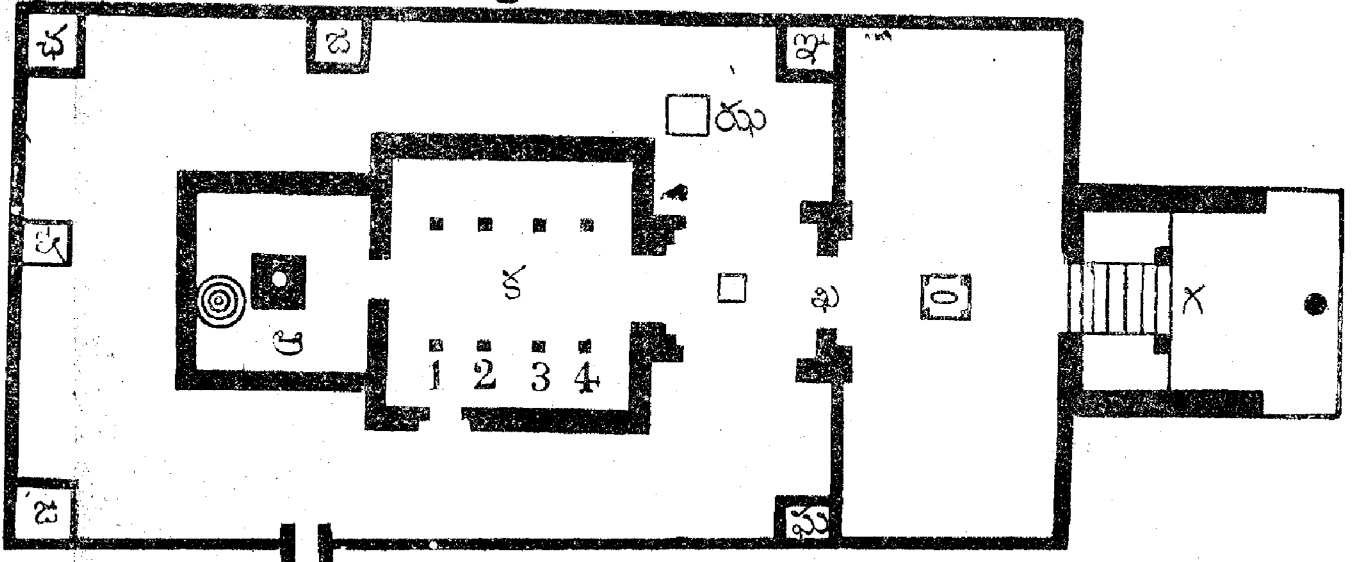
అనంతవర్మ చోళగంగ దేవమహారాజాధి రాజుల విశాఖపట్నపు శాసనములలో నొక దానియందు తనతండ్రి రేంగుజేడు అను గ్రామములో నొక శివాలయము కట్టించినట్లు చెప్పబడినది. సాలూరుతాలూకా మక్కువ గ్రామమునకు సమీపమున రేజేరని యొక గ్రామ మున్నది. దానియొద్ద నొక శివాలయ మున్నది. దానిపైన శిల్పముగాని శాసనములు గాని కనిపించకుండా సున్నపు గిలాబా చేసి యున్నారు. గాని లోపున ఆస్థాన మంటపము లోని స్తంభముల యాకృతినిబట్టి ఈ యాల యమే రాజరాజువలన కట్టబడిన దని నిశ్చ యించవచ్చును.

ఈ మూడాలయములు ఒరిస్సాలోని ప్రఖ్యాతిజెందిన దేవగృహములకన్న ప్రాచీన ములైన వైనప్పటికి మారుమూలగా నుండి పోబట్టి యెవరికీ తెలిసినవి గావు. ముఖలింగా లయమున్ను, రేజేరాలయమున్ను 'సీవెల్లు' దొరగారు వ్రాసిన జాబితాలలో వక్కాణించ బడనేలేదు! అట్టిస్థితిలో కళింగరాజులచే మొట్ట మొదట కట్టించబడి తర్వాత నిర్మింపబడిన దేవగృహములకు నమోనాఅయిన ఈమూడు ఆలయములు పాశ్చాత్య శిల్పవిద్యా విమర్శకు లకు తెలియకపోవుటయేగాక ఇప్పుడు గవర్న మెంటువారిచే నియోగించబడిన ప్రాచీనకట్టడ ములను బరీక్షించు ఉద్యోగస్థులకు సహితము తెలియవు. ఈదేవాలయముల వాస్తువు జిలుగు శిల్పము మొదలైన శృంగార చిహ్నములన్నీ ఒరిస్సా దేవలములయందున్న వాటికి బీజము లని తోచుచున్నది. ఈదేవాలయములు పూ ర్వము కళింగమునేలిన గంగవంశపు రాజులకు మొదటి నివాస దేశమందున్నవి. ఆరాజులచే కట్టించబడినవి. ఆసమయమునకు ఈరాజులకు ఓఢ్ర దేశముతో సంపర్కమంతగాగలుగ లేదు. ఈ హేతువులచే దీనికి కళింగశిల్పమని పేరుబెట్టి తిని. ఈశిల్పముయొక్క ముఖ్యచిహ్నములు అందరికీ తెలియుటకై ఒక్కొక్క దేవాలయ మును వర్ణించబూనుకొంటిని

జూన్ నెల 16, 17 తేదీలందు ముఖలింగ క్షేత్రమున జరిగిన కళింగసామ్రాజ్యవర్ధంతికి నేను వెళ్లియుంటినని యిదివరకే చెప్పియుంటి ని గదా! అప్పుడు అచ్చటనున్న ఆలయము లను పరిశీలించి చూచితిని. మధుకేశ్వరాల యము యిచ్చట ప్రధానమందిరము: ప్రాచీన మైనది. దీనిప్రక్క సెక్షను 2 వ చిత్రమందు చూపబడినది. పునాదిపటము 1 వ పటమం దున్నది. ఈపటమందు 'అ' గర్భదేవాలయ ము. దీనిపైన యావత్తూ సున్నపు గిలాబా చేసియున్నది. అచ్చటచ్చట ఈగిలాబా యూడి యుండుటచే దీనికట్టు చూడగలిగితిని. సున్న పదునుగాని లేక మరియేయితర దినుసుగాని వేసి అంటించకుండా రాతిపలకపై రాతిపలక మోపికచేసి లేవనెత్తబడిన దీగర్భగుడి. దీనిలో వేసిన రాళ్లపైన జిలుగులుగాని చిత్రప్రతి మలుగాని లేవు. ఆలయముయావత్తూ ఛాయా పటమందు (3 వ చిత్రము) గనిపించును.

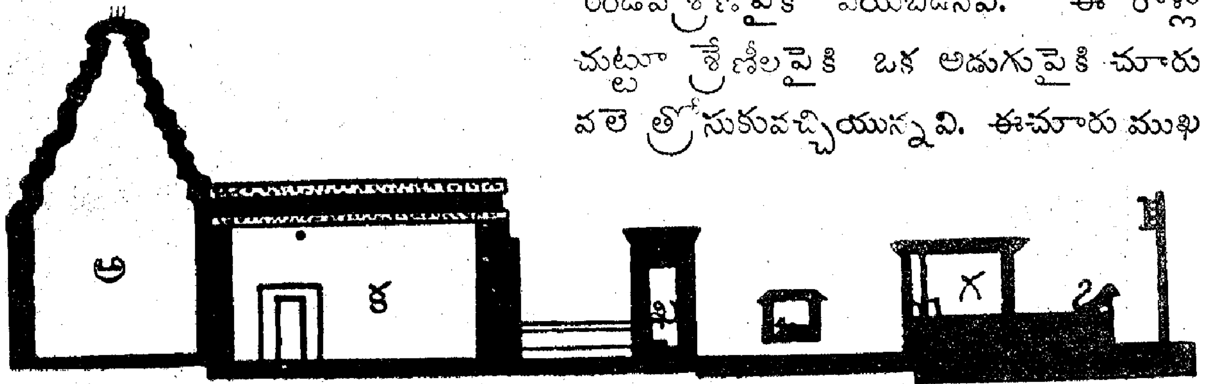
దీనినంటి దీనియెదుట ఆస్థాన మంటప మున్నది. ఇది రెండు వేర్వేరు కాలములయందు

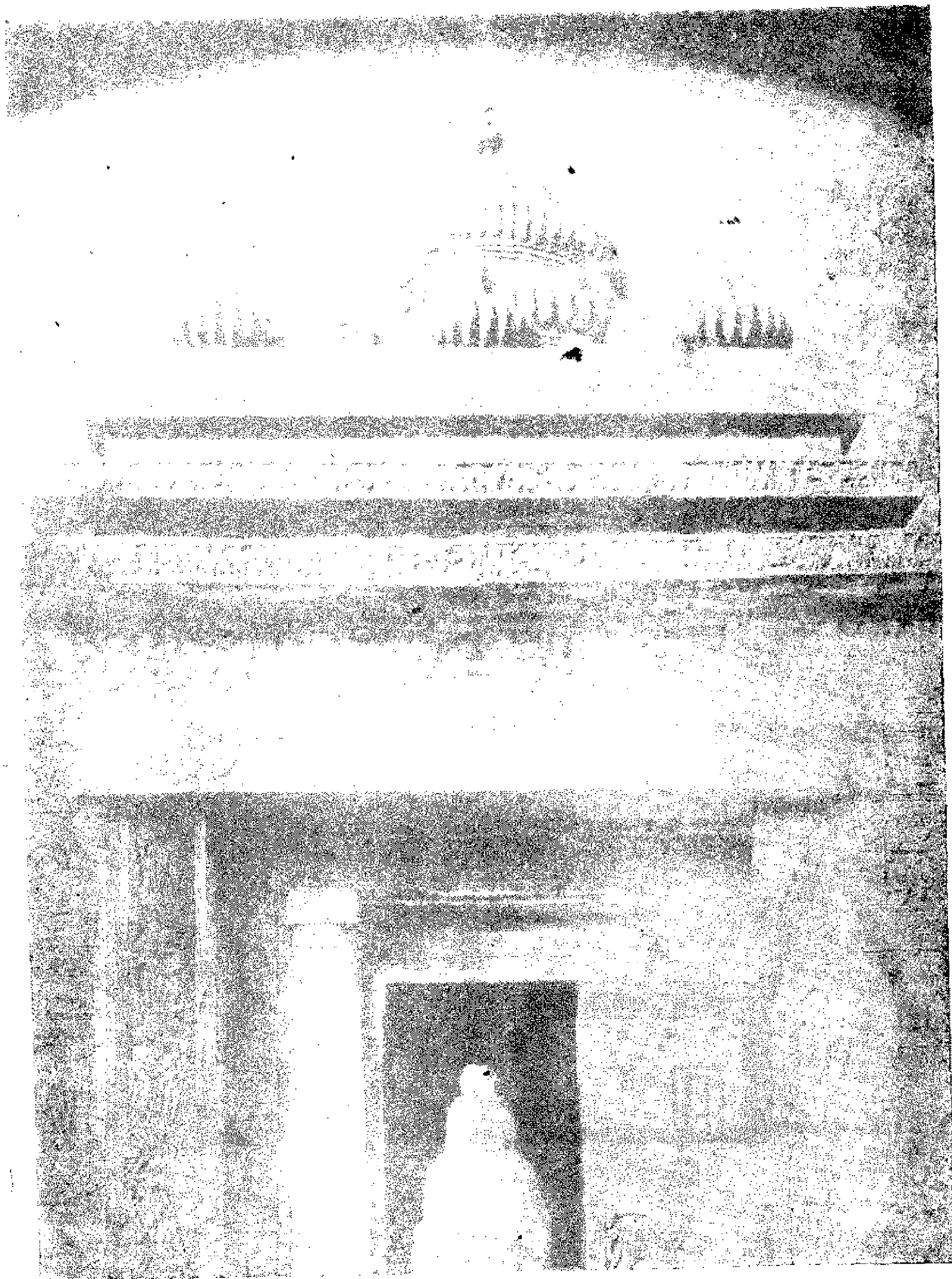
చిత్రము ౧.

కట్టినట్లగుపడుచున్నది. 'క' యను భాగములో 1, 2, 3, 4 నాలుగుజతల స్తంభములు. ఒక్కొ-

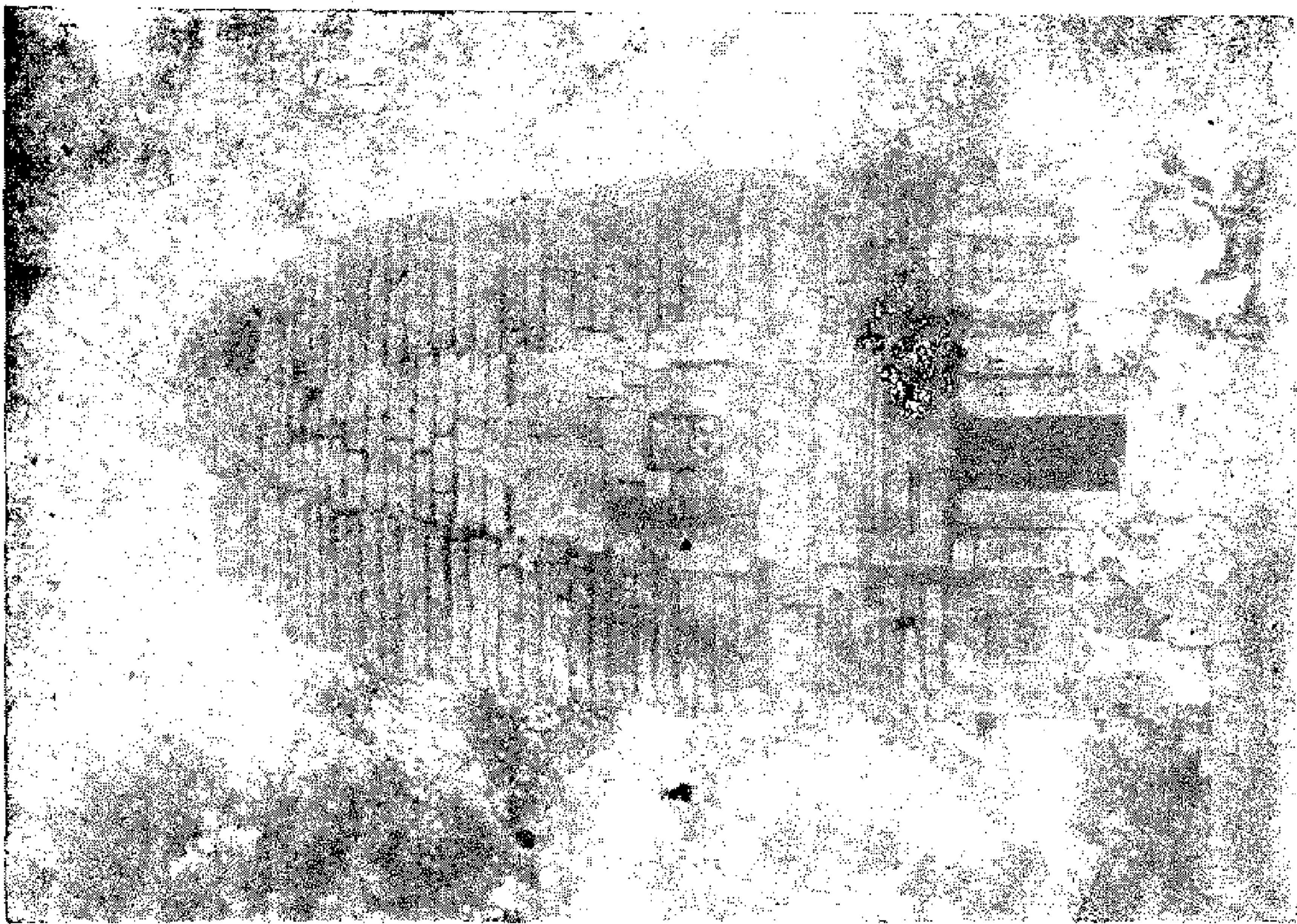

చిత్రము ౨.

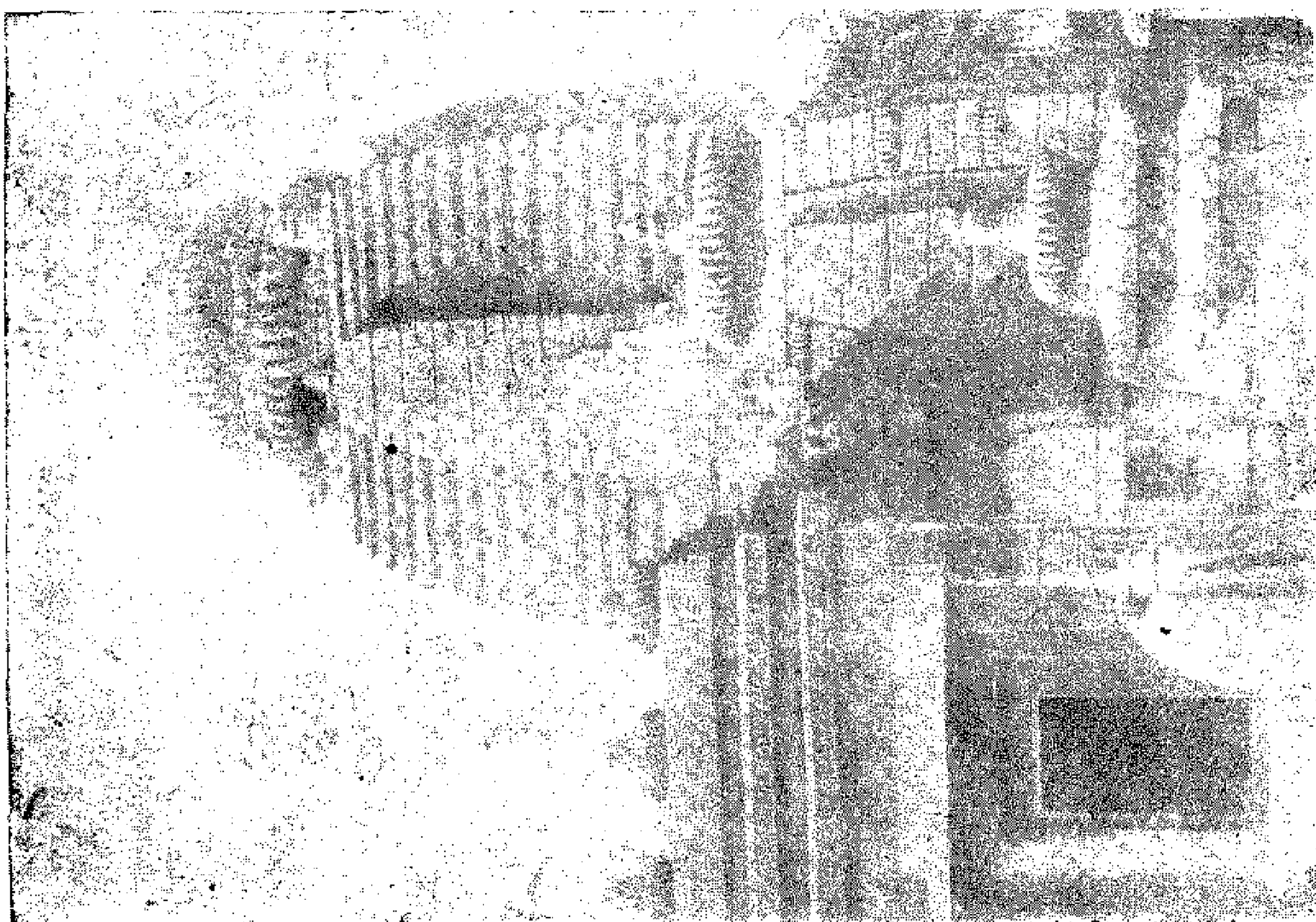
క్క స్తంభము, పాదము, కాండము, శిరస్సు అని 3 భాగములు గలిగియున్నది. పాదము సుమారు 2' × 2' × 2' పరిమాణము గల యొకరాతిఫలకము. దీనిపైన 7' × 1¾ × 1¾' పరిమాణముగల యొక రాతిఫలకము నిలువ బెట్టియున్నది. ఇదియే స్తంభకాండము. దీని పైన 4' × 2' × 2' ప్రమాణముగల రాయి అమర్చబడినది. ఇదియే స్తంభశిరస్సు. ఇట్లు 8 స్తంభములను నిలబెట్టి వాటిపైన రాతి ఫలక ములు శ్రేణీకమ్ములుగా వేసిరి. దానిపైన 9" దళసరిగల రాతిచప్టాలు ఒకశ్రేణిపై నుండి రెండవశ్రేణిపైకి వేయబడినవి. ఈ రాళ్లు చుట్టూ శ్రేణులపైకి ఒక అడుగుపైకి చూరు వలె త్రోసుకువచ్చియున్నవి. ఈచూరు ముఖ మందు సుందరములైన చిత్రములు చిత్రించ బడి యున్నవి. అడవియందున్న జనులుచేయు వ్యాపారములను ఈచిత్రములు ప్రదర్శించు చున్నవి. స్తంభముల శిరస్సులుగా వేయబడిన

ముఖలింగేశ్వరాలయము, సింహద్వారము

సోమేశ్వరాలయము, విమానము

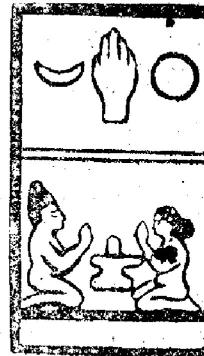

ముఖలింగేశ్వరాలయము, విమానము

రాళ్లకు వెలుపలిభాగములు శ్రేణీలకన్న ఒక అరయడుగుపై కున్నవి. స్తంభములకు 4 లేక 5 అడుగులదూరమున మధ్య మంటపమునకు చుట్టూ ఒకగోడ కట్టియున్నది. స్తంభముల శిరస్సులకు వెలుపలనున్న ½′ పైన ఒక కొనయు గోడపైన ఒకకొనయు మోపిక చేసిన రాతిఫలకములు అమర్చబడినవి. ఈఫలకములుగూడ 9″ దళసరిగలిగియున్నవి. ఈదళసరియందుకూడా చిత్రప్రతిమలు చిత్రించబడినవి. ఈ విధముగా నేర్పడిన పంచాది (Verandah) కప్పుకన్న మధ్యమంటపకప్పు రెండడుగులు యెత్తుగా నున్నది. అందుచే పైకప్పు చూరు పంచాదిచూరు రెండుచూరు లున్నవి. ఈచూరుల ముఖములందు చిత్రించిన ప్రతిమలు, యివి ప్రదర్శించుకథలు మొదలైనవి ముందు చెప్పెద.

ఆస్థాన మంటపమునకు చుట్టూయున్న గోడలోదక్షిణపువైపునయొకద్వార మున్నది. ఇది చిన్నది. ముఖ్యద్వారము తూర్పువైపున కున్నది. ఈ రెండుద్వారములయందున్న శిలుగు, ప్రతిమల విషయమైన్ని చుట్టూగోడలయందు గూళ్లలో చెక్కబడిన ప్రతిమల విషయమైన్ని ముందు చెప్పెద.

ముఖద్వారమున కెదురుగా సుమారు 25 అడుగుల దూరమున ఒక తోరణద్వార మున్నది. (ఖ) దీనికెదుట సుమారు 30, 40 అడుగులదూరమున దేవిడీమంటప మున్నది. ఈ దేవిడీ మంటపములో ముందుకు రెండు చౌకపు స్తంభము లున్నవి. (గ)వీటిలో ఉత్తరపు స్థంభముపైన త్రికళింగాధిపతి అనంతవర్మ వజ్రహస్తదేవు మహారాజుల కాలపు రెండు శాసనము లున్నవి. ఈ రెండు స్తంభములమధ్య నుండి లోపుకు ప్రవేశించుటకు మార్గసూచకములైన సోపానము లున్నవి. దక్షిణస్తంభమునకు వెనుకకు గోడకంటియొక ఫలకము సుమారు 2′ ఎత్తుగ నిలువబెట్టియున్నది. దాని తూర్పుముఖము రెండు

భాగములుగా చేసి పైదానియందు సూర్యుడు చంద్రుడు చెక్కి వాటిమధ్యను హస్త మొకటి వేళ్లుచాచియున్నట్లు చెక్కియున్నది. దిగువభాగమందు స్త్రీ పురుషులిద్దరువారిమధ్యనున్న లింగమును పూజించుచున్నట్లు చెక్కబడియున్నది. ఇట్టిరాళ్లు దక్షిణదేశమందు 'వీరకల్' అనుపేరుతో బరగుచున్నవి. అనగాపతియైన స్త్రీయొకతె సహగమనము బొందినప్పుడు యిట్టిరాళ్లు స్థాపించెదరు. పైన జెప్పినరాయిగూడ అట్టిదేఅయియుండును. ఈ దేవిడీ మంటపము క్రొత్తగా మరమ్మత్తు చేసినప్పుడు 'ఈవీరకల్' యిచ్చట వేసియుందురు.

ఈ మంటపమునకు ఇరుపార్శ్వముల యందున్న అరుగులపైన రెండు సింహములు మండీపైనుండి తూర్పువైపుకు ముఖములను బెట్టి అమర్చబడినవి. ఈ దేవిడీ కెదుట పైకి ధ్వజస్తంభ మొకటి యున్నది.

మధుకేశ్వరాలయము యొక్క ముఖ్యప్రాకారములో చుట్టూ చిన్నచిన్న దేవాలయము లున్నవి. ఇందులో 'చ' ఒక్కటితప్ప అన్నియును శివాలయములే. ఒక్క 'చ' యనుఆల

యములో కుమారస్వామి ప్రతిమ యున్నది. జిలుగు, ప్రతిమలు మొదలైన చిత్రముల
'ఘు' 'ఛ' యను ఆలయముల ద్వారముల వైఖరి చెప్పినప్పుడు వీటి విషయమై కూడా
యందు శిల్పపుపని చాలా సొగసుగానున్నది. ప్రస్తావించెదను.

ఇల్లాలి వేడికోలు

మంగిపూడి వేంకటశర్మ గారు

నిదురా పిల్చిన పల్కరేమిదయి కాసి కాపురం బింతె చే
యుదురా యెన్నటికైన సౌఖ్యమున నే నోలాడ లాలించి యే
లుదురా మీమదిలోన నేపగిది నాలోచించుకొన్నారొ ప
ల్కుదురా విన్నప మాలకించి కృప నాలోకించి ప్రాణేశ్వరా.

పలుకే బంగర మాయెనా యహహా నాభాగ్యంబునన్ గంటి చూ
పులకే కాటక మాయెనా యవుర నాపుణ్యంబునన్ మీదుపి
నులకే ముల్కులచంద మాయెనో కొ నా నున్బల్కికేమందు మీ
యలు కేలాగున నోర్తు నెట్లు మిము బాయన్ నేర్తు ప్రాణేశ్వరా.

నెనరా పెండిలిచేసుకొన్న గరితన్ మీ రిట్లు లేడ్పించుటల్
కనరా మీసరివార లెట్లు సతులన్ గామించి ప్రేమింతురో
వినరా లోకులు మీదు వింతనడతల్ వీక్షించి యే మందురో
ఘనరామామణితోడి పొందు మరియూడా మీకు ప్రాణేశ్వరా.

తినరా దివ్యఫలరిబులన్ బెరటియుండే పండ్ల సన్నంతనే
కనరా గారెలు మిన్నకే దొరకినన్ గాంక్షించి యేతేర జే
కొనరాదా కులకాంతమీద దయ మీకున్ లేకగా కక్కవా
ధనరామామణి సౌకుమార్యమును సౌందర్యంబు ప్రాణేశ్వరా.

చెన్నపురిరాజధానియందు ౧౯౩౬ సం. జూలై-సెప్టెంబరు నెలలలో ముద్రితములై ప్రచురింపబడిన

ఆంధ్ర గ్రంథములపట్టిక

ఆరోగ్యము

ఆరోగ్యమార్గములు, ఫారము ౨—గొల్లకోట వెంకట్రామయ్య

సుశిక్షాధారబోధిని, మొదటిపుస్తకము—జి. రత్నంపిళ్లె

ఇతరము

ఉపాధ్యాయసహాయిని—యస్. భూషణం

ఎన్నికమణులు, భా. ౧—యం. రామచంద్రశాస్త్రి

,, భా. ౨— ,,

ద్విజధర్మప్రకాశిక—బి. హనుమయ్య, యస్. వెంకటరత్నమ్

ప్రపంచకజ్ఞానము—వి. రామచంద్రయ్య

సివిక్సుమాన్యుఅల్—యం. నరసింహారావు

స్వరాజ్యప్రచారము-నరకాపాటలు, వోటుపదాలు—కొండపల్లి జగన్నాథదాసు

ఇతరశాస్త్రము

ఎలిమెంటరి సైన్సు, ఆరవఫారమునకు—యం. సాంబశివరావు

పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము— ,,

ప్రకృతిశాస్త్రపాఠములు, నాల్గవఫారము — గొల్లకోట వెంకట్రామయ్య

ప్రకృతిశాస్త్రపాఠములు, మూడవఫారము ,,—

శాస్త్రవాచకపాఠములు, మూడవఫారము—యం. సాంబశివరావు

శాస్త్రవాచకపాఠములు, మొదటిఫారము ,,—

శాస్త్రవాచకపాఠములు, నాల్గవతరగతి ,,—

ఇతిహాసము

ఆంధ్రమహాభారతము: విరాటపర్వము, తృతీయాశ్వాసము—తిక్కనసోమయాజి [య్య

కుశలవనిర్వచనరామాయణము — మానవోలు కామాక్షు

ద్రౌపదీస్వయంవరము—నన్నయ (సి. వెంకట్. వి. జోగారావు సంపాదితము, టిప్పణివిమర్శనాదులతో.)

రామాయణము బాలకాండము—లేళల్ కనకయ్య

సీసమాలిక శ్రీమద్రామాయణము—చెరుకుపల్లి నరసింహసిద్ధాంతి

కథలు—ఐతిహాసికపురాణికములు

ఆంజనేయచరిత్రము—కొప్పరపు వేంకటరమణయ్య

కథాముక్తావళి, ప్రథమభాగము—కె. రామకృష్ణశాస్త్రి

,, రెండవభాగము— ,,

కుచేలోపాఖ్యానము—బమ్మెరపోతనామాత్యుడు

,, సటిప్పణము ,,—

గంగానది—ముడియం సీతారామరావు

గజేంద్రమోక్షము—బమ్మెర పోతనామాత్యుడు

చంద్రహాసచరిత్రము—పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి

దశావతారములు—జనమంచి వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మ

ధ్రువోపాఖ్యానము—బమ్మెర పోతనామాత్యుడు

నీతికథానిధి—అబ్బరాజు హనుమంతరాయశర్మ పాక

నోములకథలు—కె. అచ్చయ్య అండ్ సన్సు [యాజి (ప్రకాశకులు)

బాలనీతిచంద్రిక—డి. సీతారామరావు

భాగవతకథావళి—చిల్లరిగె మాధవశ్రీయోగానందయ్య

భీష్ముడు—జయంతి వెంకటకృష్ణరావు

మయసభ—కేశవపట్టణం వేంకటరత్నంసూరి

రుక్మిణీకళ్యాణము—బమ్మెర పోతనామాత్యుడు

విభ్రమరాఘవము, పరిణయవిభ్రమములు (జానకీపరిణయము)—దేవరాజు వెంకటకృష్ణరావు

విష్ణుచిత్తునికథ (ఆముక్తమాల్యదనుండి—టీకావ్యాఖ్యాసహితము)— కృష్ణదేవరాయలు

శ్రీకృష్ణావతారతత్త్వము, మూడవప్రకరణము—జనమంచి శేషాద్రిశర్మ

హనుమజ్జీవితము—శిష్టా వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

కథలు—కల్పితములు

కాశీమజిలీకథలు, పదవభాగము—మధిర సుబ్బన్న దీక్షితులు

నీతికథావళి—కె. యస్. సోమయాజులు, వి. యల్. నరసింహము

ప్రతాపదౌర్జన్యము—వాడ్రేవు మల్లపరాజు

బిలమందిరము—వడ్డాది శేషగిరిరావు

యాత్రికునిప్రయాణము—బి. సీనయ్యపంతులు

శ్రీనాథవిజయము—అనివిళ్ల చినవెంకటశాస్త్రి

హ్యాంలెట్ డెన్మార్కు-కుమారరాజా—గోగులపాటి వీరేశలింగంపంతులు

కామశాస్త్రము

కామకళానిధి అను శృంగారశాస్త్రము—నెల్లూరి శివరామకవి

క్రీస్తుమతము

అర్చ్యప్రాంసీస్కు-శౌరివారి చరిత్రము— బి. శామయ్య

ప్రకటన లేక ప్రత్యక్షీకరణము—యం. బి. స్కడ్డరు

మతబోధిని—క్రిశ్చన్ లిటరేచర్ సొసైటీ ఫర్ ఇండియా (ప్రకాశకులు)

మలాఖీతరువాతికాలపు చరిత్ర—రివరెండ్ బనియన్ జోసెఫ్ (అనువాదకుడు)

యేసుచరిత్రము " "

సాధుసుందరసింగు—రివరెండ్ జి. కాంతయ్య (అనువాదకుడు)

ఖగోళశాస్త్రము

గోచారసర్వస్వము—విష్ణుభట్ల సత్యనారాయణమూర్తిశాస్త్రి

గణితము

గణితసంగ్రహము, రెండవభాగము—డి. రామమూర్తి

గణితసారము (నాల్గవతరగతి)—ఆర్. వీరభద్రరావు

ప్రైమరీస్కూలు ప్రాక్టికల్ మేథమాటిక్సు, మొదటిపార్టు—జి. బాపన్నశాస్త్రి

గేయము

ఈశ్వరాంబికానామసంకీర్తనలు—జవంగుల నాగభూషణదాసు

ఘూలిసుబ్బారావుపాటలు—ఘూలిసుబ్బారావు

దశావతారములకీర్తనలు—ఆర్. వెంకటరత్నం.

నూతనభజనకీర్తనలు—కట్టి వెంకయ్య

పరిణయగానముక్తావళి—ములుష్మూడి బసవాచార్యులు

బాలవినోదగీతావళి (౧,౨ భాగములు)—ఇ. శ్రీరాములుచౌదరి

బ్రహ్మానందభజనకీర్తనలు-కారుపర్తి సుబ్రహ్మణ్యస్వామి

భజనకీర్తనలు—సి. యెరకయ్యదాసు

మతిమంతవిలాసము—మూలపూరు రామలింగేశ్వరరావు

వీరబ్రహ్మేంద్రనామ సంకీర్తనలు—జవంగుల నాగభూషణదాసు

వేంకటేశచిద్విలాససరస—సి. ఆర్. చెన్నకేశవులు నాయుడు

సుభద్రాకళ్యాణము-పాట—పి.యస్. రావుఅండుసన్సు (ప్రకాశకులు)

హరిభజనామృతము—పొన్నగంటి యల్లయ్య

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము-పదము—పొదుగు రామబ్రహ్మము

జీవితము

తెనాలిరామకృష్ణకవి చరిత్రము—ములకపల్లి పెదశేషగిరిరావు

దురాచారభంజనుడు—ఆదిపూడి వసుంధర

పందిరివీరన్నగారి చరిత్రము—చాగంటి వీరభద్రకవి

మతోద్ధారకుడు(బసవచరిత్రము)—గంటిజోగిసోమయాజి

అల్లూరి సీతారామరాజుచరిత్ర (రంపపితూరి)—వై. కృష్ణరావు

దేశచరిత్ర

బౌద్ధమహాయుగము—వేలూరి సత్యనారాయణ

రామాహిందూదేశచరిత్రము—చిన్నకోట వెంకటరంగారావు

హిందూదేశచరిత్రకథలు—వేమవరపు సీతారామకృష్ణయ్య

నవల

క్షమార్పణము — తేకుమళ్ల రామచంద్రరావు
చక్రపాణి — చెలికాని సత్యనారాయణ
చోరశోధకుడు — అయ్యగారి నరసింహమూర్తి
మాధవీలత — బాలాంత్రపు నీలాచలం
దొంగరాముడు — గోటేటి వెంకటచలపతిరావు
రాజసుందరి — కేతవరపు వెంకటశాస్త్రి
రూపవతి — అట్లూరి వెంకటసీతమ్మ
లలిత — తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు
విలాసకుమారి — కలిదిండి వేంకటనరసింహరాజు
సర్వమంగళ — వారణాసి నరసింహారావు
సురస — డి. పి. రాజు (ప్రకాశకుడు)

నాటకము

ఆరోగ్యతత్త్వము — వనం శంకరశర్మ
ఇంద్రసభా నాటకము — సూర్యవిఠ్ఠలరావు (ప్రకాశకుడు)
కనకవల్లి — కురసాల సీతారామస్వామి
గర్వభంజనము — గండికోట బాబూరావు
చంద్రకళ — వి. యస్. పద్మనాభరాజు
పాదుకాపట్టాభిషేకము — మంగిపూడి శ్రీరామచంద్ర శాస్త్రి
పుండరీక — అయినాపురపు సోమేశ్వరరావు
ప్రతాపరుద్రీయము అను యుగంధరవిజయము — సోమరాజు రామానుజరావు.
మధుసేవ — కె. యస్. నారాయణరావు
మధ్యమవ్యాయోగము అను భీమవిలాసము — ఎలమర్తి శ్రీనివాసరాయడు
మార్కండేయవిజయము — అక్కంపల్లి పైడి లక్ష్మయ్య
మీవారుపతనము — జె. సత్యనారాయణమూర్తి
యోసేపునాటకము — వీర్లా జోసఫ్
రాణాప్రతాపసింహ — ఎస్. కామేశ్వరరావు
రాణాప్రతాపసింహ — జె. శివన్న శాస్త్రి
లంకాదహనము — మంగిపూడి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
వరవిక్రయము — గరికిపాటి కామేశ్వరరావు
శివశీలము — ఎమ్. డి. శంకరామాత్యుడు
సంగీతసత్యహరిశ్చంద్రీయము — మంగిపూడి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
సంపూర్ణరామాయణము — అయినాపురపు సోమేశ్వరరావు
హనుమజ్జనన నాటకము (యక్షగానము) — విశ్వబ్రహ్మ లక్ష్మణాచార్య

నాట్యకళ

ఆంధ్రనాటకములు — రంగస్థలములు — తేకుమళ్ల అచ్యుతరావు

నిఘంటువు

పూర్వగాథాలహరి — వేమూరి శ్రీనివాసరావు
శబ్దార్థచంద్రిక — మహాకాళి సుబ్బారాయుడు

పద్యము — ఇతరము

అఖండకావ్యములు, ఒకటవ భాగము — గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ
అద్భుతరామాయణము విద్యానందసరస్వతి — కె. వెంకటరమణమూర్తి
ఆత్మవ్యక్తి — కవికొండల వేంకటరావు
కమ్మకులప్రబోధము — జి. రామబ్రహ్మం (సంపాదకుడు)
ఖండకావ్యములు — గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ
చిత్రమైన సొగచుట్టలు — పి. హనుమంతప్ప
దసరాపద్యములు — బొడ్డుపల్లి శేషయ్య
దివారాత్రములు — బలభద్ర బాలచెన్నయ్య
ద్రౌపదీస్వయంవరం — బుష్యవరం వెంకటప్పలదాసు
నాగేశ్వరనక్షత్రమాల — జయంతి స్వామినాయన
పద్యమంజరి — తంగిరాల రామనాథశర్మ
పాతకమూరికోటమాంబా సంస్కరణతారావళి — కోటమరాజు కోటీశ్వరరావు
పోణిమి — కూరత్తాళ్వార్ అయ్యంగార్
భర్తృహరిసుభాషితము — ఏనుగు లక్ష్మణకవి
రామనామస్మరణ — చెంచురామకవి
రామాయణాక్షరమాలిక — తోటిచర్ల వెంకటసుబ్బయ్య
శ్రవణానందము — వరదా మంగియ్య
శ్రీ భుజంగరాయసందర్శనము — ఆర్. సి. హెచ్. వి. సుబ్రహ్మణ్యము
శ్రీరామనక్షత్రమాల — వాసిరెడ్డి వెంకటసుబ్బయ్య, బోళ్లపూడి వెంకటరావు

సత్యదేవచరిత్రము—మునునూరు వెంకటరమణకవి
సూక్తిరత్నావళి—వి. లింగన్నశాస్త్రి
కర్మవిజ్ఞానము, భా. ౧—కామఋషి మృత్యుంజయవర్మ

పౌరాణికము

శివపురాణము, నాలుగవసంపుటము—యస్. వీరరాజు

ప్రబంధము

బిల్హణీయము—చిత్రకవి సింగరార్యుడు
రామదాసుచరిత్రము—చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రి
వసుచరిత్రము—రామరాజభూషణుడు
శశాంకవిజయము—శేషము వేంకటపతి

ప్రహసనము

రంగుపింగులరాజలక్ష్మి—వి-వి. రావు

యక్షగానము

ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణనాటకము—టెడుదూరు రామాచార్య

భూగోళశాస్త్రము

నూతనభూగోళశాస్త్రము, మూడవపుస్తకము—బి. రామచంద్రరావు
భూగోళశాస్త్రము—జె. వీరరాఘవులు

మాహాత్మ్యము

కూర్మక్షేత్రమాహాత్మ్యము—జోస్యుల అప్పన్నపంతులు
సత్యనారాయణము—భాగవతుల లక్ష్మీపతిశాస్త్రి
శ్రీమహానంది మాహాత్మ్యము—జె. పద్మనాభరావు

రాజకీయము

ప్రాచీనభారతగ్రామపరిపాలన—ముదిగంటిజగ్గన్నశాస్త్రి

వచనము-ఇతరము

అహింసాపరమోధర్మః—మళయాళస్వామి
జీవకారుణ్యము　　　„
నీతినిధి—వి. ప్రభాకరశాస్త్రి
ప్రాచీనసాహిత్యము—వి. వి. సుబ్బారావు, టి. రామశర్మ (అనువాదకులు)
ప్రేమ—గుడిసేవ నాగమణిదేవి
మద్యపాననిషేధము—మిస్. మెక్లారిన్

మరణానంతర జీవితము—సి. రామయ్య
రోకడేలు, పయినీర్ల చరిత్రము—నరసింహదేవర సత్యనారాయణ
వివేకానందస్వామివారి "ప్రాక్పశ్చిమములు"—కూచి నరసింహము
శ్రీవెల్లాల సంజీవరాయసంకీర్తనము—కె. వెంకటసుబ్బారెడ్డి
సంతాననిరోధము—గుండు నరహరి
సంస్కృతభాషాప్రబోధము—మొటపర్తి చినసోమయ్య
సహకారవిద్య—నరసింహదేవర సత్యనారాయణ
సహకారోద్యమము　　　„
స్వయంపరీక్ష—(పంచాననబుక్ డిపోవారు)
హిందూదేశమునందలి సహకారోద్యమఫలితములు—నరసింహదేవర సత్యనారాయణ

వేదాంతము

విచారచంద్రోదయము—జనార్దనస్వామిచైతన్య

వ్యాకరణము

ఆంధ్రభాషానుశాసనము, ౧-వ భా.—మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి
　„　　౨-వ భాగము　　„

శతకము

అభినవపశుపతిశతకము, మొదటిభాగము—గాజులపల్లి వీరభద్రరావు
కుమారీశతకము—పక్కి నారసింహకవి
కృష్ణశతకము—నృసింహకవి
దాశరథిశతకము—కంచెర్ల గోపకవి
నీలకంఠేశ్వరశతకము—క్రొత్తపల్లి రాజలింగకవి
భక్తవత్సలశతకము—శేషాద్రిరమణకవులు
　„　　„　　మంగిపూడి వేంకటశర్మ
భక్తిరసశతక సంపుటము—వి. రామస్వామి శాస్త్రులు అండు సన్సు (సంపాదకులు)
మంగళాద్రి నృసింహశతకము—జీ. ఇందుమతి
మంగళాద్రిలక్ష్మీనరసింహశతకము—ధనకుధరం రామానుజాచార్య
మార్కండేయశతకము—రాజా యం. భుజంగరావు

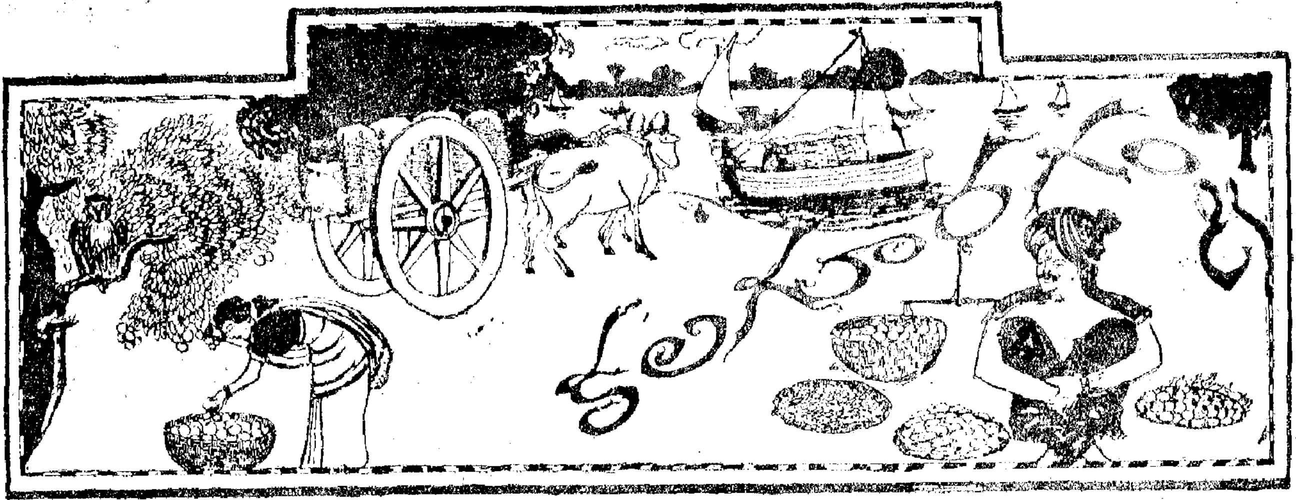
ఆటవిడుపు పద్యాలు

(కలిమహిమ)

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

పండిత మణులకుఁ బామరులకుఁగూడ దానవృత్తుల మతుల్ దార్చినావు
తాతముత్తాతల తరములం గల పూర్వవేసంబులను మార్చి వేసినావు
సంప్రదాయాగత సరసధోరణి నున్న మంచితెల్గును రూపు మాపినావు
ఇంటిపెద్దలు మది నిస్సిరో! యని కొంకఁ జిన్నవారల మతుల్ చెఱచినావు
చాగురే! కలిరాజశాసనమహాత్త్వ-మా! నినుం జెప్పి పెఱలను మరలఁ జెప్ప
వలనుపడ దెప్పుడును మఱపులకు రావు-చేసితివి మే లిఁకన్ దయచేయు మమ్మ.

సీ. జాగిరీదార్లకు సైతము ముద్యోగాల మాటలే వరహాల మూట లయ్యె
వంటలక్కలకును సేవల మాంధ్రభాషలో మాటలాడుట రోతమాట యయ్యె
సోమిదమ్మలకును సుతుల పరీక్షల ముచ్చటలే కడు మెచ్చు లయ్యె
అవధానిగారి భార్యకుఁ గూడ పిల్లల ముందుజుట్టులటన్న ముచ్చటయ్యె
చాగురే! కలిరాజశాసన మహాత్త్వ-మా! నినుం జెప్పి యితరుల మరలఁ జెప్ప
వలయు మా కెప్పుడును మఱపులకు రావు-చేసితివి మే లిఁకన్ దయచేయు మమ్మ!

నల్లమందు : చీనాభారత దేశములు

డాక్టరు సుధీంద్రబోస్‌గారు 'మోడరన్ రెవ్యూ' జూలై సంచికకు, 'నల్లమందుపై కత్తిగట్టుట' (War on opium) అనుపేర నొక వ్యాసము వ్రాసిరి. అం దుండి యీక్రింది భాగము (ఆంధ్రానువాదము) ఉద్ధృతము.

సుమారేబదివత్సరములకు బూర్వము అమెరికా దేశీయు డొకడు, నలుబదియేండ్లలో నల్లమందు ప్రపంచము నంతను జుట్టుకొనునని, హిందూదేశమునుండి యమెరికాకు వ్రాసెను. ఆ భవిష్యద్వాణి యక్షరశః సిద్ధించినది. అదియె ట్లారంభ మయ్యెను! ౧౭౭౬—వ సంవత్సరములో ఈస్టిండియాకంపెనీవారికి లాభకరముగు నాయవ్యయపట్టికను తయారుచేయవలసివచ్చినప్పుడే నిజముగ నది యారంభ మయ్యెనని చెప్పవచ్చును. గసగసాల మొక్కను భారతవర్షమున పైరుచేసి నల్లమందు తయారుచేసి చీనాదేశమున కమ్మవలయునని నిశ్చయింపబడెను. ఈవిధానము సూచించిన వారన్ హేస్టింగ్సు, ఈమూలిక చాల విపత్కర మయినదనియు, నందుచే నాంగ్లేయుల చెంతకే యది రాకుండ జాగ్రత్తపడవలయు ననియు, చీనాతోడి వ్యాపారమున మాత్రమే దాని నుపయోగింపవలయు ననియు నింగ్లండునకు వ్రాసెను. ఈ విధమైన వ్యాపారములతోడి సంబంధముగల చీనాదేశీయునికి చీనాప్రభుత్వము మృత్యుదండనము విధించెను. అయినను ఎట్లో యొకట్లు చీనాలోనికి ఆమొక్కను జేర్ప మార్గము కనిపెట్టబడెను. అది జాతిజీవనమునకే భంగము గలుగజేయునంతటి శీఘ్రగతిని దేశమంతట వ్యాపించిపోయెను.

చీనాప్రభుత్వము చీనాదేశము నీపిశాచము బారినుండి తప్పించు ప్రయత్నమున సాహసపూర్ణమగు విధానము నొకదాని నవలంబింప నిర్ణయించుకొనెను.

1839 సంవత్సరమున కాంటనుహార్బరులో నిషిద్ధమైన దొంగసొమ్మను కారణముతో ఇంగ్లీషువారి 1440 టన్నుల మందునుబట్టుకొని విధ్వంస మొనరించిరి. అప్పుడు నల్లమందు యుద్ధములు రెండు నారంభమయ్యెను. 1856 సంవత్సరమునాటికి నల్లమందువిషయమున చైనావారి నిరోధమంతయు భగ్నమయ్యెను. నల్లమందు దిగుమతికను మతించుపద్ధతిని రాజీపడుటకు చీనాదేశము నిర్బంధింపబడెను. నల్లమందుప్రవాహమువలె దేశమున వచ్చిపడెను. అదికాక తనధనమును రక్షించుకొనుటకై చీనా విరివిగా గసగసాలమొక్క పైరుచేయ మొదలిడెను. క్రమముగ జాతియంతయు దానికి లొంగిపోయి దాని ప్రలోభనములకు వశమైపోయెను.

అప్పుడు మరల ప్రబోధముకలిగెను. 1906 సంవత్సరములో చీనావారు తమదేశమున నల్లమందును విధ్వస్తమొనరింప నుద్యమించిరి. 2000000 యెకరములభూమిపైనగల మొక్కల నాశనమొనర్చివైచి 500000 నల్లమందుకొట్లను మూసివైచిరి. అదిజాతీయ సంస్కరణోద్యమములకాలమై యుండెను. కొంతకాలమువరకు చీనాదేశము నల్లమందునుండి విముక్తమై యుండెను.

'ప్రారంభమున నిర్బంధముగ చీనాదేశములో నల్లమందు వ్యాపింపజేసినది తెల్లవానిదురాశయే. అంతకన్న పదిరెట్లధమతరములగు 'మార్ఫిన్' 'హెరోయిను'లను నిర్బంధముగ చీనాపై ద్రోసినదియు నదియే'. అనియొక అమెరికాదేశీయుడు వ్రాయుచున్నాడు. 1911 సంవత్సరమునాటి చీనాలోని విప్లవకాలమునుండియు నాదేశ

మున వ్యాపించియున్న శిక్షణరహితములగు పరిస్థితుల యందు నల్లమందు మొక్కలను పండించుట మరల యారంభమయ్యెను. కొలదివత్సరములకు పూర్వమునాటి మహాప్రతిఘటనమంతయు వ్యర్థమైపోయెను. ప్రతిఘటనము మరల మొదటినుండియు నారంభింపవలసినట్లయ్యెను.

నేడు చీనా, హిందూదేశములు ప్రపంచములో నల్లమందుమొక్కను బండించెడి ప్రముఖదేశములు. నల్లమందుమొక్క నశింపవలెను. నల్లమందు అంతర్జాతీయమగు విపత్తైనది. హిందూచైనాదేశముల మద్యపదార్థములు ప్రపంచమునంతను ముంచివేయుచున్నంతకాల మేజాతియు క్షేమముగ నుండజాలదని యమెరికనులవాదము. గడచిన యైరోపాయుద్ధమున, భారతదేశము 'హూణు' ను అణచిపెట్టి ప్రపంచనాగరికతను రక్షించెనని చెప్పుదురు. దానికి నూరురెట్లుగ విషపూరితమై ప్రపంచమునకుశత్రువైయున్న యీనల్లమందు పిశాచముబారినుండి తమదేశమును ప్రపంచమును రక్షించుకొనుటకు భారతీయుల కిప్పుడేల యనుమతి యొసంగబడకున్నది?

భూమియుత్పత్తి

['మాధురీ' (హిందీ) పత్రిక ఆషాఢసంచికలోని విజ్ఞానవాటికనుండి]

'భూమియుత్పత్తినిగూర్చి యిప్పటి కనేక సిద్ధాంతములు వెలువడినవి. భూమి మొట్టమొదట వాయుపదార్థములవలన నేర్పడి, క్రమక్రమముగా ప్రస్తుతరూపమును గాంచినదని ప్రతీతి. నేటివరకు వైజ్ఞానికుల యభిప్రాయమదియే. కాని చికాగో విశ్వవిద్యాలయాచార్యులగు టి. సి. చేంబర్లేన్‌గా రొక నూతనసిద్ధాంతమును ప్రతిపాదించినారు. సూర్యునినుండి చల్లబడిన శకలము లెప్పుడును నిర్గతములగుచుండునట; ఆశకలములలో నొకటిభూమి యట. ఇరువదివత్సరము లధ్యయన మొనర్చినపిదప వారు భూమియంతయు సమగ్రముగ ఘనపదార్థములవలననే యేర్పడినదను సిద్ధాంతము గావించినారు. భూమియొక్క నిమ్నోన్నతస్వరూపము వారిసిద్ధాంతమందలి సత్యతకు తార్కాణమని జ్యోతిష్కులనుచున్నారు. అగ్నిపర్వతముఖమున వెలువడుపదార్థముల యాకారముతో భూమి యాకారమునకు సామ్యమున్నది. కావున భూమిసూర్యునివలననే యుత్పన్నమైనదనుట కెట్టి సంశయమును లేదు.'

హొయిసల విష్ణువర్ధనవిగ్రహము

దక్షిణ హిందూదేశమును క్రీ. శ. పండ్రెండు పదుమూడు శతాబ్దులలో పాలించిన రాజవంశములలో హొయిసల రాజవంశమొకటి. ఈవంశజులలోని విష్ణువర్ధనమహారాజు (క్రీ. వె. ౧౧౧౧–౧౧౪౧) విగ్రహము బేలూరి చెన్నకేశవస్వామి ఆలయములోనుండగా మైసూరు పురాతత్వశాఖవారు కనుగొని, దానికి ముందుభాగమునుండియు, వెనుకభాగమునుండియు రెండుఛాయాపటములుతీసి వాటినుండి దిమ్మలు తయారుచేసి వారినివేదికలో ప్రకటించిరి. ఆనివేదికలోని చిత్రమునను సరించియే యీచిత్రములు తయారుచేయబడినవి.

"చెన్నకేశవాలయమున ఒకతిన్నెమీద నిలుచుండినట్లున్న ఈవిష్ణువర్ధనవిగ్రహము రమారమి ఒకటిన్నర అడుగులయెత్తుఉన్నది. వైష్ణవాచారపద్ధతిని తలవెనుకభాగమున జుట్టుముడికలదు. (అది ఛాయాపటమున కనబడుటలేదు. విష్ణువర్ధను డీరీతిని తనజుట్టుముడివేసి కొనుచుండెనేమో మనకు స్పష్టముగ దెలియరాదు. కర్ణాలంకారములతోను, హారములతోను, ఇతరాభరణములతోను ఆవిగ్రహము చాలయలంకృతమైయున్నది. కటిబంధనినుండి ఎడమప్రక్కకుఒఱలోనుండిన కత్తియొకటియును, కుడిప్రక్కకు కైజారొకటియు వ్రేలాడుచున్నవి. విగ్రహముమీద అదృష్టసూచకముగ శంఖచక్రములును, ఇతరరేఖలును, చక్రములును అరచేతిమీదను, వ్రేళ్లమీదను, కాళ్లమీదను వ్రాయబడియున్నవి. ఇవి ఛాయాపటమున గానవచ్చుటలేదు.

సంపూర్ణసూర్యగ్రహణచిత్రములు

"జూన్ నెల 29–వ తేది సంపూర్ణసూర్యగ్రహణము జరిగెను. ఇట్టి గ్రహణము జరిగి 200 సంవత్సరములైనది. ఇక 72 సంవత్సరములకుగాని మరల ఇట్టిగ్రహణము జరుగదు. ఇంగ్లండులో ఈగ్రహణము చక్కగ కనుపడెను. ఈప్రకృతి సంఘటనమును చూచుటకై పలువురు ఇంగ్లండునకు వెళ్లిరి.

"సూర్యునకును భూమికిని మధ్య చంద్రుడు వచ్చుటచే ఈసంపూర్ణగ్రహణ మేర్పడుచున్నది. రెండుగంటల కాలము చంద్రుడు సూర్యకాంతిని అడ్డగించును. ఏయే ప్రదేశములందు గ్రహణము స్పష్టముగ కనుపడునో చిత్రమునందుచూపబడినది. చంద్రుని నీడ కోణాకారముగ పశ్చిమోత్తరఆఫ్రికాఖండముపైని, యిరోపాఖండమున స్పెయిను, ఫ్రాన్సు, జర్మని, దక్షిణఇంగ్లండు దేశములపైసిబడుటచే ఈప్రదేశములవారికి గ్రహణము బాగుగకనుపడును."

విదేశములయందు మహాభారతకథల ప్రభావము

['మనోరమా' (హిందీ) పత్రిక జూలై సంచికయందు రామగోపాలశాస్త్రిగారిట్లువ్రాసిరి

సంస్కృత సాహిత్యమున మహాభారతమునకు గొప్ప గౌరవము గలదు. నిజమునకు సంస్కృతసాహిత్యమున ప్రాచీనేతిహాసమును దెలియజేసెడు గ్రంథములు శ్రీమద్రామాయణ మహాభారతాదులు లెక్కకు మూడు నాల్గు మాత్రమే కలవు.

వందలకొలది దేవాలయములందు మొదటినుండియు భారత కథాకథనము జరుగుచు వచ్చుచున్నది. శివాజీయు, పాంచాల కేసరియగు రణజిత్ సింగును ఈ మహోబ్ధినుండి యనేక నీతిరత్నముల గ్రహించిరి. ఈ మహాగ్రంథమున నసంభవములగు కథలుగూడ మిక్కుటముగ నిటీవల జేర్పబడినను రాజనీతి పూర్ణములు, శిక్షాప్రదములు నగు కథలుగూడ ననేకములుగ నున్నవి.

ఈ గ్రంథమును మునీశ్వరుడగు వ్యాసభగవానుడు రచియించెను. ఇందు ముప్పదినాలుగువేల శ్లోకములు గలవు. మహాభారత యుద్ధమునకు మూడువత్సరముల యనంతర మిది రచియింప బడినది.

భారతీయ సాహిత్యమున నీ గ్రంథముయొక్క ప్రభావ మత్యధికము. మూలకథను మహాభారతమునుండి గ్రహించని నాటకముగాని, కావ్యముగాని యుండదు. ఈమహాభారతకథల ప్రభావము భారతదేశమునసే కాక దేశాంతరములయందుగూడ మిక్కుటముగ వ్యాపించెను. యూరపుఖండమునగూడ నీకథ లధికముగ స్వీకరింపబడినవి. ఈవిషయమునకు నిదర్శనము జూప మేము కొన్ని యుదాహరణముల నిచ్చుచున్నాము.

బ్రాహ్మణునికథ

మహాభారతమునందలి స్త్రీపర్వమున నొకబ్రాహ్మణునిగూర్చి ధ్వనిప్రధానములగు కథలు వ్రాయబడి యున్నవి. అం దిదియొకటి: "ఒకవిప్రుడు ఘనాటవిని దారి తప్పి యొకకూపమున బడెను. పడగనే యత డొకచెట్టు కొమ్మ బట్టుకొని వ్రేలాడ జొచ్చెను. అటనుండి చూడగనే యావృక్షశాఖక్రింద నొక యురగమును, నూతియొడ్డున ఘాతుకమగు నొక మత్తగజమును నిలిచియుండెను. ఈరెంటి భయముచేతను అతడు క్రిందికి దిగనుజాలడు; పైకిపోవను జాలడు. ఇట్టి యాపదలోగూడ నతడు వ్యాకులత యెరుగడు. ఏలయన, నాచెట్టుపై తేనెపట్టొకటి యుండెను. దానినుండి తేనెచుక్కలతని నోట బడుచుండెను." భగవంతుడగు వేదవ్యాసుడు, భవిష్యద్జ్ఞానము లేకుండియు విషయ రసాస్వాదన లోలుడగు మానవుని గూర్చి వ్యంగ్యప్రధానమగు నీకథను వ్రాసినాడు. ఈ కథను స్వదేశీయ పండితులవలెనే విదేశీయపండితులును స్వీకరించిరి. మధ్యకాలమున క్రైస్తవమతము ననుసరించెడి దేశములందు Balaam and Joseph అనుగ్రంథ మెక్కుడు వ్యాప్తిగలదై యుండెను. ఈగ్రంథము నొక పాదరీ రచియించెను. ఈపుస్తక మేడవశతాబ్దమున మూలభాషనుండి యరబ్బీ సిరియక్ భాషలలోని కనువదింపబడెను. సిరియక్‌నుండి గ్రీకుభాషలోనికిని, గ్రీకునుండి లేటినులోనికిని అనువదింపబడెను. ఆలేటిను అనువాదము నుండి యన్ని యైరోపీయ భాషలయందు ననువాదములు వెలువడెను. ఆప్రాచీన పుస్తకమున మహాభారతమందలి యీకథ యనువదింపబడియెను.

ఫారసీభాషయందలి సుప్రసిద్ధమగు "కలీలగ్ దమనగ్" అను పుస్తకమునగూడ నీకథ యుల్లిఖితమయ్యెను జలాలుద్దీన్ రుమీ అనునాయన ఫారసీలోని కీకథను మొట్టమొదట సంస్కృతమునుండి యనువదించెను. ఆఫారసీయనువాదమును జర్మనీభాషలో Mr. Ruckert అనునాయన యుల్లేఖించెను. ఈజర్మనీయనువాదము వ

ద్యములలోనున్నది. ఈపద్యములను ఇప్పటికిగూడ జర్మనీయందు బాలకులు పాడుకొనుచు ఆడుకొనుచుందురు.

ఈభారతకథయొక్క లోకప్రియత్వము దీనివలన బాగుగ నెరుగగలుగుచున్నాము.

నలోపాఖ్యానము

మహాభారతమునందలి నలదమయంతుల చరిత్రము భారతీయు లాబాలగోపాలము నెరింగి యుందురు. ఈకథ యూరపునగూడ మిగుల వ్యాప్తి గాంచినది. ఈ కథను మొదట క్రీ. శ 1819 సం. న Frawry Bopp అను నాయన Latin భాషలోని కనువదించెను. ఇప్పుడు దీనియనువాదము సాధారణముగ యూరపునందలి యన్ని భాషలలోను గలదు. యూరపుఖండమందలి విశ్వవిద్యాలయము లన్నింటిలో సంస్కృతము నేర్చుకొనువారిచే ముందుగా నీకథ చదివింపబడును.

సావిత్ర్యుపాఖ్యానము

సావిత్రీసత్యవంతుల కథయు మిగుల రసవంత మయినది. యూరపునందలి యన్ని భాషలలోను దీని యనువాదముగూడ గలదు, ఒక్క జర్మన్ భాషలోనే యేడనువాదములు కలవు. జర్మనీయందలి సుప్రసిద్ధమగు Prague ప్రాంతమున నీనాటకము గూడ ప్రదర్శింపబడెను.

ఈ మూడుదాహరణముల బట్టియు మహభారత కథలు విదేశములలో నెట్టి జనప్రియతను గాంచెనో పాఠకులు బాగుగ నెరుగగలరు.

గుంటుపల్లి ముత్తమంత్రి

శాలివాహనం ౧౫౦౨ అగు నేటి విక్రమనామ సంవత్సరములో హజరత్ ఇభురాహీము పాదుశాహగారు కర్నాటకపాదుశహా అయిన శ్రీరంగరాయదేవ మహారాయులవారిని జయించి యీదేశం ఆక్రమించుకుని సదరహి పాదుశహాగారున్ను వీరి కొమారు లయిన మహమ్మదుకొల్లిపాదుశహాగారున్ను ప్రభుత్వం చేసినారు గనుక మహమ్మదు కొల్లిపాదుశహావారి ప్రభుత్వకాలమందు కొండప్పభాస్కరుని వంశీకుడయిన రామలింగభాస్కరుడు బహు గొప్పగా ప్రవర్తిస్తూ వుండి గుంటుపల్లి వీరమరాజు కొమారుడయిన ముత్తరాజును బాల్యకాలాన చూచిన యాదివుంచి అతనియందు రేఖావిశేషాలు చాలావుండుటచేతను శ్రేయోవంతుడని విచారించి వినికొండను కాట్రగుంటవారి వెంబడి పోయినప్పుడు తన తోడబుట్టు అయిన గంగకు చింతగుంట వెంటమరాజుకు కొమార్తె అయిన తిమ్మగారిని యీముత్తరాజుకు యిచ్చి వివాహంచేసి ఆ వివాహకాలాన తిరుమలయగారిచేతను అన్నగారి వెంకటయచేతను అనుమతివడసి తనతాతలు కొండప్ప బాచన్న చిన్నంన కృష్ణప్పగారి నలుగరిలోను తనతాత బాచన్న హంశపాతికెను సహిరణ్యోదక కన్యాదానపూర్వకంగా ధారబోసి తిమ్మగారికి తన పేరిటి దానపత్రికెయిచ్చి ఆపడుచుకు జనియించిన కొమాళ్లు తనహంశభాస్కరులని నియతిపరచి ఆనియతికి తిరుమలయగారిని వెంకటయగారిని వడంబరచి అనంతరకాలాననే ఆస్వాస్థ్యానకు దత్తత ముత్తరాజుయందెవుంచి యీలాగుగా తనసంస్థానం ఆయన ఆధీనంగా చేసివుండగా అంతట కొన్ని దినములకు దైవయోగంచేతను దేశంలో కుట్రమున్నీ బలిసి భాస్కరుని వారితో పగగొని పోరుతూవుండగా ఆకాలోచితానకు వారిబలిమి యెక్కువగనుక యేనుగవారు పట్టుకుంటవారు కురుచేటివారు రామరాజువారు మొదలయిన వారు బహుపగతులు గనుక దేశంవిడిచి తిరుమలయగారు వకస్థలానకు భాస్కరయగారు వకస్థలానకు పోయిరి. మంగళకుంటలో వాడవానివగ్గిర పిన్నవారిని ముత్తరాజునువుంచి భాస్కరయగారు గోలకొండకుపోయి పాదుశహావారి దర్శనం అయి సకలబహుమానాలు పొంది పగవారిని అణచే యత్నాలకు స్నదులు పుట్టించుకోగానె ఆపగవారె వేగువుండి రామలింగభాస్కరునిగారి శ్రేయస్సు సహించక శాబరకృత్యం చేసిరి గనుక భాస్కరయగారు అక్కడనే అంతరించిరి. ఆప్రాణోత్క్రాంతి కాలమందు తనపగ అణచగలవాడు ముత్తరాజు వున్నాడని స్మరించి శరీరం విడిచెను. ఆస్థితినివిని పరితపించి ముత్తరాజు అనంతరకాలమందు రామలింగభాస్కరునికి వూర్ధ్వదైహికక్రియలు నిర్వర్తించి ఆయన పోష్యమైన పరిజనమును రక్షణచేసుకుంటూవుండిరి. అంతట కొంత

కాలానకు దేశమన్నెలు బలుసుట రాజు తెలుసుకుని
తమరు ఆదుర్గములు సాధించుట తడవులేదు. గనుక
చాలిన తరభుదారుణ్ని అంపదలచి యఖిలాంఖానుడు
బహుక్షాత్రవంతుడైనందున ఆకాలానకు తగినవాడని
మహమ్మదు ఖొల్లిషాదుశహావారు అతణ్ణి కొండపల్లిలో
వుంచినవాడై తరభు అతనికె యిచ్చెను. అతను పాలిస్తూ
వుండగా ముత్తరాజు మంగళశుంటనుంచివచ్చి యఖిలాను
ఖానునిలోను ప్రవేశం కలిపించుకునివుండి అంతకంతకు
భాగ్యోదయంచాతను దాక్షిణుడై కార్యదక్షతతో వుండి
భాస్కరుని భాస్కరయగారు అవుసానమందు అన్న
వుత్తరం చిత్తమందువుంచి వారిపగతుడైన మన్నెవారిని
వొకరొకరిని వొక నెపంచేత చంప్పించి యీగుగా కొంత
పగ పలచనగాచేసి దేశముఖ్యుడు భాస్కరుని తిరుమ
లయగారు విద్హూరంచేత వున్నారని ప్రభువుకు తెలుపుడు
చేసి కొలుయిప్పించి పిలుపించి వారికి బహుమానంచేస్తే
మగుడీ సీమకు వచ్చివుండిరి. అనంతరమందు ముత్తరాజు
వినికొండసీమమాత్రం ప్రభువుచేతను గుత్తకు పుచ్చుకుని
కడమతరభులకు పెత్తనంచేస్తూవుండగా గోలకొండకు
రాజుగారు తలబుచేస్తే ఖానుడు పోయను ఆయన వెంబ
డిని ముత్తరాజు పోయెను. అక్కడ యఖిలానుఖానుడు
వారు గతించినందున ఆయనకొడుకు శాభాసుఖానుకు
తరభుకట్టించుకునివచ్చి యిక్కడ ముత్తరాజు అతను
విరోధించి తిరిగి ముత్తరాజు గోలకొండకువెళ్లి వెనకటి
మోసుబా నిమిత్తం ప్రత్యహం కచేరీకి వెళ్లుతూ వొక
నాటిరాత్రి కచేరీలో మరచి నిద్రించగా అర్ధరాత్రి
ఢిల్లీనుంచి వుత్తరములు వచ్చినందున ఆసమయంలో
ప్రభుత్వంచేస్తూవున్న షాహెమహమ్మదు పాదుశహాగారు
నిషాగావుండి మసద్దీని పిలువమని కాలిపద్దార్లకు ఫరుమా
యించినంతల్లో వారువచ్చిమాడగా ముత్తరాజు కచేరీ
లో నిద్రపోతూవున్నాడుగనుక లేపుకొనిపోయి హాజరు
చేసినందున పాదుశహావారు ఢిల్లీనుంచివచ్చిన వుత్తరాలు
యీయనచేతికియిచ్చి వుత్తరఅభిప్రాయం చిత్తగించి
జవాబుచెప్పకనే మారుత్తరములు వ్రాయమని ఆజ్ఞా
పించి నిద్రాసక్తులైనారు గనుక ముత్తరాజుగారు
దైవజ్ఞుడైనందున వుత్తరాభిప్రాయం చొప్పున బదులు
వుత్తరంవ్రాసి పాదుశహావారు నిద్రలేచినతర్వాతను అగ

పరచినాడు గనుక తమమనస్సునవున్న మతలబే వుత్తర
ములో వున్నందున యితను ప్రజ్ఞశాలియనితోచి వెన
కటిమోసుబా వ్యవహారము పరిష్కారం చేయించి కొండ
పల్లి వినుకొండ బెల్లంకొండ కొండవీడు యీ నాలుగు
దుర్గాలున్ను అద్దంకిసీమ పలనాటిసీమ కందుకూరిసీమ
నెల్లూరిసీమ వుదయగిరిసీమ చుండిసీమ పొదిలెసీమ
మార్కెళ్లసీమ దూపాటిసీమ దరిశిసీమ కంభంమెట్టుసీమ
నందిగామసీమ నల్లగొండసీమ మొదలయిన పద్నాలుగు
సీమలకు అధికారంయిచ్చి పణ్ణెండువేలగుర్రం నలభైవేల
బారున్నూ తయినాతిచేసి యేనుగరాయుడు చుంతీవారు
జల్లివారు మొదలైన్న పాళెగాండ్లను శిక్షించేటట్టు
హుకుం దయచేసి యేనుగబహుమానమున్ను అందలాం
ద్దోళికాశ్వములు మొదలయిన వాహనములుయిచ్చి పాదు
శహా అనేకితాబున్ను దయచేసినారు గనుక ముత్త
రాజయ్యవారనే సద్దుపుచ్చుకొని దేశములోకి వచ్చి
సదరహి పాలెగాండ్లను శిక్షించిన భాస్కరునివారి
పగవారిని కొందరిని తలలుకొట్టించ్చి కొందరిని యేనుగు
కాలకట్టించి నశింపచేశి ఘుట్లు చడదున్నినస్వాస్త్యాలు పు
నః నిర్వహించి భాస్కరుని తిరుమలయగారు వెంకటయ
గారిని కూర్చుకొని రామలింగభాస్కరుడుయిచ్చిన దాన
పత్రికెచూపి మీరున్నూ దానపత్రికె యిప్పించి యియ్య
వలెనని చెప్పుకుంటె సంతోషపడి పశ్వాది పంచలోహ
విశుద్ధిగా గృహారామ సస్యక్షేత్ర వాపీకూప తటాకవన
నిధినిక్షేప గ్రామ గ్రామకరణీక అగ్రహార ఖండ్రికె
ఆగామిగ్రామ భవిష్యల్లాభ సహితంగా పంచి దాసదాసీ
జనులను కమతగాండ్లను దేశీలుపంచి పాతికెభాగంయిచ్చి
ప్రతిగ్రామస్వాస్త్యం పంచియిచ్చి అగ్రహారాలు తోట
లుచెట్లు పంచియిచ్చి పునః తమరు దానపత్రికె యిచ్చి
పరమేశ్వరార్పితంచేసిరి గనుక తదాదిగా అవిభిన్నాను
భవం అవుచూవుండును వారుయిచ్చిన దానపత్రం తిమ్మ
గారి పెద్దకొమారుడు భాస్కరయగారి పేరిటిది భాస్క
రయకె యిద్దరి యీలాగుగా పాతికె ముప్పాతికె భాగా
లచొప్పున భాగభాగాలు చెల్లుతూరాగాను బహుదిన
ములు ముత్తరాజయ్యవారు రాజ్యంచేశి సకలదానాలచా
తను అర్థిజన దారిద్ర్యమును దరిద్రపెట్టి రెండవపాదు
శాహా పదుకెండవరుద్రుడు రుద్రప్రతాప మార్తాండుడు

వీరము త్తడు ప్రధానశిఖామణి వీడుగో మహీమండల మండలీకృతపిచండిల చండిల మత్తమత్తవే దండభుజా భుజార్గలుడు తండ్రి ధనార్థులకెల్ల వీడుగో రెండవభోజుడు శాహ అనేపద్యాలు రాజుసాన్నిధ్యమందు చెల్లించుకుని సకలకీర్తులువడసి దానశాస్త్రాలచాతను కీర్తిప్రతాపాలువడశి సకలమన్నీలనుగెలిచి సకలపగలుఅణచి పనులేటి నందాపురాలకుపోయి, జయించి జయమురాజుకు యిచ్చి సర్కారునవుకరీలో మర్జిముబారకు దయసంపాదించుకుని సదరునవ్రాసిన దేశములకు శాలీవాహనశకవరుషంబులు ౧౫౭౪ అగునేటి శుభకృతుసంవత్సరంలగాయతు శా ౧౫౮౦ అగునేటి కీలకసంవత్సరంవరకు అరువై ఆరు సంవత్సరములు రాజ్యంచేశి శివఅయిక్యముపొందెను.

(స్థానికచరిత్రలనుండి)

నాట్య సుందరి

టి. ప్రసాదరావు గారు (నవకవి మండలి)

ప్రియసఖునికంఠము నలంకరింప స్వచ్ఛ
చంద్రికలు పూయు ముగ్ధపుష్పములు తె
సరసశృంగారనాట్యమందిరమునందు [చ్చి
గ్రుచ్చుచుంటి మనోరథ కుసుమమాల!

అరవిరిసరంబు కన్నుల కద్దుకొనెడు
ఆర్ద్రదృశ్యంబులో తెర యస్తమించె
తరుణమాధుర్యమూర్తి యప్సరసవోలె
సవిధ రంగస్థలంబున నవతరించె.

నందనసుమనస్సౌరభ స్పందనములు
మందమారుతంబులు చిందె మధురసంబు
కిన్నెర రచించె స్వాగత కీర్తనంబు
కులుకువగలాడి గిలుకుటందెలు ధ్వనించె.

విమల విద్యున్నటీ నాట్య విలసనంబు
లౌర మెచ్చట నేర్చె నీ యభినయంబు
ఎంత సమ్మోహనంబు రా యీవధూటి
నృత్య మాత్మ బ్రహ్మానంద నిలయ మయ్యె!

అమృత కలకంఠ కలకంఠ మాస్వదించి
అంగవిన్యాస సౌందర్య మనుభవించి
భ్రూనటన కౌశలములోన పులకరించి
రక్తి గట్టినది రసార్ద్రరంగసీమ.

తత్క్షణంబున తన్మయత్వము భజించి
నిలువునీరయి నృత్యసన్నిధిని జేరి
అప్సరస్సుమధుర వదనారవింద

* * * *

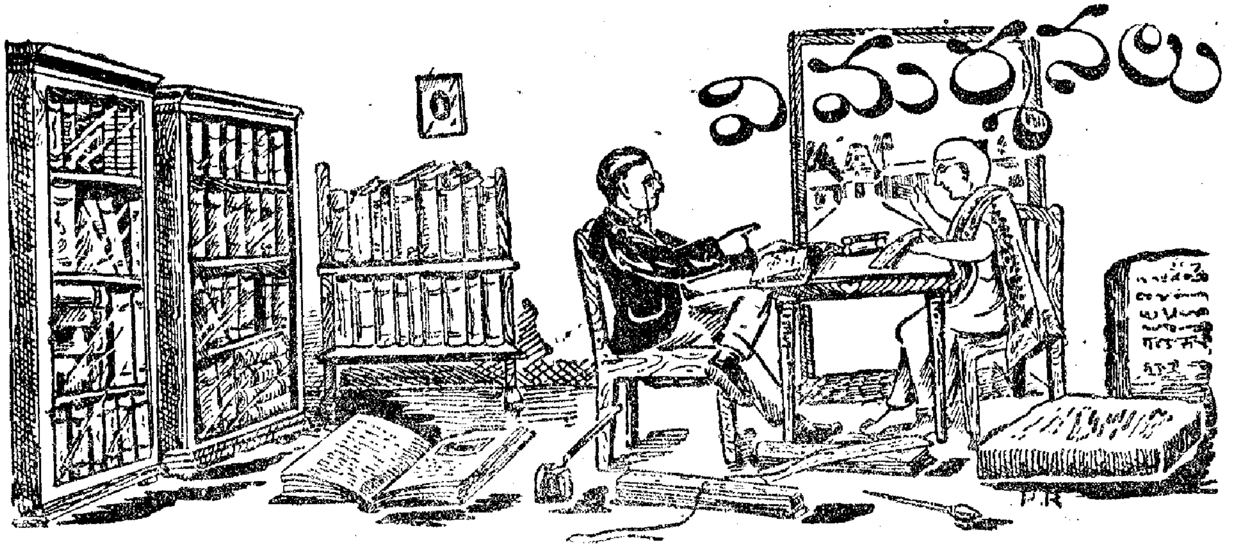
మనిమిష దృగంచలముల జూరాడుకొంటి!

ఎవ్వరో నన్ను కలకల నవ్వువారు
కమ్రకలకంఠ కంఠి, శృంగార సరసి!
కాదుకాదు! కట్టెదుట సాక్షాత్కరించె
నా ప్రియసఖుండు నారతనాల పంట.

వికృత గద్గదస్వరము కంపించిపోయి
గాఢలజ్జాభరంబున గ్రాగిపోతి!

* * * *

అలంకారసారసంగ్రహము

కర్త: మహోపాధ్యాయ వేదము
వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు

డెమ్మీసైజు; ౮౬ పుటలు. వెల ౧-౦ అ.

సాహితీసమరాంగణమున గండరగండఁడై పేర్వెలసిన వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు కడువార్ధకమునఁ గూడఁ గలముసాము సల్పఁగలిగియుండుట యాంధ్ర భారతీదేవి యదృష్టవిశేషము! ఆంధ్రభారతి కడుపు చల్లఁగా శాస్త్రిగారింకను బదియేండ్లపాటు సారస్వత సేవ సల్పఁగల్గియుందురుగాక! పది పండ్రెండు దినములలో నాముక్తమాల్యదావ్యాఖ్యానము, అద్భుతగ్రంథము వెల్వడనున్నదట! రసికు లందు కావ్యామృతరసమును జుబ్బనఁ జాలలు జుఱ్ఱఁగలరు!

ఇప్పుడు, అలంకారసారసంగ్రహమని చిన్నియలంకారశాస్త్రగ్రంథమును బ్రకటించిరి. ఇది ఇప్పటికి నలువదియైదేండ్లకు ముందు వారు రచించి ప్రకటించినదే; కాని మరల నిప్పుడు చక్కఁగా సంస్కరించి ప్రకటించిరి. జయదేవుని చంద్రాలోకాలంకారప్రకరణమున కిది తెలుఁగుసేఁత. గణపవరపు వేంకటకవి, అడిదము సూరకవి మొదలగువారు దీనిఁ దెలిఁగించిరి. కాని యా తెలిఁగింపులకు దీనికి మిక్కిలి భేదము గలదు. శాస్త్రీయగ్రంథములం దొక్కయక్కరముగూడ వ్యర్థముగా నుండఁగూడదు. శాస్త్రిగారీ తెలిఁగింపు నంత కట్టుదిట్టముతో నెఱపిరి. తక్కినవారి రచనము లట్లులేవు. క్లప్తములయిన కందపద్యములలో సర్వాలంకారములను వీరు వివరించిరి. మంచివివరణము వ్రాసిరి. ఈ గ్రంథము నాంధ్రాలంకారకారికలని నేను పేర్కొందును. ఈకందపద్యముల నన్నింటిని కంఠపాఠము చేసినచో సర్వాలంకారలక్షణములు నుపస్థితములుగా నుండఁగలవు. విద్యాశాలలలో విద్యార్థులకు, విద్వాంసులకు నిది బహూపకారకము.

మచ్చునకు చిత్రాలంకారలక్షణము నుదాహరణముగ జూపుచున్నాను.

"ల. ఏయది చిత్రమొ యుత్తర, [మగుఁ
మాయెడఁ బ్రశ్నోత్తరాంత రాభిన్న
ఉ. నాయంబె యీవి; కడు మే
లేయది? నీరిపుల నోంచు నెది? నాయంబే.

ల. (1) ఒకప్రశ్నకు ఆప్రశ్నవాక్యమే ఉత్తరమును, (2) అనేకప్రశ్నములకు శ్లేష(చేత)ఒకటే ఉత్తరమగుటయు – చిత్రాలంకారము ద్విప్రకారము.

ల. [ఏయది చిత్రమొ అయెడఁ=చిత్రాలంకారమందు, ప్రశ్న ఉత్తరా(ర+అ)ంతర అభిన్నము. [ప్రశ్న అభిన్నము = ప్రశ్నవాక్యమే–ఉత్తరాంతర అభిన్నము=వేఱు ఉత్తరమునకుం గూడ అభిన్నము]

'చిత్రాలంకారమందు, (1) ప్రశ్న వాక్యమే ఉత్తర(వాక్య)ము నగును; ఇది యొకప్రకారము; పెక్కు ప్రశ్నలకు ఒకటే యుత్తరవాక్యము;—ఇది యింకొక ప్రకారము.'

ఉ. [నాయంబె ఈవి=త్యాగము మంచిదా?] ఒకప్రకారము—'నాయంబే ఈవి?' ఇట 'త్యాగము న్యాయమా? అని ప్రశ్న. 'త్యాగము న్యాయంబే' యని యుత్తరము; రెండు వాక్యములకును

'నాయంటె యీగని' అని ఒకటే స్వరూపము గాన భేదము లేదు. ఇంకొకప్రకారము—'శుభం బేయది? నీరిపుల నోంచు నెది?' 'నాయంబే;' ఇందు 'శుభం బేది?' ఇది యొక ప్రశ్న. 'నీరిపుల నోంచు నెది?' ఇది మఱియొక ప్రశ్న. రెంటికిని 'నాయంబే' అని ఒకటే యుత్తరము.—న్యాయ్యమే (శుభము) అని మొదటి ప్రశ్నకు ఉత్తరము, 'నాయొక్క అంబే (=బాణమే) నారిపుల నోంచునది,' అని రెండవప్రశ్నకు ఉత్తరము."

కడువార్ధకమునఁ గనుచూపు దగ్గియు శ్రీ శాస్త్రిలవా రింకను గొప్పగ్రంథముల రచించుచున్నారు. సాహిత్యదర్పణమును దెలిఁగించిరి! ఏమి రచించిన నేమి! లక్ష్మీదేవమ్మగారు వారిని లక్షింపకున్నారు. భాగ్య భోగ్యములు లేకున్న మానె ఋణము లేకుండ అభ్యవహారమునకుఁ గొఱంత లేకుండ నయినఁ గడవవలదా! శ్రీ శాస్త్రిలవారి కీవయస్సున నిట్టి క్లేశముగూడ నుండవలెనా? వీరిట్లు క్లేశపడుట యాంధ్రసారస్వతమునకే యనర్థము గాదా! ఆంధ్రభాషాభిమాను లాలోచింపవలదా?

ఈగ్రంథము వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర 'నెం. 4, మల్లికేశ్వరవీధి, జార్జి టౌను, మద్రాసు' అని వ్రాయవలెను.

—వే. ప్ర. శాస్త్రి.

గ్రంథస్వీకారము

గౌతమధర్మసూత్రములు

ఇది 'ఆర్యభారతీగ్రంథమాలిక ౧-వ కుసుమము.' డబిల్ క్రౌను ౧ సైజున ౫౨౧ పుటలును, క్యాలికో బైండును గలిగియున్నది. వెల ఆర్యభారతీగ్రంథమాలిక చందాదారులకు రు. ౪-౧-౦; ఇతరులకు రు. ౬-౦-౦.

బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రి గారు దీనిని 'హరదత్తాచార్యుని మితాక్షర యను సంస్కృతవ్యాఖ్యానముతోను,' తేటతెల్లమగు తమ ఆంధ్రవివరణ విశేషాంశములతోను ప్రశస్తముగ ముద్రించి ప్రకటించిరి.

వలయువారు 'ఆర్యభారతీప్రెస్సు, 7, ఆరణి గంగన్నవీధి, మద్రాసు' అని వ్రాయవలయును.

విజయాశ్వచరిత్రము

పురాణం పిచ్చయ్యకవి ప్రణీతము

డెమ్మీ సైజు ౨౩౫ పుటలు. వెల రు. ౧-౮-౦.

ఈప్రబంధము వలయువారు 'ఇండియా ప్రింటింగు వర్క్సు, మద్రాసు' అని వ్రాయవలెను.

జ్యోతిష్మతి

దీనికి 'ఆంధ్రవీరలక్ష్మీవిజయ' మను నామాంతరము గలదు.

కర్త: శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దర్, ఉయ్యూరు యెస్టేట్ జమీందారు గారు.

డబిల్ క్రౌను ౧ సైజు: ౧౮౯ పుటలు. వెల రు. ౨-౦-౦.

వలయువారు 'డాక్టరు జోగయ్యశర్మ, ఆంధ్ర భటకార్యదర్శి, పవరుపేట, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరి' అని వ్రాయవలెను.

రాఘవశతకము

కర్త: దేవిరెడ్డి వెంకటనారాయణరెడ్డిగారు

క్రౌను సైజు ౨౧ పుటలు. వెల ౦-౨-౦.

వలయువారు 'మోదె వెంకట్రామయ్య, మదనపల్లె రోడ్డు, సి. టి. యమ్. పోస్టు' అని వ్రాయవలెను.

బంగారము

కర్త: వేదుల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

క్రౌను సైజు ౩౧ పుటలు. వెల ౦-౪-౦.

వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర 'కాకరపఱ్ఱు, తణుకుతాలూకా, పశ్చిమగోదావరి' అని వ్రాయవలెను.

లోకనాయకశతకము

గ్రంథకర్త: మునగపాటి చిన హనుమయ్య

క్రౌను సైజు ౩౨ పుటలు. వెల ౩ అ.

వలయువారు 'భారతగ్రంథమండలి, సత్తెనపల్లి, గుంటూరుజిల్లా' అని వ్రాయవలెను.

శ్రీలక్ష్మీపతిసోమయాజీయమ్
(అను ధర్మశాస్త్రము)
కర్త: శ్రీపాద శివరామసిద్ధాంతిగారు

డెమ్మీ సైజు ౨౪౮ పుటలు. వెల రూ. ౨-౪-౦.

ఈ గ్రంథము వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర కోటరామచంద్రపురము (గోదావరిజిల్లా) నకు వ్రాయవలెను.

ఒథెల్లో—వెనీసునగరపుమూరు
కర్త: గోగులపాటి వీరేశలింగము పంతులు, బి. ఏ. గారు

క్రౌను సైజు ౭౩ పుటలు. వెల ౦-౫-౭.

'వలయువారు ఏ. రాజగోపాలు శెట్టి కంపెనీవారికి నెం. ౧౬౫, స్ట్రింహాన్సురోడ్డు, పెరంబూరు బ్యారక్సు, చెన్నపట్టణము - వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును. లేదా కృతికర్తను, కాకినాడకైనను వ్రాయవచ్చును.'

సోదరి
గ్రంథకర్త్రి: గుడిపూడి ఇందుమతీదేవిగారు

ఫూల్ స్కేప్ ౧౬ సైజు ౨౫ పుటలు. వెల ౦-౩-౦.

వలయువారు 'గుడిపూడి రామారావు గారు, గాంధీనగరం, బెజవాడ' అని వ్రాయవలెను.

భోజుఁడు
కర్త: సోమంచి గురుస్వామిశాస్త్రిలుగారు

క్రౌను సైజు ౬౬ పుటలు. వెల ౦-౬-౦.

వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర 'తెలుగు పండితులు, సి. సి. సి. హైస్కూలు, పెరంబూరు, మద్రాసు' అని వ్రాయవలెను.

చంటిబిడ్డ (వైద్యగ్రంథము)
కర్త: వైద్యశాస్త్రి తాతా రామమూర్తి గారు

క్రౌను సైజు ౪౫ పుటలు. వెల ౦-౫-౦.

వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేర 'శ్రీ వేదవ్యాస ముద్రాక్షరశాల, విజయనగరము' నకు వ్రాయవలెను.

కాఁపుపడఁతి

కె. అన్నమరాజశర్మ గారు

ఇనుఁడు పడమటిచఱులందు నింకిపోయె
దారి లేఁజీఁకటులు నిన్ను తరుము నేమొ
కడవపై లయ సంధించి కాఁపుపడఁతి!
ఏలపాటలతో నింటి కేఁగు మింక.

మోమున సమాయికత్వంబు మూర్తిగొనఁగ
సహజసౌందర్య మొడలిపై జాఱుచుండ
పంటపొలములదరి కాలిబాటలందు
భావ ముప్పొంగ నవ్వుచు పాడ రమ్మ.

ప్రకృతి సర్వత్ర శాంతంబు పాదుకొనఁగ
సంజకెంజాయ నీదు ప్రసన్నగీతి!
పద్మరాగాంచితస్వర్గపథములందు
పాడఁబడు దివ్యగానంబుపగిదిఁ దోఁచు.

చెమటముత్యాలు నొసటిపైఁ జిందులాడ,
గాలితాఁకున ముంగురుల్ కదలుచుండ,
ఎంత భావంబు కుదికెనో యెమ్మెలాడి!
కులికి పాడెదు చిఱునవ్వు తొలకరింప.

దైనికారవక్షోభిత స్థలములందు
విమలమగు నీదు రాగంబు వినఁగ నెట్లు?
పసిడిపూఁతల సిరి గల్గు పైరుచేల
గట్లపైఁ గాదె నీముగ్ధగాన మొదవు.

రాగనిష్యందపూరంబు రేఁగ బాల!
పవలు కష్టించి విశ్రాంతిఁ బడయఁగోరు
ప్రాణిసంతతి కానందభాగ్య మబ్బ
హృదయమును గ్రమ్మరింపుమా పదము కట్టి.

"మల్లెపువ్వులు."

శ్లిష్టాక్షర పదబంధము

(CROSS-WORD PUZZLE.)

ఆషాఢమాసమున ప్రకటించినదానికి ఉత్తరము

ము 1	ద 2	ర	ష్టా 3	■	ర 4	■	మూ 5	చ	క 6	మ్మ
ఖ	శా 7	■	ము 8	ద్రి	త	ము 9	లు	■	లి	ల 10
ర 11	వ	ళి	■	మూ 12	న	కు	■	వి 13	కా	శ
ము 14	తా	వ	ర 15	■	ము	■	ఆ 16	ధా	ర	ము 17
■	రం	ణా	పా	సం 18	■	వి 19	జ	య	ము	■
■	■	ర 20	య	■	■	■	వం 21	క	■	■
■	చి 22	కి 22a	న	ము	■	ధ్వ 23	జ	ము	లు	■
పా 24	ఋ	■	ము	■	ము	■	వ	■	ము 25	దీ 26
దు 27	త	ము	■	ము	య	హ 28	■	మూ 29	ర	న
పౌ 30	పు	■	వి 31	మ 32	లా	దే 33	వి	■	సౌ 34	ము
వా 35	లి	కు	డు	■	వా 36	■	అ 37	ఆ	కా 38	లు

ఈ బంధమును ఇరువదిముగ్గురు పూర్తిచేసిపంపిరి. ౧౩ మాత్రము సరిగానుండినవి.

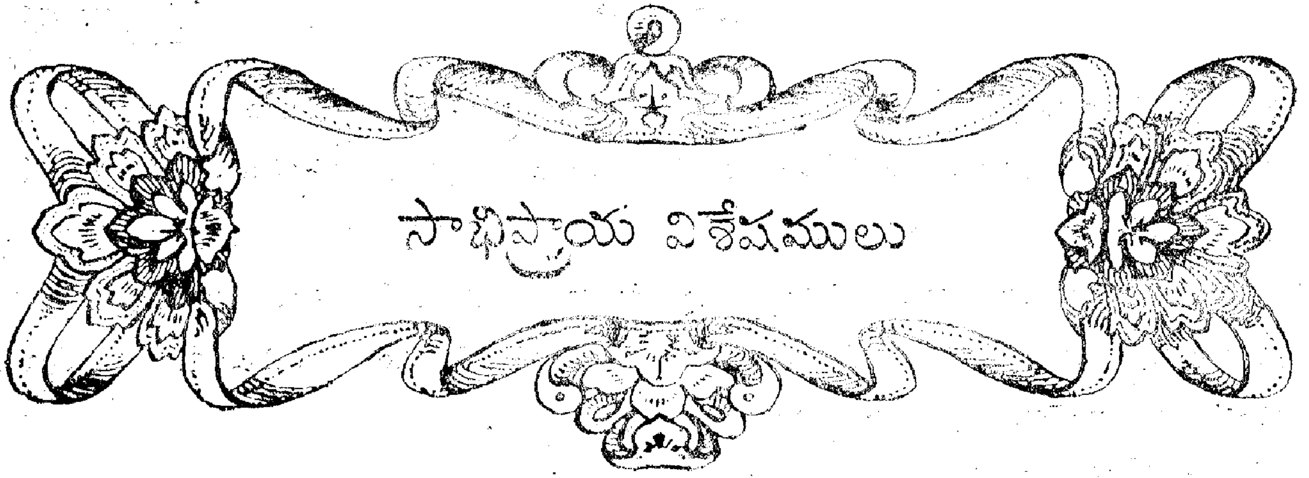
'సంపాదకుడు.'

గెలిచినవారు

మొదటి బహుమానము—చల్లా సూర్యనారాయణగారు, ముక్త్యాల.

రెండవ బహుమానము—టి. నరసింహాచారిగారు, బి. యే., యల్. టి., విజయనగరము.

మూడవ బహుమానము—గు. నారాయణమూర్తిగారు, యల్. యమ్. యస్., రాయవరము.

సాభిప్రాయ విశేషములు

వర్తమానయుగము మహాసంరంభయుగము. భావపరంపరలు వాయువేగముతో విశ్వమునం దంతటను వ్యాపించుచున్నవి. వివిధ దేశములకును, జాతులకును మానవరంగము నం దన్యోన్యాశ్రయ మేర్పడినది. లండనునగరమునందు చీమచిటుక్కుమనిన,ఆధ్వనిప్యారిసు, ఢిల్లీ, పెకింగు, టోకియో, న్యూయార్కు మొదలగు నగరములందు మారు మ్రోగుచు గడియలో ప్రపంచ సంచారము చేయుచున్నది. ఒకక్షణము సంగ్రామము, ఒకక్షణము శాంతి, ఒకక్షణము శాస్త్రపరిశోధనము, ఒకక్షణము కళాప్రదర్శనము, ఒకక్షణము మతావేశము, ఒకక్షణమువ్యభిచారములు,హత్యలు, ఒకక్షణము యుద్ధనావలు, ఒకక్షణము వాయువిమానములు, ఒకక్షణము న్యాయనిర్ణయములు, ఒకక్షణము భూకంపములు, ఒకక్షణము వినోదములు,ఒకక్షణ మాటపాటలు మొదలగు విషయములు చిత్తవృత్తి నాకర్షించుచు మనశ్శాంతికి భంగము కలుగజేయు చున్నవి. అనంతవేగము మనస్సు నొక విషయమునుండి వేరొకవిషయమునకు మరల్చుచున్నది. ఏవిషయమునందైనను ధ్యాస గలుగకున్నది. అన్ని విషయములును తెలిసినటులు గనుపడును. శాంతముగ యోచించినచో దేవిషయమును తెలిసినటులు గనుపడదు. అన్నియును సంశయముతో నిండియుండును. మహానుభావులు జీవితమునంతయును ధారపోసి తెలిసికొనిన విషయములు అతిసులభముగ గనుపడును. కళలు,సాహిత్యము, రాజ్యతంత్రము,సంపద్ధర్మములు, ధర్మశాస్త్రములు, తత్త్వనిర్ణయములు కరతలామలకములుగ నున్నవి. అజంతాచిత్రములు, తిక్కనసాహిత్యము, మహాత్మునిసత్యాగ్రహము, శంకరుని వేదాంతము, చాణక్యుని రాజ్యతంత్రము, పరాశరుని ధర్మశాస్త్రము సామాన్యులకు సహితము సులభములుగ గనుపడుచున్నవి.

పత్రికలు సిద్ధాంతములను స్థాపించుచున్నవి. వాయువార్తలు సిద్ధాంతములను సర్వత్ర వ్యాపింపజేయుచున్నవి. ఢిల్లీకి, పల్లెకు భేదము పోయినది. దూరశ్రవణయంత్రము దూరము నస్తమింపజేయుచున్నది. లండను నగరమునందు పాడెడిపాటలు, ఆడెడిమాటలు బొంబయియందు వినబడుచున్నవి. నిరంతరము పత్రికలయందును, సభావేదికలయందును తమ యభిప్రాయములను వ్యక్తముచేసెడి వారల బోధలు చిత్తవశీకరణమును జేయుచున్నవి.

సర్వత్ర ధనము రాజ్యముచేయుచున్నది. శ్రీమంతులు ముద్రణాలయములను బెట్టి వారివాదమును విశ్వవ్యాప్తముచేయుట సులభసాధ్యమై యున్నది. డెయిలీమెయిలు, లండనుటైమ్సు మొదలగు పత్రికలు స్వపక్షవాదమును దిన దినమును లక్షలకొలది ప్రజలచిత్తములందు ప్రతిబింబింపజేయుచున్నవి. పండితులు, పామరులు పత్రికాభిప్రాయములను విమర్శలేకయే తమ అభిప్రాయములనుగను గ్రహించుచున్నారు. ప్రజల నిత్యజీవనమందు అన్నపానాదులవలె పత్రికాభిప్రాయములును పరమావసరములుగ నున్నవి. శ్రీమంతులు పూనిన మార్గమును సామాన్యులును నవలంబించుచున్నారు.

ముద్రణాలయమును స్థాపించుట, పత్రికలను ప్రచురించుట, స్వాభిప్రాయములను వ్యాపింపజేయుట సులభమైనది. అన్నశాలలందు సిద్ధాన్నమువలెవార్తాపత్రికలందు సిద్ధభావములుసులభగ్రాహ్యములైనవి. ఏవిషయమునుగాని శ్రద్ధతో చదువుటకును, చదివినదానిని ధ్యాస మననాదులు చేసి విజ్ఞానమును బడయుటకును అవకాశములు చాలకున్నవి. రంగాచార్యులుగారు ఆస్ట్రేలియా అనుభవములను ఉపన్యసించుచున్నారు. రామదాసుగారు ఆంధ్రులకు నాయకులు లేరని చింతిల్లుచున్నారు. బ్లాకెట్ గారు భారతీయరాజ్యతంత్రజ్ఞుల ప్రాబల్యము విస్తరిల్లుచున్నదని భయపడుచున్నారు. విశ్వేశ్వరయ్యగారు ప్రజల ఆర్థికస్థితి సన్నగిల్లుచున్నదని చింతిల్లుచున్నారు. మదనమోహన మాలవ్యగారు హిందూసంఘము క్షీణించుచున్నదని తల్లడిల్లుచున్నారు. గాంధీమహాత్ముడు ప్రజలు ఖద్దరుపట్ల నభిమానమును జూపుటలేదని దుఃఖించుచున్నాడు. నాయకుల భావములను చదువునపుడు యుక్తముగ నున్నటులు కనుపడుచున్నను, ఆచరణమునందు యోగము లేకను ఏదియును సాధ్యము కాకున్నది.

గతమాసమునందు విశ్వేశ్వరయ్యగారు, గాంధీమహాత్ముడు, ఇర్విను ప్రభువు మైసూరు సంస్థానమునందు చేసిన ప్రసంగములు భారతీయుల నిస్సహాయస్థితిని, దౌర్బల్యమును విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

ప్రజల దారిద్ర్యము

బెంగుళూరులో గత మాసమునందు దక్షిణభారతీయ ఖద్దరు ప్రదర్శనము గాంధీ మహాత్మునియాజమాన్యముక్రిందను జరిగినది. ఆప్రదర్శనమునందలి ఖద్దరు నిర్మాణములను సందర్శించినవారలకు విషాదానందములు గలుగుచున్నవి. సన్నని దారమును వడుకగల సూరమ్మలును వీరమ్మలును, నేత నైపుణ్యము గల బాలప్పలును, అద్దకపు తెలివితేటలు గల రాఘవశర్మలును,ఏకులుచేయగల మణియమ్మలును గలగని యానందము గలుగుచున్నది. ప్రదర్శనమునందు గల డక్కా మజిలినులు, శ్రీకాకుళము వస్త్రములు, నానాధర్మవిసుకోటు మొదలగు వస్తువులు ప్రాచీనకళాకౌశలమును సంస్మరింపజేయుచున్నను, విషాదమును గలుగజేయుచున్నవి. ప్రాచీనౌన్నత్యమును వర్తమానపతనస్థితిని ఖాదిప్రదర్శనము బుద్ధిగలవారికి ప్రత్యక్షము చేసినది. హిందూ

దేశమునందు 2,316 పట్టణములు, 6,85,665 గ్రామములు గలవు. పట్టణములందు 100కి 10 వంతున 3,24,75,276 ప్రజలును, గ్రామములందు 100 కి 90 వంతున 28,61,76,205 ప్రజలును నివసించుచున్నారు. ప్రజలయందు 2,240 లక్షల ప్రజలకు వ్యవసాయము జీవనాధారముగ నున్నది. వ్యవసాయము సంవత్సరమునం దైదారుమాసములు మాత్రమె సాగుచున్నది. శేషించినకాలమునందు వీరి కాలము వ్యర్థముగను గడుచుచున్నది. విశ్వేశ్వరయ్యగారు చెప్పినటులు, పనిపాటులు చేసినటులు కాలయాపనముమాత్రము జరుగుచున్నది. మీదు మిక్కిలి రచ్చలు పేకాటలు దుర్వ్యసనములను పరిపాటి చేయుచున్నవి. రయితులు వ్యవసాయమునం దార్జించెడి ఆదాయము వారి యుదరపోషణమునకు చాలక, వారు దుర్భరదారిద్ర్యదుఃఖము ననుభవించుచున్నారు. హిందూదేశమునందు రూ. 36, గ్రేటుబ్రిటనునందు రూ. 750, అమెరికాయందు రూ. 1080, కనడాయందు రూ. 600 చొప్పన మనుజునకాదాయము వచ్చుచున్నది. హిందూదేశమునందు దినమున కొకమనుజునకు 0-1-7 ఆదాయము వచ్చుచున్నది. ఈయాదాయ మవసరమైన యన్నవస్త్రములకే చాలకున్నది.

ఈ యాదాయమును వృద్ధిచేసి దరిద్రనారాయణులను రక్షించుటయె ఖద్దరునకు ప్రయోజనము. ఆర్థిక ప్రయోజనమువలనను ధార్మికనైతికప్రయోజనములును సహజముగను గలుగవచ్చును. భరతఖండమునందంతటను 1926 సంవత్సరమునందు రూ. 23, 76, 670 ల ఖద్దరు విక్రయింపబడినది. హిందూదేశమునందు 1925 వ సంవత్సరమునందు 24,000 లక్షల రతుల దూది పండినది. ఆ దూదియందు సగ మితరదేశముల కెగుమతి యగుచున్నది. స్వదేశమునుండి దూది, దూది నిర్మాణములు 110 కోట్లరూప్యముల విలువ గలవి ఎగుమతిచేయబడుచున్నవి. సంవత్సరమునకు 80 కోట్ల రూప్యముల విలువ గల నూలు బట్టలు దిగుమతి యగుచున్నవి. మనుజుడొకతల యొకటికి సంవత్సరమునకు రూ. 4 చొప్పునను బట్టలకు వ్యయముచేయుచున్నాడు. ఆవ్యయమునందు తలఒకటికి ఒక రూపాయి తగ్గినను సంవత్సరమునకు 30కోట్ల వ్యయము తగ్గి దేశాదాయము వృద్ధికాగలదు. గతసంవత్సరమునందు తయారైన 23 లక్షల ఖద్దరును దేశమున కవసరమైన బట్టలో 500వ వంతైనను గాకున్నది. స్వదేశమునందు బట్టలను తయారుచేయుటకు గల యనంతావకాశములను నీలెక్కలు తెలుపుచున్నవి. హిందూదేశ మితరదేశములకు 1800 సంవత్సరమువరకును బట్టల నెగుమతిచేయుచుండెను. 1879 నందు 7 కోట్ల రూపాయల బట్టలును, ఇపుడు 80 కోట్ల రూపాయల బట్టలును దిగుమతి యగుచున్నవి. అన్నము, బట్ట సకలజనులకును ముఖ్యావసరములు. పోటిలేనపుడే దేశపు బట్టను ఆదేశము నేయుట వాడుట సహజము. యంత్రాలయములు మిల్లుబట్టను చవుకచేసినవి; ఖద్దరును ప్రియముచేసినవి. మిల్లుబట్ట ఒకరూపాయికిని, ఖద్దరు రెండురూపాయ

లకును విక్రయింపబడునపుడు మిల్లుబట్టను కొనుటయే మానవస్వభావము. దొడ్డియందు ప్రత్తియును, ఇంటియందు నూలును నుండునపుడు బట్టకు వెలను నిర్ణయింప నవసరము లేదు. సొమ్ముపెట్టి కొనునపుడు వెలయందలి వ్యత్యాసము గనుపడుచున్నది. ఇపుడు నూలు వడికెడు వారును, ఖద్దరును నేయువారును కూలికి పనిజేయుచున్నారుగాని స్వయముగను ఖద్దరును వాడుటలేదు. ఖద్దరును కొనెడివారున్నపుడు కావలసినంత ఖద్దరు దేశమునందు తయారుగాగలదు. శ్రీమంతులును దేశాభిమానులును మిల్లుబట్టలకు బదులు ఖద్దరు బట్టలను కొనుటకు బూనుకొనుటవలనను దరిద్రనారాయణులు శ్రీమన్నారాయణులగుట కవకాశములు గలవు. ఖద్దరు బట్టలను కట్టుకొనుటకు ఇష్టములేని సంపన్నులు ధనసహాయమును చేసి ఖద్దరు నిర్మాణవ్యాపకములకు దోడ్పడవచ్చును. ఖద్దరువ్యాపనము కొనెడివారికో, అమ్మెడివారికో ద్రవ్యరూపమైన నష్టమును గలుగజేసినను దేశమునకాత్మగౌరవమును, ధర్మాభ్యుదయమును, ధనసమృద్ధిని గలుగజేయుచున్నది. ప్రజలయందు భక్తి శ్రద్ధలును, త్యాగశీలమును వర్ధిల్లునపుడు ఖద్దరువ్యాపనమును సహజముగను గలుగగలదు. గాంధిమహాత్ముడు గద్గదస్వరముతో బెంగుళూరునందు జేసిన హితోపదేశము కఠినాత్ములయందును విచారము గలుగజేయగలదు. అధోగతిపాలైన ప్రజలహృదయమునందు పరితాపము గలుగుట దుర్లభము గదా!

* * * *

యంత్రాలయములు

దూది జనుపనార యంత్రాలయములయందును, ఇతరపరిశ్రమలయందును 21 లక్షల జనులును, చేతిమగ్గములయందు 20 లక్షల మందియును మాత్రమె పనిజేయుచున్నారు. భరతవర్షమునందలి ఏయంత్రాలయ పరిశ్రమయందును ప్రజల యాదాయమును వృద్ధిచేయుట కవకాశములు గనుపడవు. ప్రజలయందు 100 కి 90 మందికి వ్యవసాయము జీవనాధారమై గ్రామసీమలు నివాసస్థలములుగనున్నపుడు యంత్రాలయపరిశ్రమలు వికసించుటకును సాధనములు గనుపడవు. వ్యవసాయయోగ్యదేశము పరిశ్రమదేశముగ మారుటకును చిరకాలమును, అపారమైన సంపదలును గావలయును. యంత్రయుగమునందు యంత్రోపయోగమును బహిష్కరించుట యనుచితము. అమెరికాయందు ప్రజలు యంత్రసహాయమునను వారి సంపదలను వృద్ధిచేయుచున్న విధమును విశ్వేశ్వరయ్యగారు హృద్యముగను వర్ణించిరి.

ప్రతిమనుష్యునకును ఇరువది నౌకరుల పనిని యంత్రములు చేయుచున్నవి. యంత్రములు ప్రజలకు విశ్రాంతిని, సంపదలను, సౌకర్యములను సమకూర్చుచున్నవి. యంత్రములన్నాహారము లడుగని బానిసలుగను పని జేయుచున్నవి. యంత్రసహాయమునను పని జేసెడివారి పోటికి యంత్రసహాయము లేని వారు నిలువజాలరు. బ్రిటీషుప్రభుత్వము ఆరంభమునందు ఖద్దరుపరిశ్రమను సుంకములను వేసి నాశనము చేసినది; ఇపుడు యంత్రాలయముల

సాధనమునను పునరుద్ధరణమును దుర్లభము జేయుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటను పోటీకన్నను జపానుపోటీ బలీయముగ నున్నది. ఇపుడు జపానునుండి 10 కోట్ల రూప్యముల బట్టలు దిగుమతి యగుచున్నవి. స్వదేశమునందలి దూదియంత్రాలయముల పరిశ్రమము క్షీణించుచున్నది. ఖద్దరు చవుకయైనస్వదేశయంత్రాలయముల పోటీకిని, విదేశ యంత్రాలయముల పోటీకిని నిలువజాలకున్నది. అణాలు పైసలు లెక్కలు వేయునపుడు ఖద్దరు వెనుకబడుచున్నను స్వధర్మనిర్వహణ సమస్యయందు ఖద్దరు ప్రముఖముగనున్నది. ఖద్దరునకుపెట్టిన సొమ్ము విదేశములపాలు గాకను స్వదేశమునందుండి దేశాదాయమును వృద్ధిచేయుచున్నది. అన్నాతురులైన సోదరుల కన్నము నొసంగి జాతీయసత్త్వమును సంరక్షించుచున్నది. జాతీయసత్త్వమును సంరక్షించుటకు సమష్టిప్రయోజనమువలెను వ్యక్తిలాభములు ప్రయోజనకరములుగావు. ఖద్దరు స్వధర్మమునకును, స్వాతంత్ర్యమునకును బాహ్యచిహ్నమైప్రత్యభిజ్ఞానమును సంస్మరింప జేయుచున్నది. ఖద్దరు త్యాగమునకు చిహ్నమై మానవసోదరత్వమును స్థాపించుటకు సాధనముగ నున్నది. లోకమునందు పరిత్యాగశీలమున కసాధ్యమేదియును లేదు. గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహధర్మమునందు త్యాగధర్మము ప్రధానమని చేయుచున్న యుపదేశమును భారతీయులు సార్థకము చేయుటకు ఖద్దరు దీక్షను బూనుదురుగాక!

విశ్వేశ్వరయ్యగా రుపదేశించిన యంత్రోపయోగము ఖద్దరు ప్రచారమును ప్రతిఘటించుటలేదు. భరతఖండమునందు 300 దూది యంత్రాలయము లున్నను 20 లక్షలమంది చేతిమగ్గములమీదను పనిజేయుచున్నారు. ప్రజలయందు ఖద్దరుదీక్ష ప్రబలునపుడు ఖద్దరు పరిశ్రమయును లాభనష్టములతో నిమిత్తము లేకను వ్యాపకమును సహజముగ బొందగలదు. మిల్లుబట్టలును స్వదేశమునందును, విదేశములందును వ్యాపకమును గలిగియుండుటకు విశేషావకాశములు గలవు. ఆసియా, ఆఫ్రికా దేశములందు బట్టలవ్యాపారముచేయుటకు మిల్లుల యజమానులకు మంచి యవకాశములు గలవు. మిల్లులయజమానులు వారి లాభమును తగ్గించుటయును, వ్యాపారనౌకలు దేశమునందు ఏర్పడుటయునుమిల్లుబట్టలవ్యాపారవ్యాపనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. యంత్రములయుపయోగముమిల్లులపరిశ్రమయందే కాకయితరపరిశ్రమలయందునుచేయుటకు దేశమునందు విశేషావకాశము గలదు. యంత్రోపయోగమును దేశమునకు ప్రధానపరిశ్రమయైన వ్యవసాయపరిశ్రమయందు జేయుటకు విశేషావకాశములు గలవు. ప్రజల పరాధీనస్థితియందు దేశావసరములను నిర్ణయించుటకును, నిర్ణయములను సార్థకముజేయుటకును దుర్లభముగ నున్నది. బ్రిటిషు ప్రభుత్వదృష్టి వ్యాపారవాణిజ్యములందు లగ్నమైనట్లు భారతీయ పరిశ్రమలందు లగ్నము గాకున్నది. రాయల్ కమీషను లన్నియును భారతీయుల పరాధీన స్థితిని స్థిరతరము జేయుటకే విని

వినియోగపడుచున్నవిగాని పరాధీనస్థితిని శిథిలము చేసి స్వాధీనస్థితిని స్థాపించుటకు వినియోగపడుటలేదు. వ్యవసాయవిచారణసంఘము, రాజ్యాంగవిచారణ సంఘము మొదలైన రాయల్ కమిషనులు వచ్చిపోవుచుండును. ఈ విచారణసంఘములనిర్ణయములు పరాధీనస్థితిని బలపఱుచుటకు వినియోగపడుట బ్రిటీషుసామ్రాజ్యప్రయోజనములకు సహజఫలముగనున్నది. భారతదేశవిమోచనము భారతీయులహస్తములందుగలదని ప్రజలు గ్రహించి పాటుపడనంత వఱకునుస్వరాజ్యమునన్నిహితముకాజాలదు. స్వరాజ్యము కేవలము విద్యావంతులమీదను గాకను ప్రజాసామాన్యముమీదను ఆధారపడియున్నది. గ్రామసీమలందు నివసించెడి ప్రజాహృదయమునందు స్వరాజ్యానుతాపము గ్రామపునర్నిర్మాణమూలమునను గలుగునంత వఱకును స్వరాజ్యము దుర్లభము. వర్తమాన కాలమునందు నాయకులదృష్టియును, ప్రభుత్వదృష్టియును గ్రామపునర్నిర్మాణమునందు లగ్నమగుట భావిభాగ్యోదయమునకు శుభలక్షణముగ నున్నది.

* * * *

గ్రామపునర్నిర్మాణము

దేశమునం దంతటను గ్రామపునర్నిర్మాణ విషయమై ఆందోళనము బయలుదేరినది. గాంధిమహాత్ముడు నిర్ణయించిన నిర్మాణకార్య విధానము గ్రామపునర్నిర్మాణమును కోరుచున్నది. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు గ్రామపునర్నిర్మాణావసరమును ప్రకటించెను. అభివృద్ధి శాఖా మంత్రి గౌ. రంగనాథ మొదల్యారుగారు వారిజీతమునుండి కొంత ద్రవ్యమును వినియోగించుచున్నారు. కాంగ్రెసు ప్రచారకులు గ్రామపునర్నిర్మాణమును చేయుటకు దలపడుచున్నారు. గ్రామపునర్నిర్మాణము మామూలుపద్ధతులమీదను సాధ్యము కాదు. గ్రామములకు నీటిసౌకర్యము లేదు. బాటలులేవు. తపాలాసౌకర్యములు లేవు. వైద్యసహాయము లేదు. విద్యాలయములు లేవు.* పరపతి లేదు. గ్రామములు పార్టీలతో నిండి కలహారంగములుగ పరిణమించుచున్నవి. గ్రామములు చెల్లించు పన్నులు పరస్థలములందు ఖర్చుపడునటుల గ్రామములందు ఖర్చుపడుటలేదు. గత మాసమునందు కలరా వ్యాపించినపుడు ప్రజలు నిస్సహాయులై మృత్యుదేవత వాతపడిరి. గ్రామాదాయమునందు కొంతభాగము గ్రామ సౌకర్యములకు గ్రామస్థులవశముచేసినగాని గ్రామపునర్నిర్మాణమునకు ప్రధానమైన సాధనము గలుగజాలదు. గ్రామస్థులు కక్షలను మాని కలిసి పనిచేయనంతవఱకును గ్రామపునర్నిర్మాణము దుర్లభముగా నున్నది. గ్రామమునకు జీవనాధారమైన వ్యవసాయమును వృద్ధిచేయుట, గృహపరిశ్రమలను ఉద్ధరించుట, పరపతిని వ్యాపింపజేయుట, నీటివసతులను, బాటలను నిర్మించుట మొదలగుకార్యములు పునర్నిర్మాణమునకు సాధనములుగ నున్నవి. పునర్నిర్మాణము క్రియారూపమున సాధ్యమగునుగాని మాటల వలన సాధ్యము కాదు. ప్రభుత్వాధికారులు, నాయకులు, ప్రచారకులు వితండవాదములను, నివేదనలను కట్టిపెట్టి క్రియారూపమునను

గ్రామపునర్నిర్మాణమునకును, స్వరాజ్యస్థాపనమునకును పూనుకొనుట ప్రయోజనకరము.

* * * *

స్వరాజ్యము

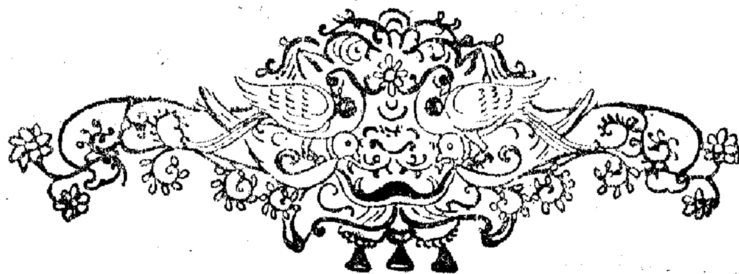
స్వరాజ్యము కేవలము మానసిక స్థితి గాదు. సిద్ధాంతములందుగల స్వరాజ్య ధర్మ మనుభవమునకు వచ్చినపుడు స్వరాజ్యము సార్థకమగుచున్నది. స్వరాజ్యాశయము కేవలము రాజ్యాంగములకేకాకను సాంఘిక నైతికార్థికాది వ్యవస్థలకును వ్యాపించుచున్నది. గ్రేటుబ్రిటను స్వరాజ్యము ననుభవించుచున్నను కార్మికులు స్వరాజ్య సంపాదనమునకు సంరంభమును జేయుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటనునందు సంపన్నవర్గమునకును, కార్మికవర్గమునకును సంప్రాప్తమగుచున్న సంరంభము విశ్వవ్యాప్తమైన స్వరాజ్యానుతాపమును విశదము చేయుచున్నది. స్వాధీన రాజ్యములకన్నను పరాధీనరాజ్యములందు స్వరాజ్యానుతాపము ప్రచండరూపమును దాల్చుచున్నది. స్వాధీనదేశములందు భోగాభ్యుదయమునకు సాధనంబైన సంరంభము పరాధీన దేశములందు ప్రాణరక్షణమున కవసరంబుగ నున్నది. బ్రతుకు సాధ్యమైనపుడు సుఖములకు వేచియుండవచ్చును. బ్రతుకే దుర్భరమైనపుడు నిరాశగలుగుచున్నది. పిల్లికి చెలగాటలు ఎలుకకు ప్రాణసంకట మను సామెత గ్రేటుబ్రిటను స్వదేశమునందును, విదేశములందును నవలంబించుచున్న రాజనీతికి నిదర్శనముగనున్నది. గ్రేటుబ్రిటనునందు కార్మికబలమును నిర్మూలము చేయుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వము పట్టుపట్టినది. పరదేశములందు స్వాతంత్ర్యాశయములను ధ్వంసము చేయుటకు పూనుకొనుచున్నది. చీనాహిందూదేశములపట్లను బ్రిటీషు ప్రభుత్వ మవలంబించుచున్న నిరసనభావము ప్రాజ్ఞులకు సంతాపమును గలుగజేయుచున్నది. కాలాంతరమునను కార్మికులును, పరాధీన ప్రజలును ప్రబలుట తథ్యమైనను ప్రస్తుతము విషాదమును గలుగజేయు చున్నది. చీనాయందు ప్రత్యక్షమగుచున్న స్వయంవ్యక్తిత్వము భరతఖండమునందును సూక్ష్మముగను ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. చీనాయందు భరతఖండమునందుగల సాంఘిక విభేదములు లేకపోయినను పక్షములు ప్రబలి యంతఃకలహములు ప్రబలుచున్నవి. భరతఖండమును, చీనాయును జాతీయప్రసవవేదనాదుఃఖము ననుభవించుచున్నవి. ఈదుఃఖసమయమునందు దుఃఖోపశమనమును జేయుటకు సామర్థ్యముగల బ్రిటీషు రాజ్యనీతిజ్ఞులు ధిక్కరించుటయును, తిరస్కరించుటయును, పరిహసించుటయును విచిత్రముగ నున్నది.

* * * *

అంతర్విభేదములు

స్వరాజ్య సంరంభమునం దారంభ దశయందు ప్రజాదృష్టి స్వప్రయోజనము లందు లక్ష్యమగుట సహజము. బ్రాహ్మణులు, బ్రాహ్మణేతరులు- హిందువులు, మహమ్మదీయులు- సంస్థానములు, బ్రిటీషుభాగములు-పరస్పరము ప్రతిఘటించుట సహజము. కాని ఈయవిశ్వాసము చిరకాలము నిలువజాలదు. సర్వసంహారము చేయుచున్న శత్రువుల సమక్షమునను

సంతర్విభేదము లంతరింపగలవు. చీనాయందు జరుగుచున్నస్థితియె హిందూదేశము నందును నడచుచున్నది. హిందూమహమ్మదీయ విభేదముల నంతరింప జేయుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. బ్రాహ్మణేతరులు, జస్టిసుపక్షాశ్రయులు కాంగ్రెసు నందు చేరుచున్నారు. కోయంబత్తూరుతీర్మానానుసారముగను బ్రాహ్మణేతరనాయకులు రామస్వామి మొదల్యారుగారు మొదలగు వారు కాంగ్రెసునందు జేరుచున్నారు. స్వదేశసంస్థానాధీశులు స్వారాజ్యాశయముల పట్లను సుముఖత్వమును జూపుచున్నారు. మైసూరు మహారాజాగారిర్విను ప్రభువునకు స్వాగతంబు నొసంగుచు సంయుక్తభరతవర్షమునందుగల యభిలాషను విశదము చేసిరి. స్వదేశసంస్థానములు రాష్ట్రములతో పాటు గౌరవస్థానమును గలిగియుండుట సకల జనులకును సమ్మతముగనుండగలదు. హిందువులును మహమ్మదీయులను విశ్వసించుట యవసరము. మహమ్మదీయులు హిందువుల నాదరించుట యుక్తము. కాంగ్రెసు ప్రచారకులు బ్రాహ్మణేతరులకుస్వాగతంబు నొసంగుట యవసరము. జస్టిసుపక్షము కాంగ్రెసుపట్లను భక్తిని వహించుట ధర్మము. దేశమునందు వ్యాప్తమైన యంతర్విభేదములు పోనంత వరకును ఇర్విను ప్రభువులధర్మోపదేశములు, ఓడ్వాయరుల నిరసనభావములు, వింటర్టనులవ్యంగ్యములు, బర్కెనుహెడుల నిర్లక్ష్యములు సహజానస్థలు. భారతీయుల కార్యపరత్వమె అంతర్విభేదములను బోగొట్టుటకును, నిరంకుశాధికారమును నిర్వీర్యము చేయుటకును సాధనముగ నున్నది. భారతీయు లందరును గాంధిమహాత్ముని యుపదేశములను పాలించి, వాగ్వాదములను కట్టిపెట్టి, కార్యపరాయణులై స్వారాజ్యమును బడయుటకు భగవంతుడు తోడ్పడు గాత!

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No.7, Thumbu Chetty Street, G.T., Madras

విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

వరూధిని

చిత్రకారుడు: సుర్రం మల్లయ్యగారు